



Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как напоминание о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

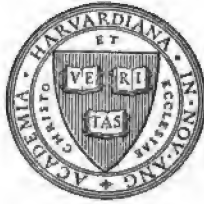
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Anc 682.25.15

**Harvard College
Library**



By Exchange

59

OH 3244.3

Académie Bulgare de Sci

ad
R 5 - 1923

БЪЛГАРСКИ СТАРИНИ

ИЗЪ

МАКЕДОНИЯ

СЪБРАНИ ОТЪ

ЙОРДАНЪ ИВАНОВЪ

ЛЕКТОРЪ ВЪ СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТЪ

ИЗДАВА БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1908

arg 682.25.15
~~Att 3244.3~~ ✓

HARVARD COLLEGE LIBRARY
BY EXCHANGE
(N. Y. PUBLIC LIBRARY)
MAY 24 1923

Отъ сщия :

Сѣверна Македония. Исторически издирванья. Съ образи и карти. София 1906. 8°. VIII + 420. Книжарница Олчевъ. Цѣна 5 л.

Прѣдговоръ.

Отъ октомври 1906 г. до мартъ 1908 г. пътувахъ изъ Македония съ цѣль да се запозная съ бита на тамкашнитѣ българи и съ уцѣлѣлитѣ останки на миналото имъ. Врѣмената бѣха крайно размирни и непригодни за научни издирванья: черковнитѣ и племенни вражди; всѣкидневнитѣ кървави разправи между чети, население и войска; подозрѣнието и прѣчкитѣ на властитѣ, — всичко това ме спъваше постоянно и не ми даде възможность да спохода и проуча еднакво всички кѣтве на страната. Каквото ми се удаде ново да обдира или извѣстно вече да провѣря, събрахъ, слѣдъ точенъ прѣписъ или фотографска снимка, въ прѣдлагания сборникъ отъ литературни, исторически и етнографски паметници на българското население въ Македония. Въ друга книга ще изложа своитѣ пътни, битописни и археолошки бѣлѣжки.

На всички лица, които ме улесниха въ тежкото и опасно пътуванье, както и на Българското книжовно дружество, което съ готовность издаде това дѣло, изказвамъ дълбоката си благодарность.

София, 1908.

Йор. Ивановъ.

СЪДЪРЖАНИЕ.

	Стр.
Предговор	III
I. Смоленски надписъ	1
II. Царь Симеонови погранични стълбове при Солунъ, отъ 904 г.	7
III. Зографски надписъ отъ 980 г.	10
IV. Глаголски надписъ отъ 982 г., въ Иверския светогорски манастиръ	21
V. Царь Самуиловъ надписъ отъ 998 г.	24
VI. Варошки надписъ отъ 998 г.	27
VII. Въвеждане за пѣсни грамоти и риконеси въ Света-Гора	30
1. Къмъ началната история на Зографския манастиръ	30
2. Патриархъ Евтимъ Търновски въ Селинската кула	31
3. Свѣдѣна грамота за историята на Зографъ до XIV в.	32
4. Черата Св. Димитъръ въ Зографъ, подчинена на цариградския патриархъ	36
5. Духовната власть на Охридската архиепископия въ Италия, островитѣ и Далмация	37
6. Манастирътѣ Св. Георги на Вирвино-бърдо, при Скопье	37
7. Драгановъ манастиръ	38
8. Живописи и служби на български светци	41
9. Евангелие на царь Георги Тертеръ II, отъ 1322 г.	45
10. Хилендарска българска история	47
11. Хилендарски писмовникъ	47
12. Зографски шамашъ отъ 1834 г.	49
13. Словѣнски имена на мѣсецитѣ	49
VIII. Словѣнско житие на св. Наума Охридски, отъ X вѣкъ	51
[IX. Житие на св. Климента Охридски отъ Хоматияна	59
X. Похвално слово на св. Михаила и Гаврила отъ Климента Охридски	64
XI. Прогласъ въмъ евангелието. Стихотворение отъ епископъ Константина (IX—X в.)	70
XII. Два атонски рѣшиса на Храбовото сказание за словѣнскитѣ писма	75
XIII. Кратка служба на св. царь Петра Български	82
XIV. Витолски трипѣсникъ	87
XV. Най-стара служба на св. Ив. Рилски	105

	Стр.
XVI. Жития и поменъ на св. Ив. Рилски	110
1. Проложно житие	110
2. Поменъ за успѣхъ му на 18 августъ	114
3. Житие отъ Евтимия Търновски	116
XVII. Житие на св. Петка	134
XVIII. Жития на св. Илариона Мъгленски	141
1. Извадки отъ Евтимиевото житие	141
2. Кратко проложно житие	142
XIX. Бѣлѣжки по българската история въ словѣнския прѣводъ на Манасия. (Хилендарски прѣписъ)	144
XX. Хрисовулъ на манастира Св. Никола Мрачки (Орѣховски)	149
XXI. Зографска българска история	159
XXII. Първообразътъ на Паисиевата българска история	175
XXIII. Надписи и бѣлѣжки отъ Зографъ	182
XXIV. Надписи и бѣлѣжки отъ разни мѣста на Македония	211
1. Охридъ	211
2. Манастиръ Св. Наумъ	217
3. Манастиръ Заумъ	218
4. Прѣспа	219
5. Прилѣпско	224
6. Воденъ	226
7. Солунско	227
8. Велешко	227
9. Щипъ	229
10. Скопье	230
11. Тетовско	234
12. Кратовско	244
13. Паланешко	259
14. Дойранъ	262
15. Стръ	265
16. Флиппа	266
17. Разлогъ	266
XXV. Зографски поменикъ	268
Показалець	305
Погрѣшки	311

I.

Смолѣнски надписъ.

Къмъ обдиренитѣ досега надписи на старитѣ български владалци Омортага, Маламира, Симеона и Самуила трѣбва да прибавимъ още единъ — Смолѣнскиятъ. Той е билъ забѣлѣзанъ отъ единъ френски калугеръ прѣзъ 1707 год., между рушевинитѣ на македонския градъ Филипи, и обнародванъ отъ Осана, Лѣо-Ба, Кирхофа и Димица. Надписътъ е билъ издѣлбанъ на „единъ видъ надгробенъ“, бѣлъ и твърдѣ меку мраморенъ камѣкъ. Паметникътъ е билъ унищоженъ пѣкъсно, та послѣдващитѣ пѣтници-старинаре не могли вече да го забѣлѣжатъ. Напраздно и азъ го дирихъ при минаванъето си оттамъ, прѣзъ юли 1907 г. Тука обнародвамъ надписа, както е въ Сборника на гръцкитѣ надписи, кн. IV, № 8691 а. До сега той не е билъ използванъ, при все че съдържа важни историко-етнографски посочванъя.

- | | |
|---|--------------------------------|
| 1) CONBOY | |
| 2) ΕΚΦΕΟΥΑΡΧΟС | δ) ἐκ Θεοῦ ἄρχων . . . |
| 3) ΑΝΟΓΑΠΦΕΤΙΔΕ | . . . ἄνος ἀπέστ(ε)λε(ν) . . . |
| 4) ΔΛΟΝΤΟΝΚΑΥΧΑ | . . . οὔλον τὸν καυχά- |
| 5) ΟΝΔΟΒΑΛΑΥΤΟΝΦΟΒΑ | (ν)ον δώσας αὐτὸν φορά(τ- |
| 6) ΤΑΚΤΟΝ . . . ΔΒΟΛΑ | ον) τακτὸν |
| 7) ΑΝΚΤΟΔΚΑΝΑΟΙΔΑΚΟ | . . . κ(αι) κο(λ-) |
| 8) ΟΒΡΟΝΚΟΚΑΥΧΑΝΟС | οβρὸν κ(αι) δ καυχάνος (ἐ- |
| 9) ΤΣΕΕΜΟΛΕΑΝΔ | πι) τοῦς Σμολεάνв(ς) |

(. Поставениятъ отъ Бога князь анъ изпрати кавхана була, като му даде отбрана войска пѣтеводителъ и кавханътъ къмъ смолѣнетѣ)

Вѣмъ четенъето на надписа. 1-и редъ. Буквитѣ βου... може да са начало на думата българе, напр. въ родителенъ падежъ (βουλάρων).

2-и редъ. Изразътъ $\delta \dot{\epsilon}\chi \Theta\epsilon\omicron\upsilon \dot{\alpha}\rho\chi\omega\nu$ (отъ Бога военачалникъ, владѣтель) се давалъ обикновено на християнскитѣ господаре. Въ проложното житие на свв. Кирила и Методия князь Борисъ е названъ по сжщия начинъ . . . а българомъ $\omega \beta\alpha$ князь **Борисъ**. Въ единъ шуменски надписъ и нехристиянинътъ Маламиръ е нареченъ $\dot{\epsilon}\chi \Theta\epsilon\omicron\upsilon \dot{\alpha}\rho\chi\omega\nu$ (С. I. G. IV, № 8691 b, Мсб. XV, 139). Споредъ това, право се догажда Марквартъ, че този изразъ е просто прѣводъ на съответенъ домашенъ, старотурски — „тенгриде болмишъ ванъ“ т. е. отъ Бога станалъ князь.¹⁾ (Marquart, Die Chronologie der alttürkischen Inschriften, 42). И въ Омортаговия търновски надписъ се споменава името Богъ ($\Theta\epsilon\acute{o}\varsigma$) : $\delta \Theta\epsilon\omicron\delta \acute{\alpha}\xi\iota\omega\sigma\eta \alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu$ т. е. да го удостои Господъ. Проф. Златарски (Псп. LIV, 763, 764) мисли, че думитѣ $\dot{\epsilon}\chi \Theta\epsilon\omicron\upsilon \dot{\alpha}\rho\chi\omega\nu$ са прикачени по навикъ, като византийски канцелярски изразъ. Успенски (Абоба-Плиска, 197) иска да даде реално значение на този титулъ и да го докара въ свръзка съ засилилото се при Маламира християнство въ България.

3-и редъ. Слѣдъ израза $\dot{\epsilon}\chi \Theta\epsilon\omicron\upsilon \dot{\alpha}\rho\chi\omega\nu$ се очаква името на владѣтеля въ именителенъ падежъ. За голѣмо съжаление, отъ това име е запазенъ въ надписа само краятъ . . . $\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$. Ако не прибѣгнемъ до прѣсилени прѣправки на окончанието . . . $\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$ отъ . . . $\alpha\nu\omicron\varsigma$ и го тълкуваме като часть отъ имената на българскитѣ князье Кардама (Κάρδαμος) или Пресияма (Πρесиάρμ), ще трѣбва да се спремъ на други двѣ възможни допълнения, едното Παγάνος и другото . . . $\chi\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$. Че Паганъ (Παγάνος) е билъ дѣйствително върховенъ господарь на българетѣ, узнаваме отъ Теофана и Никифора. Първиятъ ни разказва, че слѣдъ Сабина българетѣ си поставили другъ господарь на име Паганъ (. . . $\xi\sigma\tau\eta\sigma\alpha\nu \delta\grave{\epsilon} \alpha\iota \beta\omicron\upsilon\lambda\gamma\alpha\rho\alpha\iota \xi\tau\epsilon\rho\omicron\nu \chi\upsilon\rho\iota\omicron\nu \acute{\epsilon}\alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu, \delta\nu\acute{o}\mu\alpha\tau\iota \text{Παγάνων}$. Chronographia, Ed. C. de Boor I, 433). И Никифоръ нарича Пагана господарь на България ($\text{Παγάνος } \delta \chi\upsilon\rho\iota\varsigma \text{ Βουλγαρίας}$, Ed. Bonnæ, 436).

¹⁾ Поватията Богъ, небе, свѣтлина се прѣдаватъ съ думитѣ *тангри* у уйгурцитѣ, *тенгри* у чагатайцитѣ, *танри* у османцитѣ и пр. Срв. Vámbéry, Etym. Wörterbuch der turko-tatarischen Sprachen, № 181.

За Пагановото властуйване (763—765 г.) срв. Златарски въ Печ. LXIII, 642—648 и Lombard, Constantin V, 49—51. Възстановлението $\chi\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$ т. е. съ името на нѣкой български владѣтель и титула му „ханъ“ е сжщо тѣй възможно. Дори Омортаговиятъ надписъ въ Св. Четиридесетъ въ Търново (срв. Мсб. XV, 130 сл.) съдържа подобенъ изразъ: $\tau\acute{o}\ \delta\grave{\epsilon}\ \delta\nu\omicron\mu\alpha\ \tau\omicron\upsilon\ \acute{\alpha}\rho\chi\omicron\nu\tau\omicron\varsigma\ \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu\ \text{'}\omicron\mu\omicron\rho\tau\acute{\alpha}\chi\ \kappa\acute{\alpha}\nu\nu\alpha\varsigma$ т. е. $\acute{\alpha}\rho\chi\omega\nu\ \text{'}\omicron\mu\omicron\rho\tau\acute{\alpha}\chi\ \chi\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$, както се срѣща послѣдната дума писана въ други надписи и текстове.

4-и редъ. Завършѣтътъ — $\omicron\acute{\upsilon}\lambda\omicron\nu$ (им. п. — $\omicron\acute{\upsilon}\lambda\omicron\varsigma$) ни напомня българо-татарскитѣ имена: Исбулъ ($\text{'}\text{H}\omicron\sigma\omicron\upsilon\lambda\omicron\varsigma$), военачалникъ кавханъ при князь Маламира; Зергобулъ, пратеникъ на князь Бориса въ Римъ прѣзъ 869 г.; Сурсубуль, велможа при царь Симеона, който водѣлъ сестра му, майка на царь Петра. Твърдѣ вѣроятно изглежда възстановлението ($\text{'}\text{H}\omicron\sigma\omicron\upsilon\lambda\omicron\nu\ \tau\omicron\nu\ \kappa\alpha\upsilon\chi\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$), особено като се има прѣдъ видъ сжщиятъ изразъ въ другъ надписъ, дѣто се говори за стария Маламировъ кавханъ боилъ Исбулъ кавханъ ($\delta\ \mu\alpha\lambda\alpha\iota\acute{\alpha}\delta\varsigma\ \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\ \beta\omicron\eta\lambda\acute{\alpha}\varsigma\ \delta\ \text{'}\text{H}\omicron\sigma\omicron\upsilon\lambda\omicron\varsigma\ \delta\ \kappa\alpha\upsilon\chi\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$. Срв. Мсб. XV, 139—140).

5-и редъ. Изразътъ $\delta\acute{\omega}\sigma\alpha\varsigma\ \alpha\upsilon\tau\omicron\nu$ вм. $\alpha\upsilon\tau\acute{\omega}$ е по новогръцки — $\delta\acute{\omega}\sigma\alpha\varsigma\ \acute{\epsilon}\iota\varsigma\ \alpha\upsilon\tau\omicron\nu$, $\sigma'\alpha\upsilon\tau\omicron\nu$ или само $\delta\acute{\omega}\sigma\alpha\varsigma\ \alpha\upsilon\tau\omicron\nu$.

7-и—8-и редъ. Втората половина на 7-я редъ и началото на 8-я ни наумѣватъ познати имена въ старобългарскитѣ надписи — $\beta\omicron\eta\lambda\acute{\alpha}$, $\kappa\omicron\lambda\omicron\beta\omicron\rho\acute{\rho}\varsigma$ (Извѣстия русс. арх. инст. въ К-лѣ, X, 191). За първото име $\text{A}\text{O}\text{I}\text{A}\text{A}$ вм. $\beta\omicron\eta\lambda\acute{\alpha}$ има малко сигурность; по-положително е четеньето $\kappa\omicron\lambda\omicron\beta\omicron\rho\acute{\rho}\varsigma$, което отговаря на турското вологузь (калаузь) т. е. пжтеводитель.

9-и редъ. Отъ съдържанието на надписа, прѣдъ винителната форма $\tau\omicron\upsilon\delta\varsigma\ \Sigma\mu\omicron\lambda\epsilon\acute{\alpha}\nu\omicron\upsilon\varsigma$ прилича да стои едно $\mu\acute{\rho}\delta\varsigma$, или $\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}$, или $\acute{\epsilon}\pi\iota$.

При недостатъчнитѣ окончания $-\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$ и $-\omicron\acute{\upsilon}\lambda\omicron\nu$ и при липса на други помагални вѣсти, за сега би било още рано да се произнесемъ съ положителность върху името на българския князь, при когото билъ въздигнатъ камѣтътъ; формално трѣбва да приемемъ името Паганъ (VIII в.), когато пѣкъ изобщо съдържанието ни кара да мислимъ за другъ побѣсенъ князь, отъ IX вѣкъ. При Пагана не се знае да е имало движение на българетѣ къмъ земята на смолѣнетѣ. Кавханътъ Исбулъ, ако тѣй допълнимъ собственото име въ 4-я редъ, би билъ маловръстенъ още при Пагана (763—765), защото като

военачалникъ той се поменава чакъ при Маламира (831—836), въ шуменския надписъ (С. I. G. IV, 8691 b или Мсб. XV, 139). И тъй, като причисляваме Смолѣнския надписъ къмъ старобългарскитѣ, ще го отнесемъ къмъ края на VIII в. и първата половина на IX.

Историко-етиографски бѣлѣжки. Смолѣнскиятъ надписъ е единствениятъ отъ старобългарскитѣ надписи, който ни говори за словѣнско племе въ Македония и за отношенията на българската държава къмъ него. За опрѣдѣляне положението на смолѣнската областъ ще помогнатъ запазенитѣ вѣсти за смолѣнетѣ и тѣхното епископство. Отъ списъка на черевитѣ, подчинени на цариградския патриархъ въ врѣмето на Льва Прѣмъдри (886—912 г.), знаемъ, че смолѣнското епископство се числѣло подъ филипската митрополия, която била най-източната въ Македония: Τῷ Φιλίππων, Μακεδονίας: ὁ Θεωρίου, ὁ Πολυστύλον (нѣкогашната Αὔθηρα), ὁ Βελικείας, ὁ Χριστοπόλεως (Кавала), ὁ Σμολαίνων, ὁ Καισαροπόλεως (между Кушница планина и р. Драматица),¹⁾ ὁ Ἀλεξτροπόλεως (Ανακτοροπόλεως, сега Лефтера при Кавала). Ако се гледа реда на поменатитѣ епископства по бѣломорския брѣгъ, между лагоския и орфански заливи, смолѣнското ще трѣбва да диримъ между Кавала и Кесарополъ, въ правицката и кавалска кази т. е. близу до Филипи, дѣто е билъ намѣренъ и надписътъ.

А че смолѣнската областъ е била по-голяма и не е съвпадала съ малката епископия на това име, личи отъ вѣститѣ, споредъ които областта на смолѣнетѣ е съставяла у византийцитѣ цѣла военно-административна тема, която се простирала между струмската тема и срѣднитѣ Родопи. Единъ актъ отъ 1079 год., сега въ светогорската лавра на св. Атанасия (срв. приложенията на Визант. Врем. IX, 125—126), е издаденъ отъ нотариа и регистратора на смолѣнската тема за метоха на манастиря Сотиръ въ Йерисо, при светогорския провлакъ (Ἰωάννης Βεῤῥῆς βασιλικὸς νοτάριος τῶν οἰκειαικῶν στρατευμάτων καὶ ἀναγραφεὺς Σμολένων). Между хрисовулитѣ и актовитѣ на Бачковския манастиръ поменаватъ

¹⁾ За положението на Καισαρόπολις въ Зъхненско, въ покраината *Σραβίκιον* (сега Здравинѣ) и *Ζαβάλτος* (сега Семалтосъ), между планина Кушница и езерото Тахино, се говори въ Бачковския типикъ отъ 1083 г. Срв. въ Приложенията на Византийскій Временикъ XI, стр. 12.

се прѣзъ 1083 г. и такова за „темата на смолѣнетѣ“ (χρυσοβούλλια δύο περὶ τῆς ἀθώσεως τοῦ θέματος τῶν Σμολένων, или ... ἕτερον πιττάκιον περὶ τοῦ θέματος τῶν Σμολένων и пр. Виз. Врем. XI, Приложение, стр. 55). Прѣзъ края на сѣщия XI в., въ прѣдѣлитѣ на смолѣнетѣ (εἰς μέρη τῶν Σμολένων) живѣлъ пустинникѣтъ Филипъ (Срв. Šafarík, Slovanské starožitnosti II, 237). За положението на смолѣнската тема дава цѣнно указание Никита Хониатъ. Прѣзъ 1199 г. Иванко, убиецѣтъ на Асѣни, се отетналъ отъ гърцитѣ и помагалъ на Калояна, като завладѣлъ за българетѣ Родопитѣ и припадащето къмъ тѣхъ бѣломорско крайбрѣжие, съ градоветѣ Мосинополъ, Ксанги, Абдера, планината Кушница (Пангей) и подчинилъ темата на смолѣнетѣ (... ἀλλ' ἦν ὑπονοθεύων καὶ ἀριστῶν Ῥωμαίων ὅποσα ἐς Μοσυνόπολιν ἐπινένευκε μέχρι καὶ Ἐανθείας αὐτῆς, καὶ πρὸς ὄρος τὸ Πάγγαιον καὶ τὸ θέμα τῶν Σμολένων ὑπεποιήσατο. Nic. Choniata, Βονναε, 680). Още сѣщата година обаче Иванко билъ заловенъ отъ гърцитѣ и убитъ. На смолѣнската областъ билъ назначенъ управитель Йоанъ Спиридонакъ, но и той прѣзъ 1201 г. се повдигналъ съ своето военно население противъ императора. Зетѣтъ на послѣдния изгонилъ Спиридонака отъ Смолѣнско. Спиридонакъ избѣгалъ въ България (N. Chop., 708—709). Въ землището на нѣкогашната тема на смолѣнетѣ, която се простирала между струмската и родопската, и сега са запазени двѣ-три села, чиито имена наумѣватъ отчасти старото название на областѣта и племето. На сѣверо-изтокъ отъ самото Филипи, въ планината, се намира голѣмото село Силянъ. Въ Зѣхненско е селото Свилино или Шилиносъ. Въ една Душанова грамота отъ 1345 г. се подаряватъ на манастиря Св. Ив. Прѣдтеча при Сѣръ 40 жирни дървета, въ мѣстността Сфолено (ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Σφολενοῦ δένδρα τεσσαράκοντα βαλανδέα. Гласник XXVI, 23). Въ Ахж-челебийско е голѣмото село Смилянъ. На туй име, въ свръзка съ името „смолѣне“, намира Иречекъ (Пжтувания, 392).

Името *смолѣне* ни води и къмъ единъ твърдѣ важенъ въпросъ въ историческата етнография на словѣнството. Словѣнското езиковзнание отдавна вече поставя руския и български езици въ една юго-източна група. Проф. Милетичъ, въ своитѣ изучаванья върху члена въ руския и български езици, дойде до още по-ясно схващанье на руско-българското племенно единство, именно въ смисълъ „за нѣкогашно непосредно съсед-

ство и пб-тѣсно сродство на българскитѣ славяни и великорускитѣ племена“ (Сборникъ XVIII, 48). Въ поддрѣпа на това мнѣние идатъ историческитѣ вѣсти у византийскитѣ писатели, споредъ които словѣнскитѣ струи, които прѣзъ V, VI и VII вѣкове залѣли Мизия, Тракия, Македония и Морея, текли сѣ прѣко долния Дунавъ, отъ днешно Влахо-Молдавско т. е. че тѣ се отдѣлили отъ руско-словѣнската родина. Сѣ въ полза на това мнѣние говорятъ и общитѣ топографски и племенни названия, запазени у рускитѣ и българскитѣ словѣне. Прѣселенитѣ въ Мизия, Тракия и Македония словѣне донели отъ старото си отечество и своитѣ племенни имена, имената на своитѣ видни градове, и ги прѣдали въ новитѣ си селища. Да поменемъ най-крупнитѣ отъ тѣхъ. На руското плѣме **словѣни**, ндѣже нинѣ **Покъгородъ**¹⁾ съотвѣтствуватъ *словѣнетъ* въ Македония и областитѣ имъ ... τὰς κατὰ Μακεδονίαν Σκλαβινίας; на дреговичн-тѣ въ Русия, които съдоша межю Припетью и Двинною, отговарятъ *драговицитъ* около Солунъ; на смолянн-тѣ и тѣхния градъ **Смоленскъ** отговарятъ нашитѣ *смолянне* (σμολένοι, σμολαίνοι, σμολεάνοι) по р. Мѣста, между Родопитѣ, Струма и Бѣло море; на рускитѣ **сѣверн**, които съдоша по **Деснѣ**, и по **Семи** и по **Сзакъ**, прилѣгатъ *сѣверитъ* по източна Старопланина (Theoph. Chronographia. Ed. Voog, I, 436); името на града **Плескокъ** (сега Псковъ) е било прѣнесено върху старата българска столица *Плискова* (Πλίσκοβα, Πλσχα у византийскитѣ писатели и надписитѣ); въ свръзка съ названието на българския **Прѣславъ**²⁾ се находдатъ едноименнитѣ руски **Переяславъцъ** и **Переяславъ**.

Тѣзи и др. подобни вѣсти, като говорятъ за нѣкогашна сродна цѣлина на руси и български словѣне, прѣди още да захване разселванъето на словѣнското племе, посочватъ едноврѣменно единството на словѣнетѣ въ Мизия, Тракия и Македония.

¹⁾ Поменати въ Несторовата лѣтопись. Спб. 1872.

²⁾ Проф. Успенски е наклоненъ да приеме, че името на българския Прѣславъ е просто прѣводъ на грѣцкото βλέρφριμων (прѣславенъ). Срв. Абоба-Плиска, 236—237. Това тълкувание изглежда натегнато. Изразитѣ като прѣславнаго града Кива (срв. Срезневскій, Свѣдѣнія и замѣтки, LXXXI, 12), прѣславными нашъ граъ Тръноуа (срв. по-долу, глава VII, № 8) са извѣстни.

II.

Царь Симеонови погранични стълбове при Солунъ, отъ 904 г.

За каменни надписи при Солунъ съ името на българския царь Симеона най-първо се научилъ данскиятъ ученъ пѣтникъ Кингъ,¹⁾ сетнѣ за това узнали директорътъ на руския арх. институтъ въ Цариградъ Успенски, германскиятъ въ Солунъ генераленъ консулъ Мордтманъ и българскиятъ търговски агентъ въ сѣщия градъ Шоповъ. Когато прѣзъ 1898 г. дошълъ въ Солунъ Успенски да види лично паметника и го проучи, той билъ вече прѣнесенъ отъ турскитѣ власти въ валийското управление. Тука Успенски е могълъ да види надписа и да провѣри своитѣ изводи, получени по-рано отъ фотографската снимка и отпечатъка, които му проводилъ управляещиятъ руското въ Солунъ генерално консулство К. Н. Лишицъ. Откакто се разчу и писа²⁾ за тази българска старина, тя скоро стана невидима: властитѣ заявиха, че камъкътъ е изпратенъ въ султанския музей въ Цариградъ. Постѣпкитѣ на заинтересувани лица — да се узнае нѣщо за съдбата на паметника, останаха ялови. Напраздно напослѣдъкъ и азъ дирихъ въ цариградския музей да зарна старината... Въ Солунъ казватъ, че камъкътъ билъ прѣнесенъ въ Цариградъ, а въ Цариградъ директорътъ на музея заявява, че не знае нищо за такъвъ камъкъ.

Прѣзъ прѣбыванието си въ Солунъ узнахъ, че данскиятъ пѣтувачъ Кингъ е забѣлѣзвалъ камененъ стълбъ съ името на Симеона при с. Вардаровци (солунска каза), на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Самъ Мордтманъ ходилъ въ с. Вардаровци да дири старината, но тамъ му казали, че гърци я прѣнесли въ нѣкой манастиръ. Г. * * * пѣкъ се научилъ, че такъвъ камъкъ имало дѣйствително, но билъ падналъ въ Вардара, понеже

¹⁾ За това събщи и Милетичъ въ Български Прѣгледъ, 1898 г., ноември, стр. 142—143.

²⁾ Вѣстникъ „Знаме“ отъ 14 януари 1898 г.; вѣстникъ „България“ отъ 16 януари 1898 г.; Г. Баласчевъ, Надписъ отъ врѣмето на царь Симеона (Български Прѣгледъ за 1898 г., мартъ, стр. 61—78); О. И. Успенскій, Пограничный столбъ между Византией и Болгаріей при Симеонѣ (Извѣстія русскаго археол. института въ Константинополѣ, III, 184—194).

билъ надъ самия брѣгъ. А понеже при с. Наръшъ, което отстои на 20 километра сѣверно отъ Солунъ, са били намѣрени два стълба съ надписи, то съ вардаровския тѣ ставатъ три.

Ниското солунско поле (десетина метра надъ морското равнище) е оградено на сѣверъ съ градоборската верига (555 м.). Тя се прорѣзва отъ р. Галикъ и върви снижена (100—200 м.) на западъ до самия Вардаръ. Симеоновитѣ погранични камъне са били поставени именно по този гребень, на владѣщитѣ висини и проходи, единъ при Вардаровци, други два при Наръшъ надъ галишкия проходъ. При с. Вардаровци и сега още за прѣзъ рѣката Вардаръ има пжтно съобщение съ чунове, а галишката тѣснина при Наръшъ е важенъ стратегиченъ пунктъ, който пази както желѣзопжтния мостъ, тѣй и съобщението между солунското поле и кукушко-дойранската покраина.

По-добрѣ запазениятъ надписъ на едната отъ наръшвитѣ ержли колони (вис. 1,20 м., диам. 57—55 см.) се състои отъ 5 реда. Ето намаленъ отпечатъкъ отъ него, възстановлението и прѣвода му:

Ε ΤΟΥ ΣΑΠΟΚΤΕΚ, ΣΥΒΙΝΩ
 ΟΡΟΣ ΓΩΜΑΙΩΝ Κ, ΒΟΛΓΑΡ
 ΕΠΙ ΣΥΜΕΩΝ ΕΚ ΘΥΑΡ ΒΟΛΓΑΡ

ΕΠΙ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΟΛΓΟΤΡΑΚΑΝ
 ΕΠΙ ΔΙΣΤΡΟΚΟΜΙΤΟΥ

Ἐτος (υς ἀ)πὸ κτ(ίσεως) κ(όσμου) SΓΙΒ ἐν(δικτιῶνος) ζ
 ἕρος Ῥωμαίων κ(αι) Βυλγάρ(ων)
 ἐπὶ Συμεῶν ἐκ Θεοῦ ἄρχ(οντος) Βυλγάρ(ων)
 ἐπὶ Θεοδώρῃ ἔλγου τραχανῆ
 ἐπὶ Δρίστρῃ κομίτου.

(Въ година отъ създаване мира 6412, индиктъ 7-и (904 отъ Хр.). Граница между ромеитѣ и българетѣ. Въ врѣмето на Симеона, отъ Бога князь на българетѣ, при Теодора оглутархана¹⁾ и при комита Дристра).

Поменатитѣ въ надписа лица Теодоръ и Дристеръ са познати болѣре при Симеона. Теодоръ е билъ магистъръ. Симеонъ го е пращаль на два пъти за прѣговори въ Цариградъ, прѣзъ 892 и 913 г., както се учимъ отъ продължителя на Теофана, стр. 359, 385. Дристеръ пъкъ е билъ управителъ на струмишката областъ. По заповѣдъ на Симеона, той прѣнесълъ мощитѣ на двама отъ струмишкитѣ светци въ Бръгалница. За него узнаваме отъ житието на тивериополскитѣ мченици и синаксара имъ. (Срв. повече за това у Баласчева, 74—75).

На втория Нъръшки стълбъ (високъ 1,28 м., диам. 46—47 см.) имало сѣщо тѣй слабо запазенъ надписъ. Отъ буквитѣ, които могълъ да прочете Успенски, личи, че и този надписъ е ималъ сѣщото съдържание. Вѣроятно, единиятъ камъкъ е билъ обърнатъ къмъ българска страна, а другиятъ къмъ гръцка. Интересно е написанието βουργάρων вм. βουλγάρων, както и повечето новогръцки говори го изговарятъ: βούργαρος, съ ρ вм. съ λ. Ето запазенитѣ думи и букви (срв. у Успенскій, 185):

. C P C M N K A I B E P G A P . .
 O Y B O Y
 G O Y F A K A N O Y
 O Y K O M I T O Y

¹⁾ Въ единъ старотурски надписъ срѣщаме сѣщитѣ думи *огул-тарханъ*. Срв. Marquart, Die Chronologie der alttürkischen Inschriften, 32. Радловъ прѣвжда думата *огулъ* съ *сынъ*. Въ Симеоновия надписъ тази дума наистина е начертана съ метатеза на *ε* : *ἐλγου*, както и *трахановъ* вм. *тархановъ*, но това е познато звуково явление въ турско-татарскитѣ говори. Тѣй, койбалско-карагаското нарѣчие произнася думата *огулъ* като *олакъ* (момче) и *олакъ* (дѣте) т. е. както въ Симеоновия надписъ. Срв. Vámbéry, Etym. Wört. d. turko-tatarischen Sprachen, № 50. Титлата *тарханъ* е позната.

III.

Зографски подписъ отъ 980 г.

Зографскиятъ български манастиръ, който бѣ запазилъ за науката и поколѣнието своето прочуто глаголко евангелие отъ X—XI вѣкъ, таи въ книгохранилището си най-старото, до сега познато, датувано словѣнско писмо, отъ 980 год. То е словѣнскиятъ подписъ въ единъ гръцки продавателенъ листъ, даденъ отъ стария притежателъ на манастирчето Св. Апостоли Тома на новия му покупателъ Онисифора, прѣзъ год. 6488 отъ създаване мира или 980 г. отъ Хр. Продавателното е запазено въ два екземпляра, както са съхранени и много други подобни светогорски паметници. Първиятъ отъ тѣхъ, който се пази подъ знакъ $\frac{\omega}{\beta. 1}$, е пергаментъ — 36 см. × 26 см., много пострадалъ и залѣпенъ на платно. Писмото му (33 реда) е хубаво скорописно, завързано, пожълтѣло и на много мѣста изтрито отъ врѣмето или изчезнало заедно съ повѣсанитѣ части на пергаментата. Писарьтъ е ималъ опитна рѣка. Този актъ е приподписанъ саморъчно отъ петима свидѣтели иноци и игумени; други двамина старци били подписани единъ отъ писаря, а втори отъ своя ученикъ, старцитѣ обаче поставили своеръчно кръстови бѣлѣзи прѣдъ имената си. Дата: 18 августъ, 8 индиктъ, год. 6488 — 980.

Вториятъ екземпляръ съдържа и една прибавка — имената на всички ония иноци и игумени, които се случили въ Зографския манастиръ при прѣговаряньето за продажбата, на 23 юни сѣщата година и индиктъ. За истиностъта на изложеното се подписва своеръчно, на словѣнски, игуменьтъ на Зографския манастиръ Макари. Паметникътъ се пази при знакъ $\frac{\omega}{\beta. 1 \text{ и } 2}$. Написанъ е отъ друга рѣка съ сѣщия видъ писмо на пергаментъ, 41 см. × 28 см., сѣщо тѣй залѣпенъ на платно. Писмото (36 реда) и тука е пострадало, но, благодарение че

πρῶτα главна часть се повтара и въ двѣтѣ продавателни, текстътъ може да се допълни задоволително.

Изпърво актоветѣ са се пазѣли у покупателитѣ на монастирчето Св. Апостоли, което се нахожда на 20 минути източно отъ Зографъ, но когато то по-сетнѣ било продадено на послѣдния монастиръ, и продавателнитѣ минали у новия при-тежатель.

Ето смалени фотографски снимки, прѣписъ и прѣводъ на двѣтѣ продавателни, отъ които пρῶто обхваща точка 1-а, а прибавката къмъ второто — точка 2-а.

1-0.

σίγνον μᾶ	Θω- μο ^χ	σίγνον	Ἄθα-	σίγνον	Κυρί-
καὶ ἡ	γουμένου	νασί	σ μ ^χ	λλου	μ ^χ

† Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύ-
ματος. | Θωμᾶς μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῶν (καὶ) τῶ μακαριωτά|τῳ
κυρῷ Ἀντωνίῳ. Πέπρακα εἰς ὑμᾶς μετὰ τῶν | ἐμῶν ἀδελφῶν. Ἄθα-
νασίου μοναχοῦ καὶ Κυρίλλου. | πρὸς ὑμᾶς τοὺς πνευματικούς ἀδελ-
φοὺς τὸν κύριον Ὀνησίφορον. καὶ τοὺς γνησίους | σου ἀδελφοὺς τὸν
ἀγρὸν τὸν ἐπονομαζόμενον τοῦ Ἐηρο|κάστρου. τοὺς ἁγίους Ἀπο-
στόλους, εἰς | νομίσματα ξθ' μετὰ τῆς οἰκοσκευῆς αὐτοῦ. καὶ
βιβλίων ξξ. μιναιᾶ τέσσαρα. γενε|σοπραομία. καὶ ὁ κλίμαξ. καὶ
ἱερὰ τὰ τῆς ἐξοπλήσεως αὐτῶν. Ἀπῆρα | δὲ ἐγὼ τὸ βορδόνην.
Τοῦτα πάντα λαβόντες. ἀσφαλιζόμεθα πρὸς ἡμᾶς τοὺς εἰρη-
μένους πνευματικούς ἡμῶν ἀδελφοὺς τὸν κύριον Ὀνησίφορον καὶ
τῶν τοῦ μέρους σου. τοῦ μὴ ἔχειν ἐξουσίαν ποτὲ καιρῷ ἢ χρόνῳ.
τοὺς μοναχοὺς τῶν κε(λλίων τοῦ) κυρίου Ἀντωνίου. κίνησιν τὴν
οἰ|ανοῦν. ἢ ἀγωγὰς καὶ ταραχὰς διεγείρειν πρὸς σὲ τὸν πνευμα-
τικὸν ὑμῶν ἀδελφόν, κυρὸν Ὀνησίφορον, καὶ | τοὺς ἐκ τοῦ μέρους
σου. ἐάν δὲ δοκιμάσῃ τίς ἐξ ἡμῶν. πρὸς ἀνατροπὴν τῆς τοιαύτης
πράσεως καὶ ἀσφαλείας χωρήσαι, ἐν πρώτοις ἵνα μὴ εἰσακουέται
παρὰ παντὸς κριτη|ρίου πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ, ἀλλὰ καὶ
ἐκδιώκεται παρὰ τῶν ἁγίων γερόντων τοῦ | καθ' ἡμᾶς Ἀγίου ὄρους.
εἰθ' οὕτως ἔχει ἔστις εἶη. καὶ τὴν ἀρὰν τῶν ΤΙ καὶ ὀκτώ ἁγίων

2-0.



πατέρων| προσεπιζημιούμενος και λόγω προστίμου λίτρας γ'. ἐπὶ τούτῳ γὰρ και ἡ παροῦσα ἀσφάλ|ια ἐγγράφη παρουσία τῶν εὐρεθέντων πατέρων.

Ἔστιν δὲ ὁ περιορισμὸς τοῦ μοναστηρίου και ἡ διακράτησις οὕτως. ἀπὸ τὸν βαθὺν βηρὸν τοῦ Ἐηροκάστρου. και ἀνατρέχει τὸν ποταμὸν. και ἀκουμπίζει τοῦ Ζωγράφου ἄνωθεν. και κρατεῖ τὸν ῥάχωνα μέχρι τοῦ δρόμου τοῦ βασιλικοῦ. και ἀποδίδει εἰς τὴν Ἄρκον εἰς τὸ δξὺν βουνήν. ἐν ᾧ και εἰσὶν σταυροὶ εἰς τοὺς δρῦς δύο. και κατέρχεται τὸ ῥαχώνην ῥαχώνην και ἀντικρὺ εἰς τὸ ῥυακί|τζην τοῦ ῥάχωνος. και ἀντι περνᾷ τὸ λαγγάδιον τὰ ἐναντία τοῦ ῥυακίου. και ἀκουμπίζει εἰς τὸν ῥάχωνα. ἐνθα στέκουν αἱ ἄσπραι πέτραι. και κατέρχεται εἰς τὸν ῥάχωναν ῥάχωναν. και ἀκουμπίζει εἰς τὸν βαθὺν βηρὸν τοῦ Ἐηροκάστρου.

Και ἐδόθη και τοῦτο. ἵνα ὅστις ἀναβάλη περὶ τῆς τοιαύτης μονῆς. ἵνα ἔχη τὸ ἀνάθεμα. παρουσία τῶν ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ πρώτου. και τοῦ κοινοῦ. οἳ και δηλωθήσονται ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ. Γραφὴν διὰ χειρὸς Συμεῶν μοναχοῦ και ὑποκτῆτου φιλοσόφου † μηνὶ αὐγούστῳ ἐτ' ὥρα ἕκτη| ἰνδ(ικτιῶνος) ἡ' ἔτους 1507 ἡ. (6488—980).

† Θωμᾶς μοναχὸς ὁ πρῶτος.

† Ἡλίας μοναχὸς και ἡγούμενος.

† Παῦλος μοναχὸς και ἡγούμενος τοῦ Ἐηρο|ποτάμου.

† Θεόδωρος μοναχὸς τοῦ Ἐηροκάστρου.

† Νικόλαος μοναχὸς και ἡγούμενος τῆς Χρομιτζένου †|

† Κοσμᾶς μοναχὸς και ἡγούμενος τῆς Ἄρκου. μάρτυς ὑπέγραψε τὸν μὲν σταυρὸν ἰδιοχείρως τὸ δὲ ὕφος διὰ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ †|

† Εὐθύμιος μοναχὸς και οἰκονόμος τῆς Λαῦρας μάρτυς ὑπέγραψε. τὸν μὲν σταυρὸν ἰδιοχείρως τὸ δὲ ὕφος διὰ τοῦ γραφέως.

2-0.

† Κατὰ δὲ τὴν κγ' τοῦ ἰουνίου μηνὸς. παρατυχόντες οἱ ἡγούμενοι τοῦ καθ'ἡμᾶς Ἁγίου ὄρους ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Ζωγράφου ὃ τε| ὁ τιμιώτατος κύριος Δωσίθεος και μέγας οἰκονόμος τοῦ Ἁγίου ὄρους και ὁ δσιώτατος καθηγούμενος τοῦ Κουτλουμουσίου κύριος Γαβριήλ. και ὁ δσιώτατος ἡγούμενος| τοῦ Μακροῦ κύριος Ἰωαννίκιος. και ὁ τιμιώτατος καθηγούμενος τῆς μονῆς τῶν Νεακυτῶν κύριος Γερμανὸς. και ὁ τιμιώτατος ἡγούμενος τοῦ Κασταμο-

νίτου κύριος Ματθαῖος | . καὶ ὁ τιμιώτατος κύριος Παχώμιος . καὶ
κληρικὸς τῶν Καρεῶν . Ἐλευθέριος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τοῦ
Τροχαλά . Κοσμάς μοναχὸς . καὶ ἡγούμενος τοῦ Σκορπίου . καὶ
ἐτέδων οὐκ ὀλίγων †

† ΜΑΚΑΡΝΕ ΕΡΟΜΦΗ ΧΩ. ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΤΟΥ ΤΡΟΧΑΛΑ
ΤΟΥ ΚΑΡΕΩΝ. ΚΟΣΜΑΣ ΜΟΝΑΧΟΣ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΤΟΥ ΣΚΟΡΠΙΟΥ. ΚΑΙ
ΕΤΕΔΩΝ ΟΥΚ ΟΛΙΓΩΝ †

Прѣводъ.

1-ο.

Знакъ ма	на То- монахъ	Знакъ	на Ата-	Знакъ	на Кири-
и и-	гуменъ	наси-	я монаха	ла	монаха.

† Въ името на отца и сина и светаго духа, Тома монахъ и игуменъ и на блаженѣйшия господинъ Антония.

Заедно съ моитѣ братия Атанасия монаха и Кирила продадохъ на духовнитѣ си братя господина Онисифора и роднитѣ му братя землището наречено Св. Апостоли Ксирокастренски, съ покжцината, 6 книги — 4 минея, 1 парейменикъ, 1 лѣствица, и съ всичкитѣ черковни утвари, за 64 монети. Взехъ си само мулето. Всичко туй като получихме, обезпечаваме ви, васъ горѣпоменатитѣ наши духовни братя — господина Онисифора и другаретѣ му, щото никога занаяпрѣдъ монаситѣ (отъ велиитѣ) на господина Антония да нѣматъ право да вършатъ каквато и да е постъпка, или да завеждатъ дѣло или да те смущаватъ съ каквото и да е, тебъ, нашия духовенъ братъ господина Онисифора и твоитѣ другаре. Ако ли нѣкой отъ насъ се опита да развали тази продажба и отстъпи отъ обезпечението, то такъвъ да не бжде слушанъ отъ никое сѣдилище, било гражданско или черковно, но и да бжде изгнанъ отъ светитѣ старци на нашата Св. Гора. Ако ли се случи обаче това, то, който и да би билъ той, да подпадне подъ проклятието на 318 свети отци и му се наложи глоба отъ 3 литри. За доказъ на горньото се написа това увѣрително, въ присѣствието на находещитѣ се тука отци.

А границата и обладанието (държавата) на манастира са слѣднитѣ: отъ дълбокия виръ на Ксирокастро се показва нагорѣ по рѣката, допира горѣ въ Зографъ, върви по хребета до царския пѣть и се заврѣшва въ Арка съ остра планина, дѣто се намиратъ и кръстове на два дѣба; оттамъ се спуща се по гребена до отсрѣщната на гребена рѣчица, допира се до гребена, дѣто стоятъ бѣлитѣ камъне, и се по него се спуща и допира до дълбокия виръ на Ксирокастро.

Това се даде съ цѣль, ако нѣкой би промѣнилъ границата на този манастиръ, да бѣде проклетъ. Даде се въ присѣтствието на изпратенитѣ лица отъ протата и събора, които и ще се подпишатъ на сѣщото мѣсто.

Писано съ рѣката на монаха Симеона, нареченъ и философъ, мѣсець августъ 18, въ 6 часѣтъ, индиктъ 8, година 6488 (980 отъ Хр.).

† Тома монахъ, протъ.

† Илия монахъ и игуменъ.

† Павелъ монахъ и игуменъ на Ксиропотамъ.

† Теодоръ монахъ отъ Ксирокастро.

† Никола монахъ и игуменъ на Хромицена †

† Козма монахъ и игуменъ на Арка, свидѣтель. Кръста подписа саморѣчно, а думитѣ чрѣзъ ученика си †

† Евтими монахъ и икономъ на Лаврата, свидѣтель. Кръста подписа саморѣчно, а думитѣ чрѣзъ писаря.

2-0.

† На 23 день на мѣсець юния, въ свещената обитель на св. великомъченика Георгия присѣтствуваха случайно игуменитѣ на нашата Св. Гора: честнѣйшиятъ господинъ Доситей и великъ икономъ на Св. Гора; прѣподобнѣйшиятъ ватигуменъ на Кутлумушъ господинъ Гаврилъ; прѣподобнѣйшиятъ игуменъ на Макро господинъ Йоаники; честнѣйшиятъ ватигуменъ на манастира на неакийцитѣ господинъ Германъ; честнѣйшиятъ игуменъ на Кастамонитѣ господинъ Матей; честнѣйшиятъ господинъ Пахоми и клирикъ Карейски; Елевтери монахъ и игуменъ на Трохала; Косма монахъ и игуменъ на Скорпия, и други не малцина.

† Макарие еромнахъ . игуменъ Зографъ-скъ: за исцвниж подѣписахъ ~

Този старински актъ, ако и да бѣше извѣстенъ на науката отъ бѣлѣжитѣ на Леонида и особено отъ издирването на Бодянски,¹⁾ сѣ пакъ си оставаше забравенъ и непризнатъ. И може би основателно, защото нито актътъ бѣ проученъ, нито словѣнскиятъ подписъ вѣрно прѣдаденъ. Обнародванъ напослѣдъкъ въ приложенията на Византійскій Временникъ XIII, стр. 1—3, подписътъ и тукъ съдържа въ единъ редъ нѣколко груби грѣшки, като изпущане на ъ, замѣна на ж съ з и др. Естествено е, че при подобни издания всѣки би оспорвалъ достовѣрността на паметника отъ X вѣкъ.

Прѣди всичко, паметникътъ палеографично се отнася право къмъ означеното врѣме. Ръкописитѣ и грамотитѣ отъ X в., които разгледахъ въ Св. Гора, иматъ сжщиятъ бързописъ. За по-здраво установление посочената древность на двѣтѣ продавателни спомагатъ поменатитѣ и приподписани свидѣтели въ тѣхъ, защото тѣ са били дѣйствителни, исторически лица отъ втората половина на X вѣкъ. Въ общата светогорска кондика, която се пази въ Карей и въ която е помѣстенъ и първиятъ уставъ на светогорскитѣ манастири отъ 971—972 год.,²⁾ личатъ имената на повечето отъ свидѣлитѣ въ нашитѣ двѣ продавателни: протѣтъ Тома,³⁾ Павелъ Ксиропотамски, Гаврилъ Кутлумушки, Илия, Антони, Козма, Нивола и др. Онѣзи старци, които са измрѣли или били замѣстени въ управителскитѣ си длѣжности, между 972 и 980 г., естествено е, не се поменаватъ въ продавателнитѣ. Прѣзъ 972 г. игуменъ-притежателъ на Зографъ е Георги Зографътъ (*Γεώργιος ὁ Ζωγράφος*), поменатъ въ първия типикъ, а прѣзъ 980 г. игуменъ е Макари, чийто словѣнски подписъ ни занимава тука. Споменуването въ прибавката на второто продавателно само мѣсеца, показва именно по-горнята година и индиктъ.

Най-послѣ, още единъ фактъ отнася разгледвания актъ къмъ X в. Продаденото прѣзъ 980 г. манастирче Св. Апостоли, било наименувано съ името на новия си притежателъ — Онисифора, както туй е било случай и съ много други тогавашни келии и манастирчета. Въ една грамота отъ 1049 г.

¹⁾ О. М. Бодянский, въ Чтенія въ Имп. общ. вст. и древн. Росс. 1873, кн. I.

²⁾ Прѣписъ ми достави любознателниятъ отецъ Йонъ Зографски, комуто съмъ благодаренъ и за други услуги прѣзъ прѣбыването си въ Св. Гора.

³⁾ Прѣзъ 972 г. протѣ е билъ Атанаси, замѣненъ въ 980 г. съ Тома. Срв. Γεωργίου, 'Ο "Αθωός, стр. 321.

монастирчето вече е титулувано съ името на покойния си притежател Онисифора (... ὁ μοναχὸς Διονύσιος ἡγούμενος τῆς μονῆς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τῆς οὕτως ἐπονομαζομένης τοῦ Ὀνησιφόρου ... Срв. Виз. Вр., прил. къмъ XIII т., 7—8).

Зографскиятъ актъ, покрай голѣмата си важностъ за историята на атонскитѣ манастири, има особена цѣна за уяснение началната сѣдбина на словѣнската писменостъ и езикъ. Думитѣ βήρος (виръ) и ρυακίτζα (ръвница), употребени въ акта вмѣсто грѣцкитѣ λάκκος и ρύαξ посочватъ словѣнско влияние въ грѣцкия езикъ въ Атонъ. Словѣнскитѣ племена се поселили не само изъ Македония; тѣ проникнали и на югъ въ Морея, по бѣломорскитѣ острови и Халкидонския полуостровъ. Изрично свидѣтелство за словѣне въ Св. Гора прѣзъ VIII в. е запазено въ книгохранилището на Кастамонитския манастиръ. Прѣзъ врѣме на царетѣ иконоборци, казва се тамъ, словѣнскитѣ племена ржхнини и сагудати, слѣдъ завладѣванье на Македония, „най-послѣ дойдоха въ светата Атонска гора, съ всичкитѣ си челяди, защото нѣмаше кой да имъ се опре или да воюва съ тѣхъ“ (... τέλος ἦλθον καὶ εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος μὲ ὄλα τοὺς τὰ γυναῖκόπαιδα. διότι δὲν ἦτο τινὰς νὰ τοὺς ἀντισταθῆ καὶ νὰ τοὺς πολεμήσῃ. Вж. повече у Йор. Ивановъ, Сѣверна Македония, 68, Успенскій, Исторія Аѳона III, 311). Пб-късно тукашнитѣ словѣне ги виждаме съ словѣнскитѣ имѣ имена въ разни запазени въ Св. Гора актове. На единъ грѣцки актъ отъ 943 г., за опрѣдѣлянье границата между светогорскитѣ и йерисовски земи, словѣнетѣ се подписватъ съ грѣцки бугви, както за подобни случаи поменавя и черноризецъ Храбъръ: Константинъ Халума (Χαλοῦμα), Иванъ Гораздъ (Γοράζδου) и Кънигъ Непровадъ (Κυνήγγος τοῦ Νεπρόβαδου). (Срв. Успенскій, *ibid.* 318). Прѣзъ 960 г. поселенитѣ около Йерисо словѣне се наричатъ българе. Интересно е, че докато тѣ възприели грѣцко-християнски лични имена, прѣкоритѣ си запазватъ словѣнски — Владко, Дѣтко, Ржкавина, въ иверския актъ отъ 982 г. Срв. за това пб-долу, стр. 22. Български селища се споменаватъ и на касандрийския полуостровъ. Въ една грамота въ руския светогорски манастиръ отъ 1068 г. се говори за междитѣ (границитѣ) на българскитѣ селища — τὰ σύνορα τῶν Βουλγαρίων¹⁾ (Срв. Григоровичъ, Очеркъ², стр. 67).

¹⁾ И въ Дулянскага хроника западнитѣ българе при царъ Самуила се наричатъ Bulgariini вм. Bulgari.

Нашиятъ подписъ отъ 980 г. подсѣща за особено ранно разпространение на словѣнската писменостъ въ Св. Гора. Аео игуменътъ на българския манастиръ прѣзъ 980 г. се подписва съ словѣнско писмо, явно е, че той въ своитѣ младини т. е. въ началото на X в. е могълъ да го научи било при своя старецъ въ Атонъ, било въ Македония и България, дѣто то особено закрѣпнало при Климента и другаретъ му. Подписътъ прѣдставя правиленъ кирило-методиевски словѣнски езикъ съ издържани форми и букви, най-правилна употреба на **ъ, ъ, ж**. Запазена е и друга древня особеностъ — избѣгване на йотуването при **еромонахъ, Макарие**. Името Зографъ се пише често съ **ѣ** и въ грѣцкитѣ паметници. Сжщото срѣщаме и въ старобългарскитѣ текстове **Зѣграфъ** или **Нзѣграфъ**. Въ Самуиловия надписъ имаме о вмѣсто **ѣ** — **Самонѣ**. Второто о въ думата **еромонахъ** е прѣсечено съ дълга права черта като а. Другитѣ а въ подписа са съставени отъ полумѣсець и отъ прѣчица. Писачътъ или е написалъ, по погрѣшка, прѣчицата най-напрѣдъ, като е смѣталъ, че пише послѣдното а на думата **еромонахъ**, и послѣ се оправилъ, като написалъ цѣлото о върху прѣчицата, или пъкъ, ако съзнателно е искалъ да прѣдаде нѣкой тъменъ звукъ, замѣстникъ на грѣцкото о въ *μοναχός*, приелъ е бѣлѣга а. Подобенъ случай имаме въ руското произношение **манѣхъ** вм. **монахъ**, словѣнското **мѣннѣхъ**, **къметъ** (*κωμῆτης*). Свършеното врѣме **подъписахъ** съ н се срѣща еднакво писано въ старитѣ паметници съ **ь** и **н**, споредъ това дали то се е повело по неопрѣдѣлената или сегашна основа: **пѣсати** — **пѣсахъ**, **пншѣ** — **пнсахъ**.

Зографскиятъ подписъ се отнася къмъ най-старитѣ български паметници и по своята графика. Изобщо той има полууставенъ видъ. Подписвачътъ, несржченъ, е захваналъ по-полева, съ чъртици при крайщата на буквитѣ, ала отъ втората дума е продължилъ по-свободно. Подобни чъртици са поставени и въ втория редъ на буквитѣ **к** и **ѣ**. Въ Самуиловия надписъ, който е само 13 години по-младъ отъ Зографския, сжщо тѣй са употребени чъртици на нѣкои само отъ буквитѣ. Буква а напомня изобщо формата на старитѣ паметници и на а въ Самуиловия надписъ. Сжщо тѣй **є**, **к** (особено това въ втория редъ), **х**, **г**, **ф**, **с**, **ж** са писани както и въ Самуиловия надписъ. Буква **ъ**, съ завита горня часть, се срѣща въ старитѣ полууставни и бързописни

текстове. Образът на **з** е запазенъ въ два вида: едното като **Z**, което отговаря на грѣцкото уставно **Z**, и другото като грѣцкото скорописно **з**, съ дълга завита опашка. Буква **оу** е прѣдадена съ **ѡ**. Въ Самуиловия надписъ **оу** е прѣдадено и по двата начина: **оу** и **ѡ**. Буква **о**, било отдѣлно, било въ състава на **ѡ**, не изпълня ширината на реда и има видъ на малко колелце. Опашката на буква **р** слиза малко отъ реда; връжлата частъ на **р** е малка, както и у другитѣ стари паметници. Срѣдната частъ на **м** слиза до основата на буквата въ два случая; въ началното **м** тя стои по-високо. Буква **д** е съ байраче, което се издига надъ реда. Особенъ интересъ поражда формата на единствената въ подписа буква **т**, въ думата **истинѣ**. Понеже пергаментътъ тъмно тамъ е билъ сгънатъ и провѣсанъ, очакваната буква **т** е запазена само наполовина и въ нищо не наумява кирилско **т**, а, напротивъ, съдържа частъ отъ глаголско **т**, което има слѣдната форма — **т**. Безъ съмнѣние, не за забава, не отъ писарска слободия е поставено това глаголско **т** отъ старчесвата рѣка. Навѣрно, Макари ще да е билъ свиеналъ по-рано и съ глаголската азбука. Този фактъ, както и глаголскитѣ подписъ отъ 982 год. (за него по-долу), ни завеждатъ въ редъ размисления за сѣдбата на глаголското писмо и неговата употреба срѣдъ югословѣнитѣ прѣзъ X вѣкъ.

Главното обаче и очебиеще заключение, което може да се извади отъ нашия подписъ, то е че той заедно съ Самуиловия надписъ и краткия Варошки надписъ отъ 996 год. са единственитѣ положителни писмени паметници, които изразяватъ живъ югословѣнски езикъ отъ X вѣкъ и то въ такива форми, въ каквито науката схваща кирило-методиевския езикъ. Въ това отношение тѣзи паметници иматъ голѣма научна стойностъ и подкрѣпватъ мнѣнието, че Кирилъ и Методий извършили прѣвода на богослужебнитѣ книги на познатото имъ вече словѣнско нарѣчие, говорено отъ солунскитѣ словѣне, а не на нарѣчието на моравцитѣ, или, както за това ясно е изразено въ Панонското житие на Методия . . . „и щомъ изнамѣри буквитѣ и състави рѣчьта, той (Кирилъ) трѣгна за моравския пѣть, като взе съ себе си и Методия“ (и абѣе оустронѣвъ писъменѣ, и бесѣдоу съставѣвъ, повѣн сѣ атъ Моравьскаго, понмѣ же Методиа).

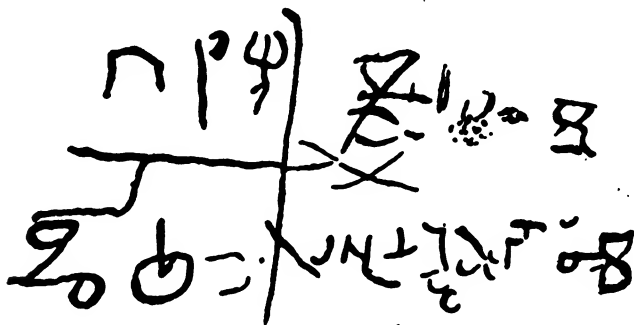
IV.

Глаголски подписъ отъ 982 г., въ Иверския светогорски манастиръ.

На този актъ пръвъ обърна внимание ревностниятъ издирвачъ на светогорскитѣ старини архимандритъ Порфири Успенски. Срезневски изслѣдва акта пръвъ 1861 г. по нѣколко фотографски снимки (гл. Извѣстія Имп. археологическаго общества III, вып. 1, кол. 3—8) и се произнесе скептично за него; четири години по-късно, пръвъ 1865 г., слѣдъ цѣлнитѣ разяснения на арх. Успенски (Извѣстія имп. арх. общества V, кол. 13—19), Срезневски, въ една заблѣжка къмъ разясненията, призна, че въпросътъ за акта и неговиятъ словѣно-глаголски подписъ е откритъ. Бодянский призна акта и подписа за истински (Чтенія въ Имп. общ. ист. и древн. рос. 1873, I, стр. 9). Поради голѣмитѣ пакости и бъркотия, що бѣ причинило послѣдното голѣмо земетресение въ Св. Гора и въ библиотеката на Иверския манастиръ, не ми бѣ възможно да прѣгледамъ въпросния паметникъ. Тукъ се задоволявамъ съ факсимиле отъ Севастьяновитѣ снимки, което сѣ пъкъ удосто-вѣрява изобило несъмнѣността на глаголския подписъ.

Иверскитъ актъ отъ 982 г. е удостовѣрение (*ἀσφάλεια*), дадено отъ жителитѣ на крѣпостта Йерисо на иверската лавра въ потвърждение на това, че манастирътъ Коловски (τοῦ Κολοβοῦ) е подчиненъ на Иверската лавра и че принадлежащата на Коловския манастиръ земя при Йерисо, наречена *Γραδίσκα*, била дадена отъ монаха Ивана Иверски на йерисовци за 100 златни монети за 29 години, а тѣ въ замѣна му дали земя въ полуострова Лонгосъ. Актътъ е отъ год. 6490—982, мѣсець юни, индиктъ 10, въ царуванъето на Василия и Константина (*Μηνὶ ἰουνίου ἰνδικτιῶνος δεκάτης ἐν ἔτει τῷ , ς υ ἰ ἐπὶ βασιλείας Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου*). Подписанъ е отъ йери-

совския епископъ Теодора, отъ игумена на Лаврата Атанасия и др. мирски лица. Интересни са словѣнскитѣ подписи на Василия Стоимира, Власия Владка, Николая Дѣтка (Νικόλαου τὸν Δεξιῆου), Антония Ржавина (Ρωϋχαβήνα), подписани съ грѣцки букви; а най-любопитенъ е глаголскитѣ подписъ, отъ който, за съжаление, личатъ добръ само нѣколко букви, та ще бже прѣсилено да диримъ въ него четенъето **зи(а)к(ъ) гюргі попъ** (споредъ Успенски) или **Гръгора** (споредъ Срезневски). Чини ми се, че въ снимката могатъ се узна добръ само буквитѣ:



Х (т. е. н въ жглестата глаголица) въ края на първия редъ, **Ъ** (г) въ началото на втория редъ, **В** (р) до нея, и най-послѣ **Ж** (ъ). Четвъртата буква въ първия редъ прилича на послѣдната въ сѣщия редъ т. е. на **Х** (н). Споредъ това, подписътъ ни се явява съ нѣколко прочетени букви:

. . . (Х) . Х	(. . . (н) . н)
Ъ В Ж	(г р ѡ)

Че словѣне е имало заселени въ земитѣ около Св. Гора. това се посочи по-горѣ, стр. 18. А че и около самия градъ Йерисо, който лежи на шията на Атонския полуостровъ, е имало българе, които са могли да се подпишатъ за свидѣтели въ горния актъ, това узнаваме отъ хрисовула на царъ Романа, даденъ на светогорския манастиръ на Йоана Коловски въ 6468 г. или 960 сл. Хр. Между друго, въ хрисовула се казва: „На манастиря Йоанъ Колова били подарени 40 освобождени отъ данъбъ чифлигаре (парици), въ замѣна на тѣзи малки парчета земя, които отдавна са принадлежали на мо-

настиря въ йерисовската покраина, и взети отъ поселенитѣ на тѣзи мѣста роби българе“ (... παρὰ τῶν ἐνσκηνοθέντων ἐκεῖσε σκλάβων βουλγάρων. Извѣстія арх. общ. V, кол. 17).

Глаголскія подписъ въ иверскія актъ отъ 982 г. е отъ високо значение за исторіята на глаголицата, толкозъ повече, че той се явява въ датиранъ паметникъ отъ X вѣкъ и съдържа начертание на буквата и, познато до сега само въ тѣй нареченитѣ хърватски прѣписи. До колко обаче е правдиво мнѣнието, че българската глаголица е сложена само отъ кръгли буквени форми, ще ни посочи новооткрития отъ менъ Битолски трипѣсникъ, за което гл. по-долу.

Царь Самуиловъ надписъ отъ 993 г.

Прѣзъ 1888 г. въ с. Германъ (Прѣспанско) била съградена нова черква току до самата западна врата на старинската малка черевичка. Като копаели, изровили плоча съ словѣнски надписъ и я приехтали. Още тогава се разнесе слухъ за находката и за прочетеното въ надписа име Самуилъ. Кънчевъ, който пътува изъ Прѣспа, не узна нѣщо повече за плочата.¹⁾ Едва въ 1898 г. надписътъ бѣ виденъ отъ Успенски, директоръ на руския археологически институтъ въ Цариградъ, и на слѣдната година биде издаденъ и обясненъ.²⁾ Надписътъ, бидейки отчупенъ, не бѣше възможно да се възстановятъ съ положителност имената на Самуиловитѣ родители, а особено туй на майката, отъ което бѣ запазена само една буква. Сега обаче, откато търсенитѣ имена станаха извѣстни отъ обнародванитѣ прибавки въ вѣнския Скилицовъ прѣписъ № 74,³⁾ и надписътъ може да се допълни съ увѣреностъ. Въ този прѣписъ четемъ, че Самуилъ и братята му били синове на мощенъ вомисъ на име Никола и майка Рипсимия (*δυνηθέντων κέρμητος ὄντες παῖδες Νικόλαος ὀνομαζόμενος μητρὸς Ῥιψίμης*).⁴⁾ Името Рипсимия е запазено въ християнската агиография. Така се нарича една мченица погинала въ Армения прѣзъ IV вѣкъ. Паметта ѝ се празнува на 30 септември. Въ словѣнскитѣ

¹⁾ Мсб. IV, 40.

²⁾ Успенски, Флорински и Милетичъ дадоха своитѣ бѣлѣжки въ Извѣстия рускаго арх. института въ Константинополѣ IV, вып. 1, стр. 1—20, за год. 1899. Иречекъ и Ягичъ писаха за надписа въ Archiv. für Slav. Phil. XXI, 543—557. Милетичъ писа по сжщото и въ Български Прѣгледъ, год. V, кн. IX—X, 274—278.

³⁾ В. Prokić, Die Zusätze in der Handschrift des Johannes Skylitzes, codex Vindobonensis hist. graec. LXXIV München, 1906.

⁴⁾ Срв. Кедринъ, бонско издание, II, 434 и Прокичъ, стр. 28.

прѣводи името се пише Рипсимиа. Поради калугерството на мченица Рипсимия, името ѝ е получило широко гражданство срѣдъ женскитѣ манастири. Вазовъ въ своя романъ „Подъ игото“ поменава калугерката Рипсимия, една отъ сестритѣ въ метоха на Бѣла Черква.

Ето факсимиле и възстановенъ прочитъ на Самуиловия надписъ:

† ВІ НМА ѠТЪЦА Н СЪ
 ННА Н СТАГО ДОУХА А
 ЗЪ САМОНПЪ РАБЪ БЖ
 ПОЛАГАХ ПАМАТЪ
 ѠНМАТЪ РИИ БРАТ
 А КРЪСТЪ ХЪ С Н
 НМЕМА ОУ СЪ ПЪ У
 І СОЛАРА БЪ БЖ Н
 Ѡ АВА ПЪ НА ПИНСА
 А ѠТО ОТЪ СЪ Т В С
 УЪ: ФА Н НЪ А Н

1. † в(ъ) нма Ѡтъца н съ-
2. нна н стаго доуха а-
3. зъ самонпъ рабъ бж(н)

4. ПОЛАГАЖ ПАМАТЬ (ѠТѢИ-)
5. $\bar{\text{Ѹ}}$ И МАТЕРИ И БРАТ(Ѹ И-)
6. А КРЪСТѢХЪ СИ(ХЪ) ¹⁾
7. ИМЕНА ОУСЪПЪШ(ИХЪ ИИ-)
8. КОЛА РЛБЪ БЖИ (РИѢИИИ-)
9. К ДАВ(И)ДЪ НАПИСА (СА БЪ)
10. ЛЪТО ОТЪ СЪТѢ(ОРЕИИИ ИИРО-)
11. $\text{Ү } \bar{\text{С}} \cdot \bar{\text{Ф}} \bar{\text{А}} \cdot \text{ИИЪДИ(ИТА } \bar{\text{С}})$ ²⁾

¹⁾ На плочата (1,25 м. дълга и 0,52 м. широка) дѣйствително стоятъ три надълбани кръстовидни трапцини. Металнитѣ кръстове, които стояли въ тѣхъ, не са намирани.

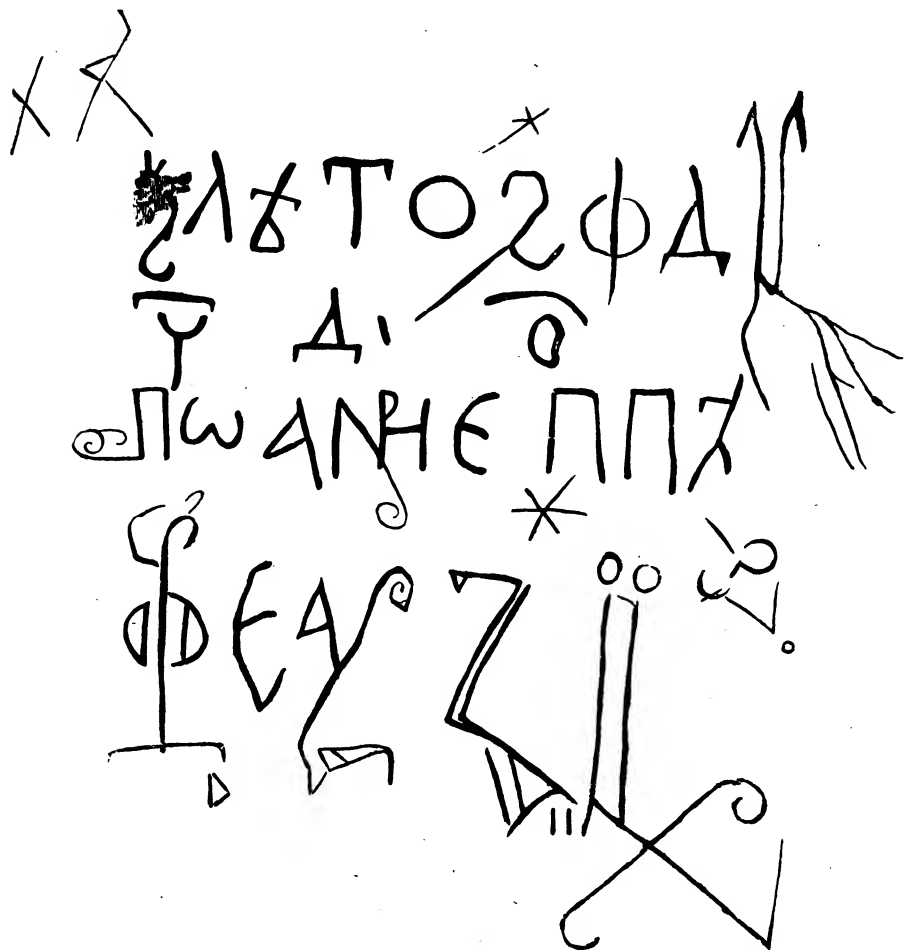
²⁾ т. е. 6501 — 993 г., индиктъ 6-и.

VI.

Варошки надписъ отъ 996 г.

Въ самото южно подножие на скалиститѣ Маревови кули до Прилѣпъ се намира с. Варошъ и неговиятъ старински манастиръ Св. Архангелъ. Прѣзъ 1861 г., като разкопавали около черквата рушевинитѣ, за да възобновятъ манастиря, намѣрили между друго и една мраморна колона. Заедно съ двѣ други колони, донесени отъ близкитѣ развалини на варошкитѣ черкви, билъ съграденъ и подирѣнъ трѣма на манастирската черква. На първата колона е запазенъ единъ отъ най-старитѣ словѣнски надписи, който за удобство нека наречемъ *Варошки надписъ*. Надписътъ е издѣлбанъ въ хубави букви, но, при обновление на манастиря, билъ е обѣлосанъ съ гъстъ слой варъ, който покрива цѣлия стълбъ. При все това надписътъ доста личи. Той е билъ виденъ първенъ отъ архимандрита Антонина, който миналъ тука прѣзъ 1865 г. и го прочелъ тѣй: (въ) лѣто ςϡΦΔ ἀγιώ(τατος) εἰπὶ Ἀνρн февр. з. При това Антонинъ забѣлѣзва: „Цифровыя букви вырѣзаны такъ ясно и отчетливо, что не дають повода ни къ малѣйшему сомнѣнiю въ вѣрности ихъ чтенiя. И такъ какойто святѣйшiй Епископъ Андрей былъ тутъ (молился, скончался..) 7 февраля 996 года“ (Поѣздка въ Румелию. Спб. 1879 г., стр. 326). Членоветѣ на руската археологическа комисия прѣзъ 1898 г. се задоволили да прочетатъ надписа прѣзъ варьта, която го покрива; ето защо тѣ, вмѣсто да оправятъ четеньето на Антонита, направили нови грѣшки и прочели надписа тѣй: в лѣто ςϡΦΔκ (6524—1016) οὐσνε дамн(а) εἰπὶ февр. з... (Извѣстiя русскаго арх. института въ Константинополѣ IV, вып. 1, стр. 125). Това двойно четенье ме накара да се вгледамъ по-внимателно въ паметника, та измихъ полека заворавѣлата варъ по стълба, изчистихъ надписа,

и отдолу се показаха истинските букви и знакове, отъ които
сехъ книженъ отпечатъкъ, тукъ намаленъ два пѣти:



При първата думица камъкътъ е отчупенъ, та едва се познаватъ частитѣ на вѣ. Втората дума е ясна: **лѣто**. Датата на годината е прѣдшествувана съ знака на хилѣднитѣ — една коса чъртица, както и въ Самуиловия надписъ, а отгорѣ и втори знакъ посочва, че тука имаме числени букви. Слѣдъ датата **ϛϣ** т. е. 6504—996 слѣдва орнаментенъ знакъ, какъвто има и при първата буква на втория редъ и на края

на надписа. Тъзи орнаментни чъртици са по-тънки и по-малко връзани отколкото буювитѣ. Тѣ са забървали Миловова да прибави къмъ датата още една числена буюва к. Знае се обаче, че нито гърцитѣ, нито словѣнетѣ не са писали 24 съ дк, а само ѣд, хд'.

Вториятъ редъ почва съ съвратената дума пѡ̄ т. е. пѡуи (почина). Името на покойника е Ѡ̄н̄ри т. е. Ѡдри(е), съ чинъ е̄ппъ т. е. епископъ. Титлата надъ послѣдната дума е ѣ, но при дълбанъето длѣтото е отчупило кжече отъ мрямора, та крайщата на с се съединили. Именителната форма на името на епископа се очаква да е Ѡдрие, та ако се вземе тя, ще трѣбва да се приеме, че каменодѣлецътъ си е послужилъ съ послѣдното е и за слѣдната дума.

Третиятъ редъ съдържа мѣсеца — февр(оуарн) и деня — зї т. е. 17-и.

И тъй, Варошкиятъ надписъ отъ 996 год. ще се прочете така:

въ лѣто ѣсѣд
пѡ̄ Ѡ̄ри е̄ппъ
февр зї

Или развързано:

въ лѣто ѣсѣд пѡу(и) Ѡдри(е) епископъ февр(оуарн) зї.

Палеографски надписътъ прѣдставя най-стария познатъ видъ на словѣнскитѣ буюви и напомня досищъ начертанието въ Самуиловия надписъ, отъ който е по-младъ само 3 години. Титлитѣ — и ~ ги виждаме въ старитѣ словѣнски паметници отъ XI вѣкъ, като Остромировото евангелие, Савината книга. Буювата і съ двѣ точки сжцо тъй срѣщаме въ Савината книга.

Поменатиятъ въ надписа епископъ ще да е билъ или битолскиятъ, подъ чиято власть още тогава се е намбралъ Прилѣпъ (Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Βουτέλεως εἰς τὴν Πελαγονίαν καὶ εἰς τὸν Πρίλαπον . . . въ грамотата на Василия отъ 1019 г.) или неговъ помощникъ, който е държалъ Прилѣпско. Че Прилѣпъ понѣкога е ималъ свои владици, виждаме отъ единъ надписъ на икона въ манастиря Трескавецъ, отъ год. 1651 . . . митрополитъ прилѣпскы Юсифъ.

VII.

Бѣлѣжки за нѣкои грамоти и рѣкописи въ Света-Гора.

1. **Бѣмъ началната история на Зографския манастиръ.** Най-стари запазени спомени за Зографъ се намиратъ въ светогорския уставъ отъ 972 г. и въ Зографския актъ отъ 980 г. (Срв. стр. 10 и сл.). Подъ бѣлѣгъ Б. 7. въ Зографъ се пази и другъ твърдѣ важенъ паметникъ за историята на този манастиръ. За съжаление, той е съхраненъ по прѣписъ отъ XVI в. Първообразътъ ще да е останалъ въ цариградската патриаршия, бѣто билъ занесенъ съ други книжа, за да се издаде отъ патриарха Теодипта прѣзъ 1586 г. грамота по единъ манастирски споръ. Тази грамота се пази въ Зографъ подъ бѣлѣгъ ѱ. є. 12. Грамотата Б. 7. прѣдставя спогодба; тамъ е разрѣшенъ спорътъ между игумена Ивана Селински, който притежавалъ манастирчето Селина, сега подъ Зографъ, и Павла Иванички, владѣтель на манастирчето Иваница, сега сѣщо тѣй подъ Зографъ. Грамотата носи дата 8 май 6567 г. или 1049 сл. Хр. Ето зачалото ѝ:

† Миѡа маіа ѱ. настоѣщемъ ѱндіктѣ ѱі.¹⁾ вѣстъ съпрѣ-
ниѣ ѱ мнѡгѣ дни междѣ кѣръ 'Іѡанѡ игѣменомъ Селинскѣй.
и междѣ кѣръ Павлѡ Иваничкѣй. и не вѣзмогоше съмирити се
никакоже . . . Тогава Ив. Селински се оплакалъ на светогорския
протъ Теофилакта, който проводилъ на мѣстото вѣщи лица,
които да разгледатъ оспорваната граница между двѣтъ манастир-
чета. Протѣтъ слѣдъ това прѣсѣдилъ въ полза на Селински,
за което и билъ даденъ този актъ, приподписанъ отъ старцитѣ,

¹⁾ Година ѣ ф ѱ ѣ има индиктъ ѣ, а не ѣі. Пogrѣшката показва, че оригиналтъ ще да е билъ на грѣци, дѣто е било ѣ', и сѣгнѣ въ словѣнския прѣводъ ѣ' е прѣдадено съ ѣ і, т. е. чѣртичката при ѣ' послужила за і въ ѣ і.

проводени да засвидѣтелствуватъ мѣстото: И въдасть се кѣръ Іѡанѣ Селинскомѣ; по сихъ ѡще кто ѡ нихъ дрѣзнеть и начнѣ разарати и сѣмѣшение начнѣ подвижати и сии прѣдаль и вѣставъ потворити. или ини по прѣшъствию ѣ. да вѣдѣ ѡтѣждень ѡ стѣие и єдиносѣщние тройце... въ лѣто ѡѣѣнѣ. (6557—1049). и пѣписаше се въсь прѣѣ ими же сѣтворено висѣ игѣмени сѣтворшеи прѣдѣль. Слѣдватъ подписитѣ: йеромонахъ Теофилактъ — протѣ на Св. Гора, монахъ Антони отѣ Филотей, Теодоръ — игуменъ Дохиарски, киръ Леонтиє коз . . . тинъ, (δ Κοσμίτζης?), киръ Яковъ Малогитски (Ομολογητῶν), киръ Диониси Монодендрийски, киръ Мелентие — монахъ отѣ Маврокорма, киръ Илия — монахъ Ливадийски, киръ Анастасие — монахъ, киръ Яковъ отѣ Св. Ипатия. А че оригиналтѣ се е отнасялъ къмъ означената година 1049, най-добрѣ се вижда отѣ токущо изброенитѣ свидѣтели, които са били дѣйствиелни лица отѣ това врѣме. Въ една грамота въ Зографъ отѣ 1049 г. бѣлѣтъ ѡ. в. 3., и въ друга паѣтъ тамъ отѣ 1051 г., намираме подписитѣ на горнитѣ свидѣтели игумени: протѣтъ Антони Филотейски, игуменѣтъ на Дохиаръ — Теодоръ, Леонти на Космица, Яковъ Омологитски и др. (Срв. и Виз. Вр. Прил. XIII, 9, 11, 12).

Въ грѣцката грамота, отѣ 1049, пазена въ Зографъ при бѣлѣтъ ѡ. в. 3. и отнесеца се до монастирчето Св. Апостоли, сега подѣ Зографъ, между подписалитѣ я свидѣтели стои и името на сѣсѣда Иванъ игуменъ Зографски: † Ἰωάννης μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τοῦ Ζωγράφου. Нѣма сѣмнѣние, този Зографски игуменъ Иванъ е сѣщиятъ игуменъ Селински, който се присѣдинилъ сѣ велиитѣ си къмъ Зографъ, дѣто братята, отѣ благодарностъ, сѣщата година го избрали игуменъ на уголѣмената Зографска обитель.¹⁾ Ето защо Иванъ Селински въ пѣ-вѣснитѣ монастирски прѣдания личи като единъ отѣ основателитѣ на българския монастирь Зографъ, за което ще имае случай да поговоримъ.

2. Патриархъ Ефтимъ Търновски въ Селинската кула. Прѣвъ 1365—1370 г. Евтими, който още не билъ патриархъ, прѣкаралъ въ Св. Гора, изпърво въ лаврата на Св. Атанасия, а сетнѣ въ Зографъ. За да може да се отдаде на пѣ-

¹⁾ До подобно заключение, малко по другъ пѣтъ, е дошълъ още П. Успенски въ Второе путешествие, 247—8.

усамотенъ съзерцателенъ животъ и книжовни занятия, Евтими си избралъ не централнитѣ зографски келии, а Селинската кула, или както за това свѣдочи ученикътъ му Цамблаевъ: столпъ онъ иже въ тои честной горѣ егоже Селина нарицють.¹⁾ Тука столпъ ще рече кула, пиргъ, каквито има още по старитѣ манастири. Въ историята на Зографъ²⁾ за това четемъ . . . пойдѡше Іоаннъ Сѣлима съ братіями . . . идѣже вѣшлѣ стлпъ глѣмы пиргѡ. Както се видѣ по-горѣ, селинскитѣ келии минали подъ Зографъ още прѣзъ 1049 г., за да останатъ подъ него прѣзъ XIV в., когато тамъ живѣлъ Евтими. Кога била съборена кулата и келиитѣ напуснати, не се знае. Но че това не е станало твърдѣ отдавна, личи отъ остатъцитѣ на кулата и другитѣ сгради, които се намиратъ на 1/2 часъ отъ Зографъ, на дѣсно край самия пжтъ, що води отъ Зографъ за Хилендаръ. Селинскитѣ пиргъ и келии са били разположени, както това сочатъ развалинитѣ, вѣкъ югъ. Голѣми дървета сега засѣняватъ рушевинитѣ, изъ които пропѣзва балканеко поточе. То ще да е прохладявало до неотколѣ жадния пжтникъ, аю сѣдимъ по пустата чешма, която е най-новата старина въ тази мѣстность. Съединено съ други потоци, то тече къмъ Зографъ, завива на юго-западъ и, като рѣкчица, влива се въ морето. Нѣкога тя е носила името Іоанова Селимова рѣчка, както се учимъ отъ царъ Калимановата грамота, дадена на Зографъ. Въ една низка природна скала е издѣлбанъ голѣмъ вржгъ като подница. Тамъ, съ помощта на още единъ горенъ водениченъ камѣкъ, са изстисквали маслинитѣ за дървено масло. Сега рушевинитѣ на старата Селина се наричатъ „Старъ манастиръ“.

3. Сводна грамота за историята на Зографъ до XIV в. Това, което старцитѣ въ Зографъ са знаели било отъ прѣдание, било отъ стари манастирски грамоти и ржкописи, вложили са го, прѣзъ XV в., въ едно общо кратко повѣствование, написано въ видъ на грамота, дарена ужъ на манастиря отъ царьетѣ Льва Прѣмждри (886—912), Ивана Асѣна (1218—1241) и Стефана Душана (1331—1355). Грамотата е приподписана още и отъ деспота Углеша, година 1371. Тя се състои отъ три залѣпени пергаментъ, които образуватъ свитѣкъ. Най-отдолу

¹⁾ Гласникъ XXXI, 266.

²⁾ Помѣстена по-долу въ извадки.

на свитъка е закаченъ златенъ печатъ (отжтрѣ сребро) съ образа на Стефана Душана и надписъ, отъ който едва личатъ думитѣ **Сѣфнъ царь сръ... и поморскн...** Тази подправена грамота е запазена и по прѣписи на хартия въ Зографъ. По нея монастирското братство знае за миналото на манастиря. Тя е влѣзла току-речи цѣла въ повѣстята за Света-Гора, печатана още въ 1659 г. подъ заглавие **Рай мѣсленный**.

Ако и фалшифицирана, тази грамота прѣдставя голѣмъ интересъ, особенъ като се уясни историята на подправянъето ѝ. Иначе съобщенитѣ въ нея факти са много цѣнни за историята на Зографъ, стига само да се погледнатъ прѣзъ критични очила. Прѣди всичко, бие на очи анахронизмътъ на посоченитѣ събития: царѣ отъ IX—X, отъ XIII и отъ XIV вѣкове се събиратъ едновременно, за да дадатъ правдини на Зографския манастирь! Като се знае, че дѣйствително едни отъ тѣхъ са оставили грамоти за манастиря, трѣбва да се прѣдположи, че нашата грамота е компилация, сводъ отъ изгубенитѣ вече отдѣлни монастирски грамоти. За врѣмето на компилацията — XV в. ни упжтватъ главно пергаментътъ, палеографията и редакцията на паметника. Прѣзъ поводъ да се направи компилацията е далъ сръбскиятъ царь Стефанъ Душанъ, който прѣзъ 1351 год. дошълъ въ Св. Гора, взелъ нѣколко отъ старитѣ зографски хрисовули и си присвоилъ слѣдъ това частъ отъ зографската гора за въ полза на сръбския хилендарски манастирь Св. Богородица. Зографци, поб-сетнѣ, кое по прѣдание, кое по прѣписи отъ изгубенитѣ хрисовули, нагласили своя новъ хрисовулъ и му прикрѣпили фалшифъ печатъ.

Цѣнно е въ този сводъ извѣстието за основанието на манастиря Зографъ прѣзъ 919 год. отъ трима брата охридчане — Мойсей, Аронъ и Иванъ Селима. Иванъ Селима е билъ дѣйствително единъ отъ поддрѣпителитѣ и уголѣмителитѣ на манастиря, но живѣлъ 100 и повече години слѣдъ тази дата, както видѣхме по-горѣ. Тука историческото лице Иванъ Селима било смѣсено отъ легендата съ Самуила, който основава съ братята си Арона и Мойсея манастиря. Интересно е, че името на Селима въ повѣстята за Св. Гора отъ Стефана Светогореца е замѣнено съ Василия (**Моѵсеѣ и Аронѣ и ѿ Василѣ**).¹⁾ Основанието на манастиря е поставено прѣзъ сж-

¹⁾ **Рай Мѣсленный** 1659 г., стр. 11.

щата 919 год. Въ надписа, който стои подъ самописната икона на св. Георгия въ съборната зографска черква, годината за въздиганъето на манастиря е 898. Трѣбва да се забѣлѣжи, че прѣзъ тази година Лѣвъ Прѣмждри е билъ живъ; но и да се не забравя, че надписътъ е правенъ прѣзъ 1837 г. Ако се приеме год. 919 за съгражданъето на главната обителъ (ὠκίτηλὸν ὠβυθὸν σὺγγράζδαιούτῃ . . . ἐν τῷτῷ 919 т. е. 6427 — 919), тогава може да се прѣдположи, че Лѣвъ Прѣмждри прѣзъ 898 год. е дарилъ нѣкои права на непроширения още манастирионъ Св. Георги Зографски. Истинската хилядогодишнина, слѣдователно, на манастиря се пада на 1919 год. 23 априлъ.

Слѣдъ тривѣковно просуществование на Зографъ, прѣзъ втората четвъртъ на XIII в., главенъ криторъ на манастиря станалъ Ив. Асѣнъ II, който бѣше прѣвзелъ вѣсѣжъ *Иденскѡж* . . . гѡрж.¹⁾ Той и до сега се поменава при всѣка служба въ Зографския манастирь. Неговата грамота обаче не съществува въ манастиря, защото е била унищожена още отъ Душана. За унищожението на хрисовулитѣ, прибавя грамотата, Душанъ билъ наказанъ отъ Бога и не могълъ да отиде въ родната си земя, а се поминалъ въ чужда страна. Това ще е намекъ за скоропостижната смъртъ на Душана прѣзъ 1355 г., като се готвѣлъ за походъ къмъ Цариградъ. Отъ послѣдната прибавка въ грамотата личи, че и Иванъ Углешъ прѣглеждалъ зографските хрисовули, но не посмѣлъ да нахърни нѣщо отъ манастирските правдини. Напротивъ, както се учимъ отъ една негова грамота отъ 1369 г., писана на грѣцки и павена и сега въ Зографъ, Углешъ посрѣдничилъ за разрѣшение спора между Йерисовския епископъ Якова и Зографския манастирь, за мѣсто при Йерисо. Тази разрѣшителна грамота Углешъ далъ на Зографъ, слѣдъ като взелъ мнѣнието на светогорски избраници и синода на охридския архиепископъ Григория πανιερώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος ὑπέριτιμος καὶ ἑξάρχος πάσης Βουλγαρίας. Углешъ се подписва † Ἰωάννης ἐν Χφ τῷ Θεῷ πιστὸς Δεσπότης καὶ αὐτοκράτωρ ὁ Οὐγκλешς. Хрисовултъ е безъ печата, който е откъснатъ. Пази се при бѣлѣгъ С. А. 14. Интересно е тука извѣстието, че Углешъ, който бѣ отметналъ сръбската политическа власть, отхвърлилъ сѣщо и сръбската патриаршеска власть, и се подчинилъ на охридската архи-

¹⁾ Ср. житието на св. Петка отъ патриарха Евтимия Търновски.

епископия. При рѣшеніе черковни спорове въ неговата държава, подъ която влизала и Св. Гора, той признава духовната власть на Охридската архиепископия.

Ето главнитѣ извадки отъ Зографската сводна грамота:

† Въ дни црѣва Льва прѣмѣдраго. влѣгочестивѣю' хрѣрѣви. хрѣстіанскѣю съдрѣжѣнѣ. въ тѣ царѣвоу вѣстѣмъ нѣжѣе, трѣи вратѣа по пльты, пачѣ жѣ по ѡутѣшиталию. съ ѡубо іакѣ въ дрѣвѣныи нрѣвѣ добродѣтели и тѣзѣимѣнитѣ. Мѡісѣу, і Арѡнѣ, Іѡанѣ Сѣліма ѡ мѣста прѣви Іоустѣніанѣ града Диѣнидона. нѣа ѡ въскѣмі глѣмагѡ "Охридѣ и прѣвѣтають више рѣченѣи горѣ ꙗ на тѣ вѣознаменѣ мѣстѣ, ѡвѣтѣли ѡвщѣ съграждѣють . . . въ лѣто . . . 85; 5; к5; (6427—919) . . . и ѡ толѣ ѡубо нарѣ сѣ ѡвѣтѣла іменѡванѣе дажѣ и до нѣа, Зѡграфѣ".

. . . Съи трѣи снѣвѣ црѣ ѡхридѣскагѡ Оустѣніана. въ въ ѡуши прѣмѣдраго Льва црѣ. и пѡвѣсѣ и приѣ въ Іѡѡсѣѣи горѣ . . . и Константина града патрѣара Іѡнастаѣа. ꙗ въ въ вѣрѣмѣе прилѣжѣе анѣѡхѣскѣ патрѣарѣа Грѣгорѣа. и въ ѡвщѣа съвѣщанѣе и сѣишавѣ црѣ Іѡанѣ трѣновѣскѣ чюдѣсаѣа днѣвѣсе вѣвѣшѡмѣ . . . и ѡ пѡвѣгѣе и сънѣи патрѣарѣа Трѣновѣскѣ Оѣѡфіла, и пѡвѣгѣе сѣ въсы въ коупѣа, . . . придошѣ въ Стѣкѣи горѣ Іѡѡсѣѣи . . . въ кѣпѣкѣ въсѣи съвѣтѣ сътворѣше и пойдѡше Іѡанѣ Сѣліма съ вратѣамѣи своймѣи. и въсы црѣи и патрѣарѣа и дѣжѣе вѣшѣа стѣпѣа гѣюмѣи пѣрѡѡ. и сѣишавѣ патрѣарѣа глѣхѣ ѡи чѣтѣны ѡче сѣишѣи ѣжѣ ми съворѣнѡ заповѣдахѣмѣ і поставѣихѣмѣ.

И приѣкѣ влѣгочѣвѣи и хѣлюбѣвѣи црѣ Стѣфанѣ, сръѣскѣи, дрѣжѣеи вѣлѣгарѣа жѣ землѣю, и грѣчѣскоюю и въсѣ вѣсѣланѣю., въ лѣ. 85 ѡ. н. д (6859—1351). и нѣдѣкѣ. д. и призвавѣ ігѣменѣ Зѡграфѣскагѡ, Грѣгорѣа. и приѣкѣ ігѣменѣ въ Хѣлѣандарѣ съсѣ старѣа, Іѡанѣ. и повѣклѣ влѣгочѣвѣи црѣ Стѣфа ігѣменѣ Зѡграфѣскомѣ ѡче ігѣменѣе принѣсѣи ми хрѣсовѡлѣи ѣжѣ імѣашѣ ѡ прѣжѣныхѣ вѣрѣменѣа. ѡ влѣгочѣвѣеи црѣи и ѡ ѡсѣишѣныи патрѣарѣа: и принѣсѣе мѣ ігѣменѣ двѣа хрѣсовѡлѣа, ѣдинѣ грѣчѣскѣ,

а дрѣвѣ вѣлгарскы, і разгнѣвъ ѡбѣ хрѣсовѣла, и найчнѣ четати. и ничтѣво нѣ може разсѣдити, зане вѣшѣ запрѣтанѣ і свѣзанѣи, . . . и начнѣ мѣнитсѣ . . . гпѣи моѣ ѡ Гѣургіе. і азѣ хѣщѣи оузѣкти ѡ ѡвѣтелѣ твоѣмъ нѣ земѣ радѣ нѣ моѣмъ црѣтвоу, нѣ дрѣвѣа ради мѣнастѣрскыи пѣтрѣвѣи . . .

. . . Црѣю, и стѣенныи патриархѣи, иже написашѣ прѣва сіа кннѣга вѣлѣ. ҃с ѡ нѣ д. (6859—1351).

индиктѣ. д.

. . . . и ѡ вѣсѣ съвѣорѣ ѡмѣ ѡмѣ ѡмѣ, вѣлѣ. ҃с. ѡ. ѡ. кѣ. (6427—919) мѣа апрѣлѣа ки. днѣ.

† Да ѡ вѣдомѣ втѣмъ лѣѣ ҃с ѡ нѣ д. индиктѣ. д. кѣкѣ расипѣ нѣ црѣ сръпскы, ҃с хрѣсовѣла. Стефа.¹⁾ ѡмѣ нѣ мѣ вѣ на добрѣ. и не прѣ до свои.²⁾

(Слѣдватѣ въ три реда надписитѣ на царѣтѣ Льва Прѣмѣдри, Ивана Търновски и Стефана Душана).

† Вѣлѣ ҃с ѡ ѡ д. (6879—1369). индиктѣнѣ. д. дѣспѣ ѡглиѣ, призва (зографскѣи игуменѣ Данила, да му донесе мѣнастѣрскѣи грамѣти, коѣто и било направѣно. Деспѣтѣтѣ ги прочѣлѣ и си реѣзѣлѣ: Горѣво на тогѣзи, коѣто прѣстѣпѣи тази клѣтва!)

Слѣдва Углѣшовѣятѣ подписѣ съ черѣвѣно и привѣрзанѣ позлатѣнѣ печатѣ на Стефана Душана.³⁾

4. Черѣва св. Димѣтѣръ въ Зографѣ, подѣчинѣна на царѣградскѣи патриархѣ. Съ една грамѣта (сега въ Зографѣ) ѡтѣ царѣградскѣи патриархѣ Филѣтея (1364—1376) се учѣмѣ, че прѣзѣ 1372 г. велѣможѣта *Бранѣславѣ* (Μπρατισλάβος) билѣ издѣгналѣ въ Зографѣ черѣва св. Димѣтѣръ, коѣто ѡтѣ енѣриѣйска, зависѣма ѡтѣ йерѣсовскѣи еписѣпоу, стаѣа патриаршѣска, ставропѣигѣална. Грамѣтата е издаѣдена ѡтѣ Гѣлѣцѣра.⁴⁾

¹⁾ ѡтѣ Да ҃ . . . до Стефа пѣлѣмѣсѣтѣ.

²⁾ Пѣлѣмѣсѣтѣ съ другѣ мастило.

³⁾ Поѣкойниѣятѣ проф. Гѣлѣцѣръ издаѣе своѣдѣна грамѣта по едно съѣсѣмѣ крѣво и непѣлно коѣне на грѣцѣи, заѣшто словѣнскѣи не е знаѣлѣ, а и старѣитѣ не моглѣ да му помогѣнатѣ съ знѣниѣта си по старѣобѣлгарскѣи езѣкѣ. Срѣ. Sechs Urkunden des Georgsklosters Zographu, стр. 523—529 въ Byz. Zeitschrift XII. Напѣслѣдѣтъ грамѣтата бѣ издаѣдена безѣ ударѣниѣ и съ нѣвоѣи погрѣшѣки въ правѣписѣ въ Прил. на Вѣз. Вр. XIII, ср. 169—174.

⁴⁾ Byz. Zeitschrift XII, Sechs Urkunden usw. Сѣщо и въ Вѣз. Врѣм., Прил. XIII, 105—106.

5. **Духовната власт на Охридската архиепископия въ Италия, островитѣ и Далмация.** Че Охридската архиепископия е имала подъ властѣта си и една широка италийска епархия, това се научаваме отъ четири писма на охридския архиепископъ Паисия до италийския митрополитъ Тимотея, отъ год. 1566. Тѣ се пазятъ въ Зографъ. Тѣ ще да са били донесени тука, заедно съ други още документи, отъ послѣдния охридски архиепископъ Арсения, който умрѣлъ въ зографския конакъ въ Карей (Света-Гора). Тѣ бидоха обнародвани отъ проф. Палмова въ Славянское обозрѣніе, год. II, стр. 226—232, и напослѣдъкъ въ приложенията на Виз. Врем. XIII, 132—139. Най-важно е първото писмо на Паисия, въ което се говори за италийската епархия, подчинена на Охридската архиепископия съ слѣднитѣ свои подчинени енории: Апулия, Абруцо, Василиката, Калабрия, о-въ Сицилия, о-въ Малта, Далмация, както и за правата на италийския митрополитъ. На мѣстото на покойния митрополитъ Пафнутия архиепископъ Паиси назначава за неговъ замѣстникъ корчанския епископъ Тимотея, който билъ ржеоположенъ за корчанската катедра още отъ прѣдшественика на Паисия, архиепископа Никанора. Православното население въ Италия, подчинѣно на архиепископията, било гръцко и албанско. Титлата на италийския митрополитъ била слѣдната: *Πανιερώτατος μητροπολίτης πάσης Ἰταλικῆς ἐπαρχίας, καὶ τῶν ἐνοριῶν αὐτῆς Ἀπουλίας, Ἀμπρούτζης, Βασιλικάτα, Καλαβρίας, Σικελίας, Μελλάτης, Δαλματίας, ὑπέρτιμος καὶ καθολικὸς ἑξαρχος πάσης δύσεως.*

6. **Монастирътъ Св. Георги на Вирпино бърдо, при Скопѣ.** За тази, сега загинала старина, знаемъ отъ грамотата на българския царь Константинъ Асѣвъ Тихъ (1258—1277). Грамотата се пази грижливо въ Хилендаръ. Тя биде издавана отъ Срезневски и Шафарика по чужди прѣписи и фотографска снимка. Наскоро ще бѣде издадена отъ Г. Илински, доцентъ въ Харьковския университетъ. За положението на манастира Св. Георги ни утѣтва отчасти грамотата, дѣто между друго четемъ: *съшѣшю црѣв ми въ Долинаа земяа вѣрѣте црѣв ми манастиръ великомъченика Хѣа Георгина Горга. съзана Романомъ стынмъ црѣмъ на врьдѣ Вирпинѣ прѣмо Скопини града надъ Герѣкеж . . .* Но тъй като манастирътъ е разоренъ отдавна и името Вирпино забравено, всички досегашни прѣд-

положения за положението на старината си останаха пагъб прѣдположения.¹⁾ Сега обаче, благодарение на свѣдѣнията, които събрахъ на самото мѣсто отъ селяне, които ниви се намиратъ на нѣкогашно манастирско землище, може съ положителност да се посочи мѣстонахождението на манастиря Св. Георги. Рѣка *Сърава* (*Гъркка*) извира отъ Църногорията, тече право на югъ, прорѣзва града Скопье и се втича въ Вардара, всрѣдъ града. На 5 километра сѣверно отъ Скопье, до р. Сърава, се намира село *Бутелъ*, поменато и въ грамотата (*Бутелскы пж*). На западъ отъ селото, прѣко Сърава, се простира хълмъ, който се спуска отъ Църна-Гора и върви успоредно край рѣката. На една сѣверна изданка на хълма, наречена сега *Брѣдо* (*Бирпино брѣдо*), се намиратъ турски укрѣпления (таба); на друга южна изданка са турски гробища. Между двѣтъ изданки, току срѣщу с. Бутелъ, единъ километъръ на западъ, селянетъ посочватъ мѣстото, дѣто нѣкогашно е „имало голем манастир *Свети Ѓорги*“.

7. **Драгановъ миней.** По името на прѣписвача Драгана можемъ назова и многоцѣнния рѣкописъ въ Зографъ № 55, миней за цѣла година, отъ XIII вѣкъ. Драгановиятъ миней се състои отъ 219 пергаментни листа, размѣръ 19.5 × 13 см. Липсватъ листове въ началото, срѣдата и края. Писмото, срѣднобългарска редакция, е дребенъ полууставъ, по 40—41 реда на страница. Паметникътъ, при втората си подвързия, е пострадалъ много, понеже са прѣрѣзани нѣкои приписки. Влагата е поврѣдила и много цѣли листове. Пѣтъ и човѣшка рѣка е посегнала и то тъмно на онѣзи мѣста, дѣто се засѣга паметта на св. Методия, службата на царъ Петра Български, на св. Ив. Рилски и др.²⁾ Този паметникъ е билъ

¹⁾ Новаковичъ (С Мораве на Вардар, стр. 59) държе манастиря всрѣдъ града Скопье, на мѣстото на джамията Иса-бей. Кънчевъ (Исп. LV—LVI, 2—3) го посочваше на източния до града хълмъ, дѣто е текето Гази-баба. Азъ прѣдолагамъ да не е нагоричкия Св. Георги, дѣто сѣщо тъй протича р. Сърава (Сѣв. Македония, 108).

²⁾ П. Успенски, който е поврѣдилъ много светогорски рѣкописи, а други цѣли задигналъ, отрѣзалъ нѣколко листа и отъ Драгановия миней. Срв. Срезневскій, Древние слав. пам. юс. письма, 120. Въ по-ново време другъ русинъ отрѣзалъ още 6 листа отъ паметника — службитъ на св. Кирила и Методия — и ги занесълъ въ руския светогорски манастиръ св. Пантелеймонъ. Обнародва ги А. Александровъ въ Р. Фил. Вѣстникъ XXIX, 192—207.

забѣлѣзанъ още отъ П. Успенски и Леонида, които направили и нѣкои извадки безъ всѣка филологична стойностъ.¹⁾

Прѣписвачътъ на миния е записалъ при свършъвка на мѣсець марта долу твърдѣ дребно: † Пншнѣ ѡкааніѹе Драгане како за грѣхы твоѣ бѣ твои мжунѣ та . пншн страннѹе. Друга важна бѣлѣжка на листъ 16^б долу, сега едва познаваща се, казва: † сіа слѣжка прѣведена ѡ грѣцкѣ . кннгѣ .

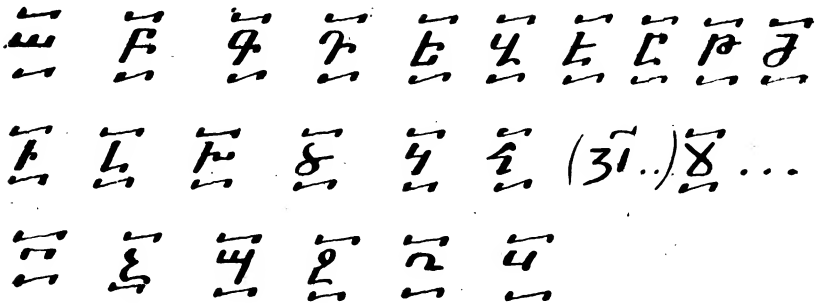
Паметникътъ е отъ XIII в. Не само палеографично той се отнася къмъ това време; взаимната смѣна на посовеитѣ, която прѣзъ XIV вѣкъ вече придобива типичния сръднѡбългарски изводъ, тука е въ своето начално образуванье. Липсватъ йотувани юсове и ю. Употрѣбени са непослѣдователно ѣ и ѣ, ѣ и ѣ. Въ сръдисловието ѣ е замѣстенъ на мѣста съ о. Ударения нѣма. Прѣписвачътъ тукъ-тамъ си служи съ грѣцки бързописни лигатури или отдѣлни букви. Сръщатъ се и архаични форми и изрази. Изданието на цѣлия паметникъ би допринело много за уяснение звуковитѣ и формални страни на сръднѡбългарския езикъ.

Този цѣненъ за българщината миней съдържа, покрай друго, службата на св. царъ Петра Български, службата на св. Иванъ Рилски, службата на св. Петка, службата на св. Методия словѣнски просвѣтителъ и др. Първитѣ двѣ са помѣстени по-долу, глава XIII, XV. Всѣка една тетрада, състоеща се отъ по 8 листа, на края на послѣдния листъ, долу на полето, е номерирана още на времето съ арменски букзи, които имали и цифрено значение. Всѣка буквена цифра е придружена съ двѣ титли, надъ и подъ. Важното е въ случая, че числата отъ 10 нагорѣ не са прѣдставени съ два знака — десетица и единица, както е въ по-новия арменски,²⁾ въ грѣцки, словѣнски и др., а сѣ съ по единъ знакъ, заетъ отъ азбуката по редъ. На 17 тетрада е поставено словѣнско число ѡ. Слѣдъ него

¹⁾ Извадкитѣ на Успенски бидоха напечатани въ неговото издание Второе путешествие, срв. стр. 154 и сл., а Леонидовитѣ прѣписки ѡнародва И. Срезневскій въ своитѣ Свидѣнія и Замѣтки № LXVIII (приложение къмъ XXVIII т. на Запискитѣ на имп. ак. на наукитѣ въ Петербургъ. 1875 г., стр. 403—429).

²⁾ Срв. А. Р. Pihan, Exposé des signes de numération, Paris 1860, стр. 239—242.

липсва една бройка, както и послѣ ѿ липсватъ три знака, означени тука съ точки.¹⁾



Въ службата на св. Димитрия Солунски, прѣдъ и надъ нѣкои думи се забѣлѣзватъ особени *нотни знаци* съ черни и червени пръчици.²⁾ Ето тѣзи знаци отъ листъ 48^б, заедно съ текстъ:

→ твоѡ . . . — Нно. Глѡ. ѡ. Весемса ѡ Гн граде Со-
лоуѡнъ. рѡуца н лнкоуѡнъ вѡроѡ. свѣносѡциѡ Дѡмн | трѡѡ. прѣслав-

нааго стѣрѡца н мѡка истинны. вѡ | мдрѡхъ нмѡѡциѡ мѡко скро-
вище. вѡспрѡмн ѡюе | съ нѡцѡеннѡ вѡда. н вѡждъ оуѡпражнѡѡца

ннопле | мен'ннкѡ шжтанѡѡ. н блѡгодарствѡно къ спѡсоу |
→ вѡзовн Гн слѡ теѡѡ . . . —

или по-долу:

Слѡ. Н н Глѡ. ѡ: —

Днѡе съзываетъ нѡ. стѣрѡца всемирноѡ трѡѡжество. | прѡдѡте оубо

вѡзнолюбѡци. свѣтло прѡзноуѡнѡ | памѡ ѡго глѡще. рѡу н са,
ѡже рнзѡ неѡуѡстнѡ ѡ | вѡргъ вѡры радн. вѡ мѡжѡство же дѡховноѡ

ѡблѡ | клѡ ѡсн себе. рѡу н са.

¹⁾ У Успенски тѣ стоятъ. Тогава още не были откраднати нѣкои листа.

²⁾ Червенитѣ части тука са прѣдадени съ точици.

8. **Животописи и служби на български светци.** Климентовото житие отъ Хоматияна, Наумовото словѣнско житие отъ X в., проложнитѣ жития на св. Ивана Рилски, св. Параскева, Илариона Мъгленски, св. Симеона Сръбски и др. са помѣстени въ голѣмия зографски прологъ № 47. Този паметникъ има 332 листа, голѣмъ форматъ 40 × 26 см. Писмото е сръбска редакция, полууставъ, два стълба на страница, по 40 реда всѣки. По правописа и по водния знакъ на хартията — лѣствица съ четири стълпала, прѣписътъ трѣбва да се отнесе къмъ XV в.¹⁾ Прѣписвачи са били братята попъ Иванъ Милошевъ отъ дебърското село Пископие и братъ му Никола.²⁾ Отъ бѣлѣжката на листове 1—4 личи, че прологътъ отдавна е принадлежалъ на Зографъ: Си прологъ ѿтъ ѿ Сѣи гори ѿ монастыра зовомаго Зографъ храмъ стѣго великомѣнка и повѣдоносца Хѣ война Георгѣа. Срв. и бѣлѣжката отъ 1781 г. отъ архимандрита Игнатия, глава XXIII, № 77. Приличенъ по съдържание е и другъ зографски прологъ за шестъ мѣсеца, № 88, отъ XV—XVI в. Въ него са помѣстени проложни жития на св. Ивана Рилски, Илариона Мъгленски, св. Параскева и др. Обемътъ и редакцията на житията са както въ пролога № 47. Дори тука правописътъ на редакцията и ударенията са по-издържани.

Синаксаритъ № 103, отд. II г. 6, въ зографската библиотека, е отъ първостепенно значение за произведенията на търновския патриархъ Евтимия. Този паметникъ има 432 листа, размѣръ 27 · 20 см., съ жълтеникаво писмо, сръднобългарска редакция. Писанъ е отъ нѣколко рѣцѣ и почерки, но сѣ се забѣлѣзва, че нѣкой опитенъ книжовникъ, комуто принадлежатъ най-вечето листове, е пипалъ и упѣтвалъ прѣписа на цѣлата книга. Неговиятъ почеркъ е прѣходъ между полууставъ и бързописъ. Отъ сѣшата рѣка и мастило е писанъ и други паметникъ, № 3, Слова и поучения на св. Василия Велики, прѣзъ год. 1367.³⁾ Това вече ни упѣтва за времето на синаксаря, XIV в. Пѣкъ, освѣнъ това, и различнитѣ водни знакове на хартията му се отнасятъ сѣ къмъ сѣщия вѣкъ.

¹⁾ Срв. *Лихачевъ*, Палеографическо значеніе бумажныхъ водныхъ знаковъ. Слб. 1899, III, № 4239; II, стр. 278.

²⁾ Срв. глава XXIII, № 16.

³⁾ Срв. глава XXIII, № 8.

№ 103 обаче е писанъ слѣдъ № 3, както личи отъ думата „патриархъ“, която придружава името на послѣдния търновски архипастиръ, а Евтимия станалъ патриархъ около 1375 г. Нѣма съмнѣние, синаксирьтъ е най-стариятъ познатъ прѣписъ съ Евтимиеви произведения, отъ врѣмето на самия патриархъ, ако не и на самия писарь на Евтимия. Отъ познатитѣ стари прѣписи на Евтимиевитѣ произведения, само въ № 103 се срѣща изразътъ **прѣславнынъ нѣшъ гѣа Тръноуь** съ думата **нѣшъ**, въ заглавието на житието на св. Петка. Отсетнѣ думата **нѣшъ**, както и **курї**, въ заглавията на житията, са били стъргани съ ножче, но сѣ се познаватъ слабо. Туй говори доста за рода на прѣписвача (българинъ) и за врѣмето на прѣписването. Интересно е, че писмото на Зографския служебникъ на Евтимия, както и на Софийския,¹⁾ паметници отъ XV в., са много прилични на писмото въ № № 3 и 103. Това показва, че всички ще произхождатъ отъ едно общо огнище, и че прѣписвачитѣ на служебницитѣ са школували на едно мѣсто.

Синаксарьтъ № 103 е сборникъ отъ слова и жития. Отъ по-опитната рѣка са писани произведенията на патриарха Евтимия: житието на св. Ивана Рилски, на св. Илариона Мъгленски, на св. Параскева; похвалното слово за св. Гаврила отъ епископа Климента, словото на Теофилакта за Въведението на Дѣва Мария и др. Издаденитѣ отъ Калужняцки жития на св. Ивана Рилски, св. Илариона и св. Параскева, бидейки печатани по прѣписи отъ XV в., зографскиятъ прѣписъ отъ XIV в. има всички прѣдимства.

Въ *зюграфскитѣ синаксари* № № 147, 160, паметници отъ XVII в., писани отъ една рѣка, се съдържатъ служби или помени на св. Ивана Рилски, св. Илариона Мъгленски, св. Петка, св. Кирила словѣнски просвѣтитель (14 февр.), св. Якимъ Осоговски. Празникътъ на св. Петка е поставенъ на 14 октомври, а прѣнасянето мощитѣ ѝ — на 26 юли. Важенъ приносъ къмъ редакциитѣ (не буквени) на св. Ивановата служба прѣдставя **Уннъ кѣко ꙗѡбѣлетъ ꙗѣти ѹтнннъ парѣкнѣ ꙗѡбѣномъ оѹѣ ꙗѡбнннъ, Рѣлѣскомъ поѹстиннннжѣтелю** (№ 147). Ето поменитѣ за горнитѣ светци:

¹⁾ Зографскиятъ биде издаденъ отъ *Сврку*, Литургическіе труды патриарха Евимія Терновскаго, вып. II, а за Софийския писа *Милетичъ* (Мсб. IV) и изтъкна разликитѣ между двата.

Ферваріе, ді. днь

Памѣ сѣго Кѵрила философа и оучителя словенскаго.

тѣо, гла, д.

Ѣ пелень прилѣжно прѣмѣдрость сѣстрѣ сѣвѣ сътвори. прѣсвѣтло видѣю тако дѣв чѣв. и сїю прїе, тако златими монїсти оукрасилъ еси свою душѣ и оумь. и обрѣте се тако дрѣгы Кѵриль на земли. развмѣ и именемъ прѣмѣдре.

кѣ гла, в.

Твердыи оумомъ, і вѣодъхновеннымъ оученїемъ озарѣ мїръ. прѣсвѣтлыми лѣчами обѣтече въселенїю тако млчїни Кѵриле сѣе. разсѣвая ежїе слово. на сѣверѣ и западѣ, и юзѣ, просвѣщая въсѣхъ. нѣ тако ймы дрѣзновенїе къ Хѣ. непрѣстанно моли ѡ въсѣхъ насъ : ~

(№ 160).

мѣць ѡктѡбрие, ді. днь.

(Памѣ) прѣпѣвнымъ мѣре наше Пѣткы.

тѣо, гла, и.

Еъ тѣвѣ мѣи иэвѣстнѣ сїсе се еже по ѡбразѣ. прїемши во кѣтъ послѣдовала еси Хѣ. и творещи оучаше. прѣзирати оубо пѣтъ прѣхѡдїти во. попѣщиже се ѡ душї вѣщи вѣсѣмрѣтнѣки. тѣмѣже и съ агглы рѣчет се прѣпѣвна дѣ твої:

Кѣ, гла, г. дѣла днь : —

Сѣсїю въси застѣпницѣ, соущїю въ вѣдѣ. бл҃гочѣтно въспѣемъ Параскѣвы сѣсїю. тѣ во жїтїе ѡставльши, нетлѣвемо въ вѣы прїе тога. Сѣго ради славѣ обрѣте чюдесемъ. бл҃годѣтъ ежїемъ вѣлѣнїемъ : ~

(№ 160).

міць шкѣтѣ, ді днѣ.

(Памѣ) прѣпѣвнаго шѣца нашого Іуанна Ріа'скаго.

трѣ, гла, а.

Покаанію шенованіе. прописаніе оумиліеніа, швразь оутк-
шеніа дхѣвнаго свѣршѣніа, тѣчно аггломь вѣ житіе твоѣ
прѣпѣвне. въ мѣтва вѣ и въ пощеннхъ і въ слѣзахъ, шче
Іуанне моли Хѣ Бѣ спѣсти се дшѣамъ нашимъ : ∞

кѣ гла . з . пѣ рѣкопіннаго : ∞

Блѣтїю бжїею шбогатїлсе 'есї. ідѣлы ізвѣстїл 'есї
званіе. і іавї і Іуанне оугѣдникъ Хѣ Бѣ. въ мѣтвахъ і въ
пѣстехъ дарованїи бжїа дхѣ ісплѣнїсе. і вѣсть недѣгѣ про-
гонїтель. і застѣпникъ дшѣамъ нашимъ : ∞

(№ 160).

а вѣ, сі. днѣ

(Памѣ) прѣпѣвнаго шѣца нашого Іуакѣма Гаран'дапор'скаго.
іже въ гѣрѣ Осѣговѣцѣкї постѣвшаго се.

трѣ. гла, в.

Житіе си оустрой, въ своїмси богѣтѣствѣ, дшї си
стежѣвъ, влжїе шче Іуакѣме вѣомѣдре. сѣна вѣ Очї твої
ніколиже прїеста. безпрѣстанїа мѣлѣвы Бѣ принѣсе мы же ти
се мѣлимъ непрѣстанно. моли спѣсти се дшѣамъ нашимъ.

кѣ. гла, в. въ мѣтва:

Вѣ мѣлѣвѣ не оусїпае прѣпѣвне. вѣспрїемъ сїлѣ на свпро-
тївнаго врага. трѣпѣнїемъ во свої прѣпѣвне шче Іуакѣме
вѣзшѣ на нѣсѣ. іако жїзнь тлѣннѣ штабївѣ на землї. на
нетлѣнїе прѣсїлїлсе ісї на нѣсѣ. тѣмѣже тѣ хѣлїмъ вѣсї
і прѣпрославлїемъ:

(№ 160).

Службата и житието на *Св. Якима Осоговски* не се намириха нито въ Зографъ, нито въ Хилендаръ. Единъ ръкописъ обаче съ службата и житието на светеца, писанъ отъ Теодосия Левковъ прѣзъ 1789 г. въ Хилендаръ се намира въ София въ частни рѣцѣ. Ръкописътъ се състои отъ 44 л., 4^о, писмо полууставно, руска редакция. На 1^о листъ стои бѣдѣжа **Ю славъ стѣмъ единосѣщнымъ животворѣщымъ и нераздѣлимымъ: трѣмъ оца и сѣна, и стѣмъ дѣа по прошенію высокопреподобнѣишегѣ проигѣмена кнрѣ оца Давида написана книга сіа слѣжа, и со житіе пропѣнагѣ и вѣноснаго оца ншегѣ Іѣакима Осоговскагѣ: во стѣ Бѣо сохрѣнаемой царской и патрїаршеской славеносербской великой Давре Хилендаръ. Въ лѣто 1789 года мѣца феврала 25 дня.**

На крайния листъ 44^о прѣписвачтъ е прибавилъ за себе си: **Ище кто изъ православныхъ и христіанскихъ христіа сію книжицу буде: читати: то да изволитъ и сіе знати: ибо я человекъ неученъ, грамматики не учился: а по прошенію препоподобнѣишаго проигѣмена Давида, почти по нужди потрѣдихся: аще ли в часомъ противъ: ортографіи, право не написалъ: в томъ прошѣ Бѣа ради, мене простити, и своимъ Бѣомъ просвещенымъ развѣмомъ: мои погрѣшности прикрыти (поправити): а я за сіе до лица земли кланюся Ѡсѣдѣсій Дѣкѣвъ.**

9. Евангелие на царь Георгия Тертеръ II, отъ 1322 год. Това историческо четвероевангелие се пази въ хилендарската библиотека подъ № 7. Състои се отъ 214 пергаментни листа, размѣръ 29×20 см. Писмото е хубавъ уставъ, по 26 реда на страница, срѣднѣобългарска редакция. Евангелиститѣ са прѣдставени цвѣтно по на цѣла страница, но боята тукъ-тамъ е поизпадала. Евангелието е било написано по заповѣдъ на младия и воинственъ български царь Георги Тертеръ II, който прѣзъ втората година на царуванъето си се поминалъ (1322—1323).

На листъ 96^а се намира слѣдната приписка отъ самия прѣписвачъ на евангелието:

† ѿ⁸иже, † СѸ ѿ прѣжде сѸ ѿ БѸ † подоблаѣ †

бгѡм', ѿ црѣ црѣвашиѣ. ѿ вѣка, прѣ владашиѣ. творѣ ѿ дѣла ѿ сѣврѣшила хотѣнѣа ѿ дѣла вѣгла. вѡсеа вѡашиѣ са. ѿ творѣшиѣ вѡла ѣгѡ. Бѣгѡнѣволи оѡсрѣдѣмѣ срѣца своѣѣ, вѣлѣкѣи црѣ Геѡѣгѣе, СѸ ѿ вѣаѣкаго црѣ Геѡѣра Сѣвѣслаѣ, прѣдрѣжашиѣмѣ свѣптра. вѣлѣгарѣскаго жѣ ѿ грѣцкаѣ, ѿ ѿзпѣсаѣ сѣѣ уствѡровѣгѡвѣстѣе, повелѣнѣемѣ црѣва ѣгѡ, вѣ слава ѿ хѣлаѣ, ѿ устьѣ. ѡиѣ ѿ сѣѣ ѿ стѡмоѡ дѣѡѡ. црѣвоѡ жѣ ѿ ѿмѣ, ѡставленѣе ѿ прощенѣе грѣхѡмѣ . вѣѣ. ѣѣ ѡ . ѣ . ѣѣ . ѣ .

Ἡ βίβλος ἰδαί. τῆ δὲ ...¹⁾

† ΜΝΕΜΒΜΜΕΣΑΩΩΝΑΙΑΧ = , ЧМΩР
+ ЧІΩΩ +

Тази приписка биде издадена, безъ послѣднитѣ редове, отъ И. Срезневски²⁾ по много погрѣшенъ прѣписъ на П. Успенски. Не стои пѡ-добрѣ и прѣписа на Дучича, който между друго прѣскачилъ една часть отъ най-интереснитѣ два послѣдни реда.³⁾ Въ прѣписа на Лаврова липсватъ мѣчнопрочитаемитѣ букви; не са забѣлѣзани и буквитѣ около пѣрвия вѣрсть.⁴⁾ Послѣдната приписка е прѣдадена съ полутайни букви на грѣцки езикѣ. Съ явни букви тя изглежда тѣѣ: † Εὐσεβεστάτου ἀνα Χδν, Γεωργίου † или поправено и допълнено: † Εὐσεβεστάτου ἀνα Χριστόν Γεωργίου † (На благочестивѣйшия въ Христа Георгия) и се ѡтнѣся слѣдователно до бѣлгарския царѣ Георгия, за когото било написано евангелието. Прочитанѣето ἀνα Χριστόν

¹⁾ Тази бѣлѣжка е недовѣршена. Писана е на бѣлгѡто поле, съ скорописъ. Трѣба да се чете: ἡ βίβλος ἰδαί. τῆ δὲ ...

²⁾ Древн. слав. пом. юс. письма, 350.

³⁾ Гласник VII.

⁴⁾ Извѣстѣя втор. отд. I, 110 - 111.

(срв. Глас LIII, 166) отговаря на подобнитѣ форми ἀνά χρόνου, ἀνά μέσου и др., а по смисълъ на въ Христа Бога благоговѣрантъ и пр. или ἐν Χφ τφ Θεφ πιστός (въ Христа Бога вѣренъ).

Ето часть отъ свангелския текстъ на листове 4^о—5^а:

Въ днѣи ѿны приде 'Юанъ крѣтителъ проповѣдажъ въ поустыни ноудейстѣи и глѣ. покаяте са. приближи бо са црѣтвоейое. съ бо ѣсть рѣнины Иисаеимъ прркомъ глѣщемъ. глѣ въпнѣщааго въ пзстыни. оуготовайте пжте глѣ. праки творите стыза ёго. самъ же 'Юанъ имѣаше ризы своѣ ѿ власъ велъблжѣ. и поѣсъ оусмынъ ѿ урселѣхъ своихъ. пѣща же ёго въ пражзи и медъ дивни. тогда иъзде къ немоз Нѣросолнимъ. и въсъ Ноудеа. и въсе при страннѣ Нѣорданскоѣ. и кръщаахъ са въ Нѣорданъ ѿ него. иъповѣдажѣше грѣхы своѣ.

10. **Хилендарската българска история**, компиляция отъ първата половина на XIX вѣкъ, се различава отъ другитѣ познати български истории. Съдържа много нови прибавки. Този хилендарски ржкописъ ще бжде издаденъ отъ университетския библиотекаръ въ София, С. Аргировъ.

11. **Хилендарски писмовникъ (ѣ писмоларъ) отъ 1782 г.** Този писмовникъ, съдържащъ образци за писма до духовни и свѣтски власти и лица, билъ написанъ отъ монаха Спиридона въ Хилендаръ. Той сега се намира въ зографската библиотека, № 167. Съдържа 150 листа. Цѣненъ е много за историята на Хилендаръ, който прѣзь XVIII в. се подържалъ тову-речи изключително отъ български поклонници и помощи. Всички благодарителни писма въ писмовника са отправени (макаръ и за образецъ) се до български области и градове, и ни едно до сръбски крайща: Лѣвечъ, Пазарникъ, Копривница, Гофня, Ёски Загра, Нхтиманъ и др. (Срв. листове 56, 63, 67, 76, 79, 83). Ето и едно таксидиотско писмо отъ 1772 г. за просия во страны Болгарскія, помѣстено на л. 2—3:

Ἐξ αρχιεῖο ἐκράτцѣ.

Показателъ сего стѣиа 'Адонскія горы Црѣкѣи и патриаршескѣи Сѣтвоведѣнскѣи 'Обитѣли митря Хиландра, достовѣр-

нѣишій и многорѣднѣи слѣжителъ всѣтнѣишій господи́нъ о́цъ на́шъ архімандритъ кѹръ Ѳелиссѣй. Е́гоже по произволенію и соборномѣ согласію, посла́хомъ во страны́ бо́лгарскія, ради́ испро́шенія милостыннѣ ѿ доврохотнѣи дѣтелей, вѣпомощь и ѡкормленіе оубо́гой кышереченнѣи На́шой Ѳовітели, того́ ради́ всепоко́рнѣише про́си и мо́лимъ всѣакого званія и вѣзраста правосла́венныхъ хрѣтіанъ, вездѣ́ дѣти́ е́мѣ́ свѣбодное прохождение́, и блгосло́бннѣиу милѣ́ти́ показнвати. Ча́юще за то́ сторичнаго мздовозда́ннѣи ѿ Хрѣ́та Гдѣ́, и пресѣ́тыя дѣвы́ Бѣ́цы, со стѣ́ими ктѣ́торы. Данно во стѣ́и ѡвѣ́тѣ На́шой Хиландѣ́рской, с'прило́женіе ѡвѣ́чныя печати́ Мнѣ́трскія сегѣ́

гѣψο в. Гѣда. Мѣдѣ́ Мѣймъ кѣ́. днѣ́.

Ѳѣовведѣ́нскія ѡвѣтели Хиландѣ́рскія

Ѳмирѣ́ннѣи Ѳкевофнѣла́жъ:

12. Зографски шампи отъ 1834 год. Шампарското дѣло се явѣва твѣрдѣ́ рано въ монастырѣ́. За стари зографски шампи не можахъ да се науча. Намѣ́рихъ таѣива е́два отъ 1834 г., калѣпитѣ́ на които били гравирани въ карейскія скитѣ́, както личи отъ грѣ́цкѣи текствѣ́ на шампитѣ́. Тѣ́зи шампи (картинѣи) иматъ размѣ́ръ 34 × 30 см. На горнята половина на картината са изобразени: въ срѣ́дата св. Богородица, св. Георги отъ дѣ́сната ѣ́ страна, и св. Козма (прочутѣ́ зографски пустиножитель). Отъ устата на св. Козма излизатъ думитѣ́: Бѣ́ѣ дво настѣ́ви ма какъ спасѣ́ са. Отговорѣ́тъ на св. Богородица е: Да безмолствѣ́(ши) на е́динѣ́. Подѣ́ образитѣ́ стоятъ два надписѣ́, е́динъ грѣ́цки и другъ словѣ́нски:

Αὐτῆ ἢ εἰκὼν ὑπάρχει τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς τοῦ Ζωγράφου τιμημένη ἐπὶ νόματι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἐν τῇ ὄρει τοῦ Ἄθω κειμένη. Ἐχαράχτη ἐν τῇ σκότη τῶν Καρῶν ἐν ἔτει αἰῶδ (1834).

Ѳѣн ѡбразъ чѣ́детворнѣи оверѣ́тѣ́етса вѣ́соборнои цѣ́рквѣ́ вѣ ѡлѣ́трѣ́: Бѣ́ѣ проглаголавшѣ́а стѣ́омѣ́ Космѣ́ Зографскомѣ́. лѣ́то αἰῶδ. —

На долнята по-голѣ́ма половина на шампата е изобразенъ Зографскія́тъ монастырь, арсаната при морето и нѣ́еон парѣ́диси.

Отъ Света-Гора шамнарството било прѣ́несено и въ България. Николай Карастояновъ донесѣ́лъ своитѣ́ пѣ́рви калѣ́пи отъ

Атонъ, а послѣ самъ той съ сина си Атанаса захваналъ да приготвя подобни калъпи, първомъ отъ дърво, а сетнѣ отъ металъ.¹⁾

13. **Словѣнски имена на мѣсецитѣ.** Въ синаксаритѣ на три зографски четвроевангелия, № 39, 41, 43, се срѣщатъ, покрай латино-гръцкитѣ имена, и словѣнскитѣ наименования на мѣсецитѣ. И тритѣ паметника са пергаментни отъ XIV в. На корицитѣ на № 39 е писано отсетнѣ датата 1300 г., а № 43 е отъ 1305 г., споредъ припискитѣ.²⁾ Имената на мѣсецитѣ са току-речи еднакви въ тритѣ паметника:

	№ 39	№ 41	№ 43
Септември	Рѣсень ³⁾	Роуѣсень	Рѣсень
Октомври	Лнстопѣ	Лнстопѣ	Лнстопадъ
Ноември	Гръдєнь	Гроудѣ	Гръдєнь
Декември	Стѣдєнь	Стоудєны	Стовдєный
Януари	Просннець	Проснмыць	Просннець
Февруари	Съуєнь	Съуєнь	Съуєнь
Мартъ	Съхъ	Соухы	Съхы
Априлъ	Бръзockъ	Бръзосockъ	Бръзockъ
Май	Тръвєнь	Тръвмы	Тръвєнь
Юни	Нзockъ	Нзockъ	Нзockъ
Юли	Уръвєнь	Уръвєный	Уръвєнь
Августъ	Зарєкъ ⁴⁾	Зарєвь	Зарєвь

¹⁾ В. *Златарски*, Даскалъ Н. Карастояновичъ и неговата печатница Свсл. LXVI, стр. 626, 648, 649.

²⁾ На л. 2^a стон съ по-нова рѣка: писана 6813 го., на л. 232^a: писан... съ + в. ш... ннд. г. Двѣтѣ бѣлѣжки се допълватъ взаимно. Втората е прѣрѣзана при десетиятъ на датата, но добави индикта — трети. И дѣйствиелно, година 6813 или 1305 отъ Хр. има индиктъ трети.

³⁻⁴⁾ Въ отхвърленитѣ отъ критиката Верковичови сборки, въ които обаче още не е посочено кое е вѣрно, кое прибавено, срѣщаме пѣсни, дѣто Руѣо е божество на виното, на гроздьето, което се бере прѣвъ септември — Рѣсень:

„Боже ле, Руѣо Боже,
Изметъ ти, Боже, правє
Сега малу три години,
Да ти бера белу грозде,
Да ти точе руѣву вину
И ти служба служе . . . (Веда Словєнахъ II, 325)

Въ друга пѣсєнь: Дуръ да ми дойде Зарєвь-дєнь,
Зарєвь-дєнь, Зарєвь мѣсєць (Ib. 454)

Този Зарєвь мѣсєць се пояснава (стр. 577): „есєнскій мѣсєць когато вахщала зимата“, а въ горния нашъ списъкъ той е м. августъ.

Миклошичъ обясни подробно потеклото и смисъла на словѣнскитѣ мѣсечни названия въ *Die slavischeen Monatsnamen* (*Denkschriften der K. Ak. der Wiss. Phil.-Hist. Cl. XVII, 1—32*). Прѣстои да се събератъ всичкитѣ запазени народни названия на цѣсецитѣ, докато общеевропейскитѣ имена не са проникнали изъ всички крайща на селското население. На островъ Ахилъ въ Прѣспанското езеро чухъ слѣднитѣ мѣсечни имена: 1. вѣло-жегъ (януари), 2. сѣчко (февруари), 3. мартъ, 4. априль, 5. май, 6. црѣвеникъ (юни), 7. жетаръ¹⁾ (юли), 8. августъ, 9. рѣянъ (септември), 10. митрофъ²⁾ (октомври), 11. листопадъ (ноември), 12. нѣкуль,³⁾ (декември). Въ единъ рѣкописъ въ Битоля (срѣдно-български юсовъ псалтирь) забѣлѣзахъ една бѣлѣжка, писана отъ малограмотенъ търговецъ. Поменати са мѣсецитѣ: мѣца, агѣа, роѣа, листопадъ, колѣкъ, априла, май.

1) Жетваръ. 2) Димитровденски. 3) Николовденски.

VIII.

Словѣнско житие на св. Наума Охридски, отъ X вѣкъ.

Всички досегашни вѣсти за св. Наума могатъ да се сведатъ въ думитѣ: св. Наумъ, дошълъ отъ Моравия при Бориса заедно съ Климента, помагалъ въ работитѣ на послѣдния и се поминалъ въ манастиря, който носи името му. Друго нищо положително не може да се извлѣче отъ грѣцето Наумово житие,¹⁾ образецъ на шаблонно византийско хагиографско съчинение, дѣло на охридскитѣ архиепископи отъ XIII в. Това житие, което е собствено разукрасено извлѣчение отъ пространното Климентово житие, съдържа и доста невѣрности въ своитѣ подробности. Малко по-цѣнно е житието на св. Наума, запазено въ словѣнски прѣписъ отъ XVI в.²⁾ Въ него наистина се повтарятъ извѣстията отъ пространното житие на св. Климента, погрѣшно се прѣдаватъ имената (Виглиско вм. Вихингъ, Радиславъ вм. Боритаканъ, *Мин'сін* вм. *Mvcsita*), прѣмѣлчаватъ се нѣкои дѣйствителни случки отъ живота на св. Наума, но все пакъ стои по-горѣ отъ грѣцето житие, защото освѣнъ че съдържа повече факти, и изложбата му се отличава съ ясность и простота. На св. Наума въ него се отдава българско потекло (*Наоумъ* прозвѣкъ въ *Мин'сіню*), направата на манастиря — прѣзъ 905 г. (?) и смъртъта на светеца прѣди Климентовата.

Съвсѣмъ друго е словѣнското Наумово житие отъ X в., което по древността и историческитѣ си вѣсти, изложени простичко, безъ реторика, съставя първостепенъ изворъ за

¹⁾ Печатано най-първо въ москополската Аполутня 1740 г. Има отъ него и словѣнски нови прѣводи.

²⁾ Въ сборката на П. Сретковичъ. Гласник LXIII, 1—4. На Сретковича го донесълъ извѣстниятъ македонски учителъ Йорданъ Х. Константиновъ Джинотъ, Срв. Сретковичъ, Историја I, 303.

живота на Кирило-Методиевитѣ ученици. Този паметникъ обѣхъ честить да отерия въ голѣмѣя зографски прологъ № 47, който е прѣписванъ прѣзь XV в. отъ попъ Ивана Милошевъ и отъ брата му Никола, отъ дебърското село Пископце.¹⁾

Лица, декеврта, кѣ. паметь

прѣповнаго ѡца нашего Наѡма:

И се же братіе да не ѡстанеть безъ памети, вратъ сѣго влѣженнаго Климента. и съ подроугъ и състрастникъ. съ нимъ же и постѣра многы вѣды и стрѣти ѡ іеретигъ, Наѡмъ презвѣтеръ сѣ. югда поставише іерѣпа Климента. тажде влѣговѣрніи црѣ Симѣонъ, пѣсти Наѡма подроуга юмоу въ нѣго мѣсто на вѣчителство. и тѣ, тажде подвижаніа на вѣоугодиѣ творе прѣвываше. дѣство и мѣвъ ѡ дѣтства²⁾ и до кончины. сътвори сѣ монастырь на ісходѣ Бѣлаго ізера црѣвъ стѣхъ Архггль и прѣвы въ оучителствѣ, ѣ. лѣ. прѣсти се оучителства. и шѣ въ монастырь пожи, і. лѣтъ. И на кончиноу свою пріеть чрънчъскіи вѣрѣзь. тако почи ѡ Гї, со мирѡ мѣца декеврта, кѣ. и сѣ же да е вѣдомо. прѣже ѣ лѣтъ. почи Наѡмъ презвѣтеръ іерѣпа Климента. и сѣ же вѣдомо

¹⁾ Срв. глава XXIII, № 16.

²⁾ Въ рѣкописа стои дѣтства. Прѣписвачътъ се е повелъ вѣролатно пощата дума въ по-горниа рѣдѣ.

воуди въсѣмь почитающомъ
 тако же прѣже написахъ. тако
 еретіци швы моучише много.
 а дру҃гыя продаше жидомъ на
 цѣнкѣ. презвітеры и діакони.
 ты же жидове поѣмше и вѣдоше
 къ Беньткомъ, и вѣнигда про-
 дахоу е по строенію вжию. при-
 дѣ же тогда црь моужь къ Бень-
 ткомъ, ш Коньстантина града.
 цре дѣло дѣлае. и вѣдѣвъ о нѣ.
 и швыихъ искоупи црь моужь
 и швыихъ тако поемъ, вѣ въ
 Коньстантинъ градъ. и сказа
 ш нѣ црю Касілію. и встроише не
 пакы въ свое чины. и саны презві-
 теры и діаконы, такоже и прѣже
 вѣше. и оуроки даше. и никто-
 же въ работоу не оумрѣ. нѣ бѣи
 въ Коньстантинѣ градѣ. цреми
 наедими покои пріеше. швыи
 въ Българскоу землію пришше съ
 великою чьстію покои пріеше.
 а Моравскаа земліа, такоже вѣ
 прорекль стын М. двѣ архіепі-
 скопъ. за безаконіа дѣлама дѣ-
 ль и хъ, і ересы. и за изгнаніе пра-
 вовѣрныхъ шць. и за стрѣти
 и хъ же пріеше ш еретикъ. и мже
 шны вѣроваше, въ скорѣ мѣстъ
 пріеше ш Бѣл. не по мнозѣ же
 лѣтѣ прїидоше Оугри пѣвнскѣи
 ѣзыкъ. и поплкнише землію и и
 опоустише Оугри. то въ Българы

II. col.

вѣждалше. и ѡста зѣмля ихъ
 поуѣста Оуѣгромъ въ власть. азъ же
 вратѣе, ѡкаднныи многоу печалъ
 и памети влѣженныи ѡцъ ишн
 ради. хотѣше ѡбрѣсти жи-
 тѣ ихъ въсѣ написано, иже ѡ
 начела быше вѣлы въсѣ житѣ и.
 іако на дальѣ и до кончѣны, и не
 ѡбрѣтохъ. мало въ азъ вѣдѣ.
 іако же ми сами влѣженныи
 ѡци скѣзаше. и иже дахъ се
 писати и не смѣѣ. хотѣ вѣше
 ѡбрѣсти написанно, да иже
 аще кто ѡбрѣцетъ иже ми напи-
 сано. да не зазритъ насъ збогы-
 ихъ и гроубыихъ. вѣ въ іако мно-
 жде сѣго сътъ сътвориам ѡци. и
 знаменѣа сътвориам¹⁾ многа. и въ сѣ
 іако намъ скѣзаше. а дроуга по-
 тайше за смѣренѣе и. сѣ же самъ
 доноудихъ сѣ. іаче же вѣла ме по-
 оустѣи. иже и такоже сѣго влѣже-
 ннаго Кlementsа оученикъ вы-
 ва. Марко іепѣопъ выва въ Девол-
 лѣсцѣи іепѣопѣи. четвѣртѣи
 іепѣопѣи въ Гловенскѣи ізыкъ въ
 Дѣволы. надѣкаховѣ въ сѣ ѡ влѣже-
 нныи сѣ ѡцъ молитвы и мило-
 стѣ прѣети, и влѣтъ и ѡставле-
 нѣ грѣхъва ѡ мѣтвиваго Ба на-
 шего. иже рѣ прѣемлюи прѣрка въ
 іако прѣче. мѣзоу прѣрчу прѣеме.
 и прѣемленѣи прѣведника въ іако

III col.

¹⁾ Въ рѣкописѣ сътвори.

праведниче. мѣзоу праведни-
 чю прѣиметь. ѿ пакы рече бжѣ-
 ственнѣ апль Павелъ. помни-
 те ѿгоумены вѣше ѿже глѣше
 вѣмъ слово бжѣе. ѿх же вѣзы-
 рающе на скончаніе житіа. по-
 вѣше се вѣроу. тѣмже ѿ мы
 вратѣ, повим се вѣженнѣ
 сѣхъ добромоу житію. ѿже
 двѣство ѿ чѣстотоу вѣсоу съхра-
 нише. многыи вѣды и напа-
 сти постраше правіе вѣры вжѣа
 дѣла. да ѿ мы съ нѣми вѣчнаа
 бѣгаа оулоучимъ. ѿ Хѣ Ісѣ
 Гѣ нашема. ѣмоу же іѣсть слѣ
 Ѡцоу и сѣоу и стѣомѣ дхѣоу. ѿ
 нѣа ѿ прѣсно ѿ вѣ вѣкы вѣко-
 ма, ѿмѣнъ: ∞

Ето нѣкои по-главни изводи, които могат да се направятъ
 отъ този водкото краткъ, толкова и документаленъ паметникъ:

1. Съчинителъ на житието билъ Климентовъ ученикъ
 и служилъ при дѣволския епископъ Марко, който сжцо тѣй
 билъ Климентовъ ученикъ — ѿже ѿ такоже сего вѣженнаго
 Клімента оученика вѣвъ).

2. Съчинителъ живѣлъ прѣвъ края на IX в. и първитѣ
 десетилѣтїа на X, когато, слѣдъ смъртъта на Наума и Кли-
 мента, написалъ и житието. А понеже Симеонъ е поменатъ
 съ титлата царь, трѣбва да се приеме, че и житието е съчинено
 слѣдъ 924 год., когато Симеонъ бѣ поздравенъ отъ войскитѣ
 си, прѣдъ цариградскитѣ стѣни, като царь (ως βασιλέα).¹⁾

3. За написването на житието помогнали личниа починъ
 у съчинителя и особено подканата на епископа Марко (се же
 самъ домоудихъ се. нѣче же вѣка ме пооустѣ).

¹⁾ Сръ. Theoph. contin., Воопас, стр. 407. Възможно е обаче името царь
 да е прибавено сетѣ отъ прѣписвачитѣ.

4. Живитѣ разкази на Климента и Наума прѣдъ съчинителя дали материалъ на послѣдния да напише житието (ѣлико же ми сами блаженныи ѡ҃ци сказаше).

5. Светцитѣ, отъ смирение, потаили нѣкои подробности отъ своя животъ (а дру҃га потаише за смѣреніе).

6. Отъ ученицитѣ на Методия, едни били мѣчени отъ еретицитѣ, други продадени въ Венеція на еврейтѣ. И въ пространното Климентово житіе се твѣрди, какво онѣзи „отъ пресвитеритѣ и дяконитѣ, които бѣха по-млади, тѣхъ продаваха на юдеитѣ“ (§ XI).

7. Наумъ е дошълъ отъ Моравия съ свещенически чинъ. Прѣдъ смъртѣта си приелъ монашески лиць, въ какъвто видъ го виждаме изобразенъ изъ старитѣ черкви въ Охридско и Прѣспанско.

8. Продаденитѣ въ Венеція Методиеви ученици били откупени и доведени въ Цариградъ отъ нѣкой византийски сановникъ, въ врѣмето на царъ Василия Македонецъ т. е. най-късно до 886 г., когато послѣдниятъ се поминалъ.

9. Въ Цариградъ Методиевитѣ ученици намѣрили подкрѣпа и били възстановени на прѣжнитѣ си чинове — про-свитери и дявони. Едни останали тамъ, а други заминали за България, дѣто ги прѣчавали съ велики почести.

10. Отъ пространното Климентово житіе се знае, че князь Борисъ изпратилъ Климента отъ Прѣславъ въ Кутмичевица за учитель. По-сетнѣ, когато царъ Симеонъ поставилъ Климента епископъ (993 г.), тогава сжциятъ царъ отпусналъ Наума за учитель, замѣстниель на Климента, казва нашето житіе (... Сімеонъ пѣсти Наоѹма подро҃уга нѣмоу въ нѣго мѣсто на ѡ҃читѣлство). Явно е, че Наумъ е прѣстоялъ въ Прѣславско отъ 886 до 993 г. и тамъ е ималъ възможность да подбужда егъмъ внизовна работа пресвитеръ Константина, по-сетнѣ прѣславски епископъ (азъ оумаленный Константинъ оубѣжденъ выгъ на се твоими прошеніи брате Наоѹме).¹⁾

11. Дати.

Наумъ, за когото знаемъ отъ пространното Климентово житіе, че дошълъ прѣзъ Бѣлградъ при князь Бориса, прѣ-

¹⁾ За Константина гл. по-долу, при неговия Прогласъ.

стоялъ въ Българско въ свещенически чинъ отъ 886—893 г. Когато царь Симеонъ назначилъ Климента епископъ въ 993 г., Наума проводилъ за замѣстникъ-учитель вмѣсто Климента, и като такъвъ Наумъ прѣстоялъ 7 год. т. е. до 900 г. Въ тази година (900) съградилъ манастиръ Св. Архангелъ на Охридското (Бѣлото) езеро и тамъ прѣживѣлъ още 10 години. Прѣдъ смъртъта си, 23 декември 910 г., приелъ монашески чинъ. Поминалъ се 6 години прѣди Климента. Датитѣ се схождатъ напълно съ извѣстията въ пространното Климентово житие.

Наумовата паметъ, споредъ деня на смъртъта му, се празнувала на 23 декември. Прѣзъ този день се е събиралъ голѣмъ съборъ. Поради декемврийскитѣ обаче студове мнозина християне отъ околността не могли да посѣщаватъ свѣтлия день, та на 21 май 1720 г. било рѣшено отъ архиепископския свѣтъ въ Охрида да се прѣмѣсти празнуванѣето на 20 юни (... να μετατέθη ἀπο τὴν καὶ τοῦ δεκεμβρίου μηνὸς ... εἰς τὸ ἕξτης κατὰ τὴν καὶ ἡμέραν τοῦ ἰουνίου μηνός. Срв. протоколитѣ на Охридската архиепископия, Мсб. X, 552). И до днешенъ день манастирскиятъ свѣтълъ праздникъ и съборъ ставатъ на 20 юни.

13. Охридското езеро по словѣнски е наречено Бѣло езеро. Елинското название *λυχνίδα λίμνη* (у Диодора) има сжщото значение — свѣтло езеро (*λύχνος* — свѣтълъ, свѣтильникъ). Въ словѣнската служба на св. Еразма, който се е подвизавалъ въ Охридско (Лихнида) и който се смѣсва съ одного отъ седмочисленицитѣ — Горазда, се възгѣва Луеридската гора като „свѣтла“: *Лѣкрандо свѣтло весели се* (Славянски гласъ, София, 1905 г., юлска книжка, 157).

14. Дѣволскиятъ епископъ Марко билъ ученикъ на Климента. Той билъ четвърти епископъ у словѣнския народъ. Понеже за Климента (въ пространното му житие) се казва, че билъ пръвъ епископъ на българетѣ, както тогава взеха да се наричатъ словѣнетѣ подъ българска власть (*καὶ οὕτω δὴ Βουλγάρων γλώσση πρῶτος ἐπίσκοπος ὁ Κλήμης καθίσταται*), явно е, че ще да е имало и други двамина епископи съ словѣнски езикъ. Единиятъ отъ тѣхъ е билъ Константинъ въ Прѣславъ и други непознатъ още. Аво ли пѣзъ смѣтаме, по врѣме, Методия за пръвъ словѣнски епископъ, тогава дѣйствиелно Марко е четвърти: Методи, Климентъ, Константинъ (той при живѣ на Климента, въ 907 г., е епископъ) и Марко.

15. Моравската земя, прокълнатата отъ Методия заради нейнитѣ ереси и гонение на православието, била оплѣшена отъ маджаретѣ. Часть отъ неплѣненитѣ моравски словѣне се прѣселили въ България. Това извѣстие на житието се потвърждава и отъ Константина Багренородни, споредъ когото останалитѣ живи моравци, слѣдъ погрома на държавата имъ въ 907 г., се прѣснали изъ земитѣ на българетѣ (*εις τε τους Βουλγάρους*) и на другитѣ съѣди. (*De Admin. imp.*, cap. 41) Важно извѣстие за българската етнография и стара книжнина (прѣнасяне на паноно-моравски паметници). Самиятъ фактъ за клетвата, произнесена отъ Методия, се потвърждава отъ писмата на папа Иоана VIII и на папа Стефана V.

16. Маджаретѣ са наречени „пеонски народъ“ (*Οὐγγρῶν ἢ Παιωνῶν* скѣи *ѣзыкъ*). Въ това наименование не трѣбва да се дѣри никаква етнографска смисълъ, защото маджарската земя, — по-старата Панония (*Παννονία*), въ византийскитѣ писатели се смѣсва съ Пеония (*Παιονία*). Срв. напр. Зонара II, 389, Бонско издание.

17. Отъ началнитѣ редове на житието може да се прѣдположи, че Наумовиятъ животописецъ е билъ съчинилъ по-рано такъво и на Климента. Срв. за това и при бѣлѣжитѣ ми въмъ житието на Климента.

IX.

Житие на св. Климента Охридски

отъ Хоматяна.

Запазени са двѣ гръцки жития на св. Климента — едното, пространно, отъ охридския архиепископъ и писателъ Теофилакта (1084—1107), и другото, кратко, отъ Хоматяна. До като обаче, благодарение на Воронова, се изясни донѣдѣ авторството на Теофилакта за първото житие, за узнаване съчинителя на краткото житие липсваха извѣстия. Право се е догаждалъ Баласчевъ, че търсениятъ авторъ ще да е билъ или Хоматянянъ или Грогори, охридски архиепископи отъ XIII в. Нашиятъ словѣнски прѣводъ¹⁾ на житието разрѣшава съмнѣнието въ полза на Димитрия Хоматяна и то благодарение на краегранието Климента члѣтъ пастіръ бългáръскім (Димитріе) или както е въ оригинала Κλήμεντα τρω, ποιμενάρχης Βουλγάρων Διμήτριος, което личи и въ написания отъ Хоматяна първи канонъ въ честь на Климента²⁾ и въ нашия прѣводъ. Този прѣводъ, освѣнъ че съдържа Хоматяновото посвѣщение, той е по-издържанъ по смисълъ и форма спрѣмо гръцкия оригиналъ, отколкото Бодлевия.³⁾

Отъ краткото житие узнаваме, че Хоматянянъ е знаелъ пространното, отдѣто е могълъ да заеме подробноститѣ за гонението на словѣнскитѣ първоучители и тѣхнитѣ ученици отъ еретицитѣ (іаκόже ѿ нихъ писаніе проісхоженно кажетъ — ѡς η κατ' αὐτοῦ διεξοδικῶς ἱστορία διέξεισιν). Отъ сравнението обаче на пространното и краткото жития трѣбва да се прѣдположи, че Хоматянянъ е ималъ на рѣчка и други вѣсти и извори за

¹⁾ Намира се въ зографския ръкописевъ прологъ отъ XV в., № 47. Сра. стр. 41.

²⁾ Сра. Баласчевъ, Климентъ епископъ словѣнски, стр. LXXI—LXXII.

³⁾ *Idem*, *ibidem*, стр. ѿѣ и слѣд.

миналото на Климента. А че съ такива ще се е ползувалъ и Теофилактъ при написването на пространното житие, това установи Дриновъ въ прѣдисловието въмъ българския прѣводъ на същото житие.¹⁾ Въ кратвото житие биятъ на очи извѣстията за потеклото на мизийцитѣ (българетѣ) и рода на Климента отъ тѣхъ, за ржеополаганъето на Климента епископъ на цѣлия Илиривъ отъ Методия, смѣсването на имената на царя Бориса и сина му Симеопа (туеъ нареченъ Михаилъ), и особено твърдѣнието, че Климентъ изнамѣрилъ по-ясни образи за словѣнскитѣ букви (кирилицата), отколкото тѣзи на мадрия Кирила (глаголицата). Додѣто, слѣдователно, съ новонайдени паметници не се опрѣдѣли по-ясно дѣйността на св. Климента, не трѣбва това кратко житие да се оставя на послѣдець планъ като исторически изворъ, както туй правятъ Лескинъ, Хилфердингъ и др. Отъ думитѣ въ словѣнското житие на св. Наума — и се же кратѣ да не остаетъ безъ памети, кратъ сего блаженнаго Климента, трѣбва да се заключи, че авторътъ, ученикъ на Климента, е написалъ кратко Климентово житие и едва сетнѣ, при почванеъ житието на Наума, е могълъ да важе горното т. е. и събратътъ на Климента да не остане безъ поменъ . . .

Щѣ юаѣ, кз днѣ.

Паметъ прѣбвнаго щѣ нашего, архіереа Хѣа и чюдотворца
Климента іпѣпа вьлгарьскаа. йже въ Охридѣ.

ѣ Климента чѣтѣ пастірь вьлгарьскін. йже доврѣ оупасѣ
Хѣо стадо прѣидѣ къ желаемому. въ, кз. Климентъ ѿ
житейскы прѣидѣ:

(1) Сѣ великіи щѣ нашъ, и вьлгарьскін свѣтилникъ. рода
вѣ ѿ Европін мисійскыхъ йже и вьлгарін много разоу-
мніи. ѿвѣдѣ члкъ прѣвѣ же ѿ Прѣси ближнѣйскыне.
къ сѣверномѣ океанѣ, и къ мрѣтвому морѣ. ѿ Але-
ксандровѣ же роукы. и позелѣнѣа ѿганашѣ. малом же

¹⁾ Животъ дѣяннѣ и пр. на св. Отець нашъ Климентъ. Прѣвелъ Д. Ма-
товъ. Сръдецъ 1885, стр. 3—5.

*) Числата въ скоби съотвѣтствуютъ на отдѣлитѣ въ грѣцкия оригиналъ.

- лѣтомъ прѣшшшимъ. Съ оусиліемъ тѣжкимъ Дѣнавѣ прѣидоше. и ѿскрѣнаа вса наследоваше. Панѡнню и Далмѡнтю, Оракѡ же и 'Илирикѣ. и мнѡгда же македоньскаа и солѡньскаа. рѡдною же житцею, въ двѣ прѣпѡвни си' мѡ'жь. ѿ чрѣва же мѣрна по Самоуилѡ ѡзвѣранъ въ Бви. и ѿ мѡнства вѣолюбовно възлюбѡ житіе. прѣви же съ вжтѣвнимъ Ваѡмомъ. 'Ангеларіемъ же и Гораздомъ. сцѣнномъ съпотьпаніемъ наоучи се писанию. прѣложеное съдѣаніемъ лоучшимъ, къ сіемоу вьлгарскомѡ ѡзыкоу. ѿ Кѣрѡла иже истинно вѣомоудраго и равнѡпла ѡца. и прѣвого съ Метѡдіемъ великимъ оучителемъ. вѣговѣрню и православнѡ вѣркѣ мыслѣнаго ѡзыка. іако же пѡвѡтаа и вѣгда земла, и ѡльское истинное сѣме пріемъ. мнѡжаншее на ѡ. на, р. по вжтѣвномѡ гласѣ, дѣлательство показа. іако ѿ тѣхъ дѣла се, полѡжи знѣмо. иво ѡнѡчьское и дѣствѣное възлюбѡ житіе. кон ѡво довродѣтелни ѡбразъ не испѡта. кою же настрѣсть не прѣмоудрева хитрѡстѣ. мѡчѡнїемъ же ѡзвѣнныи чюжи ѡгна вранъ. постѡмъ же и ѡны жѣстосрѣдіемъ. любвѡслѡстнаа ѡвѣдаеть почѣла. непрѣстаннимъ же вѣдѣнїемъ и мѣтвею, стѣтнїе и привѣдѣнїе ѡчищае ѡбразы дши. пѡче же знѣмаа ѡговѣ дши. любѡвъ же нерасѡужѣннаа и смѣрѣнїе нѣлицемѣрно. іако же къ вжтѣвномѡ законѡ, ѿ мѣккѡ нѡктѡи съставленъ въ. Се' оуво съдѣлатель вѣдоущихъ. и настѣвникъ мѡсіискомѡ ѡзыкѡ. къ вѣговѣрню вываеть. и ѿ тѣхъ ѡца и ѡчителей. прѣтѣрпѣва напѡсти ѿ ѡвѣдрѣщѣе тѡга ѡретнѣскїе сїлы. іако же ѿ нихъ писанїе проїсхоженно кажетъ. понїже Кѣрѡла ѡво вжѣствѣннѡ, въ вѡлше житіе прѣстѣви се 'апльскѡю сѣвоу, и вѣрѡнаго таланта подѣнїемъ. вѣдомаа 'Андриана поставнѡ. тогаже папѡ прѣзвѣ(те)рьскомѡу Рїмоу. Метѡдіе же Мѡравѣ и Бѣлгарїн архїепїскопъ, ѿ тогѡже папе полѡгаец се. тогда же и Климентъ на епїскопьскїи прѣстола възвѡдит се. вѣсѣмѡ 'Илиркѡ, и ѡвѣдрѣщѣенъ землѡ вѣ-

- (6) гърскомъ ѣзыкоу. ѿ Методїа апккона постави се. паче же прѣвѣванїе тебѣраше, въ Диѡнідонѣ градѣ иллирійьскомоу. ѡкрѣтнїи градовомъ вывши мѣти. ѣже нїна 'Охридѣ ѣменуѡет се, по мѣсїискомъ ѣзыкѣ. и въ Кѣфалии ѣменуѡемъ вьльгѣрскимъ ѣзыкѡ Главница. и дѣже и въспоминанїа
- (7) ѡстави, рѣкше книжїе. въ сїем же ѣвѡ Диѡнідонѣ ѣже въ 'Охридѣ, и ѣнїе вѣжтвнїе цркви. и вѡ сцѣннїи храмь сїѡ ѡвщепе вѣдѣчество и везмѣзїе ѡ Бѣ дѡрѡет се. нѣ сїа
- (8) оуѡ послѣднїи. а ѣже рѣкоухъ, ѣна же таковаа ѡставилѣ и нѣ намъ въспоминанїа. и сцѣннїе книгы въ 'Охридѣ. и высѡкаа помышланїа ѣгѡ, и стѣе роукаа трѡды своѣе. не мѣнїе ѡ ѣзыка высѡкого почтѣнна и чѣстнаа. нѣ ѣко Мѡу-
- (9) сейскїе вѣонапїсанныѣ ѡ плѡче ѡнїе. стапїи же каменнїе въ Кѣфалии и вїдѣти и до сїхъ лѣт стоѡще. въ нїхъ же словеса начрѣтаннаа. ѣже въ Хѡ ѡ тогози ѣзыка прои-
- (10) сѡжѣнїе, и с воїнство знѣменїю. понїеже вьльгѣрскїи ѣзыкѣ не вѣ просвѣти се крѣпнїемъ. и звѣренїе ѣмѣахъ варварьскоѡ. Бгѡдѣхѡвнїими своїими оучѣнїи вьсѣхъ къ вгѡрѡзоу мнїю просвѣти. и нравъ некрѡткїи въ влгыи прѣложи ѡвразъ. влгѡзаконно и цѣломоуѣрнѡ, сїхъ маоучѣе
- (11) жїтїю. кнїза же ѣхъ Бѡриша, пакы внтѣнскою ванїею ѡвновї. и потѣмъ ѣгѡза снѡ Мїхѡйла. ѣже прѣвїи црѣ наречѣ се вьльгѣромъ. и жїтїю ѣхъ сѣтворї по ѡвнїчаю хрїстїанскомъ ѡвѡче вѣ ѣзыкѣ ѣко ѣдиногѡ члѣка вьздрѣжа. не жѣ невѡлею нѣ вѡлнїю прївѡде ѣхъ, къ тѣсномоу и прїскрѣвнѡмоу ѣже ѡ Хѣ жїтїа пѣтѣ и дѣхъ во не тѣкмо къ прѣмоуѣрїемъ ѣгѡ словесемъ, и повѣстемъ повѣнїа. нѣ и къ мнѡгнїи чюдесемъ ѣхъ же Хс сѣврѣшашѣ за своѡгѡ соущѣгѡ рѡба. слѣпїимъ во и нѣлнїмъ, влѡстїи и тврѣдо вѣщѡти дѡрѡвашѣ. вѣсѡуцнїх се и сцѣлѡшѣ. и вѣсѡкїе немоцнїи и згонїтель вѣше гѡтѡвъ. тѣмъ и ѡтрѡче нѣкѡе
- (12) млѣтвѡю вѣскрѣсїи. наречѣннагѡ црѡ вьльгѣромъ Мїхѡйла. тѣко повнїнна своїемъ словесемъ ѣгѡ ѣмѣашѣ. ѣко сѣдѣлати ѣгѡ цркви зѡтїи. и вѣсѡ сѣврѣшѡе тогоѡ повѣ-

X.

Похвално слово на св. Михаила и Гаврила

отъ Климента Охридски.

Отъ произведенията на епископа Климента Охридски, похвалата на светитѣ безплътни архистратези Михаила и Гаврила е позната по много прѣписи отъ XV вѣвъ насетнѣ. Отъ печатанитѣ¹⁾ и менъ познатитѣ непечатани прѣписи изъ югословѣнскитѣ библиотеки и сбирки, първо мѣсто заема словото помѣстено въ Зографския синаксарь отъ XIV в., № 103, отд. II г 6, листове 168—171. Зографскиятъ прѣписъ, съ своята древность и юсова редакция, стои сравнително най-близу до началния видъ на това образцово въ рода си Климентово творение.

† Похвалное бесплътнымъ, Михаѣлъ и Гауѣрилъ. Сътворено Климентомъ 'Епѣопимъ.

Б ѡ в н ѡ ѣ ѳ †

Наста̀ празнолю̀бци прѣсвѣтѣе трѣхъствѣо бѣсплът-
 ныѣ силѣ, прѣспѣваж вѣсь ѣмъ и вѣ рѣзъмъ. | прѣ-
 свѣтаѣми зарѣми вѣсь мирѣ ѡзарѣж. не въ | ѣстьствѣ бѣ
 плѣтствѣ сѣще, нѣ въ ѣстьствѣне | ѡсѣлѣмѣ. и рѣзвмиѣ
 ѡ самого бѣтѣ зарѣж | свѣтѣще. и ѡкрѣ прѣстола 168^ѳ
 бѣтѣ, трепетно | прѣстожѣе. крилы трепетно покрѣважѣ
 лица | своѣ. и не прѣстѣннымъ гласѣмъ, трѣстѣа пѣснь |
 бѣ възсѣлажѣ глѣтъ. стѣ. стѣ. стѣ. Гѣ савѣѣѣ, | ислѣны
 вѣсь зѣмля слѣвы 'егѣ. въ тѣн бѣ рѣдѣстн | свѣтаѣстѣж
 бѣтѣвѣѣа поуѣтѣнн сѣще. ѡвн прѣстѣѣнн нарѣцажѣтѣ.

¹⁾ Срв. Е. Пѣтуховъ въ ЖМНП. 1893 г., април, стр. 305.

на нѣже поучваѣ трѣбезна уа́лнаго бѣтва сила ѣ власть,
 дръзи же херувѣми | ѣ серафѣми. шестокрѣлни. ѣ уетверѣ-
 зрѣуѣми. | ѣ мно҃го ѿуѣти сѣще. дръзи же силы ѣ власти.
 дръзи же, гпствѣа ѣ науа́ла. дръси же аг҃лан ѣ архѣ |
 г҃гелн, безуѣслънаа вѣѣнства. вѣсѣ въ ѣставѣ | своѣмъ,
 къждо прѣстожцѣ. ѣ на́ къждо рабѣтож | скон уѣнѣ
 ѣмаще. | ѿвн въсегда прѣстожѣ слѣвъ | Бжѣи, дръзи же
 на савѣжж послѣлаѣми къ земнымъ. | ѿвн на ка́знь ѣ ѿмъ-
 щенѣе нехѣстѣвнымъ, дръзи же | на сѣсенѣе ѣ ра́дость
 вѣрныа настѣвляжще. ꙗ́ко же | прѣжде показаса аг҃геломъ
 вѣговѣдѣу Мѡу́сѣу въ гѡрѣ Сѣнанстан, ѡбразъ прѣтѣж
 вѣж. жпѣнж ѡгнемъ | горацж, ѣ не ѡгнемъ, ѣ не ѡполѣв-
 шжа. ѣ па́къ то́муже Мѡу́сѣу ѡбразъ сѣннѣн показа
 въ горѣ, | аг҃гѣломъ ѣзвѣстно сѣтворѣ, ѣ херувѣмъ ѡба по́лы |
 ѡлтѣрѣ ѡсвѣщѣща ꙗ́вн. ꙗ́ па́къ то́муже мѣлащѣса | къ
 Бжѣ ѣ глѣщѣ. Гѣ ꙗ́ще ѡбрѣтъ вѣгѣ прѣ тобож, то | ꙗ́вн-
 мнса сѣмъ разѣмно да вѣждж та. ѣ разѣмѣа | ꙗ́кѡ ѡбрѣ-
 тѡ вѣгѣ прѣ тобож. Гѣ же рѣ въ немъ. | ѣ сѣ ти слѡво
 ѣже рѣ, сѣтвори. ꙗ́ко ѡбрѣте вѣгѣ | прѣдъ множ. ѣ рѣ
 Мѡу́сѣи покази ми Гѣ славж твож, | ѣ вѣждж ꙗ́ще ѡбрѣтѡ
 вѣгѣ прѣ тобож. ѣ рѣ ѣмъ Гѣ, | неможешн вѣдѣти лѣнца
 моѣгѡ не мо́жѣ бѡ у́лкъ | вѣдѣти лѣнца моѣгѡ ѣ живѣ
 вѣти. на́ сѣ мѣстѡ ѣ мѣѣ, | ѣ стѣнѣши при ка́мен ѣ 169^а
 покрѣж та ржкѡж моѣа дондѣ | мнмоѣж. ѣ ѡѣмж
 ржкж мож. ѣ тогдѣа зѣдѣча моѡ | вѣдѣши, лѣнце же моѣ
 не ꙗ́вѣтса тебѣ. ѣ вънегдѣ | вѣдѣ Мѡу́сѣи зѣдѣча слѣвы
 бжѣѣж, просѣтъса лѣнце | ѣгѡ па́че сѣанѣа самѣунагѡ. ѣ
 покрѣвѣ лѣнце своѣ | ѣбръсѡмъ, ѣ тако къ люде́мъ
 глѣашѣ. неможадж бѡ зрѣти на лѣнце ѣгѡ, свѣтлѡсти рѣ.
 ѣ па́къ | велегѣдѣстѣнѣшн прѣрѣкъ ꙗ́саѣа глѣ. вѣдѣхъ Гѣ на
 прѣстѡлѣ высѡцѣ ѣ прѣвѣзнесѣнѣ. ѣ серафѣми стѡлѣж
 ѡкрѣтъ ѣгѡ. шѣсть крѣлѣ | ѣдѣномъ. ѣ шѣсть крѣлѣ | ѣдѣ-
 номъ ѣ въпѣахж трѣстѣжа пѣснѣ глѣщѣ. сѣ. | сѣ. сѣ
 Гѣ славоѡ, ѣспаѣнъ въсѣ землѣ слѣвы ѣ. | ѣ па́къ

тѣжде ꙗсаїа сказаж глеть, егда воль | іезекїа црѣ іздѣн-
 скын. прїиде нань црѣ асірїи|скы ꙗко прѣѣти гра, ꙗ
 пеуленъ вѣ црѣ врани рѣ | на лежаша на гра. ꙗ
 помѣнса къ Гѣ Бѣ глѣ. | помѣнї Гн ꙗко ходишъ съ
 истиннож прѣ токож, | ꙗ срѣцемъ съкрѣшенѡмъ. ꙗ ѡгнѣмъ
 прѣдъ токож | сътворишъ. ꙗ рѣ емъ Гѣ, не вѡнса. не
 имать | вѣнннн въ градъ твою, ниже имать въ немъ |
 положити стрѣлы ни цнта. зашнѣшъ вѡ | азъ гра тѣ
 ꙗ спсѣж егѡ, мене ради ꙗ Дѣда рѣба | моѡгѡ. ꙗ съшѣдъ
 аггѣль гнѣ ꙗ вѣм ѡ пѣзѣ асірїнскагѡ рѣе тышѣшъ. ꙗ
 вѣстѣше зѡтра. | ѡбрѣтѡшъ късѣ трѣпѣ мртѣа. такожа
 вѡ | естѣ сна тѣхъ беспѣтныишъ ꙗ бѣтѣвннн | сѣзѣ.
 ꙗже съзѣмъ сѣща науѣаннѣа велѣнн|агѡ архїстрѣтїга
 Мїханїла, вѡвѡдѣж сѣща | беспѣтныишъ снамъ. ѡ инѣже
 едннн | аггѣль прїааъ въ вѣлѣсть строенїѣ, ꙗ вѣдѣнїе |
 земнѡмъ уннн. ꙗ не ажѣвѣнъ ни заъ съткѡренъ ѡ 169⁶
 Бѣ, | нѣ вѣгъ ꙗ вѣгѡстїж поуѣтенъ вѣвѣ, прѣкрѣтнса |
 ѡ вѣгѡстн на зѡбѣж. ꙗ грѣдѡстїж ꙗспѣнса, по|мѣ-
 шлѣашѣ прѡтївнннса тѣврїѣ своѡмъ ꙗ Бѣ. | егѡже грѣ-
 дына ꙗ велнчїнїе не трѣпа архїстра|тннъ Мїханїла ꙗ съ
 вѣсѣмн беспѣтныиш унннн, | сътѣргѡшъ ꙗ на зѣмла
 ꙗ съ ѡстѣпнннн съ нннн. | нарѣченннн под нннн
 аггѣлы. ꙗ вѣ тѣмъ науѣаннѣ. свѣта бѣтѣнагѡ лншнса
 своѡа зѡвѡж. ꙗ клѣтѣ повннннн. вѣсѡмъ прѣмѣннса |
 ѡ аггѣлагѡ сѣщїѣства ꙗ красѡты, ꙗ мѣцѣ | вѣнннн по-
 внннн са съткѡрн. не прнннннннн | зѡвѣа къ бѣтѣвннн
 вѣгѡстн, ꙗкоже іѡанн|сѣ вѣ вѣдѣнн своѡмъ глеть.
 врань вѣстѣ | на нѣсн. ꙗ вѡ архѣгелъ Мїханїла ꙗ вѣсн
 вѡе | егѡ, врань сътворишъ съ зѣмїемъ. ꙗ съкрѣгѡ|шъ
 ꙗ ѡ уннн своѡгѡ. Такоже глеть ꙗ Іѣда | сѣын апѣлъ,
 вратѣ іакѡвѣа. глеть, велнннн | же архѣгелъ Мїханїла егда
 съ непрїазнїж ра|сѣждѣашѣса, не смѣ сѣда хѣла на-
 вѣстн | нань. нѣ рѣ, да запрѣтннн тн Гѣ ѡ томъ прѡтнннн.
 такожа вѡ подѡбѣетъ рѣвенїе ннннн по Гн ꙗ тѣврїн

скоёмъ, въ уннѣ бѣ стоѣще кѣждѣ, нѣ въ ѹстахъ скоёмъ.
 не нѣреуенна свѣта нѣ красѣты бжтѣвннмъ наслажда-
 жтса. велнꙋгѣа къ себѣ ннкоегѣ же ннже | злѣбы нмаще.
 ѣдннж кѣла н хотѣннѣ къ | себѣ нмаще, ѣже благостнж
 съблꙋдатн | ѹставъ свон, къ нѣмже кѣждѣ нхъ ѹннннмъ |
 стоитъ. късѣ же уюдеса. н блѣгѣдѣтн, снма | велнкннма
 ѡрхнстрѣтнгомѣ дарѣкѣашжса ѡ | Бѡ рѣдѣз улꙋьскомѣ. ѡ-
 ветъ побѣда на прѣтѣвннма. дрꙋгннмъ же блѣгѣвщннѣ
 на рѣдѣстѣ земнѣмъ сѣставѣ. нхже похвалы, нн | ѡзыкъ
 нѣрѣсꙋн, нн ѹмъ постнннстѣ подѣбно | хвалннн. нжъ про-
 тнѣж нѣмощн скоѣн, ѣлн|кѣ вѣзмѣжемъ постнннжтн.
 надѣжда своѣж | вѣзлѣгажще къ ннмъ да нѣремъ ненѣре-
 уеннжа | нхъ млтъ н застѣнненнѣ ѡ вѣсѣхъ напѣстен. |
 снма кѣ ѡрхнстрѣтнгомѣ, неснннн крѣгъ уюдѣ|сы нсвалнн
 Гѣ. н земнѣ ѡснованнѣ прѣсвѣтлѣ | ѹкрасн. снма нѣснаѡ
 вѣнннства, въ ѹставѣхъ свѣнхъ трѣпетнѣмъ стоѣще съ-
 блꙋдажтса. | снма ѹетѣрѣуѡстннн кѣнцн земннн, недкн-
 жннн съхранѣжтса. снма морскѡѡ шнрннѡ | повелѣннѣмъ
 вжннмъ не нзавнѣмѣ уннѣ свѣн | съхранѣжщнн, н прѣдѣла
 скоегѣ не прѣстѣпаѣтъ. снма улꙋкѣѣ ѣстьствѣ, ѡ
 късѣкъ стрѣстнн некрѣжденно прѣбывѣѣтъ. | снма къ-
 сѣкстнн пѡцнн прѣгѣннннн нщѡза|жтъ. снма нѣдѣлскѡѡ
 прѣлѣстѣ, нс коренѣ | раздрѣшнса. снма црѣвы свѣтлѣ
 ѹкрасѣемъ, правѣвѣрнѣмъ н ѣдннѣглѣснѣмъ, трѣ|стѣѣ пѣннѣ
 Бѣ вѣснаѡжтѣ. снма късѣ ѣрес | потрѣвнса н правѣвѣрнѣ
 прѣцѣтѣ, вѣнꙋѡкаж правѣслѣвннмъ нспѣкѣдннн. снма
 къса напѣстн н стрѣтн ѡгѣнатса, н бѣлѣзнн | цѣлѣтса.
 къ ннма же ѣдннѣглѣснѣмъ рѣдѣ|стнѣмъ нрнпаѣжщнѣ, съ
 похѣлѣж, вѣзпнннмъ | рѣкажѣ. рѣꙋнса ѡрхнстрѣтнѣ Мн-
 ханлѣ, | старѣнствѣмъ сннн прѣкынн кѣѣкѣда бесплѣт- 170⁶
 ннмъ снлаамъ. рѣꙋнса ѡрхнстрѣтнѣ Гѡ|крнлѣ, прѣкынн блѣгѣ-
 вѣстнннѣ късѣмъ рѣдѣ|стѣмъ. рѣꙋнса ѡрхнстрѣтнѣ Мн-
 ханлѣ, | ѣднносжщннмъ н неразѣлннмъ трѣцѣж, прѣ|кынн
 скнптрѣнѣсꙋѣ. рѣꙋнса, ѡрхнстрѣтнѣ Гѡꙋрнлѣ, трѣбснѣн-

у́а́лнаго́ свѣта́ и́стинныи́ служите́лю. рѣ́чиса́ архі́стрá-
 ті́же Мі́хаі́ле, зѣ́режъ тѣ́бѣзнау́а́лнаго́ свѣта́ неі́зрече́нно-
 съвѣ́та са́ и́ весь ми́ръ | ѿза́рѣжъ. рѣ́чиса́ ра́до́стаа́ по-
 хва́ла | Гау́рїі́ле, ра́до́стіа́ въселе́нжа́ ѡ́красне́тъ, и́ ста-
 ро́сть Заха́рїі́на въну́авъ, вѣ́говѣ́щенїемъ́ Іо́анна крѣ́-
 тель. и́ непло́дное | ѣ́ствство́, пло́домѡ́снѡ́ съвѣ́рнѣ́
 ѣ́сн. | рѣ́чиса́ архі́стрáті́ге Мі́хаі́ле, попра́вын | тѣ́мъ
 нау́а́лника́ и́ прѣ́сто́ла въ́иѣ́ досто́инѡ́ прѣ́сто́а́. рѣ́чиса́
 архі́стрáті́же | Гау́рїі́ле, въпла́щенїѣ́ въ́иѣ́ досто́инныи́ | вѣ́-
 говѣ́стннѣ́. рѣ́чиса́ архі́стрáті́же | Мі́хаі́ле, съвѣ́таи́са
 прї́сно тѣ́слнѣ́наго́ | вѣ́тѣ́а не́прнѣ́основѣ́нныи́ свѣ́-
 ѡ́мъ. | рѣ́чиса́ архі́стрáті́же Гау́рїі́ле, безна́у́а́лнѡ́мъ
 сло́веса́ ѡ́у́а́ заренї́а, прѣ́свѣ́таи́н вѣ́говѣ́стннѣ́. твои́мъ
 бѡ́ гласѡ́мъ | въ́сь зе́мля́ прасвѣ́тѣ́са. твои́мъ вѣ́щя́-
 нїемъ́, прѣ́ста́ и́ непоро́уна́а́ Бї́а́ ра́до́стіа́ | и́сплѣ́ннїса́,
 бесѣ́мене ѡ́у́а́ за́ра не і́зрече́нно зу́а́тъ. рѣ́чїта́са съ-
 гласна́а, | тѡ́па́аа за́стѣ́пннїка́ въ́сьмъ́ прнѣ́вѣ́гащїи́ | въ́
 кро́вѣ́ вѣ́ю. въ́ бѡ́ съкря́шнста́ прѣ́тѣ́кша́ | въ́ а́дѣ́ съ- 171
 мръ́тннѣ́а ве́режъ, и́ за́клепы́ грѡ́бннѣ́а съкря́ста. въ́скря́-
 шенї́а ра́до́сть ми́ро́вѡ́сннѣ́а вѣ́говѣ́стннѣ́а. прѣ́вѣ́
 въ́ грѡ́бѣ́ а́дѡ́вннѣ́а сі́ла съкря́шы́на, и́ въ́зпнѣ́ша. въ́змі́-
 те́ врата́ кнѣ́зн вѣ́шн, и́ вѣ́нїдетъ́ црѣ́́ сла́вѣ́. | ѡ́ннїже́ ѡ́
 стра́ха ѡ́ца́пѣ́ннѣ́ше, и́ ле́жаще́ | і́а́ко мръ́твїи́ глѣ́а́жа,
 кто́ ѣ́сть съ́ црѣ́́ сла́вѣ́. | па́кы́ же сі́а́ бесплѣ́тна́а́ архі́-
 стрáті́га съ́ | бесплѣ́тннѣ́а сі́лаи́н ѡ́вѣ́ща́ста́ и́мъ. Гѣ́ |
 крѣ́покъ́ и́ сі́ленъ, Гѣ́ сі́ленъ въ́ бра́нн. тѣ́ | ѣ́сть црѣ́́
 сла́вѣ́. въ́сѣ́дѣ́ же на́ служѣ́ въ́иѣ́ | ско́ро́стіа́ і́а́ко ма́лнїи́
 ѡ́бръѣ́таѣ́тѣ́са, про́тнвннѣ́а съкря́ша́ще, и́ вѣ́рннѣ́а въ́звѣ́-
 се́лащїа́. па́кы́ бѡ́ въ́ грѡ́бѣ́ і́а́вѣ́шася́, у́сть | покѣ́заста́
 зу́енннѣ́омъ́ Гѣ́ своѣ́го́. е́дїнъ́ съ́да ѡ́ гла́вѣ́, а́ дру́гы ѡ́
 нѡ́гѣ́, і́де́же | въ́ ле́жалѡ́ тѣ́лѡ́ Гѣ́ Ісѣ́а, и́ рѣ́ста. у́тѡ́ и́-
 щете́ жн҃каго́ съ́ мръ́твннѣ́а, не́сть | зде́́ вѣ́ста бѡ́ і́а́коже́
 ре́че. и́ па́кы́ въ́зхо́дащїѣ́ Гѣ́ на́ нѣ́ѡ, ста́вша́ въ́ ли́цѣ́
 а́пѡ́сто́лствѣ́, ре́кѡ́ста. и́жїе́ га́а́нлѣ́ннїстїи́, у́тѡ́ сто́йте

зраце на нѣѡ. съ | 'Ісѣ къшеднн ѡ вѣс на нѣѡ, такожде |
 прѣндеть пакы, ꙗкоже кидѣсте єгѡ | ѿдѣша на нѣѡ. тако
 ѡ подобаетъ | усть творити Гѣ Бѣ и творѣхъ своѣмъ. |
 тѣма кѡ вселеннаа въсь просвѣтъса. | тѣма прѣуьскн
 лнкъ, дѣѡвннхъ блѣтн | ѿсплннса, прорѡуьсткѡ свое
 свѣтлѡ съвѣршн. тѣма патрѣрси и прѣвѣдннцн въсн 171⁶
 свѣтлѡ вѣнуашѣса. | тѣма апѡстѡлскн лнкъ съглѣсно |
 трѣстѣжъ нѣсн Бѣн въснлажше, вѣнъуѣса. тѣма мѣуе-
 лнуьскѡе мнѡжѣсткѡ, прѣкрѣснннн вѣнцн ѡвѣзса.
 тѣма архѣрѣнскаа похвала, | нетлѣнннн рѣдѡстн сподо-
 бнса. | тѣма пѣстыннѡжнтелѣ, жетѣнскнхъ стрѣстн и
 сластн ѡмрѣтѣнннн, | теуѣннѣ свое скѡнуашннн. тѣма же |
 и въ послѣднн днѣ грѡбн ѡврѣзѣтса, | и ѡмершаа тѣ-
 лѣса прѣстнннмъ гласѡмъ єю ѡжннша въстѣнжѣтъ. тѣма |
 и ѡстѣпннн дѣлѡвъ съ вѣсы своѣннн свѣзѣнн вѣдѣтъ
 и въврѣженъ | въ мѣкѣхъ вѣунѣа, ѡ нежъ же да и звѣкннт ны
 млнѣтвѣнн єю, мнѡстнннн Бѡгъ нашъ. | ємѣже єсть слава.
 съ | вѣзнауѣлнннмъ | єгѡ ѡцѣмъ и късе|скатнннмъ и
 слагы|ннмъ и жнвѡтвѡрѣ|щннмъ єгѡ дѣѡмъ | ннѣ и прнсно
 и въ | вѣкы вѣкѡмъ. амнн †.

XI.

Прогласъ къмъ евангелието.

Стихотворение отъ епископъ Константина: (IX—X вѣкъ).

Отъ познатитѣ старобългарски стихотворения тѣзи на епископъ Константина заематъ първо мѣсто. Извѣстна е Константиновата азбучна молитва.¹⁾ Другото негово стихотворение е тѣй наречения „прогласъ“ (възвѣщение) къмъ евангелието, познато по нѣколко югословѣнски прѣписи. Рускиятъ прѣписъ е скратенъ и новъ, отъ XVI в.²⁾ Най-важенъ за сега трѣбва да се смѣта прѣписътъ въ Хилендарския манастиръ, помѣстенъ въ началото на пергаментно четвероевангелие отъ XIII в., на листъ 2^а—4^а. Той е издаванъ отъ архимандрититѣ Леонида и Дучича, които обаче малко марѣли за езиковната страна на паметника и го обнародвали съ много погрѣшки. Нѣщо повече; тѣ дори и не подозирали, че иматъ работа съ стихотворение, защото било наредено въ прозаиченъ редъ. Трѣбвало само да раздѣлятъ тѣзи редове по знаковетѣ на стиха (въ случая точки), за да получатъ желаното.

Прогласътъ, тѣй прѣреденъ, се състои отъ 108 стиха, нагласени въ 12-сриченъ размѣръ и цезура слѣдъ петата или седмата сричка, което впрочемъ не е издържано еднакво строго на всѣждѣ.³⁾ Заглавието е било прѣправено отсетнѣ, като са смѣсени двамата Константиновци — братътъ Методиевъ съ епископа Константина. За да стане стихътъ правиленъ и да се усѣти ритмътъ и сѣчението, ще трѣбва да се поправятъ покваренитѣ сръбски форми въ истинскитѣ старобългарски, дѣто ъ, ѣ и въ краесловието си пазятъ гласа. Възстановката не може да стане на извѣстни мѣста, дѣто прѣписвачътъ е прибавалъ свои думи или поизмѣнявалъ старитѣ.

¹⁾ Мсб. XVI—XVII, 313—320.

²⁾ Ib. XVIII, 323—324.

³⁾ Обстойна студия за византийския 12-сриченъ стихъ даде неоткопана *Paul Maas*, *Der byzantinische Zwölfsilber* (Byz. Zeitschrift XII, 279—323).

Прогласътъ е пламенна защита на новосъздадената слѣдъ Кирила и Методия книжина, съ която словѣнскиятъ народъ ще прогледне, ще разумѣе божие слово, а то пѣкъ „кърми човѣшката душа и укрѣпява сърдцето и ума“.

За съчинителя на прогласа и др. творения изпърво се прѣдполагаше, че ще да е живѣлъ въ Прѣславско и билъ епископъ прѣславски. На послѣдъкъ обаче проф. А. Соболевски отъ Петербургъ отрече това и се опита чрѣзъ умуване да посочи какво Константинъ билъ изпърво свещеникъ въ Солунъ, а сетнѣ епископъ въ гр. Брѣгалница.¹⁾ Запазенитѣ обаче вѣсти за Константина и новитѣ данни на горѣбнонародваното словѣнско житие на св. Наума идатъ да подкрѣпятъ старото мнѣние и да го пояснятъ. Константинъ, въ прѣвода си на словата на Атанасия Александрийски противъ арианетѣ, се нарича „ученикъ Методиевъ“. Тълкуванието, че думата „ученикъ“ тука трѣбовало да се взема въ прѣносенъ смисълъ и да означава послѣдователъ, е неосновано. Отъ смъртта на Методия (885 г.) до 907 г. се изминали само 22 години. По това врѣме отъ Методиевитѣ ученици живѣха: Климентъ, който се помина въ 916 г., Наумъ — въ 910 г. и епископъ Константинъ. Послѣдния, като по-младъ измежду Методиевитѣ ученици, ще да е постигнала сѣдбата на онѣзи млади дявони и пресвитери, които, споредъ Наумовото и пространното Климентово жития, били продадени въ Венеция и послѣ, слѣдъ откупуванетоъ имъ, дошли въ България чрѣзъ Цариградъ. Ето защо Константинъ, ако и Методиевъ ученикъ дошълъ въ България, не личи между съзвѣздието, назовано „седмочисленници“. Като по-младъ и малоопитенъ, Константинъ още като пресвитеръ, около 894 година, подтикнатъ отъ Наума, работи своето поучително евангелие (азъ оумаленный Константинъ оумѣжденъ быкъ на се твоими прошеніи крате Наоумѣ). По-късно, въ 907 г., по заповѣдъ на българския князь Симеона, Константинъ (като епископъ вече) прѣвежда словата противъ арианетѣ, а ги прѣписва черноризецъ Тудоръ Дуксовъ, въ манастиря построенъ отъ князь Симеона, при устието на р. Тича (на оустіи Тыча). Всичко това е могло да стане въ Прѣславско, на Тича, дѣто е билъ и Наумъ до 903 г., когато билъ изпратенъ за Климентовъ замѣстникъ-учителъ.

¹⁾ Мсб. XVIII, 70—73.

Бѣженнаго оуучителя нашего Констан-
тина философа слово.

- Прогласъ ѿсть стго ѿѿаниа.
ѿкоже пророци прорекли соуть преже.
Хсъ гредеть ѿзыки събрати.
скъть бо ѿсть всемоу мироу.
5. рчию бо ѿни слѣпни прозреть.
глоусни оуслышетъ слоко боуковноѿ.
Бѣ познають ѿко достойтъ.
тъмъ же оуслышите Словъни вси.
даръ бо ѿсть ѿ Бѣ съ дань.
10. даръ Бѣни десныѿе уести ѿсть.
даръ бѣни дѣшамъ николиже тавѿе.
дѣшамъ тъмъ ѿже н приноутъ.
се же ѿсть даръ. Матѣен Марко Лоука Іѿѿанъ.
оууетъ весь народъ глѿюще.
15. ѿланко лкпотоу своимъ дѣшамъ.
видите любите ѿ рѣуите се.
ѿланко же хотеть грѣхъ тмоу ѿвръщи.
н мира сего тлю ѿложети.
н ѿланко житнѿе райскоѿе ѿвръсти.
20. н ѿзвѣжати ѿ ѿгниа горещаго.
квнмъте ннѿ ѿ ксего оума.
слышите Словънскъ народъ весь.
слышите слоко ѿ Бѣ бо приде.
слово ѿже крмнтъ дѣше уѿвѣьскнѿе.
25. слоко еже крпнтъ сѣца н оумѿ.
слоко кса готовакѿ Бѣ познати.
ѿко бо безъскъта радость не боудеть.
ѿкоу видещю бѣню тварь ксоу.
нъ все ни лѣпо ни виднмо ѿсть.
30. тако н дѣша всака безъ боуковъ.
не видещи бѣниа закона добръ.
закона кнжна дѣховнаго.
закона рай бѣниа ѿвѣлююще.
кы ѿбо слоухъ громнаго тоутна.
35. не слышавъ можетъ Бѣ воѿати се.

- ноздри же пакн цвѣта не оухаюци.
 како разоумиѣт се бжнне ую.
 оуста бо ѿже сладка не уюють.
 ѿко камена твореть ульвѣк.
40. пауе же сего дша безвоуконна.
 мртка ѿквѣиѣт се къ ульвѣх.
 се же к се мы братнѣ замышляюще.
 глѣемь скѣтъ пѣвающе.
 ѿже улькн в се ѿтлоуунтъ
45. ѿ жннѣ скотска ѿ похоти.
 да не оумь нмоуще неразоумнь
 тоужннѣмъ ѿязыкомъ слышнще слово.
 ѿко мѣдна звона гла слышнше.
 се бо сты пакль оуѣе рѣ.
50. млтвоу свою въздаѣ прѣже боу.
 ѿко хошю словесъ петь издрещн.
 да н к се братнѣ разоумѣють.
 неже тмоу словесъ неразоумнь.
 можетъ сказати немѣшь снхъ.
55. ѿбауе свою прнтую да прнставляю.
 много оумь къ малѣ рѣчи каже.
 нази бо вси кезь кннгъ ѿязыки.
 братн се немогоуще безъ ѿроужнѣ.
 съ протнѣнникомъ дшъ наннхъ.
60. готовнкъ павнь моукы втуннѣ.
 нже бо ѿязыци не любнше врага.
 братн же се мѣслеще с нимъ зло.
 ѿбрьзѣте прнлежно оумоу дври.
 ѿроужнѣ прнѣмше тврѣдо ннѣ.
65. ѿже квѣють кннгѣ гнѣ.
 главоу троуще непрѣмзунн велѣнн.
 боукѣнн бо снѣ нже прннметъ.
 моудрость хсѣ глѣть.
 ѿ дше каше крѣпнть.
70. аплн же съ прѣркѣмъ вси.
 нже бо снхъ словеса глѣюще.
 нѣокнн боудоутъ врага оубнтн.
 повѣдоу прнносеще къ боу доброу.
 плъти бжеще тлѣ гноѣкннѣ.

75. кѣи ѣ уѣкъ не разоумѣеть.
кѣи не приложитъ притче моудрѣе.
сказующа бесѣды практиамъ.
ѣко бо тамъ пльтехъ настоитъ.
все тлещи пауче гноки гнокиши.
80. ѣга своѣго брашна не имать.
такъ душа всака ѡпадаѣтъ жизни.
ѣжни не имоуши живота.
ѣга словесе ѣжи не слышитъ.
иноу же пакн притчу моудроу звао.
85. да глѣемъ уѣкии любеще се.
хотеще расти ѣжнемъ растомъ.
кто бо въры сѣе не вѣсть прамы.
ѣко сѣмене падающе на нивъ.
такъ на срцихъ уѣвущахъ.
90. тревоующе дѣла ѣжни боуѣвъ.
да взрастеть плодъ ѣжни пауче.
кто можетъ притче все.
обануающе безъ книгъ ѣзыки.
не въ глѣсхъ смыслихъ глѡще.
95. ни аще ѣзыки вса оумѣеть.
пльниѣ ѣже животъ ѣко въ снѣ.
не падающе крѣико же стоѣще.
Боу ѣвлѣше ѣко хрлери.
стоѣще ѡ десноую оу ѣжни престола.
100. ѣгда ѡгниѣмъ соудитъ ѣзыкомъ.
рѣующе се съ англы въ вѣкы
прѣно Кх слаеще мѣтнѣго.
всегда книжныи пѣми.
Боу поюще уѣкии мнооующемоу.
105. ѣко томоу пѡваѣтъ всака слава.
уѣсть же и хвала ѣжни виноу.
съ ѡѣемъ и съ стымъ дѣхомъ.
108. въ вѣки вѣкомъ ѡ всеѣ твзри.
аминь . . .

ХІІ.

Два атонски прѣписа на Храбровото сказание за словѣнскитѣ писмена.

Съчинението на черноризца Храбра е познато въ науката главно по обнародвания още въ 1824 год. отъ Калайдовича прѣписъ (Іоаннъ ексархъ Болгарскій, 189—192) отъ год. 1348. Единъ новъ прѣписъ напечата Ягичъ въ своитѣ Разсждения. Въ Атонъ намѣрихъ още два прѣписа, единъ въ хилендарската, другъ въ зографската библиотека. Първиятъ бѣше издаванъ отъ Дучича съ много погрѣшки и всѣко немаренѣ на правописа,¹⁾ а за втория се дадохъ само бѣлѣжки отъ Лаврова,²⁾ та може да се каже, че тѣзи паметници са останали недостѣпни за науката. А тѣ поради своитѣ, ако и слаби, отклонения помежду си и спрѣмо прѣписа отъ 1348 г., заслужватъ да бждатъ обнародвани, та да послужатъ за уяснение потеклото и разпространението на Храбровото сказание.³⁾

Хилендарскитѣ прѣписъ се помѣства въ единъ сборникъ № 473 отъ XV в., сръбска редакция, на листове 87^a—89^c. Зографскитѣ се намира въ сборникъ № 125, на листове 54^a—57^a. Този сборникъ — слова на пасха и псалми — е писанъ съ сръбска редакция на първитѣ 57 листа, а останалитѣ 27 листа са сръднѣобългарска редакция. Паметникътъ изглежда да е отъ XV—XVI в.

¹⁾ Старине Хилендарске, въ Гласник LVI, 94—97.

²⁾ Извѣстія втораго отдѣла. I 582—586.

³⁾ И въ двата прѣписа липсватъ думитѣ: сѣтъ во ѡще жини нже сѣтъ видѣти нхъ т. е. Кирила и Методия.

Ⲙ писменѣ чрънорѣзца Хравра †

(Хлендарски прѣписъ).

- 87^a Прѣже оубо словѣне не имѣху книгъ. нѣ чрътами и рѣзами чьтѣху и гатааху, погани соуще. кръстивше же, римскыми и гръчьскыми писмены, ноуждаахоу се словѣнскы рѣчь без' оу оустроенїа. нѣ како мѡжетсе писати добрѣ гръчьскыми писмены, Бѣ. илї живѡтъ. илї зѣлѡ илї црковѣ. илї чабнїе. илї ширѡта. илї їада. илї юда. илї юнѡсть. илї їзыкъ. и инаа подобнаа сїмь. и тако вѣше мнѡга лѣта. потомже чѣколюбѣць Бѣ строїи вѣса. и не ѡставляае члѣа рода без' рѣзѡма. нѣ вѣса кѣ рѣзоумѡ привѡде, и спїсїнїю. помїловаавъ родѣ члѣчь, послѣ имь стго Квстантїна философа нарицаемаго Кїрила. моужа прѣвѣдна и їстинна, и сѣтвори имь, ѡ, писмена, и ѡсмы. ѡва оубо по чїноу гръчьскый писмень. ѡва же по словѣнцѣи рѣчи. ѡ прѣваго же начѣнь по гръчьскоу. ѡни оубо, ѡлфа. ѡ сѣ, ѡзѣ. ѡ ѡза начеть ѡвое, и їако ѡни подовлашѣ жїдовскї писменѣ сѣтворише, тако и сѣ гръчьскымъ жїдове во прѣвое писме имоу ѡлефа. їже се казѡдетъ оучинїенїе сѣврѣшающе. вѣводиоу дѣтищѣ и глїюще, оучїи се. їже ю ѡлеф'. и гръци подобеще се томѣ, ѡлфа рѣше. и спѡвисе рїенїе сказанїа жїдовска гръчьскѣ їзыкъ. да рѣть дѣтищѣ въ оученїа мѣсто, ищїи ѡлфа. вѡиши се рѣть гръчьскымъ їзыкѡ, тѣм' во подове се стѣи Кїрилла, сѣтвори прѣвое писме, ѡзѣ. нѣ їако и прѣвомѣ сѣщѣ писмени ѡзѣ. и ѡ Бѣ даноу родѣ словѣнскомѣ на ѡврѣстїе оустѣ. въ рѣзѣмъ оучеишим се воукѣѡ. великомѣ раздвиженїемъ оустѣ вѣз'гласетсе. ѡ ѡна писмена мѡлоомъ раздвиженїемъ оустѣ вѣз'гласетсе и исповедаютсе. сѣ же соутѣ писмена словѣнскаа. сїце їа' повѡдетъ писати и глѣати. ѡ' б' в' г'. дрѣзи же глїють, почто ю, ѡи. писмень сѣтворииль. ѡ мѡжетсе и мѣнѣшимъ тогѡ писати, їако и гръци, кѡ, пишоутѣ. и нѣвѣдетъ колицѣми пишоутѣ гръци. їест' во ѡвѡ, кѡ, писмѣнь. нѣ не наплѣитѡютсе тѣми книгы. нѣ прилѡжили соутѣ, двѡгласнѣ, ѡї. и въ
- 87^b

^ъО писмѣнѣхъ, чрѣно ризца Храбра: ∞

(Зографски прѣписъ).

Прѣжде оубо словѣны не имѣху книгъ. нѣ чрѣтами
 и рѣзами чрѣху и гатаху погани соущи. Крѣстиш се
 рымѣскимъ писмѣны, ноужахоу се словѣнскоу рѣчь вѣ оу-
 строеніа. нѣ како может се писати добрѣ грѣчьскыи
 54^б писмѣныи. Бѣ или животъ или зѣло или црѣвь или чабнѣ,
 или широта. или гадъ. или юдоу. или юнѣсть. или ѣзыкъ и
 ина пѣнаа сѣмь. и тако вѣше многа лѣта. потомъ же члѣко-
 любецъ Бѣ строи вѣ. и не ѡставае члѣча рѣда безрѣзоума,
 нѣ вѣ къ рѣзоумъ приводѣ и спсѣнію. помиловавъ рѣ
 члѣчь, пославъ ѣмъ Константина филосѡфа нарицаемаго
 Кѣрила моужа правѣнаа и истинна. и сътвори ѣмъ,
 ли, писмѣ. ѡва оубо по чиноу грѣчьскыи писмѣ, ѡва
 же по словѣнскѣн рѣчи ѡ прѣваго же начѣнь, по грѣчь-
 скомоу. ѡни оубо, алѣфа ѡсѣ з ѡзѣ. ѡ ѡзѣ начѣ ѡвое.
 гакѣ ѡни пѣвѣше се жѣвѣскыи писмѣномъ сътворише,
 тако и сѣ грѣчьскыи. жѣдове во прѣвое писмѣ ѣмоу.
 алѣфѣ. ѣже се казоуеъ оучинѣнѣ съвѣршающе, оучѣи се
 вѣбѣдимъ дѣтищѣ глѣюще. ѣже ю алѣфѣ. и грѣци пѣвѣше
 се томоу, алѣфа реше. и спѣвы се рѣчѣнѣ казанѣа жѣвѣска.
 грѣчьскои ѣзыкѣоу. да рѣеъ дѣтищѣ вѣ оучѣнѣ мѣсто,
 55^а ищѣи алѣфа. войши се рѣеъ грѣчьскыи, ѣзыкѣо. тѣмъ во по-
 дове се, стѣи Кѣрилъ, сътвори прѣвое писмѣ ѡзѣ. нѣ тако
 и прѣвомоу соущѣ писмѣнѣ ѡзѣ. и ѡ Бѣ даномоу рѣдоу
 словѣнскомоу на ѡврѣстѣе оустѣ вѣ рѣзоумъ оучѣшимъ се
 боуѣвѣ, великѣо рѣзѣвѣженѣе оустѣ вѣзгласѣи се. ѡ ѡна
 писмѣна малѣо рѣзѣвѣженѣемъ оустѣ вѣзгласѣет се, и испо-
 вѣдѣют се. сѣ же соутъ словѣскаа писмѣна. сѣце іѣ пѣвѣтъ.
 писати и глѣти. ѡ вѣ вѣ гѣ. дроузи же глѣю, почѣто соутъ.
 ли. писмѣнѣ сътвориалъ ю, ѡ мѣжет се и мѣнѣши того-
 писати, гакѣ и грѣци, кѣ, пишоу, и невѣдѣ колѣцѣми
 пишоу грѣци. юстѣ во оубо, кѣ, писмѣнѣ. нѣ не на-

чисмѣнѣхъ же, ꙗ ꙗ е. и, ѡ, десетное. и ѡ съѣтное. и съвн-
 раютсе иѣхъ, ѡн. тѣмъ же повно. и въ тѣже ѡбразѣ сътвори
 88^а стѣн Күриль, ѡн писмень. Ѧрѡзѣи же глѡю. чесоמוѣ
 соутъ словѣнскы кнѣгы. нитого бо ѣсть Бѣ сътворишь.
 то ни аггли. ни соутъ ижде кѡнни. ѡко жидовскы и
 римскы и ѣллискы. ижде ѡ кѡна соутъ. и приѡты соутъ
 Бѣмъ. ѡ дръзѣи мнѣтъ ѡко Бѣ намъ ѣсть сътворишь писмена.
 и не вѣдетсе что глѡще ѡкаанинѣ. и ѡко трѣи ѣзыкъ
 ѣсть Бѣ повѣлѣль (sic) кнѣгамъ бѣти. ѡкоже въ ѣвлин
 пишеть. и бѣѣ дѣска написана. жидовскы. и римскы. и
 ѣллискы. ѡ словѣнски нѣѣ тоѣ. тѣмъ же нѣѣ соутъ сло-
 вѣнскыю кнѣгы ѡ Бѣ. къ тѣѣ что глѡмъ. илѣи что рѣмъ къ
 таѣѣмъ безоѣмѣемъ. ѡбаче рѣчѣмъ ѡ стѣхъ кнѣгъ ѡко наоѣ-
 чѣхъмъ се. ѡко въса по редѣ бѣваютъ ѡ Бѣ. ѡ не иногдою.
 нѣѣстъво Бѣ сътворишь жидовска ѣзыка прѣжде. ни римска.
 ни ѣллиска. нѣ сѣрскы. илѣи и ѡдѣмъ глѡ. и ѡ ѡдѣма
 до потопа. и ѡ потопа дондѣже Бѣ раздѣли ѣзыки при
 стѣлѣпотворенѣи ѡко же пишеть. рамѣшеномъ же бѣвшѣмъ
 ѣзыкѡ. и ѡкоже се ѣзыци размѣсише, тако и нрѡви и
 ѡбѣчѣе и оѣстави. и закони. и хѣтрости на ѣзыкъ.
 88^б ѣгѣптѣнѡмъ же землюмѣрѣнѣе. ѡ персѡмъ и халдѣмъ и
 дѣнрѣмъ, звѣздочѣтенѣе. вѣшвенѣе. врачѣванѣе. чарѡкѡнѣа.
 и въса хѣтрость члѣа. жидовѡмъ же стѣе кнѣгы въ нѣхъ
 же ѡ писано. ѡко Бѣ нѣо сътвори и землю. и всѡ ѡже
 на нѣи. и члѣа. и всѡ поредоѣ ѡко же пишеть. ѣллинѡмъ
 граматикѣ. риторикѣ. философѣю. нѣ прѣжде сѣго ѣллини
 не илѣхѣ своиѣмъ ѣзыкомъ писмѣнъ. нѣ финичскыми
 писмены писахѣ свою си рѣчь. и тако вѣше мнѡга лѣта.
 Панаидѣже послѣжѣ пришь. начѣнъ ѡ алфѣ и вѣты, сѣ
 писмень тѣкмо ѣллинѡ ѡврѣте. прѣложи же илѣ Вадѣмъ
 лѣсѣи¹⁾ писмена, ꙗ. тѣмъ же мнѡга лѣта, ѡ, писмена
 писахѣ. и потомъ Симонидѣ ѡврѣте приложи двѣ
 писмени. Ѧпихарѣи же сказатель, ꙗ. писмена ѡврѣте. и

¹⁾ Вж. Миллѣнѣи.

плѣняютъ се тѣмъ книги. нѣ приложили соуть двѣ гласныѣ,
 аѣ, и въ числѣнѣхъ, г, ѓ, ѣ, и ѣ десѣтное, и ѣ сът'ное.
 и съвирѣетъ се йхъ. ли. тѣмъже юбно и въ тѣже ѡбразъ
 сътворишь ю сѣмъ Кѣри, ли. писмѣнь, дроузы глѣютъ
 чѣсолоу соу словѣнскыя книги. ни того во Бѣ сътворишь
 ю. то ни аглы ни соуть. иже конни. тако жидовскы
 55° и римскы, и еллинскы. иже ѡ конѣ соуть. и прѣтны
 соуть Бѣмъ. а дроузи мнеть тако Бѣ намъ сътворишь
 ю писмѣна. и не вѣдетъ се что глѣютъ ѡкаднн. тако
 трѣмънъ языкъ Бѣ повѣлелъ ю книгамъ вѣти. тако же
 въ иѣулинъ пише. и вѣ дѣска написана жидовскы, и
 римскы, и еллинскы. и словѣнскы иѣ тоу. тѣмъ же иѣ
 соу словѣнскыя книги ѡ Бѣ, къ тѣмъ что възглѣмъ,
 или что рѣмъ къ таѣмъ везоумѣмъ, ѡбаче рѣмъ ѡ стѣмъ
 книгѣ тако наоучихомъ се, тако вѣ порѣдоу вывѣютъ ѡ
 Бѣ. а не иногдо. иѣ во Бѣ сътворишь ю жидовска
 языка прѣжде. ни римска, ни елинска, нѣ сирскы. иже
 и Адамъ гла. и ѡ Адама до потопа, и ѡ потопа до
 деже Бѣ раздѣли языкъ при стѣпотворѣнн такоже
 пишетъ. размѣшеномъже вѣвшымъ языкъ. и такоже языци
 размѣсише, тако и нравн и ѡбывае и оуставн, и закони.
 и хѣтлости на языкъ. егѣп'теномъже землѣмѣрѣе, а
 56° персомъ и халдѣмъ, и асирѣмъ, звѣзочѣтѣ. влѣшвѣнѣ, врачѣ-
 ваннѣ. и вѣ хѣтлость члѣча. жидовѣ же стѣмъ книги въ
 ннѣже ю писанно. тако Бѣ нѣо сътвори и землю. и вѣсѣ
 такоже на нѣмъ и члѣка и вѣсѣ порѣдоу такоже пишетъ.
 еллинѣо граматикѣю. риторѣю, философѣю, нѣ прѣже еллинны
 не имѣхоу своймъ языкъмъ писмѣнь. нѣ фнѣмъчскы-
 ми писмѣны писѣхоу свою рѣчь. и тако вѣше многа
 лѣта, Панамида же послѣже пришѣ, начѣнь ѡ алфи
 и вѣты, ѓ. писмѣнь тѣмъ еллинѣо ѡбрѣтъ. прѣложи же
 ймъ Бѣмъ лиснн писмѣна, г. тѣже многа лѣта, ѡ. писмѣнь,
 писѣхоу. и потѣмъ Симонн ѡбрѣт приложи двѣ писмѣны.
 Ѧпихарѣн жѣ сказѣтель, г. писмѣна ѡбрѣтъ, и съврѣсе ѣ

сѣбра се ѿхъ, ꙗд. по мнозѣхъ же лѣтѣхъ Дионисъ грама-
 тикъ, з, двѣ гласныѣ обрѣте. потомъ же дрѣгми, е. ѿ
 дрѣгми, ѿ, чисменитаа. и тако мнози многыми лѣты,
 89^a ѣда сѣвраше, ли, писменъ. потомъ же многѣмъ лѣтѣмъ
 минувшѣмъ. вѣжема повелѣніемъ обрѣте се, ѡ, моужь. ѿже
 прѣложише ѿ жидовска на грѣчьскыи ѣзыкъ. а сло-
 вѣнскыю книгы, ѣдинъ стѣи Квстантина, нарицаемыи
 Бурналь. и писмена сътвори и книгы прѣложи въ малѣхъ
 лѣтѣхъ. а ѡни мнози многы лѣты, з, ѿхъ писмена
 оустрои. а, ѡ, прѣложіи. тѣмже словѣнскаа писмена,
 стѣиша соутъ и чѣстнѣиша. стѣ вѡ моужь сътвори ѿ
 ю. а грѣчьскаа, ѣлани погани, аще ли кто рѣтъ ꙗко
 ѿ оустройла добрѣ. понюже пострадають и ѣще. ѡвѣтъ
 речема сѣма. и грѣчьскы такоже, многѣмъ соутъ по-
 стѣрали. Якилла и Сим'махъ. и потомъ ѿни мнози.
 оудовѣ вѡ ю потворити неже прѣвосътворити. аще вѡ
 въпрѡсиши книгочіе грѣчьскыю глію. кто вы ѣсть писмена
 сътворилъ. или книгы прѣложилъ. или въ коѣ врѣме то
 рѣдѣци ѿ ннхъ вѣдетъ. аще ли въпрѡсиши словѣнскыю
 боукаре глію, кто вы писмена сътворилъ ѣсть, или книгы
 прѣложилъ. то вѣси вѣдетъ. и ѡвѣщавше рѣкоутъ. стѣи
 Квстантина философа, нарицаемыи Куриль. тѣ намъ
 89^b писмена сътвори и книгы прѣложи. Мѣрѡдіе братъ ѣгѡ. и
 аще въпрѡсиши въ коѣ врѣме, то вѣдетъ и рѣкоутъ.
 ꙗко въ врѣменѡ Михаїла цѣра Грѣчьскаа. и Бориса княза
 Бѣл'гарскаго. и Растица княза Мѡрска¹⁾. и Коцела княза
 Блѣтенска:— Бѣ лѣта же ѿ сѣзданіа въ сѣго міра,
 753 г. соутъ же и ѿни ѡвѣтн. юже и ѿнде речема. а
 ннѣ ѿ врѣме. таково рѣзѣмъ братіе Бѣ ѣсть далъ сло-
 вѣншомъ. ѣмъ же слава и чѣстъ и ѡрѣжава и ꙗкланнѣ.
 ннѣ и приѡ и въ вѣскнѣчныя вѣкы, аминь: ~

1) Буквитѣ ак са прибавени отсетнѣ отъ друга рѣка.

кѢ. по мнѡзѣхъ же лѣтѣ Дишнѣсь граматикъ, ѡ двѡ-
 гласнѣ ѡврѣте. потѡ же дроугы и дроугыи, г. чисмѣ-
 нитаа. и тако мнѡзы мнѡгыми лѣты, ю двѡ събраше.
 56^б ли, писмѣнъ. потѡм же мнѡгомъ лѣтѣу минуѡше. вжѣемъ
 повелѣнїемъ ѡврѣте се. ѡ. моужь. иже прѣложише ѡ
 жидѡвскаа на грѣчьскы ѣзыкъ. ѡ словѣиьскыю кнѣгы
 ѣдѣнъ стѣ Константиъ нарицаѣми Кѣрыль. и писмена
 сътвори и кнѣгы прѣложи въ малѣхъ лѣтѣ. ѡ ѡни
 мнѡзы мнѡгыми лѣты, ѡ. ихъ писмѣнъ оѡстрои, ѡ. ѡ.
 прѣложенїе. тѣмже словѣнскаа писмѣна. стѣниша соутъ
 и чтѣниша. стѣ во моужь сътвориля іѡ ю. ѡ грѣьска
 ѣлїны погѣны. ѡще ли ктѡ рѣтъ иѣ доврѣ оѡстроиля.
 понюже се простраиаютъ, іѣще. ѡвѣтъ рѣчьемъ сїмъ и
 грѣчьскы такожѣ мнѡгажи соутъ пострадѣли, Якѡла и
 Снїмѣ. и потѡ ины мнѡзы. оѡдовѣе во ю потвориьты
 неже ли прѣвоѣ сътвориьты. ѡще во въпросиши книгочїе
 грѣчьскїе глѣ ктѡ ви ю писмѣна сътвориля. илї кнѣгы
 прѣложилъ, илї въ коѣ врѣме. тѡ рѣдци ѡ ны вѣдетъ ѡще
 57^а во въпросиши словѣнскы воѡкарѣ глѣ, ктѡ ви писмѣна
 сътвориля ю. илї кнѣгы прѣложї тѡ ви вѣдѣ. и ѡвѣ-
 щавше рекоѡ. стѣи Константиъ философъ нарицаѣмы
 Кѣрыль. тѣ намъ писмѣна сътвори и кнѣгы прѣложн.
 и Мѣродїе братѣ ігѡ. и ѡще въпросиши въ коѣ врѣме,
 тѡ вѣдетъ и рекоѡтъ. въ врѣме Михаїла цѣра Грѣчьскаго
 и Борїса кнѣза Българскаго. и Растица кнѣза Морѡвскаа
 и Коцѣла Бѣлтска въ лѣта же ѡ създѣнїа мира ѡтѣ г.
 соутъ же и ины ѡвѣкты ѡже ѡнде рѣчьемъ. ѡ ина иѣ
 врѣмѣ. таковь разоумъ братїе Бѣ даль ю словѣномъ.
 ѣмоѡ же слава и чтѣ и дръжава, и поклонанїе, и нїта
 и прѣно вѣскончїе и въ вѣкы вѣкѡ ѡмин: ∞

XIII.

Братка служба на св. царь Петра Български.

Въ познатитѣ досега списъци на български светци царь Петъръ не се споменава. Но отъ нѣкои стари ръкописни пролози и минеи узнаваме, че царь Петъръ отдавна още е билъ причисленъ въ лика на светцитѣ и паметъта му се празнувала на 30 януари. Въ синаксаря на зографското евангелие № 43, отъ 1305 год., четемъ при 30 януари **Петръ цръ Българскын.** Въ Станиславовия синаксарь отъ 1330 г., писанъ въ Лѣсновския манастирь при Кратово, подъ 30 януари ерѣщае упоминање за светеца и тропарь: **иѣа тѣ ѿ стѣа стго иѣа Ивоанта папы Римоу и дружѣи и Ветроу цръ българска.** Гр. гл. д.

Днь радостнн твоимъ палатъ слаентъ приобѣне, съшедъшеса, Петре слаемын, уличше оулючунти тобом ѿ Бѣ мѣтъ и процѣснне грахоу нѣшихъ. сего ради ѿ ѿстанѣа своимъ, ѿуе Петре, стѣ, иѣса къ Хѣу Бѣу . . .¹⁾

Въ единъ прологъ отъ XIV в., при 30 януари, пакъ стои: **стго иѣа Ивоанта папы римскаго и дружннн его и Петра цръ българскаго.²⁾**

Но особено е цѣвенъ въ този случай зографскитѣ Драгановъ миней (трифологионъ) отъ XIII в.³⁾ дѣто е помѣтена и кратка служба на св. царь Петра. Още Порфири Успенски бѣ забѣлѣзалъ този текстъ и го помѣсти съ прѣправенъ и

¹⁾ *Ламанскій*, О нѣкоторнхъ славянскихъ рукописяхъ и пр., стр. 120.

²⁾ *Востоковъ*, Описание рукописей Румлянц. музея, стр. 449.

³⁾ За ръкописа гл. стр. 38 сл.

некритиченъ прѣписъ въ своето Второе путешествіе по святой горѣ Аѳонской, Москва 1880, стр. 154—155. И Срезневски сжцо обнародва осма и девета пѣсенъ отъ сжщата служба по прѣписъ на архимандрита Леонида.¹⁾ Но и Леонидовиятъ прѣписъ бидейки непълненъ и съ погрѣшки, пълното и точно издание на службата се налагаше.

Понеже е имало двама български царѣ Петровци, явява се питанье кому отъ тѣхъ трѣбва да се отдаде светителството, на Симеонovia ли синъ или на Асѣновia братъ. Че светецътъ ще да е билъ Симеоновиятъ синъ, на тази мисль ни навежда неговото дългогодишно *мирно* царуванье, неговитѣ старания за черквата, набожността му²⁾ и признанието при него (8 окт. 927 г.) и отъ гърцитѣ „царското“ достоинство на българския владѣтель и „патриаршеското“ на силистренския архиепископъ. Петъръ, братътъ Асѣновъ, е царувалъ иманѣма една година. Освѣнъ това, въ хрисовула на Константина Тиха за Вирпинския манастиръ св. Георги, стариятъ царъ Петъръ е нареченъ „*свети* царъ Петъръ“.

Важно е съобщението въ службата, че царъ Петъръ приелъ монашески образъ (*Петра. ѿнокѣлго. бывшаго цѣря българомъ*). Ако е тѣй, трѣбва да се приеме, че Борисъ II е стѣпилъ по-рано на прѣстола отъ деня на бащината си смъртъ, 30 януари 969 г. Кога обаче и какъ царъ Петъръ е билъ прогласенъ за светецъ, не се знае. Но че това е станало скоро слѣдъ смъртъта на царя, утѣтва ни самата служба. Въ нея се съдържа едно цѣнно посочванье, отъ което може да се сжди и за врѣмето на написваньето ѿ. Съчинителътъ се обръща заедно съ молещитѣ се къмъ светеца, който да възприеме сега молитвитѣ имъ тѣй, както по-рано, когато е билъ съ тѣхъ, е приемалъ любезно чедата си (*ѿко же сѣмъ прѣжде с мамн ѿѿе. ѿ ѿко ѿ удад своимъ прѣмла любезно. тако ѿ нѣмъ прѣнимъ мѣкъ сѣмъ*). Съчинителътъ се явява, слѣдователно, съврѣменикъ на царъ Петра, отъ X в. Той ще е билъ нѣкое духовно лице отъ сжщия манастиръ, дѣто и царътъ прѣминалъ

¹⁾ Свѣдѣнія и замѣтки № LXVIII (запискитѣ на Академията XXVIII) стр. 417.

²⁾ Дари и въ самата служба се изтъква: . . . добрымъ оуставъ. сже по всѣхъ врѣмена къ Боу теора не прѣстааш.

иноческия си животъ. Така се обясняватъ и ония редове въ службата, дѣто се приказва за близко познанство на царскитѣ добри нрави и животъ. Тази безименна службица се явява слѣдователно като новъ додатъкъ къмъ познатитѣ дѣла на старо-българската книжнина прѣвъ X в.

Отъ службата на св. царь Петра, за голѣмо съжаление, липсватъ двѣ страници. Тука я прѣдавамъ както си е заедно съ помена за прѣнасянето мощитѣ на папа Климента:

мѣ. генаръ ꙗ днѣ.

Привнесенне мощѣ стго Кланменъта архіеѣпа рѣмъска.
И памѣ стго ѡѣа ншего Петра. ннока'лго. бывшаго црѣ
българомъ. — ка глѣ. ѡ. пѣ. ꙗ. | ꙗрмѡ. ꙗко по соухоч
ходнкъ исль по безнь стопа. —

Петръ ꙗко ꙗ (бы-)¹⁾ въ застѣпникъ ѡ вѣмьхъ вра-
говъ протнемъ прѣвѣжнъи Петре ман | Бѣ. за ны. Люден
твоѣ (нынѣ) ѡстанкъ прири | емъ мыслѣно къ гробъ
твоѣмъ. Пе|тре црѣо прѣвѣжнъи. проса оумсненнѣ оумъ да |
(прославляемъ) та :· — ꙗко на сѣсе. | уе
улькомъ стр ваателъ развѣма. д мо. ѡзари на-
ставлѣ вжне нанти | Климента ꙗнѣ рацѣ моще нже
въсхоженѣ . :·

Нинѣ приими Хѣтѣвъ вѣрж стѣ блгоуѣмо. блѣ-
дъшино прѣстѣпѣжца прѣлежно бо мѣнса. рацѣ

(2 страници липсватъ).

земла ханѣнъска ꙗко зучше. кости твоѣ трѣжѣво. |
тъмже носнѣмъ ракъ твоѣ слави. ежже стити са на|мъ
спѡбн :· — ꙗко же ре прѣславне Исани. ла'ушннѣмъ |
раздрокнѣмъ тѣло своѣ ꙗко хлѣбъ дшамъ. тъмже ти |
всикиши кости пррѣкыж. хладъ дховныи. ёгоже напи сати

¹⁾ Полуизгрити мѣста, възстановени главно съ помощта на Успенскевши прѣписъ, направенъ прѣди 60 год., когато рѣкописътъ не билъ много поврѣденъ.

са намъ спобен: — Кжпниж тж древле образоваше | Дво
мѣти бговидѣюу Моусеѣ ѡвн. ꙗко насщпж не ѡпади|мж.
бжтвмын ѡгнь страшнын. ѡ . аляжцаѣсь влѹце :· | не-
уѣтжщжж та истнижж бѣж :· ꙗъ н. їрмо. испламен:

Петрѡ Прейбонѣмъ уннъ празноуѣ. рлѹжтса днѣ с тобож Петре
їрю | прѣлжемн ѡѹе. присно въ ѡбнтаѣе. тамо н зде
бжди | намъ оулоуѣнтн :· ꙗко же сын прѣжде с нами
ѡѹе. н ꙗко | н уада своѣ прнѣмла любезно. тако н нѣмъ
прннми млѣвы снж. н зацити ны ѡ всякож напастн :· —

Клѣ Видѣхомъ ти уѣно мадре прѣславне моциноѣ ложе
вѣрнн. ꙗко же древле Елансѣѣ славноѣ. прнблнжѣмса
вѣрно. оу|мрьцвены грѣхы вѣстатн тѣщпцеса. блжне
мѣамн днѣ :·

Вѣантѣ люѣ Херсонцнн. вѣрнн раж носаше нзъ
ѡтока славѣ|мж. Кланментовж днѣ. блгожханіѣ дажщж. н
вѣрныж велашж пощж. оу|краснса блжне сла твоѣ стын :·

Бѣ О тебе възвѣстншж прѣжде пррѣн всн. ꙗковла дв-
брѣж | та повѣдоуѣще. ѡвдверѣта нѣнжж сжштѣж. дрѣ. ы.
кж|пннж. н ржѹкж златж :· — ꙗъ ѡ їрмо. Блѣ улкѣ невдов :·

Петрѡ Како похвалнмъ уестнжж ти глажж. Петре їрю стын.
не мѣ|гжще си оума зѣсннтн. ꙗко же ѡбнуаѣ твож: зраще
дѡ|врнн оу|ставъ. еже по все времена къ Бѡу творѣ непре-
стаѣше | Оуже ѡстанька си не прѣзрн. въ влннѣ н боурѣ
велѣ|цѣ грѣжѣемн. уестнын ѡѹе ншъ Петре їрю стын.
ѡ | внднмѣ н невнмѣ врагъ съпротнвнѣ. скоро нзбавлѣж :·

Клѣ ꙗко же слнцѣ свѣтло не захода (всна) намъ ѡ вѣс-
тока. рака | намъ Кланментова. растожщжж си съвѣзп-
лѣжштн. тѣмже все празнжж славж (его) вѣсхвалнмъ :·

Възвнѣмъ всн вѣрннн къ стомоу (помощь ми си
защпца|н) Кланментѣ рабѣ си. (да любовнж бнѣж дрѣжжлѣж
здра)вн прѣждемъ. (поганъ нзбавлѣшн н ѡ всеѣ напастн).

Бѣ Свое новое н хоудѣ(ншне стадо дво застжпн ѡ
всѣкыж бѣ)ды. н покрь(н шдромъ мрднѣ. н азькн раз-

гонимци) | провърливѣж. (и си́лы. въстажѣж на ны
власти же)

Петръ (Тѣ̄ свѣ̄ ст̄. гла̄ д̄.) (Днѣ̄ памѣ̄ ти творачихъ не
презри) | ѿткани (къ влѣръ ѿспроси жизнь ѿзъоблачѣж
даровѣ) | ти мамъ. ѿ всего зла (издѣнтса мамъ на земли
и злоути) | жизнь вѣчнѣж (на нѣе оу влѣж. прѣтн оуе
Кай Петре не презри) молащѣса :· Придете вѣрнѣ̄ ѿнѣ̄
лѣ̄ци пристѣжнѣж. градеге мѡѣ̄ бни градеге тинно, тре- |
петно цѣлоуѣмъ Климента великаго, ѿ уѣмаго. вѣко въ снѣ̄
къ срѣцахъ снѣ̄це светло. мнѣ̄ оуѣжъ просѣщѣж же ѿ̄ | оуѣ
вснѣ̄. ѡ̄ грѣба своего :·

XIV.

Битолски трипѣсникъ.

Този постенъ трипѣсникъ (триодъ) се пази въ книгохранилицето на Битолското българско търговско агентство. Тамъ билъ донесенъ прѣвъ 1898 г. заедно съ други словѣнски и гръцки рѣкописи изъ околнитѣ села. Състои се отъ 101 пергаментни листа, форматъ 27×19 см., по 28 реда на страницата; липсватъ началото и краятъ. Писмото е уставно кирилско, прошарено тукъ-тамъ съ глаголки редове. Съ своята графика, съ фонетиката си, която прѣдставя прѣходно врѣме между старобългарската епоха и сръднобългарската, и най-сетнѣ съ своитѣ глаголки редове този паметникъ трѣбва да се отнесе къмъ XII—XIII вѣкѣ. Трипѣсникътъ е прѣписванъ въ западна Македония и отразява явни слѣди отъ живъ български говоръ. Неговата цѣна за историческата българска диалектология е неоспорима. Поради това той трѣбва да се издаде цѣлъ, като се проучи обстойно отъ езиковна и палеографска страна.

Нашиятъ трипѣсникъ не е прѣкъ прѣводъ отъ гръцкия оригиналъ, а *триписъ* отъ по-стара словѣнска подложка. За това свѣдочи и самъ прѣписвачътъ въ бѣлѣжката си на листъ 54^а. Отъ глаголскитѣ редове, прѣснати изъ текста, може да се прѣдположи, че подложката ще е била глаголка. За мѣстопрѣписването и за самия прѣписвачъ узнаваме отъ бѣлѣжкитѣ на послѣдния, прѣснати на разни мѣста изъ рѣкописа. Ето тѣзи бѣлѣжки:

.... грѣшнѣ Георгне. въ Стальпенѣ блюдж пинѣ. ъ
стѣхъ Крауен. К. днѣ. дѣ: помниште ме(не братиц) моѣ.
по ми мръзнетъ рѣунѣамл. тѣ пинѣ: тѣ кѣдѣ. тѣ лежѣ без
огни ... пра . . . (9^а).

.... и ппѣ Георгнеке и мнѣ Георгнеке граматникъ
Фодоре Икванов . . . (10^а)

. . пол. Пирсова снѣ еже ми донесе ѿ зажда в листѣкъ.
ѣ. днѣ. гѣ: — (21^а)

Прѣписвачъ на трипѣсника е билъ, слѣдователно, граматицѣтъ попъ Георги, родомъ отъ **Вжпл.** Той живѣлъ въ **Стъльпемь**, а прѣписвалъ книгата въ черквата св. Врачи. Посоченитѣ мѣста, заедно съ поменатото село Глигоровци, се нахождатъ въ западна Македония. Горня и Долня Вапа са двѣ села въ горно-дебѣрската покраина Джѹпа; Вапила е село при Охридъ; св. Врачъ е село, съ запазени още старински черковища, въ кичевската каза; не далече отъ него, на пѣтя отъ Битоля за Кичево, се намира и село Стѣльпъ (изговаря се Сѣлпъ или Сапъ); Глигоровци е било въ съсѣдното Прилѣпско, но сега не съществува. Св. Врачъ, дѣто е прѣписванъ трипѣсникѣтъ, и Глигоровци се поменаватъ и въ една Душанова грамота за правдини на Трескавецкия до Прилѣпъ манастирь . . . **Крауекъць и црквиь светин Крауекъ поутемь оузъ брьдо Глигоровциъ ѹ Глигоровциехъ никме** (Гласник XIII, 370, 376). Отъ припискиѣтъ въ трипѣсника узнаваме, че прѣписѣтъ е правенъ зимно врѣме, прѣзъ декември и януари. Узнаваме също и за мизерията на тогавашното свещенство. Напиятъ граматикѣъ Георги работи въ нѣмотия, безъ огънь. Донасятъ му този-онзи по нѣкой заешки листъ, за да пише своя триодъ; той е петименъ за храна и благославя онѣзи, които му донели прѣсоль и млѣчице. Но като забравя всичкитѣ неслоди, попъ Георги гледа съ истинска непритворна радостъ да види края на своята книга, и уприличава своето очакванье съ туй на корабника, който чезне за супата, или на болния, който очаква здравье, или най-сетнѣ на бѣдния, който търси пища и облѣкло. Дата на прѣписваньето не е запазена, но ако се сѣди по мрачната картина и неволитѣ на българското свещенство, ще трѣбва да се прѣнесемъ къмъ византийското робство, прѣзъ края на XII вѣкъ, когато ослабналото византийско царство отъ междуособици, отъ религиозни смутове и богомилство, бѣ нападнато отъ сѣрби, маджаре, норманци, кръстоносци и когато, слѣдъ оттегляньето на послѣднитѣ, се подигна голѣмото словѣнско възстание.

Като оставямъ подробното разглеждане на паметника и неговото издание, тука ще посоча на кратко и въ общи чѣрти особеноститѣ на *фонетиката* му. Сръднобългарската фонетика се отличава главно съ особена взаимна смѣна на носовекитѣ, основана на сръднобългарския изговоръ. Тази смѣна

достигна до тишинась главно въ паметниците отъ XIV в. Въ това отношение Битолскиятъ трипѣсникъ прави прѣходъ между старобългарскитѣ и сръднѣобългарски паметници. Голѣмниятъ юсь (ж) въ него стои на старото си мѣсто и не се замѣства съ д. Ето за показъ нѣколко реда:

Житенскѣхъ слѣхъ. стѣ изменливѣхъ. крѣткѣ же мжѣхъ.
с радостѣхъ въсприхѣхъ. достохвалне мѣте Ѳеѡре. прѣкынь
земнѣхъ. на нестѣ слѣхъ. и аниѣ прнута са. беспальнѣихъ снхъ.
тѣмъ жь с нимн. за нѣ и Хѣи мѣ са. ѡбораци стѣ. прѣ-
уестнѣхъ ти памѣ? —

Мѣа : фе : зї : кѣ : сѣго : мѣа : Ѳеѡра : мѣкѣ : въ .л :
сж : пѡ : гѣ : н : д : —

○ вѡдж прѡшѣе кѣо сѣхъ. изъ египетскѣ : —

Бѣзъ та раунтелѣ Ѳеѡре. вѣдѣ любовникъ та. неизсѣжнокъ
запенѣса. дѣмъ же и тѣло. и словеса похвалениѣ. възгласѣхъ
ти : — Написано бо кѣлѣнемъ ти. бѣомръскѣмъ жрѣтекъ
идоломъ. е не бѣзъ живѣ. реуено ти вѣи пожри мѣте. бѣзъ же
прикоднѣмъ быкахъ.

Любовникъ кѣнеж прикожѣ са . . . (л. 4^б)

Малкиятъ юсь (а), като пази мѣстата си, дѣто е и въ старобългарския езикъ, бива замѣненъ съ ж слѣдъ паметливи съгласни. Това генерално сръднѣобългарско фонетично правило тѣка е приложено само отчасти. Ето примѣри на замѣна: уждо, зауѣтне, лежжрѡмъ, стожнъ, ѡставникъ ил, гынж, жѣкъ, концъ земнѣихъ и др.

Битолскиятъ трипѣсникъ не знае йотовани юсове; въ него не се срѣщатъ ѣ, ѣ, ѣ, а само ж, а (а), е. Йотуванѣето е изразено само при и.

Вмѣсто ѣ и ѣ нашиятъ паметникъ употребява изобщо единъ знакъ — ѣ, или ги изяснява въ о, е, или най-сетѣ изпуща ѣ въ отворенитѣ срички. Има нѣколко случая, дѣто ѣ още се пази, прѣдимно въ прѣдлозитѣ (вѣ, сѣръшѣна, вѣсоннѣмъ, вѣзѣлѣтнѣмъ, сѣ, вѣзѣти, прѣвѣзносаѣе, сѣлѣци са и др.). Но че това ѣ не е изразъ на живото тогавашно произношение, се вижда отъ многото други примѣри, дѣто въ

подобни случаи и прѣдлози љ е изясненъ въ о, споредъ говора на прѣписвача; пѣкъ сжщото става и съ љ, който се изяснява въ е: **со смъзани, несозданиа, платокъ, весъ, уѣстно, оцетъ, вѣнець, конецъ, болень** и др. Нѣкои примѣри ни навеждатъ на мисълъ, че љ и љ се слѣли въ единъ звукъ љ, който не е отбѣлѣзанъ и се подразбира въ думитѣ: **взрѣвнока, естство, взпикъ, вздѣжѣ, взмѣражше, вѣвзноси, вспѣвайте** и др. Тѣзи случаи ще да са се нахождали въ оригинала, отъ който е прѣписвано, защото живиятъ говоръ на прѣписвача въ припискитѣ знае произношение на љ = љ само при *tľzt и *trľt: **Стальпень, мръзнетъ, не пльнѣ, кр(љ)къ.**

Съ други думи, живиятъ български говоръ въ западна Македония, дѣто е прѣписванъ трипѣсникътъ, е знаелъ употребата прѣзъ XII—XIII в. 1) на ж и л въ случаитѣ, които са познати и въ старобългарската епоха, съ промѣнено произношение на л въ ж слѣдъ палатални съгласни и 2) љ = љ въ групитѣ *trľt, *tľzt, љ = о въ другитѣ случаи, љ = е въ затворенитѣ сричѣи и изчезналъ въ отворенитѣ.

Ако гледаме въ извънтекстовитѣ бѣлѣжки на прѣписвача като на отразъ отъ тогавашенъ живъ български говоръ, трѣбва да приемемъ, че двойното число още се държало въ употреба. На двѣ мѣста попъ Георги е употребилъ дуални именни форми: **цо ми мръзнетъ ржунцама или . . . донесе ѿ зацѣа ѿ листъкъ.**

Глаголски редове. Въ Битолския трипѣсникъ са запазени глаголски редове току-речи на всѣки листъ. Глаголицата е писана отъ обиграна рѣка, свободно, съ лигатури на мѣста. Това показва, че това писмо се е запазило въ употреба въ западна Македония доста късно. Бие на очи прѣди всичко начърчанието на глаголицата, което е смѣсъ отъ жглести и кржгли форми. Жглестата глаголица се отдаваше досега само на хърватскитѣ крайща. Тука виждаме, че жглесто-кржглиѣ форми на глаголицата се употребяватъ въ западна Македония отъ прѣписвачъ българинъ, чийто роденъ говоръ знае ж, л и вокализация на љ въ о. Ето сборъ на глаголицата въ Битолския трипѣсникъ, успоредена съ кирилица, съ кржгла и жглеста глаголицѣ.

Кирилица	Крѣгла глаголица	Жгѣста глаголица	Смѣсѣна глаголица (Вѣдогола грифѣснѣ)	Кирилица	Крѣгла глаголица	Жгѣста глаголица	Смѣсѣна глаголица (Вѣдогола грифѣснѣ)
А	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ф	Ф	Ф	Ѧ
Б	Ѣ	Ѣ	Ѣ	Х	Ь	Ь	Ѧ
В	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ, Ѧ
Г	Ѧ	Ѧ	Ѧ, Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
Д	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
Е	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
Ж	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
З	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ, Ѧ
И, Ѧ	Ѧ, Ѧ ¹⁾	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
Н	Ѧ ¹⁾	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
—	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
К	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
Л	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
М	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
Н	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
О	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
П	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
Р	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
С	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
Т	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ
У	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ	Ѧ

¹⁾ Че Ѧ = Н, а Ѧ = І, това показва и глаголскитѣ редѣ въ вографскѣя мнѣи № 102. Срв. глава XXIII, № 6.

20^a л., посл. р.:

... ПОЩЕНЕМЪ ПРИПАЛЪЩЕ ЪУЪЪ :
(ДНМЪ ГѢНН)

21^a л., 8 р.:

... КОМЪУАТИ ГЭДШЕРЭЭ: ЭУАУУАА :
(ПОСТЬНОЕ: СВѢТЛО)

22^a л., 15 и 21 р. повтара се:

... БЛЮДН УТО ТВОРНТЬ ЪБАУРАД ГЭУУУЕ :
(УРЪВНАЕ ПОХОТЬ)

25^b л., 3 р.:

... ПРОСАВНТИ .. УУЕ ЭАУРА ЪАУААА :
(ТА ЕДННЕ МЛСРДЕ)

25^b л., 22 р.:

... ВНЖЪ УБО ДШЕ М УУУ ЭУУЕ ГЭУУУЕ :
(УТО ЕСТЬ ПОСТЬ)

29^a л., 6 р.:

... ПОДЕНАРАЕ УУЕ УУУУУУУУ :
(ГНЖ ТИ ВЪСКРСЕННЕ)

30^a л., 22 р.:

... ЯКО ЖЕ БЛЖДНАГО ОКЛАЙННЕМЪ. УУУУУУУУУУ :
(ОБРАЩАЮЩАЯ)

34^a л., 12 р.:

... И БУДЪ. УУУУУУУУУУ ГЭУУУЕ :
(ВРЪМЕНЪХ ПИЦЪ)

36^a л., 22 р.:

... ЯКО ДОУЪАА+УУУУ
(БРОДАВЪ-)

39⁶ л., 16 р.:

... **ѢЖЕСТВѢНО ПОЩЕННЕ. ВЪВЪЖЕ П+ ГРАРАТЪВЪ :** ~
(ИПЪЖЕ БЪ ПОЗНАЕМЪ)

40⁶ л., 12 р.:

... **ВУНТЕАЭ Ъ+ РААУРАДЕВЪ :** ~
(ЛЕ ХЪ СЛАВЛЕЖЦЕ)

43^а л., 17 р.:

... **ПОТЬЦИНМЪ ПРОСТРЕТИ**
РЕ. А+ ПЖЭВУУВРЭС ВЛАВЪВЪС ВАНЦЪ
(СА. ДА **ѢЖЕСТВЪНЪЖ ОУЛОУНМЪ ВЪ-**)

43^а л., 26 р.:

... **И СВЪЖЦА .. ВЪАВЪВЪ ГЭУУВЪС :** ~
(ГРЕХОВЪ ПОТОКЪН)

44⁶ л., 16 р.:

... **ВЪУНЪН ТИ ЖИАРЪ РРААЭВЪС :** ~
(ЗНИ СИДОБЕНИ)

53^а л., 17 р.:

... **ТЪМЪ АШЭ ВЪА ПДАВЪС РЭВЪ :** ~
(ДЪШЕ МОЕ ВЪГАН СЕГО)

53⁶ л., 17 р.:

... **ПОКЛАНЕЖЦЪ УВЪ РЕ РЪАВЪВАРЪ :** ~
(ТИ СА ПРАВОБЪРНО)

54^а л., 20 р.:

... **ТЪМЪ РЪВР+ААУУЭ В ГРААВРЪВЪС РЕ :** ~
(ПРИПАДЪТЕ И ПОКЛОННМЪ СА)

54⁶ л., 19 р.:

... **ВКЛОННХЪ БО ДЪШЪ ВЪВЪС ВЪ ВЪАВЪВЪ :** ~
(МОЖ ВЪ ГРЕХЪН)

59⁶ л., 16 р.:

... ЕДА КЛАТЪ БАНЪ НЕ РАДОУЮЩЕ РЪДОУЮЩЕ З : . ~
 (ПЛОДНЕМЪ ПРНДЕШН Н)

63⁶ л., 21 р.:

... Н ЦЕЛОВАТИ ЖЕС ПСЕ БУ+АЩЕЩЕЩЕ : . ~
 (ТА ХВАЩИННМЪ)

63⁶ л., 25 р.:

... ПРОУЕ ПОДЕНГА СЕГО . Н ПРЪ : .
 П⁺ Р(?) ЖЭ ЛРА-В ОУЭ ШУШ ФУУ+А Б+ОЭ ...
 Б (К. ЖЕ АГЛЪ ДКО МТИ ЫСТАЕ РАДОУ..)

64^а л., 3 р.:

... ЭЛЕЩЕЩЕ : ~
 ... (ЕЛНУНМЪ)

64^а л., 12 р.:

... ДА З(ВНД-)ШШ П+ РУЭЭЭЭ О+ОРАА : . ~
 (ИШН БЪ СКОЕГО ЗАДНЪ)

66^а л., послѣденъ р.:

... ДА О РЪ ШШ ЗЕ : ~
 (ПР НМЪ СА)

68^а л., 13 р.:

... НЖТЪН ЛЖКВНЪНША СДВАА ДШЕ. НЕ
 РЭ+АЩЕЩАУЕ П+
 (ПОРАЗОУМЪВЪ БЪ)

68⁶ л., 8 р.:

... НДЖЦА НА КОЛНОЕ МЖУЕННЕ НМЪ ЖЕ
 ШШЕ ПЭСАЭУЕ РРЭР : . ~
 (МНРЪ БЖДЕТЬ СПСЕНЪ)

71⁶ л., 11 р.:

... ѠБЛАСТЬ Н Ѡ+ШЕ Д+Э [—]ѠЗЬЛОЕ :· ~
(МАШН ККО МЛСРДЪ)

75⁶ л., 7 р.:

... Н ПОДАЖЬ ГРѢ КЭУЕ [—]ѠРЭЗУЕ
(ХОВЪ ѠПОУСТЪ)

81⁶ л., 9 р.:

... ЗЕ БРА ЗО+УЗУЕ УЕ :· ~
(РНО СЛАВНМЪ ТА)

82⁶ л., 17 р.:

... НЕСТРЪПНАГО СЖЭЗЕЛЗУ+ УУЭЭЭ :· ~
(СЖДЦА ТКОЕГО)

84^а л., послѣденъ р.:

... ПЛЪТНЬИЖ
МЫ ДАБ ЭѠБ+У+ЭСУЕ ѠЕ .. ЭСУЕЗ ДУДУЕ
(СН ОМРАУАЖТЪ МА .. ЖТЪН СВЪТЕ)

88⁶ л., 13 р.:

... МННЕ РЭРЪДА-РЭРЭРЭ :· ~
(НЕПРНЪЗНННЪНОЕ)

88⁶ л., 17 р.:

... ТРЪННЕ НСТРЪГАЖ. РЪДЗУЗЕРР+ЭЭ [—]ЭРЭЭ
(ПРЕСТЪПНАГО СПСЕ)

89⁶ л., 22 р.:

... НЗ НЕУАМННА . ВА .. УЕЗ ЗОЕ+УЕ ѠЕ :· ~
(ВЪН НЗЕЛЕН МА)

90^а л., 5 р.:

... НЗЕЛЕН СА Р+УЕ ѠЗЕЗУЕ ЗЕ
(НАМЪ МОЛНМЪ СА)

91^a л., 17 р.:

... ТРЦЕ С ЛЪРТА РЪЖЕАЖЕ ЖЕ
(ДИНА ПОМИЛОУИ МА)

93^a л., посл. 2 реда:

... ПИТЕ ЛЮНЕ И ПРЪКЪ : ~
... С ЖРЪС ДУВЪСЪС РЪЖЕРАУЭ УА ...
(Ъ МЪНКЪ СЪНХЪ ПОМАТЕ БЕ ...
... ЖЕ РЪЖЕРАУЭ ЖЕ + УАРЕ ЕЖ : ~
Ж ПОМИНАТЕ МА А ВАСЪ БЪ)

95^b л., 12 р.:

... НИКАКОЖЕ РЪ ФРА+ЕФЕУЭ : ~
(НЕ ФСАК(А)ЦЕ)

96^b л., 3 р.:

... КЪКО СНАЕ РЪ ФРА+ДУУЖЕ С : ~
(НЪ ОБЛАСТНЖ И)

97^a л., 3 р.:

... НЖ КЪ СЛАВЕ ЁЖИ ЭЛЪРЪЛЪ ФРАБА+
(ЕДИННОГО МЪСРДА)

100^a л., 6 р.:

... ПРЪПО ДЪ+ШЖЕ РЕ ДЪАЖЕ : ~
(ЪСАШЖ СА СЛАЖ)

100^b л., 6 р.:

... ЖНАМЕ РЪ ЖЖЕ УЭАДРЪЭ : ~
(НА НМЪ КЕЛЪННЕ)

101^a л., 24 р.:

... НЖЕ БЕЗ МАТЪЖА ПОЦЕННЕ ДЪВЪШЪШЪЖЕ ЛЪРЪА
(СЕРЪШЪШЕН ДОБРЕ)

Отъ тѣзи редове се учимъ, че съ глаголица са писали не само чисти старобългарски форми, но и сръднѣобългарски. Тѣй, на 100^a листъ четемъ **прѣпоаѣ+шѣ ѣѣ** (**прѣпоасашѣ са**), т. е. сръднѣобългарска форма съ замѣна на **л** въ **ж** слѣдъ **ш**. Подобенъ е и примѣрътъ на л. 30^a: **ѡбръ+ш+ѡбръѡѡ** (**ѡбръщашѣ жѣ**). Въмѣсто **ъ** и **ь** употребенъ е само единъ знакъ, именно **ѣ** (**ѣ**), съ изключение на единъ случай, на 21^a листъ: **гъзлѣ+гъз** (**постъноѣ**). Буквата **ѣ** е съставена отъ **ъ** и **и** (**ѣѣ**). Голѣмиятъ и малкъ юсове (**ѡѣ**, **ѣ**) не знаятъ йотуванье; сж-щото е и съ **ѣ**.

Ето снимки отъ двѣ страници (листъ 22^a и 43^a):

... створьши чловк прѣлажростъ
 жеталво блжнтнагостонтъ вѣнтака
 мь. якоже пророческыи самъ. якожеши
 мтръ блгаго. блжениа уста. блжннр
 дншето. Пѣ. Ф. Н. Д. Т. ѿ блста
 мтремь дбоже итн. нстраним дѣлаь.
 дѣтн стварѣти. натѣбѣтѣ. ѿкобьсь
 мотренне. тѣмже та кѣткѣмъ нчѣла
 не прѣстанн окувелнунмь.
 нчло жн нло жкрѣтвоего. гора гора
 урѣкнмь прѣчѣннѣ. нсповннхѣ непосты
 анопостнхнса. хѣсвръгы. мрѣвѣсхѣтн
 нсплѣхшѣ вѣстѣхъ. хѣвѣтѣ. **С**вѣтлѣнн
 нннѣ. хѣжѣтмжѣтѣ. нѣжѣтѣ. н прѣ
 днмьтѣ радѣтѣ. нотѣшнмь прѣстѣтѣ
 ѿѣ. ѿтѣ. ѿѣ. ѿѣ. ѿѣ. ѿѣ. ѿѣ. ѿѣ. ѿѣ.
 н вѣннѣ свѣтло.
Мнмь самѣтѣ мнѣцѣ. анисѣ жн нѣтѣ мѣ
 дрѣчплѣ. ѿбѣщннѣ ннѣ створн. нѣтѣ
 гѣтн. нѣвѣтлостн нѣтѣ. нѣтѣ. нѣтѣ. нѣтѣ.
 ннѣтн. н рѣло. н. н. н. н. н. н. н. н. н. н.
Млѣтн. н самѣное стѣмѣое. ѿмѣчнѣтѣ
 нподѣжмнн стѣчннѣ слѣдѣ. н стѣ
 н стѣчннѣ. мнѣ жн вѣчнѣ. нѣтѣ
 рѣ. нѣтѣ. нѣтѣ. нѣтѣ. нѣтѣ. нѣтѣ.
 нѣтѣ. нѣтѣ. нѣтѣ. нѣтѣ. нѣтѣ. нѣтѣ.

Ето прѣписъ отъ тевста на листове 22^а—23^б:

22^а ДХОМЪ ПРѢЗРА ПРРКЪ ЛВКАВ . . . ЦЕННІЙ СЛОВЕСЕ. ПОВѢДАШЕ
ГЛА. . . БЛЖЖТ СА ЛЪТА ПОЗНАМЪ БЖДЕШН. Є . . . ПРНДѢ ВРѢМА
МВНШИ СА. СЛѢ СНАЪ ТВО . . .

Дванадесате есте твоѣ скнптра Хе. уестинихъ же
приемше. двѣиннѣ постнаѣ. та Мнмъ. мнрно и непороуно.
сего до коньца схранити :• ~

Оудръжанне великаго. родило бѣ Самьпсона. и крепка
створи. храбра странамъ. нж пнѣньствѣ прѣдана. бѣѣ. зломъ
змомъ. нноплеменникомъ. на ржгъ тѣмъ Мвн са. блюди
уто творить ѢДѢУР+Д РЪЭУУѢ :• ~

Ненавндима раба. Нсава братови урѣво створило есть.
не смѣльно похоть. ласкрднѣ крашна. невздръжаннемъ.
всхотѣвъ проданъ бѣѣ. и не быти старениномъ. блюди
збо уто творить. ѢДѢУР+Д РЪЭУУѢ :• ~

Сверьпи зѣвне. великаго продрома. ужасошъ са
в пѣстѣни. постаца са крепко. тѣмъ и болен. Мко же
рѣ Бкл. нзъ жтробж женьскж никтоже не вѣста. блюди уто
творить пощенне Дши :• ~

22^б Днкншъ са зраше Англь воиньства. како невндимѣ.
по нашемъ ѡбразѣ. | вн са Дко Бце. егоже мн. сѣе
. . . . сѣобити са. вѣрнославащжъ та :• ~

. . . Мо: гла: Д: Сѣданъ въ славу. на прѣстоле
Бжествнѣ. на ѡблацѣ левьцѣ. прнде Нсѣ прѣвѣинни Бѣ.
и спсе впнщжъ. слава Хе снаѣ твоен Ги :• ~

Нмѣжше слави. з Ха дръзновеене. Мко друзи сжце
его. слави Аплн. дръжьбѣ неприѣзньнѣ нзбаките нѣ.
раздравше стн мое ржкописанне :• ~

Свѣтъ свѣта сжце мирови. Мко же Хѣ нхреуе. снѣжше
во вса вселенжъ зученици. тѣмъ мое ѡмрауеное сѣце. стн
просвѣтите. лзуами молени вашнхъ :• ~

Естество дѣла моеж. ѿвзено растворите. соль сѣще
земля. ꙗко же Хъ нарекуе. и теуенне стое сконуа спѣнте.
грѣха кроме прѣславни :· ~

Г Препятаѣ дѣво. улускы жукъ. недоумѣеть хвалити та
бце. ꙗко прѣидѣша хвалѣ. ѣкж родила еси. единая уста
безумажная :· ~ ꙗъ: и: гл: а: ~

О Егоже трепещать. ангастн кон. ꙗко тврца и Ба. понте
свщени. и прѣславите дѣти. хвалите людне. и пр :· ~

23^а Пощеннѣ ддромъ. прѣидете верни. змь благоуестно.
святитса ѿ семь. мысль же всѣхъ. и дша с инми, пощенни
бо время прѣдѣть . . .

Пѣбаеще са Павлѣ. велнкомѣ брѣс . . . стомъ жнкѣмъ.
посташе са ꙗко же . . . тон. хвалитъ бо са ѿ Гъ бѣбно.
пощеннемъ и мтвож. верно мжжствова :· ~

Б Ѽсти нма и ѿунсти. пощенне унстое зма нашего.
и тѣлеса благоверно. утѣщнхъ та любовнж. ѣко ѿж-
уеннемъ. нездржаннемъ. брашнѣ и пнтѣ :· ~

ꙗко цвѣта на поляхъ. жнтнѣ ѿбрѣть . . . вса¹⁾ вселн са
всѣхъ саднтель. конѣми благожхлннѣ истоун. ѿбѣжхлнн
ны. бгороднтелнице :· ~ Нрмѣ: гл: д :· ~

О Ѽрокы прустынж. рождѣство бжж спсало есть. тога
ѿбразвемо ннѣ пѣваемо. вселенжж вса вздвнже поще
дѣ :· ~

ꙗко кона въ Хъ спсь. въ мнрое море ввель есть.
взмншадѣе его. прѣгоркнѣж воды. сладкнж творащѣ. стн
аган. Га понте зовѣще. и прѣвзносн :· ~

На камени тврѣдѣмъ. ѿсновасте хвж цркѣв прѣславни.
жже прѣуестнож своеж крвнж. нскзпн спсь нашъ. стн
апан ѿ жукъ. вспѣванте зовѣще. и прѣвз :· ~

Извѣстнн дрзжн. гни апан. жжцн славни. за ны
грѣшнѣж прилежно мнѣ. постное се теуенне. намъ без
грѣха конуати. постащнм са прнсно. и прѣ :· ~

¹⁾ Чете се и като . . . етл.

23⁶ БѢ ДѢЦЕ (ВСНѢ) ИЗЪ ЖТРОБЖ СЛНЦЕ ПРА-
ВЕДНОЕ. ЕСТСТВОМЪ . . . ТЕМНЫМЪ ПРОСВѢЩАМЪ ЕДИНСТВОМЪ. ГЛА
ПОНТЕ ЗОВЩЕ. И ПРѢВЗНОСИТЕ : . . ~

⊙ ПѢ: Ф: ГЛ: А: СВѢТОНОСНА ОБЛАКА. КО НЬ ЖЕ ВСѢ БѢКА.
⊙ ЯКО ДОЖЬ С НЕСЕ НА РЪИНО СИНДЕ. И ВПАЛНСА НА РѢ БЫВЬ
⊙ УБО УКЪ БЕЗНАУЖАНЫН. ВЕЛНУАЕМЪ ВСИ МТРЬ. БѢ НАШЕГО
⊙ УИСТАЖ : . . ~

Закондаващъ постыныиъ апамъ гна. градете свѣтло
поутымъ. мѣ верно. да достоинно кнемъ. Гени послужыше.
прнемемъ великыиъ венцъ. приводаще на мѣне ХѢ : ~

Поцрение мати есть великаго Самона. и Данна. и
уюдмаго. положъ прѣславно, и Елансею мждромъ. непобѣ-
дима крепость. постны са брѣе тычно ннѣ. да с ними
славыи са ѿ ХѢ : ~

Постомъ на колесници. Нанѣ взать бѣи. постомже
и Енохъ. живь есть до селѣ. Двѣдъ великыиъ падь. пощъ са
въсталь есть. и прѣбѣи прркъ прркыи. снмъ вси поѣнны
са верни : . . ~

Б Просвѣщенамн зарьми. вснѣвшна словесе. не уестижъ
ти жтробж бѣе дво. ѿснѣвшнаго концъ земныиъ. про-
свѣти дшж мож. мракомъ стрстныиъ ѿмрауенж да пож
и т. н. на 24⁶.

XV.

Най-стара служба на св. Ивана Рилски.

Мѣзъ ѡктябрь. ѡт днѣ.

44^a Памѣ прѣповнаго ѡца нѣшего Іѡ(анна) | прѣ-
 44^b стынника. прѣнесенъ бѣ ѡ Рылы въ Средець | градъ.
 нѣ ѡ Среда прѣнесенъ бѣ въ Загорне въ | градъ Тра-
 пезницъ. въ црѣтво Іѡа Асвнѣ црѣ. нѣже нѣ доннѣ лежить
 тѣломъ. нѣ уюдеса творитъ прсно . . . Кѣрь. стнѣ ѡс.
 влѣнь. мѣ. на гнъ възѣ. | ѡ. ѡ. ѡ. нѣ поемъ стѣ нѣ. г.
 подѣваць. Глѣ. ѡ. пѣ. нѣнь . . .

Въ постницѣ възснѣвшнмъ. проѡбразованнѣ прѣстѣн-
 ное възспитѣннѣ. Средеуьскаго свѣтланика. словесы пѣ-
 ныннн. вѣснъ вѣрннн похвалнмъ зовацѣ. рѣчн са великаѣ
 слава. нѣже въ нашъ днѣи ѡвн са | прѣвѣлажене
 Іѡне . . . — Посрѣ | двооу жнкотоу вразоумнѣ са. бѣгооу-
 годно мѣрнло поставнлѣ еси ѡуе | нѣво тѣмѣщлѣ ѡставнлѣ
 еси. развѣмѣ же прсно прѣвѣ(в)дѣцѣаго. нѣ к томоу пра-
 вѣднлѣ твоѣ дшѣ оусрѣдно прѣвѣлѣне оуклоннлѣ еси . . .
 — Раѣеши са видѣвѣ | стѣршѣннѣ. троудовѣ твоихѣ. нѣже
 ѡко не видѣ нѣ | оухо не слыша. доброты рѣнскнхѣ. ннмъ
 свѣтло възданнѣ подвнхѣ твоихѣ. нстауѣеть бѣтъ рака
 тѣвоѣ. тѣло ннмъ неразроушнмо . . . — Глѣ. н ѡ. гл. нѣ: — |

Нѣже ѡко не видѣ. нн оухо не слышало. нн на
 срѣе уѣвкоу не възыдошъ. оуготованлѣ бѣмъ. того въз-
 любѣлшнмъ. снхѣ ты възѣсѣ. Іѡне вѣгодѣхновенѣне. | въз-
 немлвнлѣ еси мнрское смѣшеннѣ. нѣ къ боу | ѣдннмоу
 прѣтевьлѣ еси. томоу помн са да спѣсетъ дшѣ нашъ

ѣко мѣрдъ . . . — Тѣ. прѣ. днѣ. ѿ прѣмудрости Соломо-
на утене . . .

Прѣмудры нѣ аще постигнеть скончати са въ пои |
бждеть. нѣ ѿсжднть праведникъ оумиражъ живѣи | неуст-
ствныжъ. оузрат бо конунжъ праведнаго. нѣ | не разоумѣжтъ
уто свѣщашъ ѿ немъ. ѣко по|врѣжетъ гѣ неустнвнѣ
безгласныи. нѣ прѣже | потрасетъ нмы ѿ основаннѣ нхъ.
нѣ на пласлѣ|докъ (sic) нсѣхнжтъ въ лютыхъ. нѣ память
нхъ погыбнетъ. нѣ прнджтъ въ помышленн прѣгрѣшенн |
швѣ. нѣ ѿблнунтъ нхъ противжъ безоумноу нхъ. | тѣгда
станеть съ дръзновеннѣмъ многомъ пра|ведникъ. прѣдъ
лицемъ ѿскрѣблшнмъ єго. | н ѿместа|щнмъ болѣзнѣ.
оужаснжтъ са ѿ прѣ|славнѣмъ спсєнн єго. нѣ рекжтъ въ
себѣ клѣще|н са. нѣ въ тѣснотѣ дѣа въздѣхнвшєн
възгѣа. | тѣнѣ єсть єгоже мы нмѣхомъ въ носмѣхъ нѣ-
когда н въ прнудѣ поношеннѣ безоумныи. жн |

(Тука липсва 1 листъ).

45¹

Канѣ. гѣа. ѣ. пѣ. ѣ. ірмо. ѣко по свхъ ходѣ . . .

За дѣлъ твоихъ въснѣвныи. кєлнкынъ свѣ прѣ уѣкн. | въ
жнтннстѣнѣ ноцн просвѣщлж. кєсмъ въспѣважъ | твожъ мн
зра блтн ѿѣє іѣанѣ ѿблнстан . . . —

ѣко морьскыжъ пжчнны боурєннѣмъ. носнмы вса
разв|мѣвъ. съблєоль єсн самъ сѣбе. нѣ на горжъ въшєдѣ
кль|нь морьскы. нѣзнмаєшн прѣобне . . . —

Ѧврьгъ са єсн мнра нѣ самъ себе. нѣ крѣтъ възємъ.
пѣва|кшаго та възыскалаъ єсн. нѣ въ поустынн обрѣтенъ |
нѣ томоу послѣдовакъ слажъ полоунлаъ єсн . . . —

Урѣтогъ златъ бѣ. дшѣвнємоу женнхоу прѣутаѣ. рнзы |
брауныжъ ма оубо не нмаща ѿблѣщн. ѣко да гѣ мо|єго
рдостн не лншжъ са . . . — Пѣ. г. ірмо. нѣ сѣа ѣкоже . . . —

Оумрѣтвєнѣ оуды на земн. поимъ нѣ трѣды. нѣ жн-
кешн па|ѣє уѣкъ на нѣсн. нѣ жнкжща нмашн в себѣ сѣа.
іѣне | прѣобне . . . —

Сладкѣа грьтанъ твоѣ. пауе меда оуѣениѣ твоѣ ѡѣе.
темъ житенскимъ сласти. горко родны | нѣ прѣшедъ. не-
таѣннѣхъ полоуѣнулъ еси салкѣ нѣ сладѣ . . . —

Кодъ испалнѣ быкъ бѣа дхѣ. тоуиши рѣкы нѣцѣле-
ниѣ. нѣ море стрѣти нѣсѣшилъ еси. к тебѣ прѣходащимъ
Иѡѣне прѣбне . . . Оутѣрѣжлѣши како крѣпѣ|каѣ палнца
дшѣжъ моѣ нѣ ꙗко жезлъ мжунши врагъ моѣ|нѣ палкѣи. цѣв-
томъ же твоѣмъ мѣтровы. Ѣма моѣго дѣнѣ. оудржениѣ прѣд-
ложни . . . сѣ. гѣа. д . . . —

Въздыде прѣбне на горѣ бѣнѣ, ꙗко же ѣ писанѣ. нѣ
вса дѣлоу вѣкѣщѣ пѣуалъ ѡстави. ѡѣе Іѡне, прѣтекѣлъ
еси къ ѣжевномуоу камени. кранѣгльному хѣу. | нѣ помъ
вѣслѣдовавѣ заповѣдемъ еѣго ѡѣе. нѣ въ страствѣ еѣго нѣ
намъ оутѣрдны са. мѣнѣ хѣ бѣа грѣхомъ ѡста|вленнѣ по-
дати. утѣщимъ любовнѣ твоѣ памѣ . . . — | пѣ. д. ірмо
хѣ мнѣ снаѣ бѣ нѣ гѣ уѣнаѣ во цркви . . . —

Немосити пауе единоѣ ризы. сѣсъ заповѣда оуѣени-
комъ. ты же прѣвъздыде заповѣди. раболѣпно ѡбнажѣ
са въ единоѣ кожнѣ . . . —

Разоумѣ ѡстротоѣ помѣсланѣвъ. ꙗко ѡдамъ нѣзна-
нѣ бѣ. ѡ мѣста едемьскѣаго не постнѣ са. потѣщѣлъ са
еси вѣнѣти въ не. помъ нѣ мѣтвоѣ . . . —

Бѣ видѣ трѣпѣнѣе твоѣ въ поустинни. безъ всѣко
ѡѣе врашна. сланоутокъ пѣтаѣтъ та. безъ видѣнѣа ралнаго.
прозаблѣтъ тобоѣ пекынѣ са . . . —

45⁶

Рѣвениѣ неплодѣства. мрѣскимъ болѣзни въ твоѣмъ |
рождѣтѣ не ꙗвнѣхѣса. нѣ нѣ въ дѣвствѣ твоѣ мѣне бншѣ.
прѣпномы бѣ оу рождѣствоу. нова бо всѣ твоѣ прѣ|ѣтаѣ . . .
пѣ. е. ірмо. бѣнемъ светомъ ти бѣже. оутр . . . —

На горѣ въздыде гѣа. поѣща дѣа слышалъ еси. нѣ
на горѣ поустыннѣжѣ оустѣрѣнѣса. вса зема гѣа бы-
ти разоумѣвъ. еѣгоже вѣжелѣвъ ꙗко гора Іѡне Снѡнѣ
былъ еси . . . — оуѣвдѣвъ полоуѣнти блѣне. рабоу | не-
сѣннѣма ѡуниѣ. гѣа своѣго жѣдѣщомоу. ноци | нѣ дѣн

многы съвършаше мѣла са. яко въспѣтенъ | бѣ ѡбрътажъ. .
 Нерасждно желаниѣ, хѣво въспрїемъ по вѣтинемъ дѣло
 оу срдѣно съвършилъ єси. любокъ съродѣства, бѣатство ꙗ
 житенскѣ пириж. поустынежъ бѣжне измѣнилъ єси . . .
 Лѣсть змина въ тла къведе | Свѣж. не ты въпрашаше
 како зауж без мѣжа сжщни дѣца. оу вѣдѣши странное
 рождство. Бѣ родила єси ѡ тла избакажѣца . . . Пѣ. 5. ѡрѣ.
 житенскѣ . . . —

(Т)ы ѡуе прѣдлежиши яко же градъ высокъ. на
 горѣ | прѣповне. и како можаше оукрыти са. нѣко бѣ знаме-
 ни и уюдесы. тебе прославиѣ ѡкрыль єсть . . . —

Възиде яко же слышашъ єси. ѡладомъ ижеца Дѣда
 на | горѣ гѣла прѣповне. и въ домъ бѣ Іаковѣвъ и бысть
 безнаучалныжъ трѣж домъ дѣшевни . . . — Капавни сѣзъ |
 твоѣ и каменне горьское ѡкропѣжъ испѣстрилъ єси. тѣмъ
 и къ каменн прѣте. таниномоу хѣу. и тоуиши рѣкы и
 цѣленемъ прѣповне . . . Оу вѣдаемъ стрѣми болѣзнь наин.
 к тебе злати рѣуца. надѣмъ | са и прѣрициж. твоѣж мѣни
 бѣтъ. своимн мѣтками растворши оу сладн. и стрѣти | ста-
 жѣжѣ ма | прѣтаѣ ѡуисти . . . — кѣ. гѣла. 5. . . Бѣтижъ
 ма бѣжѣ бѣатила єси. дѣлы извѣстна єси зканиѣ. и мѣн са
 Іѡне | оугодникъ хѣ бѣ. въ мѣнтахъ и въ постѣхъ да-
 рокани дѣа испальни са и бѣ недѣгомъ прогонитѣль. и
 зѣстѣпникъ дѣшамъ наинимъ . . . —

. . . же въ тѣлѣ мрѣтвенемъ. ангѣломъ оупѣкалъ са
 жиѣю пауѣ ѣства. прѣдѣте въспоимъ Іѡна прѣбѣнаго. тѣ
 бо яко ѡтрьѣн възмѣни миръ весь и мѣже | въ мирѣ.
 яко да нѣмнѣхъ полоуитѣ. и възиде | на горѣ яко же
 Моисѣи и Нанѣ. и помъ ѡусти | вса видѣти спѣси са.
 тронѣвскѣ свѣтаостин.

(Крѣатъ лѣпсѣв.)

Наистина, нѣма положителни данни, по които да сѣдимъ
 кога са почнали въ Българско да чествуватъ памятьта на
 св. Ивана Рилски, но ако отдадемъ вѣра на най-старото житие

на св. Ивана¹⁾ трѣбва да приемемъ, че още при царь Петра мощитѣ на светеца били прѣнесени въ София. Когато царь Петрови ловци намѣрили тѣлото на светеца и обадили за това на господаря си, послѣдниятъ, по Божие внушение, поржчалъ да се прѣнесе тѣлото въ София: **ѣъ бо рѣуемо тѣлу тому светому лежатн въ Срѣдци градѣ и дондѣ тѣло светаго въ Срѣдеуьскын град.** И най-старата служба на светеца, която намѣрихъ въ Драгановия миней отъ XIII в.,²⁾ ни упѣтва да приемемъ, че твърдѣ рано, прѣзъ X вѣкъ, св. Ивана Рилски вече почитали като светець. Думитѣ въ службата раѣнн са великаа слава. **Иже въ нашѣ дѣни мѣни са прѣблагане Іоанне,** както и прославянъето на св. Ивана като **Срѣдеуьскын скѣтнаникъ** показватъ, че съчинителътъ на службата живѣлъ прѣзъ врѣмето **ѣъ нашѣ дѣни,** когато се прѣснала славата за св. Ивана Рилски и неговитѣ мощи въ София. Заглавието на службата е прѣправена отсетнѣ, когато тѣлото на светеца вече било прѣнесено отъ Асѣна I въ Търново. Това личи отъ сравнението на заглавието съ самата служба: докато на едно мѣсто св. Иванъ е „Срѣдецки свѣтилникъ“ и се явява въ „нашитѣ дни“, както казва съчинителътъ, отъ друга страна виждаме, че мощитѣ на св. Ивана лежатъ не въ Срѣдецъ, а са прѣнесени въ Търново. Че заглавието е послѣдня проширена прибавка, се вижда най-добрѣ и отъ други фрагментни прѣписи и прѣправки на старата служба, дѣто не се споменава за прѣнасянъето мощитѣ въ Трапезица. Такъвъ е напр. поменътъ на св. Ивана Рилски, помѣстенъ въ зографския рѣкописъ № 160. Срв. сѣщо и текста за успѣнието на светеца, помѣстенъ по-долу, стр. 115.

Най-сетнѣ и отъ високата почитъ, която св. Иванъ е ималъ срѣдъ българетѣ, може да се заключи, че твърдѣ рано светецьтъ се е сдобилъ съ служба. Първиятъ български светець е билъ почитанъ наравнѣ съ Кирила и Методия, съ които с нима же пѣтъ бѣдн ѿцѣ Іо поустына Рильскыи, както се казва въ Григорчевия триодъ — отъ врѣмето на Калояна — при црн Калогоа.³⁾

¹⁾ Издадено отъ Милетича, по всовъ прѣписъ отъ XIV в., въ приложенията на Църковенъ вѣстникъ, София 1902, стр. 180—140. По прѣписъ отъ XVII в. то бѣ издадено по-рано отъ Гилфердинга въ Сочиненія I, 124—131.

²⁾ Срв. стр. 38.

³⁾ *Срезневскій*, Древние слав. пам. юс. письма, 117.

Жития и поменъ на св. Ивана Рилски.

1. Проложно житие.

По древность, слѣдъ безименното старо житие на св. Ивана и туй на Свилица, иде проложното. То е съставено прѣзъ XIII в., слѣдъ прѣнасянъе мощитѣ на светеца въ Търново отъ Асѣна I. Сырку дори прѣдполага, че то е писано отъ съврѣменикъ на послѣднитѣ описани въ житието събития.¹⁾ И дѣйствително, голѣмитѣ подробности при описание прѣнасянъето на мощитѣ въ Търново е могълъ да ги знае само съврѣменъ писателъ. Отъ думитѣ пѣвъ за българската земя, която била **обетъ максимю грѣвскымъ насилѣмъ**, прѣзъ врѣме на византийското робство, трѣбва да се приеме, че авторътъ на житието е билъ българинъ. Въ обръщението къмъ светеца за спасение на **българе же ѿ сръблѣе**. **г' помози дрѣжалномъ црѣю нашемъ** думата **сръблѣе** е прибавена отсетнѣ отъ нѣкой прѣписвачъ сръбинъ или югословѣнски радѣтель, защото въ по-стария прѣписъ (XIV в.) на сжщото проложно житие, № 196 въ охридската библиотека, четемъ: . . . **мѡи са въсемѡтникомъ вѡцъ сѡти твоѡ сръбѡдники ѣдинорѡдныи ти жъзыкъ Българскимъ. ѡ помози дрѣжалномъ црѣю нашемъ** и пр.²⁾

Проложното житие се отличава съ положителни данни, сбито изложение, безъ излишна реторика.³⁾ То е бивало печатано нѣколко пѣти: въ минеитѣ на Макария подъ 19 октомври, волона 1537—1541; отъ Филарета, въ неговитѣ Святые южныхъ славянъ, 2-о отд., 43; отъ Качановски, въ Христ. Чтение 1882 г. II, 248—251. Нашиятъ прѣписъ се съдържа въ два

¹⁾ Срв. Сборникъ статей по славяновѣдѣнию Сиб. 1888, стр. 367.

²⁾ Сега съмалваатъ, че не прѣписахъ цѣлото житие.

³⁾ Сырку, пакъ тамъ, 367.

зографски пролога № 47, 88, отъ XV в. Печата се главно за наржчностъ на българскитѣ книжовници, които не могатъ да иматъ на сгода горнитѣ издания.

Мѣсъ ѡктоврѣ, дѣи днь.

Паметь прѣподѣвнаго ѡца нашего 'Іѡанна Рѣлскаго :

Сѣтъм прѣбѣнїи ѡца нашъ 'Іѡанна великїи въ постъ-
ницѣхъ. Бѣше ѡво ѡ прѣдѣль славнаго града Сръдѣчьскаго.
ѡ сѣла нарицаемаго Скорѣно. въ цѣтео хълюбѣваго Петра
ѡра вьлгарскаго. а гръчьскаго Квнстантина Дѣѡгена. родѣ-
телема нѣмѣ влѣчьстїека, и не зѣлѡ вогата. п.м.м.не вьл-
гарскаго. родѣтелема же ѣго ошѣшима ѡ житїа. сѣнже
добродѣтель ѡ младїихъ нѣктен вьзлюбень. вьсѣ ѡставльша
ѣмоу ѡ ѡчьскїе чѣсти, нищїимъ и маломѡщїимъ раздѣвъ.
сѣмже вьспрїемъ мнїшъскїи ѡвразъ ѡ ѡчьстеа своѣго ѣзѣде.
ничесѡже ѣного носѣ на тѣлѣхъ своѣмъ, тѣчїю ѣдиноу ризѣ
кѡжноу. и на гороу нѣкѡю вьзъшѣ висѡкъ і поустѣ. и тоу
на добродѣтель подвѣзаше се. вѣнемъ днѣи пїтае се. малѡу
же врѣмени прѣмїноуешѣ. дѣвольскїимъ наважѣнїемъ, раз-
воїници ѣго нѣщїю напѣдоше. ѣже и зѣлѡ вьвше ѣзгнѣше
и ѡтоудѣ. ѡнъ же ѡ тѣмъ горнѣ ѣзъшѣ, вьселѣсе въ поустїню
Рѣлскою. и тоу крѣпкїи подвѣза се. і въ дѣплно дрѣво
вѣшѣ. въ постѣхъ и въ молитвахъ и слъзѣхъ непрѣстанно Бѣ
мѡлю прѣбываше. ѡ вѣтїа тѣчїю потрѣбоу тѣлѣснѣю прїемаше.
и лицѣ члѣча не вѣдѣ. нѣ съ звѣрми днѣимн вѣше прѣбываш.
ѣгоже и великое трѣпѣнїе вѣдѣвъ Бѣ. на прѣлѣжеще мѣсто сла-
ноуткоу¹⁾ ѣзрасти повѣлѣ. и ѡ тѣго вѣженїимъ на многѣа врѣ-
мена пїташе се. вѣдѣнже вьвѣ нѣкыма пѣстиры, и тѣмн поѣсѡу
ѡповѣданѣ вьвѣ. и мнѡзїи къ нѣмѣ прїтїцаахѣ. ѣноужнѣмъ
своѣ прїнобсїи. и мѣтелемн стѣго зрѣвѣ прїемлюще ѡхѡжаахѣ. и
ѣзѣдѣ слава прѣповнаго по ѣсїи зѣмли тої. и мнѡзїи порѣвноваше
добродѣтелюмѣ житїю стѣго. съ нѣмѣ и жити ѣзѣблише. и въ

¹⁾ Отъ прологъ № 47. Надоу № 88, който е по-правильнѣ въ правонїса, а вѣаче сѣмѣ думн и формн.

прилѣжимѣ вѣрѣ црковѣ сътворише. мѡнастирь съставише. начѣлника ймоуще и пастира прѡповнаго. ѡнже доврѣ пѣсн стѣдо своѣ, и многыи Гѣи привѣде. и вѣлѣа и прѣславнаа чюдеса сътворивъ. и въ глѣвокоую старость дошѣ, съ мироумь кѡнцѣ житію пріѣтъ. прѣставъ се къ нестарѣющомъ се влѣженствоу. и тоу своими оученики погребенъ бы. и врѣмени прѣшъшъ не малю, гави се оученикомъ своимъ. и повелѣ прѣнѣсти мѡщи егѡ въ Грѣцкый грѣ. ѡни же ѡкрывшѣ грѡвъ егѡ, и видѣвшѣ цѣло прѡповнаго тѣло тли непричѣстно. и влѡгоую воию испоуцающе прославише Бѣ. и тако съ чѣстію прѣнѣсоше въ Грѣцѣ. и положише и въ цркви стго аїла ѡулиста Лоуки. послѣжеже црковѣ прѣкраснаа създанна бы въ име егѡ. и въ нѣи прѡповнаго положише. творѣща дивныи и прѣславныи цѣлѣвы. и мѣнаувшимъ многымъ врѣменѣ. двѣгсе оугѣрскый крѡль съ многою повѣдою. и прѣшѣ поплѣни грѣцкоюу зѣмлю. даже и до Грѣца достѣгъ. и прѡповнаго ракоу съ тѣлесемъ възѣмъ. слышѣа бо вѣшѣ и сѣ крѡль ѡ чюдесѣхъ прѡповнаго. и повелѣ съ многою чѣстію кѡвчегѣ нѣсти въ страну свою. и положити въ цркви чѣтно. въ градѣ нарицаѣмѣ ѡстригомѣ. и положенъ бывъ тамо стѣ. и непрѣстаашѣ творѣ чюдеса и знаменѣа и цѣлѣвы многы. ѡ многоаже малю да скажемъ, слышавъ оубѡ ѡ нѣмъ дрѣхѣипкпѣ ѡстригоскѣ тако великѣ иѣ прѣ Егѡмъ прѡповный. и прославленъ чюдесы по вѣсѣ странахъ. не вѣрѡвашѣ. нѣ глаашѣ, не вѣмъ азъ сегѡ въ древныи писаніи помѣнаѣмаа. и не хотѣше дойти и поклѡнити се стѣмъ. и вънезапѣ прѣѣмъ ѡнѣменѣ ѣзыка. и познавъ тако тоѣ ради вины прикљочи се ѣмъ ѡнѣменѣ. и тѣкъ скѡро къ кѡвчегѡу прѡповнаго. и припадѣ ѡвловѣзаѣ прѡсе процѣнѣа. бжѣи же оугѡдникъ сегѡ скѡро оуслышавъ. и томъ чѣсѣ своузѣ разрѣшивъ. и пакы гѣсно глабѣти томъ подастѣ. ѡнже цѣлѣвоу полоучивъ. и съ плачѣмъ прѣгрѣшенѣе своѣ ѡже къ стѣмъ вѣсѣмъ исповѣдаше. славе Бѣ и прѡповнаго величаѣ. и йна многоа и прѣславнаа сътвори стѣ въ оугѣрцѣи зѣмли. сѣи же въсѣ расмѡтривъ крѡль. оудивль се ѡ прѣславный чюдесѣ стго. пѣче оужѣсомъ вѣлѣѣмъ ѡдрѣ-

жимь бывъ. оукрасивъ кобъчегъ стго сребромъ и златомъ. и ѡблобызавъ мѡщи ѳгд. и съ великою чѡстїю пакы въ Сѣѣцѣ посла. и тако въ сѣѣи цркви своей пакы положень въ. въ лѣто, ҃҃҃, ҃҃, ҃҃҃. (6695—1187) ѳндїкто пѣты. Немногѡуже врѣмени мїноувшѡ. вънїѣга влговѡли Бѣ, възвїгнѡти падшю се скїнїю и ѡвнѡвити влгарскю власть. ѡветшавшю грѣцкымъ насїлїемъ. и вънїѣга възнесе рогъ влгарскаго цртва при хдѡвнвѣмъ цри 'Исѣнкѣ, ѳмоу же ѳме въ сѣѣмъ кршенїи 'Іѡаннь. тѡи оубѡ въ начѣло цртва своѣго. падшеи се градѡвы. влгарскїе ѡвнѡвы и потерѣды. и хѡждаше по каранїе страны. прѣѣмаїе градѡвы. дошѡ же и до Сѣѣца, и тѡго покѡривъ. и вїдѣвъ стго и рѡповнагѡ ѡца. и слыша прѣславнаѡ ѳже ѡ немъ. и покѡни се стмѡ кобъчегѡу ѳго. и ѡблобызавъ прѣчѣтнѡи мѡщи ѳгд. повѣлѣ сѣенномѡ патрїархѡ Насїлїю. тако и ѳже съ нимъ прїчтѡ. възѣти всїславноу ю рѡкоу. и съ многою чѣтїю понѣсти рѣѣ нимъ до цркааго града Трѣнова. и приставивъ трѣстаѡ воїнѡ ѳзвраннѡи на провѡженїе стго. и тако патрїархѡ Насїлїе възлѡжѡ на кола прѣчѣтноу ю рѡкоу. и тако соуцїи всї съ нимъ съ радѡстїю ѳше се поути. и идѣхѡу съ вѣселїемъ славецѣ Бѣ. и стго мѣвами настѡвляемїи. съ нимї же идѣхѡу и мнїси стго мѡнастїра ѳгд. и ꙗѡумень 'Іѡаннїкїе и съ нимъ вѣговѡзнївїи ѳноци. самѡ же влѡчѣвїи црѣ 'Іѡаннь 'Исѣнѣ, оускѡривъ и рѣѣваривъ въ цркви града. повѣлѣ скѡро оустроїти црковъ въ градѣ Трапезыци на положенїе стго. и оуѣдѣвъ ѳко привлїжилсе ꙗѡ патрїархѡ Насїлїе и всї соуцїи съ нимъ носѣце рѡповнагѡ. и ѳзѡде самъ въ срѣтенїе ѳго на ѡкѡпѣ. и всї съ нїѡ вѡларе. и влѡстеле, и всѣ мнѡство лѡдїи. рауїюще се тѣлесї и вѣселїе се дѡхомъ. и вїдѣвше покѡнїше (се) мѡщемъ рѡвнаго ѡца. и порѡдоваше се радѡстїю неїзгланною. и прѣвѡи на ѡкѡпѣ рака рѡвнаго ѡца, ҃҃, днїи. донели же црковъ съгражѣна воудѣтъ. съврѣшенѣ же вѡвѡшїи. и принѣсѣше положїше стго съ многою чѡстїю. ѡстѡвшѣ црковъ вѣолѣпно. въ лѣто, ҃҃҃҃҃҃. (6703—1195) идѣже и до нїташнагѡ днѣ лѣжитъ, чїѡдо твѡриваѣ тѣло

прѣвнаго. и сѣленіе везмѣдноє, прѣно текоущи источникъ истѣкаеть. слѣпи во приходѣще вѣрою просвѣщаются. слоукѣи исправляютьсе; и кѣми вѣстро и вѣлогливѣ вѣсѣдоуютъ. не доужнѣи ѿ немощь въ сілоу прѣлагаютьсе. вѣснѣи и сѣклевають. и всѣи въ сакми волѣзньми ѿдржимѣи, притѣчюще зравіе прѣемлють. и ѿ прѣчѣтнаа главо и вѣгѣти сѣго дѣа исплѣнѣнна. сѣсово съ ѿцѣмъ ѡвѣталище. прѣстоює оу прѣстола вѣсѣхъ цѣа. и іасно наслажане се свѣта єдиносоущныи троїце. и хероувѣмскыи съ аѣгѣлы вѣзглашане пѣнь тристоую. велико, и неислѣдованноє имѣіе дрѣзновеніе. моли се вѣсѣ мѣтвомѣ влѣцѣ. сѣпти твоє сѣродники, єдинорѣднѣи ти єзікѣ. вѣгаре же и сѣвліе. и помѣзи дрѣжавномѣ цѣроу нашемѣ. и покѣры ємѣ вѣсепротѣвныи врагы пѣ нѣзѣ єгѣ. вѣроу непорѣчноую съвлюди. грады наше оутверды. мирѣ вѣсѣ оуміри. глада и пагоувы и збави ны. и ѿ нападаніе иноплѣменныи съхрани ны. старыиє оутѣши. юныиє накажи. вѣзоумныиє оумоудры. вѣдоувице помѣши. сѣроти застоупи. мѣдѣнце вѣспѣтай. и вѣсѣ людѣи своє съхрани ѿ вѣсѣ нападѣтей. и въ дѣнь страшнаго соуда шоуіе ны чѣсти и збави. и съ дѣснѣми ѡвѣцами мѣтвами сѣи сѣповѣи. и слышати вѣженныи ѡнкѣ гла ѿ вѣлкы Хѣ. прѣйдѣте слѣвенны ѡца моєго, наслѣдоуйте оугѣотованое вамѣ цѣрѣвѣи ѿ слѣженіа мироу. іако тоѣмѣ пѣбавѣтъ слава чѣстѣ и дрѣжава въ вѣзконьчныи вѣкѣи, аминѣ: ~

2.

**Поменъ за успѣнието на св. Ивана Рилски на
18 августъ.**

Този поменъ се намира въ зографския общѣ миней № 109, писанъ въ днитѣ на царѣ Ивана Шишмана. Славата въ помена (въ постнѣцѣхъ и пр.) отговаря на тази въ старата служба.¹⁾ Тропарьтъ го сѣвѣщаме и въ пѣкѣснитѣ прѣписи на

¹⁾ Срав. стр. 105 сл.

св. Ивановата служба. За датата на успѣнието -- 18 августъ се твърди и въ най-старото житие на светеца: **Отѣць Іоаннь** ... поухъ ... мѣсеца августъ въ нѣ день.

Мѣа августа нѣ днь

Оуспенне прѣобнаго оца нашего Іоанна рилскѣ.

**Ѥе на гн възвѣ. по ѣ ѣ н поѣ стрѣ
глѣ в. по домѣе фѣфѣ.**

Прозабленне срьдеуѣское. възспнтаѣа въ поустыни. прѣблагенне Іоанне. видѣнъ бмстѣ при водахъ. напажити жнвы ѣдѣмстѣн: —

Наготъ оуразоумѣвъ уѣка прѣвааго. ризоа кожноа приѣдѣав са. н въ урѣтожнжа свѣтлоа ѣдеѣа ѣблеуѣа: —

Ѡуѣ сквозѣ ѣгнь н водаж прошеаѣ ѣсн. знмы бо н кара н ѣздобленна прѣтрѣвъ н ннѣ оутѣшеннемъ ѣбогати са: —

Слава глѣ а:

Въ поустинцѣхъ възспнѣиныхъ ревнитѣхъ. поустынное възспнтѣнне. срьдеукаго свѣтланника. словесы н пѣнми, възспнѣи н по дѣлгоу възсвѣланмъ зѣвѣще. рѣчн са великаа славо, нже въ наша днѣи жнвн са прѣпокине.

Трѣпарь прѣ истомоу глѣ а: —

Покаанноу ѣснованне. прописанне оумнѣнна. ѣбразъ оутѣшенна, дѣховнѣа съврѣшителѣ. тѣлно аѣггелѣомъ житіе твоѣ бытѣ прѣпѣснѣ. въ молнтѣвахъ н въ пощеніи слѣзахъ. оуѣ Иоанне мѣан Хѣ Бѣ ѣ дѣшахъ нашихъ: —

Слава глѣ а. прѣобномоу: —

Съ небѣнми вѣннствы ннѣ вѣдѣрѣа са. съ прѣуѣскимн дѣкы. н съ аѣггелѣскимн мнѣжѣствы. н възспнѣи прѣже въ поустинцѣхъ. молншн са за прѣходащѣа верѣа къ твоѣмъ кровоу. ѣ възсѣхъ напастѣн нзѣакити са нѣмъ блаженне: —

Житие на св. Ив. Рилски отъ Евтимия Търновски.

(По ръкопись отъ времето на съчинителя).

Най-пространно и художествено отъ житията на св. Ивана Рилски е Евтимиевото. То е запазено въ много прѣписи, пѣкъ е бивало и печатано нѣколко пжти — отъ Ант. Радивиловски прѣзъ 1671 г. въ Клевъ, отъ Неофита Рилски прѣзъ 1835 г. въ Бѣлградъ, отъ Новаковича въ Гласникъ XXII (год. 1867), отъ Калужняцки въ Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius 1901 г., стр. 5—26. Първитѣ двѣ издания са въ прѣработенъ видъ; третото е по сръбска редакция; четвъртото, критично и сборно, е по българска редакция отъ XV вѣкъ. Печатаниятъ долу зографски прѣписъ отъ XIV вѣкъ се явява като най-старъ; той е може би прѣкъ прѣписъ отъ автографа на послѣдния търновски патриархъ. За това глед. при описание на синаксаря № 103, отд. II г. 6, стр. 46. Житието се помѣства на листове 93^a—104^a.

93^a † Житіе и жизнь, прѣбнаго ѿца нашего Іѡ Рилскѣ.

† съписано кнрѣ Єѵѡміемъ патріархѡ Тръновскыи.

Блѣн ѡ.

Въ лепотѣ ꙗко кѡ намъ помѡсна бн кѣ не тꙋѣж ѡ дѡбрѣмъ лѣннѣмъ имѡщнмъ и нераднѣ, нѣ и завидѡщнѣ єдиноплѣменнмъ дѡбрѣмъ прнꙋдѣстѣмъ, аще мѡлꙋаніемъ блженнаго Іѡанна житіе прѣншли вѣхомъ, и не възсъемъ тꙋцѡаніемъ по възможномꙋ намъ напѣсано кѡже наꙋално ѡбразнмъ ѡбразъ прѣложнн иже дѡбрѣмъ желѡжцнмъ и ревнꙋжцнмъ дѡбрѡдетелн, на нѣ и снꙋцъ прѣде ннмъ полѡш възсѡдѡщн. Обнѡно ꙗко подражѡніе имѡщꙋ за єже въ нѣ възсꙋхъ дѡбрѡдѣтелѣн сътеꙋѣніа, и малѡже ѡбаꙋе мѡгꙋще иже на нѣ възнражцнмъ прнѡжнн полѡш. Дѡвѡлно бѡ такокое вѣдѣ житіе не тꙋѣж иже съ мнѡсѣмъ трꙋдомъ по стѡпамъ послѣдствꙋжцнмъ велѡкомꙋ

онѡмъ, къ подобныи възвѣстн слѡвъ приближшійхса
 Бѣи, нж' г' ѿже въ малѣ ѡбѡ тѡгѡ житіѡ подражавшій
 доволень приложити ѡспѣхъ. Не тжѹїѡ нж' н' тѣ ѿже
 прѡстѡ въ сласѣ вѣкшнмъ, не непрнѹастенъ пѡлзы вниѡ
 бждѣ. Мѡже бѡ н' тькмо слышнмо свож' ѿскѡпакъ любѡвъ
 въ слышжщійхъ дѡшахъ, н' пѡматіж' хрѡннмо ѡко ѿ некое
 93^б жѡло бѣти, н' по малѣ пѡстрѣкатн | тѣхъ къ поддрѡнїѡ.
 Ёмла ѡбѡ ѡбѡнмъ, съ повѣдѡжшнмъ ѡвъ ѡко н' слышж-
 щїнмъ прилѡгаѣтса дѡшекад пнща, н' лѡубѡ къ спсенїюу
 такокое житїе ѡбїтса, н' Бгѡ ѡгѡ радн прославетса. рѡвнж
 ѡбѡнмъ мнѡ ѿметн пѡтрѣбж н' тѣщїанїе. ѡвѣмъ ѡбѡ,
 ѣже нн малѡ утѡ ѡстѡвнтн полѣзно. ѡвѣмже, неподѡлнъ
 прохѡднѣ. пѡче же снмже н' ѡнѣмъ къ подражанїѡ тѣщн-
 гѣса. Безмѣстнѣнше бѡ бждѣ ѣже ѡ вѣщѣствнѣн н' те-
 кѡщїѡн пнщѣ тѡлѣснѣн. вѣсегдѡ тѡрнтн нѡмъ промы-
 шленїе ѡко мнѡжншѣе нѡмъ кѡдѡщн тѣщїанїе, пѡче же
 н' вѡще мѣры тж' прїематн къ пнщн попѡлзѡжшнмса.
 ѡ невѣщѣствнѣнше н' неїстѣщнмѣн н' дѡшж пѡлзѡжщїн н'
 вннж' прѣбѡвѡжщїѡн, ннже малѡ попеуенїе тѡрнтн. гла-
 дѣмъ бѡжтѣвнмъ свож' дѡша тѡжщж прѣзїражше. Сѣ' ѡже
 ѡже ѡ ѡномъ пѡвѣстн нахѡлѡ нѡмъ тѡбращнмъ, самжж
 прнзѡвѡтн ѡбѡ бждѣ ѡногоѡ вѡгѣтѣ, ѡже ѡ Бѡ ѿскрѣно тѣ'
 прїѡ ѡбнлнѣ, ѡко да не ѡ ненаѡуенїѡ погрѣшнмъ ѿскомѡе.
 ржкѡма къзнакѡма ѡко же гѣтса ѣщенїнмнмъ кѡсажщесѡ,
 н' пѡче дѡстѡннства кѡже ѡногоѡ повѣдѡжше, ѡко да не
 мнѣе слышатѣла ѡтѣщѣтнмъ, лѡубѡшїѡ пѡлзѡ ѡстѡвѡшѣе.
 ѡще ѡбѡ дѡлннмъ н' тѡжщнмъ понѣ н' малѡ ѡмомъ въ-
 ннмал бн вѡжтѣкнншїн сън' мѡжжъ, н' ѡнѣ уѣсѡмъ земнѣмъ
 94^а тѡрна бн попеуенїе, въ скѡрѣ тѡгѡ мнмо тѣщн хѡтѣ-
 хѡмъ пѡмѡ, | н' закѡвѣнїѡ ѡслатн гѡжннѡмъ. Ёмлѡ прѣ-
 рѣннѡлѡ вѣсъ дѡлѡ ѡстѡвлѡ гѡрнемѡ кѡннмалнше ѡтѣуѣствѡ
 свѡбѡдномѡ н' безѡбѡдномѡ н' тѡрѡдомѡ. н' вѣсѣцѣмъ ѡбра-
 зѡмъ тѣщѡше сѡ ѡбщѡлѡ постнгнжтн ѡїѡ н' сѡдѣтелѣ,
 нѡжѡ н' нѡмъ кѡже ѡ немъ ѡуѡстн сѡповѣдатн. ѡже бѡ

Иже прѣже нѣ о немъ не хитръ никако и грѣхъ съпн-
сашъ, сѣдъ мѣ по лѣпотѣ мѣко жѣ кѣюуемо естъ усрѣдно
съповѣдати потъщѣомса. Иъвѣстно вѣдаще мѣко иже о
ѡиѣ повѣсть, вѣдати ѡбъице ѡцѣлюбезнѣ дѣша, и къ рев-
ности въздѣвѣсати лѣушѡн.

Блаженѡго ѡбо сегѡ рѡднтелѣе блѣгоуѣстнн по въ-
семъ вѣшъ, вѣггаре же рѡдѡмъ. рѡженіе и възпнтаніе
кѣсь глѣмъ Скринѡ, въ прѣдѣлѣ сѣще Срѣдеуъскыхъ.
Есть же съ Срѣдецъ въ прѣдѣлѣ европнскихъ едннъ
сѣщъ ѡ слѣвнхъ и нарѡунтѣ градѡвъ. Въ тѡн ѡбо вѣсн
прѣвѣкаще. блѣгоуѣстнн ѡбо сѣще жнтіемъ, мѣтнн жѣ
нрѣкомъ. вѣшъ двѡнмъ ѡтрѡуатѡмъ ѡиѣ. ѡ нѣ же едннъ
есть уѡднн съ Іѡаннъ. Въспнтанъ ѡбо вѣвъ ѡ свѡнхъ
рѡднтелѣн дѡврѣ, и вѣ повннѣса тѣмъ въ всѣмъ, и
длѣжнѣвъ въздаваж уѣсть.

Врѣмнн ѡбо немѡлѣ прѣшѣшъ, и рѡднтелемъ егѡ
ѡмершемъ, тѣ вѣ къ страхѣ гнн вннѣ. ѡ прѣвѣ ннкакѡ
же ѡстѣпаж, послѣшаж вѣтѣвнѣ словесъ и сѣщѣнал
ѡуенѣ, мѣко жѣ дрѣво насѣженѡ прѣ истѡуиннѡ (sic) вѡднѣ.
Нѣцѣн же завнстѣж ѡдрѣжннн лѣнннн сѣще на блѣѡе, дѡ-
94⁶ садаммн и ѡкѡрнзнаммн тогѡ ѡблѣгѣахъ, лнцемѣрна нарн-
цажще и непѡтрѣбна до концѡ мнрскагѡ прѣвѣвѣннѣ. Въ
сѣ ѡбо тѡмъ сѣщъ, ѡмѣслн съвѣтъ блѣгъ, растѡун сѣщѣа
тогѡ въ рѣкѣ ѡбѡгѣ. ѡдѣ и кѣсарѡкн кѣсаревѣа, мѣко да
без зававѣннѣ вѣтѣа бѣн дѣтн възмѡжетъ. Бѣ же рѣкѣ н
ѡ тѣмъ свѣтъ вѣсѣтн. рѣкѣ н ѡкраѡмѣ ннѡгдѣ нъдн ѡ
земла твож и ѡ рѡда твоегѡ и прнндн въ землѣ въ
наже тн ѡзъ покѣжъ, ѡвлѣѣтса и семъ пѡвнѣ, ннуннже
мнѣе ѡнѣхъ глѣ семъ вѣщѣа, покѣзавъ емъ и мѣсто нѣдеже
тѡмъ блѣѡвѣгѡднн възмѡжѣ. Възѣтнжвъ ѡбо ѡ сѣна и
расмѡтрнвъ снлѣ вндѣннѣ, распѡлн са мѣкѡ еленъ къ истѡу-
ннѡмъ вѡднннмъ. вѣѡржнн са намѣслънагѡ Гѡлнѣѡа мѣко
же Дѣѣ. прѣѣ по дрѣвннн повѣстн кѣмнн трн, вѣрж
глѣ и надѣждж и лѡвѡкѣ. ѡблѣѣе са къ вѣтѣна правды.

, възлагаѣ и шлѣмъ спсѣнїа бжтвннн покрѡвъ. ѡѣмлѣ
 влѡсы съ страстнн и похѡтнн. шѣ въ монастїрь, и малѡ
 нѣкѡе тѡмо врѣма прѣбывъ радн обзвѣенїа. ѡставаѣ земнл
 земнымъ, и пенелымнмъ прѣсть. нсхѡдн мїра и мнрѡ-
 дрѣжца ннущсѡже ннѡ въземъ, рѡзкѣ ѣдннж ѡдѣждж кѡ-
 жанж, прїндѣ въ показаннжж тѡмъ гѡрж. и сътворъ малж
 ѡ хврѡстїа кѡлнжж, бѣ тоу прѣбываж пощенїемъ и бдѣ-
 нїемъ ѡдржуакаж тѣлѡ. Сѣ ѡдлнхса бѣгаж пож съ Двѡѡ
 , въдвѡрнхса въ пѡстынн. и уѡѡ спсѡжцагѡ ма ѡ ма-
 95^а лѡдшїа и бѣра. въздѣвала прѣпѡбнмъ рѡжкы без гнѣва и
 съмжщѣнїа. ннущѡже къ снѣдѣ ннмъ, рѡзкѣ вылїе трѣкное
 ѣже землѣ скѡтѡмъ просѡбатн ѡбмѣе, и вѡдж ѡже не
 скждно нстѡуннцн нстѣкажтъ, скѡѡ бѣ ѡ тебе вѣпїж ѡзъ
 кннж с тобѡж. Ктѡ ѡбѡ скѡзатн възмѡжетъ тогѡ ѡже
 тогдѡ творѣше трѣды. Нн кѡ то самое вылїе пѡстыннѡе
 дѡ сѣтѡстн прїнмлаше. нж' малѡ зѣлѡ и скждно, и сѣ
 по захѡжѣнн снннѣмъ. и вѡдж жѣ такожѣ, ѣлно тѣуїж
 възнѡтрѣнѣа прохладнн. Слѣзныи же пакы тогѡ нстѡу-
 ннкъ ктѡ пѡ стоѡнїѡ нзкѣстн. възсѡщнмла жѣ такожѣ
 стоѡнїа г' кѡлѣнѡпрѣкѡненїа. мнѡжнцѣж прѣѡбразжѣше
 себѣ бѣсн, прнхѡждаахъ звѣрен рѡзлнннѡѡ ѡбразы, ѡстра-
 шнтн и ѡгнѡтн тогѡ хѡтаще. Нж' дѡблнн непоколѣблемъ
 прѣбывааше тѣхъ кѣзньмн. ѡко жѣ нѣкнн кѡменъ, тѣвръ,
 възсѡ прнхѡдащжа нѡнѣ влѣнн рѡзкнвѡж и ѡрѡжж. нлн
 нстннннѣе рѣщн, ѡко жѣ ѡдѡмантъ не ѡ бѣвааше ннка-
 ковмъ желѣзомъ.

Врѣмѣнн жѣ не малъ прѣнѣшъ, прѣхѡдн ѡ тѣдѡ къ
 ннѡ мѣсто, ндѣже пещерѡ ѡбрѣтъ темнѡ зѣлѡ и мрѡунж,
 тѡмо възсѣлн сѡ. прнлѡгаж трѣды къ трѣдомъ и къ же-
 лѡнїѡ желѡнїе. сѡлѡгаж ѡко жѣ лѡвѡдѣмла пѣсѡлѡ медѣв-
 ннж сѣты, и полѡгаж въ скрѡвнщѣ срдѣчннѡѡ. Въ сн ѡбѡ
 томъ сѡщнъ, снѣ брѡта ѣгѡ ѡѡа и мѣре ѡтанкѣсѡ, прїндѣ
 къ пѡстынѡа ндѣѣ прѣбннн прѣбываж бѣ. и мнѡгѡ трѣжѣ
 95^б сѡ ѣдкѡ възмѡже тогѡ ѡбрѣстн. Кѡжѣнннн жѣ ! нздлѣеѣ

ТОГО ГРАДЖЦА УЗРѢВЪ, МНѢШЕ МЪУТАНІЕ СЕ` БЫТИ, НА МЛѢКЪ
 СЕБЕ ВЪДЛ. ПРИШЕ УБѢ ОНЪ Н НА ЛІЦИ ПЛ, ПРОШАЛШЕ
 БЛѢВЕНІА ПРИАТИ. ОН ЖЕ ИСТИННО СЕ` БЫТИ КѢРОВАВЪ А
 НЕ МЪУТАНІЕ, БЛѢВЕНІУ ТОГО СПѢБЪ СЪПРАМАЛШЕ ПРИШЕ-
 СТІА ВИНЪ. ОН ЖЕ КЪЖЕ О СЕБѢ КЪСЪ КѢДОМА ТВОРИМЪ МЖЖЕКИ,
 ЛЪІЕ ПРИАТЬ ВЫКЛѢ ИМЪ. ЛУКА БѢ СЕМЪ ВЪШЕ ПРОЗВАНІЕ.
 ТОГО УБѢ ЗРА` ПРПЕНЫ СЪ СОВѢЖ СЪЦА КЪЖЕ НѢКЫИ
 КЕДРЪ ИЖЕ ВЪ ЛІВАНЪ МИОЖЖЩІСА, БЛГОДАРѢСТВЕНУЖ БѢИ
 ВЪЗСЛАЛШЕ ПѢСНИ. ВИНЪ РЕУЕНОЕ ОНО КЪ УСТѢ ИМЪ, НЕ-
 ЗАЛОБНІИ Н ПРАВИИ ПРИАЛЕПАВАХЪ СА МНѢ. Н БѢ СЪ НИМЪ
 КЪ ПУСТЫИИ КЪЖЕ АГНА НЕЗАЛОБНВО ИСТИННЫИМЪ ПАСТЫ-
 РЕМЪ ПАСОМО, КЪЖЕ ДРУГИИ АВЕЛЪ ИЛИ ИСААКЪ, ПРТУА
 КЪ КЪСЕМЪ ПОДРАЖАЖ ИЖЕ О МАЛДЕНСТАВЪ ВЪ ПУСТЫИИ КЪСПИ-
 ТАИИЛАГО. ИЖ` УТО ИЖЕ ИНОГДА ДЕЙНИЦА ИМЪ ЖЕ ТЪМА
 ГРЪДОСТИ РАДИ БЫТИ НАСЛѢДОВАВЪ. ИЖЕ ЗЕМЛА Н МОРЕ ПО-
 ТРѢБИТИ ВЕЛАН. ОВРЪЗЫИ НА МѢСА УСТА СВОА. РЕКЫИ ПО-
 ЛѢЖЪ ПРѢСТОЛЪ МОИ НА ОБЛАЦѢ Н БЪДЖ ПОБЕНЪ ВИНШЕМЪ,
 ГРЪДИИ Н КЕЛЕРѢУНЫИИ КРАГЪ. НЕ МОГЫ ТРЪПѢТИ ДОБРО-
 ДЕТАИИ Н ПОДВЕНУ МЖЖА ИСИЛЪИИ СА ЗАКНИИ. ЗАУЛЪ БО-
 ЛЪЗНИИ Н РОДИ БЕЗАКОНІЕ. ОХѢДИИ УКО КЪ ИЖЕ ПО ПАЛТИ
 СЪГО БРАТУ ВЪ ОБРАЗЪ НЕКОЕГО КѢДОМА. ОБРѢТАЕТЪ ЕГѢ
 НЕУЛІЖ ДРЪЖИИИ, Н ЕСТЕСТЪКНЫИИ ЖЪАМЪ СТРЕУЕМЪ, Н НЕ-
 ДОУВѢЩЩА О ЛИШЕНІИ. ОТРОКА, Н ГЛЕТЪ ЕМЪ СІЦЕКУЖ ГЪМ.
 96⁺ ИЖЕ ТКОЕА СТАРОСТИ ПОПОРЪ Н ТКОЕГО ДОМЪ НАСЛѢДИИКА
 Н ТКОЕГО СЕМЕНЕ ПЛѢ. ИЖЕ МТРАЖ АТРОБЫ Н ТВОИИ ИЕДРЪ
 ОТРОКА ЛИШІКЫИ, ІОЛИИИИ Е ТВОИИ БРЛ. НОЦІА БѢ ТЪ САМО
 ПРИШЕ Н ТКОЕ ОТРОУА ВЪЗЕМЪ, ИМЪ ТѢ У СЕБЕ. ЕЖЕ АШЕ
 НЕ ВЪ СКОРЪ ШЕ ВЪЗМЕШИ, СВЕРЕМЪ ТЪ САЛКА БЪДѢ СЪ-
 ПЪДЪ. ОБРАЩЕШИ ЖЕ СА Н УАДОУВѢНИЦЪ НЕ СЪ УСРЪДИЕМЪ
 ВЪЗЫСКАВЪ ТО. ГРАДИИ УКО ГРАДИИ ДРУЖЕ Н ПОКАЖА ТИ МѢСТО,
 Н ТЫ ВЪ СКОРЪ ШЕ ВЪЗМИИ СКОЕГО СЕМЕНЕ ПЛѢ. СІА УКО
 КЪЖЕ ОНЪ СЛЫШАВЪ, ОБЛѢУЕ СА КЪ НЕНАВИСТЬ КЪЖЕ ВЪ РІЗЪ,
 Н ГИЧКНЫИ ОБЪЕМЛЕ ЕГѢ ОБЛАКЪ, УТО НЕ ГЛА Н УТО НЕ-
 ДЪЖ НА НЕПОКИИИЛАГО. ПОЕМЪ УБѢ ЕГѢ ДІАВОЛЪ, ВЪ ПЪ-

стѣна кедѣше, ѹга н расплѣхъ тогѡ къ ѡскръвленіѹ мѣжа.
 н ꙗко влнзъ бѣвшє мѣста, показавъ ємѹ пещерѣ нзд-
 лѣує, ѡбїє ѡтїдѣ. Ѣже ѹбѡ шѣ въ показаное мѣстѡ,
 ѡбрѣтаѣ сѣгѡ. Н ѹто не съдѣа тѡгда на нѣмъ досадами
 н ѹкѡрнзнами ѡблѡгаж. какѡгнра н прѣльстинка тѡгѡ
 нарнѹа, н до кѡнцѹ мнрскѡгѡ прѣвѣванїа недѡстѡнна,
 н дрѣвеса н камѣнїє нань поѣмла, възсѹзскы тѡгѡ ѹбнті
 наѹїнаж. Нѣ ѹтѡ ѹбѡ крѡкѡ влѣкы крѡткѣн ѹченнѣкъ. стоашє
 млѹа н ннѹзсѡже ѡнѣж вѣщїа, въ ѹмѣ рѣное хрѡна, ѡз
 же ꙗ глѹхъ нє слышж, н ꙗко нѣмъ не ѡкрѣзаж ѹстѣ
 своїхъ. Въсхнтівъ ѹбѡ съ гнѣвѡмъ н крнѹанїѣ ѡ змн-
 ленѡгѡ глѡса ѡтрѡка, н мнрѣ градѣше къ мнрѣ сквръннѣ
 н влѣднннн, къ неѹнстѡты н сквръннѣ възсѣкѡж мѣри.
 ѡрѣже тѡгѡ ѡ гѡрѣ вѣїж гѡрѣ тѹннѹж. гѡрѣ въ нѣнже
 блѡговѡли бѣж жнті въ нѣн.

96⁶

ꙗко ѹко сїа влѣженнѣ вндѣ. | н кѡвѡрствѡ дїавѡлєє
 расѣдн тѡ вѣтн, пѣѹали тѡгѡ ѡбѣж ѡблѡкѣ. н слѣзамн
 , себѣ ѡблѡвѣ падѣ на лнцн мола са н глѡ. гн. рѣкы н
 , прнзѡвн ма къ днѣ пѣѹалн тѡєѡ н нзбѡвла тѡ. нзбавн
 , ма ннѣ влѣкѡ. прнзрн на ма млрѣднннн сн ѡкомъ, н
 , ѡженн сѣѹа моѡгѡ пѣѹаль. н сѣтворн съ мнѡж знамѣнїє
 , къ блѡгѡ. ꙗко блѡвѣнъ єсн въ вѣкы ѡмннѣ. Н по молнтѣв
 сѣдѣше скрѣва н тѣжж ѡ лншѣнн ѡтрѡка. бѡашє бѡ са
 єдѡ какоѡъ мнрѣ томѹ ѡвѣдѣнѣ бѣвшѣ, сѣплетѣ са къ
 жнтѣнскѣ пѣѹалѣхъ. Нѣ ѹтѡ ѹбѡ тѡрнѣ бѣ нже дѣтн
 ѡстѡвнті къ немѣ прнхѡднті повѣлѣкы глѣ н здѣ ѡтрѡка
 ѡнѣж, ѡще н не глѣ нѣж вѣщнн. ѡстѡвн дѣта прїнті къ
 мнѣ н не вранн ємѹ такоѡѹхъ бѡ єстѣ ѹрѣко нѣсноє.
 Тѡмѣ бѡ ꙗко нѣдѣшѣ пѣтѣмъ, змїа сѣкнж ѡтрѡка н
 ѡбїє крѡткѣма длѡнна сѣмрѣтѣ тѡгѡ възспрїѡ. Сїа ѹбѡ
 ѡнѣж ѡтрѡка ꙗко вндѣвѣ, недѡзмѣлашѣ ѹтѡ сѣтворнті.
 ѡбѡує възврѡщса къ прнѡбнѡмѣ съ стѹдѣнїємъ кѣпно н
 сѣтѡвѡнїємъ, покѣдѣ ꙗже на пѣтн прнклѡѹѣшла са. Ѣн
 же томѣ погрѣбстн тѡ повѣлѣ н въ своѡ ѡтнті. єже н

сътвори. прослѣвнѣ ѡбъ прѣпнѣнн бѣ доволѣнѣ ѡ семѣ,
 быше рѣчѣе бес пѣчалн. Прѣвѣмъ же тѣ въ тѣмъ пещерѣ
 дванадесѣ лѣтъ, ни ѣдннѣмъ покѣа телѣснага ѡ нѣмъ.
 трѣды къ трѣдомъ ꙗко болѣзнь къ болѣзнемъ прилѣгаж.
 Сѣ же дѣволъ зрѣ, не прѣстааше въскрѣсъ тѣмъ ѡскрѣ-
 блѣж, ѡвогда ѡбъ змѣнѣемъ. ѡвогда же лѣнѣстѣж. ѣсть
 97^а же ѣгда | ѡ страхѣннн мнѣгажн такоже ѡ прикнѣннн.
 Нѣ ѡдамѣнтъ дѣшеж ѡ ѡлннн ннѣкоже ѡтъ кѣкѣаше тѣ
 кѣзньнн. ѡбѣдѣшж ма пож ѣко пѣелѣ сѣ, ѡ разгорѣшж
 ѣко ѡгнь къ трѣнн, ѡ нменемъ гнннмъ прѣтнѣлѣхса нѣмъ.
 Днѣмъ ѡбъ доволѣнѣмъ прѣшѣшемъ, поѣмѣ къселѣкѣвы
 съ сѣбѣж въсѣмъ плѣкъ въ ѡбразѣ разбѣннннѣж. ѡ сѣрѣвѣ
 на сѣгѣ прншѣше, вншж ѣгѣ немѣтнѣно. ѡ рѣчѣе ѡ
 вѣлѣжше, ѡгнѣшж ѣгѣ ѡ мѣста. запрѣчѣше некѣмъ
 смѣати прнѣлнжннѣ тоу. ѡнъ же ѡ въсемъ сѣоѣгѣ вѣлѣж
 глѣсѣ повнннж са вѣ. велѣшѣ, ѡще гѣнѣ вѣ ѡ града
 сѣгѣ бѣганте къ дрѣгнн. не ѡ града въ гѣлѣ нѣ ѡ пѣс-
 тына къ пѣстына прѣхѣда. ѡхѣднтъ ѡбъ къ ннѣ мѣсто
 растоѣннѣ не мѣлѣ нѣмѣше. ѡ тѣмо дѣжъ велѣн по дрѣв-
 неемъ ѡнѣмъ ѡвраѣмъ ѡбрѣ, къселѣтѣса въ нь. Нѣ ѡнъ
 ѡбъ по ѡмкрѣнскннмъ, трѣннж ѡнѣж зѣрѣднѣж ѡснѣлѣ.
 сѣ же зѣ мнѣслнн прѣемъ самагѣ тѣмъ въ трѣнн
 покѣлнѣмаго въ сѣбѣ нѣмѣаше жнѣжѣа бѣ. ннѣко же
 змѣвѣж. нѣ прѣвагѣ правнѣа сѣоѣгѣ крѣпѣж дрѣжж са.
 Нѣ ѡтѣ ѡбъ тѣорнтъ нѣже въсѣ на полѣж тѣоран. ѣко
 дрѣвле къ пѣстынн ѡдѣжн мѣннѣж лѣдѣмъ. ѡ ѡлѣшж
 нспѣлнн блѣж, снѣтѣвѣмъ ѡбразѣмъ ѡ зѣ тѣорнтъ. Повелѣ
 бѣ земѣлн нзрѣстннн слѣнѣтокъ къ прѣпнтѣннѣ сѣго. ѡ
 вѣ пнтѣж са тѣмъ, телѣснѣж немошѣ мѣлѣ ѡтѣшѣж, ѡ
 ѡтрѣбнѣж сѣжѣдѣстѣ нспѣлннѣж. прѣхѣда ѡ снѣж къ снѣж,
 ѡ въсхѣженнѣ въ сѣнн полѣгаж. слѣзннж нстѣклѣж нстѣоу-
 нннѣ, ѡ наплѣж дѣшевннѣж вѣрѣннѣ ѡ клѣсѣ добѣрѣдѣтѣлннѣж
 97^б процвѣтаж. Бѣ же рѣкнн. | Нѣзъ тѣмъ сѣтѣж въсѣтнн ѡ
 тѣннѣа тѣмъ кѣж тѣоран, не въсхѣтѣ на мнѣсѣ сѣкрѣ-

кѣнѣ быти грѣхъ врѣхѣ горы стоющѣ, нѣже блговолн тогѣ
 кѣнѣи доеродятъ. Пастыремъ кѣ тогдѣ блнзъ нѣгде
 пасущимъ ꙗко же ннѣгда онѣмъ нѣже при хѣ моѣгѣ
 рѣжѣствѣ. нѣ овцѣмъ блгѣпокорнѣ къ пѣжити прилежа-
 щимъ, нѣпрѣсно ѣстрѣмнѣше вѣгѣ са ѣнѣж. не по пѣити
 нѣкѣомъ обѣуномъ. нѣже безъ пѣтѣемъ въскѣуьскы по пѣстѣ
 нѣ жестокѣ нѣ неѣвынѣ мѣстѣ. нѣ пришеше до мѣста
 нѣдеже вѣ прѣеннѣ, стѣнѣ. Пастыремъ ѣво къ слѣ же-
 нѣшемъ нѣ тыѣ ѣстѣвнѣи некѣзмѣгшемъ, прихѣдѣ нѣ тѣ
 нѣдеже ѣвѣца стѣшѣ нѣ стѣгѣ видѣвше, ѣднѣнѣшѣ са. кѣ
 нѣ ѣ кѣдѣ нѣ кѣнѣмъ ѣбразомъ сѣмо прѣндѣ къпрѣшаахѣ.
 Жнѣтѣ же тѣоѣ нѣ ѣуьствѣ ѣ кѣдѣ.

Моѣ ѣво жнѣтѣ по аѣлѣ, на нѣсѣхѣ ѣствѣ, ѣнѣдѣ
 же сѣсѣтѣлѣ уѣж ѣвѣщѣваашѣ. ѣуьствѣ же, кѣнѣнѣи
 ѣѣрѣнѣмъ. ѣ нѣже зѣдѣ менѣ ѣуьствѣ въспѣтавшѣе нѣ грѣ,
 не вѣше ѣствѣ развѣмѣтнѣ. ѣблѣче ѣлма зѣдѣ ѣбрѣтѣше са ѣствѣ,
 достоѣтѣ напѣтѣи вѣ пѣстѣнѣножѣ пѣщѣж. нѣ покѣлѣ нѣмъ
 възѣтнѣ ѣ тѣ възрѣщѣнѣаго слѣнѣтка. ѣнѣи же възѣмѣше
 кѣдошѣ къ сѣтѣствѣ. нѣ ꙗко ѣпѣщѣннѣ блѣвшѣ ѣтѣитнѣ, ѣднѣнѣ
 нѣкѣнѣ ѣ нѣ шѣ ѣтанѣвѣ стрѣже слѣнѣтка довоѣлнѣ, нѣ рѣ-
 достнѣ теуѣше въслѣ дѣвѣгѣвѣ, нѣ ꙗко тѣ постѣнѣ нѣ блѣвшѣе
 покѣзѣвѣ, сътекиѣ ѣнѣ рѣстрѣгѣшѣ тѣ ѣ рѣжѣ ѣгѣ.
 нѣ ꙗко ѣвѣрѣзѣтнѣ науѣшѣ зрѣномъ храннѣлѣ, ннѣуьсѣже
 98 ѣбрѣтѣшѣ. | гѣ ѣвѣе раскѣлѣвшѣ възвѣртнѣшѣ са, нѣ блѣже-
 номъ възвѣстнѣшѣ, прѣѣнѣлѣ прѣѣсѣ съдѣаннѣмъ. ѣнѣ же
 прѣѣнѣлѣ тѣхѣ сѣпѣнѣ рѣкѣ. сѣнѣ ѣ уѣда блговолн въсѣ-
 силнѣнѣ вѣ, ꙗко дѣ зѣдѣ възрѣстѣ нѣ зѣдѣ нѣствѣщѣнѣе
 прѣѣмлѣ. ѣнѣи же уѣѣдѣсе нѣсплѣнѣше, къ своѣ ѣхѣдѣ хѣлѣ-
 лаще нѣ слѣваще вѣ ѣ въсѣхѣ ꙗже видѣнѣшѣ нѣ слѣнѣшѣшѣ.
 скѣзѣаще по въсѣнѣ странѣ ѣнѣ нѣ къ ѣкрѣнѣнѣи кѣсѣхѣ.

нѣкѣнѣи же ѣ хрѣстѣѣлюбнѣнѣнѣи нѣзѣѣлнѣшѣ нѣтнѣ къ стѣу
 нѣ блѣвеннѣе ѣ негѣ полѣуѣитнѣ. Мѣжѣ нѣкѣнѣнѣ дѣхѣомъ неуѣн-
 стнѣнѣмъ лѣѣтѣ ѣ мнѣѣгѣ лѣ сѣмѣщѣаемъ, ꙗко ѣзрѣ сѣхѣ
 нѣдѣщѣжѣ, послѣдѣжѣ вѣше тѣмъ хѣѣта прѣмѣнѣитнѣ са ѣ не-

дѣла. И ꙗко пѣрница єдинѡгѡ блнзѣ стѣгѡ бѣвшє, ѡбє
 стрѡсє єгѡ дѡхѣ неутѣ. и пѡ кѡлѣшє кѣпѣж и гѡла, ѡгнь
 ѡпѡлѣет ма и не мѡгж на прѣ поити. Ѳни же свѡзавше
 єгѡ влѣчѡхѡ (sic) съ нѡжѣж. и пѡше на землѡ, прѡшѡдахж
 блѣнїа ползѣити. Ѳни же прѡшенїє исплѣннѣвѣ, вѣпрѡшѡашє
 пришествїа кннѡ. Ти же ꙗже ѡ себѣ скѡзавше, повѣдѡж
 и ꙗже ѡ вєснѡжѡнїмса, приплѡжѡше и прѡсѡше тѡгѡ ѡ
 недѡга прѣмнїити. Нѡ ѡдѡнѣ ннѡкоже на сѡ надѣж са бѣ.
 нѡ на бѡ ѡжнѣлѡжѡагѡ мѡтѡж, и нарнѡжѡагѡ не сѡщѡа
 ꙗко сѡщѡа, не нѡшеж мѣры уѡда гѡла сѣ дѣлѡ є не нѡ-
 шеж мѣры. Бѡ же єдинѡгѡ єсть єже бѣсы нѡгѡнѣти. и
 мы бѡ уѡци пѡбѡстрастнн кѡмѣ єсмѡ, и тожѣ ѡблѡженн
 немѡщїж. Послѣдѡашє бѡ и кѣсѣмѣ вѡнѡмѡх гѡлѡсѡ велѡ-
 щѡмѡх. єгдѡ вѣсѡ сътворнѣе повелѣнїа кѡмѣ, гѡнѣте |
 98⁶ ꙗко не потрѣбнн рѡбн єсмѡ. Ѳни же нѡзнѡхѡ нѡлежѡахж
 мѡлаше са. ꙗко жѡо тѣхѣ внѣдѣ припрнлѣжнѣ нѡлежѡщж
 и небѡславно тѡгѡ прннѡжѡлѡщж, слѣзамн себе ѡбѡлѡвѣ,
 пѡде на землѡ, и нѡ гѡжнннн сѡщѡа вѣздѣхнѡжѣ, бѣже вѣ
 трѡнїцн стѣ и рѣкѣ покѡлѡнѣемнн, сътворнѣемнн вѣсѡ вн-
 днмѡа и невнѡмѡа. єгѡже вѣсѡ бѡлѣтса и трѣпѣщїж, по-
 мнѡлѡнн тѣлѡрѣ скѡж, и не дѡлѣжѣ кѡлѡ семѡх на дѣлѣ мѡ-
 чннѡх бѣтн. не нѡшеж рѡ прѡкѡды нѡ радн твоєж блѡгѡстн
 и щѣдрѡ тѡнѡхѣ. Нѡмѣ бѡ дѡстѡбенѣ блѣженн именовѡтн
 твоє прѡѡє нѡмѡ моїмн нечнстнмн и скѡрѣнннмн жѣстѡ.
 Ѳбѡує на твоѡ надѣлѡвса блѡгѡстѣ, тебе прнзѡвѡж нѡ по-
 мѡщѣ. сам бѡ съ кѡлѡтѡж ѡбѣщѡлѣ єсн ѡжѣстѡ рѡбѣ свѡнѣ
 прѡркѣ, нехѡтѣтн сѡмѡртн грѣшнннѡх. Сєгѡ рѡ прнпѡдѡем
 тн вѣсн и мнѡлн са дѣемѣ, жѡслышн нѡ съ нѣсє стѣгѡ
 твоєгѡ ꙗко блѣнѣн єсн вѣ вѣкѡх ѡмннѣх. Снѡе жѡо тѡмѡх.
 помѡлнвшѡ са, ѡбѣе вѣсѣ нѡздѣ ѡ уѡлѡа и здрѡвѣ бѣ
 кѣ и слѡвѡкннє и хѡлѡше бѡ. Сѡщїнн же съ ннѡмѣ ꙗко
 сїѡ внѣдѡше, жѡжѡсѡмѣ сѡдрѡжнннн вѣхѡж, и мнѡжѡнншж
 кѣрѡж стѡжѡшж кѣ стѡмѣ и мѡлѡхѡхж єгѡ ꙗко да съ ннѡмѣ
 прѣбѡвѡлѡжѣтѣ. Ѳни же нѣ попѡстн. нѡкѡзѡвѣе тѣхѣ прнлѣжнѣ.

и ѿ тѣ сѣщаго славѣтка доволнѣ зурѣднѣ, въ своѣ
 ѿпвстн. Запрѣтивъ имъ некому сѣзати прѣити къ немѣ.
 Онн же въ своѣ възвращше сѣ, съпѣшествовника и
 блѣгшествовна съ сѣбѣмъ имѣахъ иже ииногда беснуѣшаго
 99^а сѣ. Славѣ же ѿ толѣ по възсѣн странѣ тон прошеши
 о немѣ, хвалѣахъ бѣ възси и многѣ любовѣ и ревностѣ къ
 немѣ стѣжаахъ. доволн же іоаннъ ꙗко сѣлъ бываѣша
 ѣвѣдѣ, възстѣвъ ѡтнде ѿ тѣдѣ, улѣска слѣвы бѣж сѣ,
 паѣе же до конца ненакнѣж. бѣтсвенѣ иже наипаѣе при-
 лѣж и сладостнѣ възпѣваж, мнѣ же еже прилѣпавти сѣ
 бѣн блѣгѣ естъ, и полагаѣти на гѣ ѣпованіе моѣ. и ѡбрѣ-
 ѣво каменъ зѣлѣо высѣкъ, ѣвѣе възхѣднѣ ꙗко же бѣговн-
 децѣ ииногда на сѣнаискѣж. възхѣднѣ въ невѣхѣднмын
 мрѣкъ бѣговдѣнїѣ. прѣемлѣ и сѣ, бѣописанѣмы скрѣжалн,
 некому на скрѣжалѣ каменѣныѣ. нѣ на скрѣжалѣ сѣца.
 Слѣзѣмн ѡмакаж каменъ, и възсѣнѣшнын вѣдѣнн и въз-
 дыханнн вѣ стѣо трѣды плѣда. ѣдннѣ ѣдннѣмъ бесѣдѣж, и
 лѣгкыма крѣлѣма къ нѣсн шествовїе тѣора. нѣшнын прѣ-
 трѣпѣваж мрѣзѣ г днѣвнын варѣ. невѣсѣпно еже ѿ око сице
 тѣогѣ довлѣсть внѣ трѣпѣшѣ зрѣ, снѣж тому невѣднмо
 и крѣпѣ подѣаше наипаѣе. Ненакнѣдан же доврѣ дѣѣволѣ
 несѣтрѣпѣ на мнѣсѣ тѣолнѣж довлѣсть мѣжа. нѣ поѣмъ
 съ сѣбѣмъ легѣѣнѣ възѣвъ, сѣрѣвъ на стѣгѣо прѣндѣшж.
 утѣо не дѣжше и утѣо не тѣораѣе. внѣжше. нѣхѣжше. и влѣ-
 чаѣе, ѣвѣе съ камене сѣкрѣгше ѡхѣдѣ, възсѣтѣскы мрѣтѣвѣ
 тѣогѣ мнѣше и ннѣкако же жнѣн хѣтаѣша. лѣжж ѣво тѣмо
 доволнн іоаннъ на многѣ уѣ, ѣдва въ сѣлѣ прнше, стѣна
 и прѣнемѣгаж тѣжааше. и глѣаше къ сѣбѣ. възсѣжа (sic) при-
 скрѣвна есн дше молѣ. възсѣжж (sic) сѣмѣщлешн ма. ѣповѣн
 99^б на | вѣ ꙗко иповѣмса ѣмѣ. спасенїе лнѣѣ моѣмѣ и вѣ
 мѣн. и възстѣвъ, пакы на каменъ възхѣждааше, и прѣ-
 вагѣо правнѣла своѣгѣо дрѣжашѣ, вѣшнѣагѣо полѣжн при-
 вѣжнше сѣбѣ. Прнзѣраж нже на землѣ и тѣора жѣ трѣстн сѣ,
 прнзѣраѣ съ вѣше матнѣвнынѣмъ ѿкомѣ на своѣгѣо ѣгѣд-

ника, и аггав своѣмъ заповѣдакъ ѣже приносити ѣмъ пищю на кѣждо днѣ. и въ прѡуеѣ и на немъ испазнѣ-
 ёмо писаное, хлѣбъ аггавъ иже уаѣкъ. въ снѣ ѡбѡ и сн-
 цевѣи тому сѣщю, слѣхъ о немъ како прѣрѣ са прохѡж-
 даше, ѣлкѡ и црю иже о немъ слышатн и въ желани
 быти. блгѡустнвѡмъ вѡ тѡгда црю Пѣтроу влѣгарскаго
 црѣва хѡрѣгви дрѣжщю, и въ Срѣдець тѡгда пришеши
 и иже о прїемѣ слышавшю, посладеъ мѣжа зѣло
 хытры лѡвцѣи унсломиъ како дѣва, на възысканїе стѡ. за-
 повѣдавъ имъ не взвратити аще тѡгѡ не ѡбращѣ. онѣ
 же заповѣдъ ѡ црѣ прїемше, быстре неже слѡ Рылъ
 дѡстнсаахъ. въ многы ѡбѡ днѣ тамо ѡбшеше и ннѣ-
 сѡже ѡбрѣтше, прїемлаахъ гладѣмъ. и недѡзъмѣше
 вѣхъ. ннже поити къ црю смѣше, ннже алуны по пѣ-
 стынн смѣтати са можше. ѡблѣе стѣхъ прѣмлааше
 глѣдъ и не прѣстаахъ ищше. пѡзѣ же нѣкогда ѡбрѣ-
 тѡшъ мѣло нѣкоѣ знаменїе, и темъ прѣывѣлише мѣжа
 дѡстнше, блвенїе прїѣти прѡшаахъ ѡ негѡ. тѣ же
 блвенїѣ тѣхъ спѣлъ, взпрѣашаше прншествѣи вннѣ. онѣ
 100^а же тому ивъ вѣсѣ тѡрѣ. | како ѡбѡ днѣкннѣ "ѡкомъ
 тѣ провнѣдъ на пѣ дннн, алуны сѣщю, прѣлагаеъ темъ
 трапезъ и любезнѣ ѡурѣдн. иже вѡ пѣ тысщѣ ѡ па-
 тнхъ хлѣбъ насытнвнн, насыщаѣ и зѣ дѣва мѣжн ѡ
 ѣдннѡгѡ хлѣба. и ѡ уюдо, какоже тамо дѡвѡланѡ ѡкрѣхъ
 ѡсташъ, и зѣ полъ хлѣба ѡста ѡкрѣхъ. Сїл ѡѡбѡ онѣ
 како внѣдѣше, въ ѣднвѣлнн бышъ. и иже ѣдннѣ недѡвѣ-
 лѣти темъ хлѣбъ помѣслише, сн по насыщѣнн полъ
 хлѣба ѡставншъ. и взвращѣше са, вѣсѣ ивъ црю ска-
 зашъ. Бжѣвнѡж ѡбѡ ревнѡстнж ражѣг са црѣ, и радѡсты
 ѡвѣа ѣгѡ ѡблѣкъ, теуаше како же ѣленъ въ жѣтѣвннж
 уаѣсы къ нѣстѡуинкѡмъ вѡдннѣ. поит вѡ съ сѡбѡж иже
 тому любезнѣншъ, быстре къ гѡрѣ теуахъ. и дѡшеше
 рѣкѣ глѣмѣж Рылл. ѡбрѣтѡшъ кѣмень велѣн высѡкъ зѣло
 и жестѡкъ, и вѣсма неѣдѡбѣшѣствѣнъ. и не възмѡгше

на прѣ поити, възвратиши са. ѡбѣ же на дръгъ възсѡдѣ
 гѡрѣ высѡкѣ ѡже Книшлѣж ѡбыкѡшѣ ѡкрѣстниѣ тѣ зѡати,
 и ѡ тѣдѣ показѡвахѣ емѣ гѡрѣ и кѡменѣ и дѣже прѡбѣныи
 живѣше. и невѣзможѣ тѡмо црѣ поити стрѣмнии ради
 и жестѡсти мѣстныи. нѣ ѡбѣ послѡлаетѣ двѣ ѡтрока и хѣ
 зѡлѡ любѡлѡше, мола и призывѡлѣ тѡгѡ иѡво блѣвениѣ
 спѡбѣти са. Зѡло бѡ вѣ сласть желѡлѡше ѣгѡ видѣти. ѡт-
 рѡка же иѡко ѡбѣ рѣное ѡ црѣ прѣѣмше, вѣ скорѣ тѡмо
 шѣше и стѣмѣ иѡкъ творѣ. Онѣ же невѣзможна сѣлѣ бѣти
 глѡ. ѡбѡуе уѡ ца рѣцѣта црѣви рѣ. трѣ оѣбѡ тѡбѡи и прѣлѡ-
 жѣнѣе, | иѡко кадѣлѡ блѣгѡкѡнѣно бѣи приносѡшѣ и прижти
 100° бѣшѣ. тѣ ѣбо вѣ скорѣ ѡтнѣи ѡ тѣдѣ понѣже мѣсто
 ѡтлѡ ѣ, да некѡко неѣто ненауѡемо пострѡженѣи тѣ жѣ
 и иже с тѡвѡж. нѡшѣ жѣ хѣдѡсть не възможѣши видѣти
 вѣ ииѣшнѣи вѣкъ. вѣ бѣщѣи жѣ и зѡлѡ дръгѣ дръга
 ѣзрѣмѣ, и радѡсти ѡножѣ неѣзрѣнѣиѣ насладинѣса, ѡще
 дѡстѡнныи плѡды покѡлѣнѣи ѡ сѣдѣ ѡслѣмѣ. Печѡленѣ ѣбо
 велѣи бѣ црѣ мнѡ неѣто велѣе пѡгѣбѣлѣ, ѡтнѣе сѣ мнѡ-
 зѣмѣ сѣтѡвѡнѣемѣ и скрѣвѣж. и ѡбѣ вѣ црѣкла шѣ, послѡ
 пакѣ къ немѣ злѡта не малѡ, вѣ кѣпѣ жѣ и ѡвѡщѣа рѡз-
 лнѣла ииѡкѡмѣ кѡбѡуѡема рѣ блѣкѣнѣа. послѡлаетѣ ѣбо
 , и писѡнѣе, ииѡмѣе снѣе. Въсѣуѣстномѣ ѡцѣ иѡлѣнѣиѣ поѣ-
 , стѣиѣножитѣлю, Пѣтрѣ црѣ. слышѣ твоѣѣ дѣшѣ ѣголюбѣныи
 , нрѡкъ и пѣстынѣное възселѣнѣе, и невѣщѣствѣное ѡггѣкѡе
 , прѣбѣвѡнѣе. вѣкѣпѣ жѣ и ѣже ѡ мнѣ конѣуѣное ѣдалѣнѣе,
 , и велѣи твоѣе вѣжѣлѣхѣ видѣти прѣѣе и тѡиѣхѣ медѡ-
 , тѡуѣныѣхѣ насладинѣти са глѣ, не малѣ ѡ твоѣгѡ зрѣнѣа
 , мнѣвѣ приплѡдѣти пѡлѡж. ѣма жѣлѡнѣе бѡгѣствѣа и сѣетѣла
 , слѡва вѣкѣпѣ жѣ и сласти, не ѡстѡвѡлѣжѣ нѣ иже вѣ мѡри
 , сѣгѡ сѣетѣлѣ вѡлѣщѣиѣ са житѣа, възниѣкѣти кѣ сѣтѣи унѣ-
 , стагѡ и невѣщѣствѣнагѡ прѣбѣвѡнѣа. помрачнѣши бѡ са
 , нѡшѣ дѣшѣкѣныѣ "ѡун, печѡлѣж и матѣжемѣ иже вѣ мнѣрѣ.
 , и сѣ нѣѣ иѡко ѡ сѣма некѡегѡ глѣбѡкѡ възѣнѣжѣвѣ,
 , възсѡтѣхѣ твоѣ стѡсть видѣти. ѣма жѣ и сѣжѣ блѣти |

- 101^a лишихъ са окаяныи рѣчи мно́жества мои́ грѣхъ. мо́ла са и́
 , припа́ж твоёмѹ прѣбѣи, ѿра́дж некажъ ѹтѣше́нїа къ на́мъ
 , послати́ и́ нечу́ди прости́ти зно́и. вѣстѹ бѹ вѣстѹ твоѹ
 , прѣбѣи́ е́лики вѣра́ мира́ и́ мате́жен ѡблаци́ цр҃кѣа ѡбзре-
 , вати ѡбѣщашъ ср҃ца. прѣкло́ни са́ ѹбо вл҃женинъ іѡа́ннъ
 къ моле́нїи въкѹпѣ́ же́ и́ по́стиннѹскыи́мъ сънеде́, въз-
 , выше́нїа съла́мѣа ро́гъ. къ златѹ́ же́ никако́ же, и́ въз-
 , вѣщае́́ е́мѹ сице. Бл҃гоу́стиво́мѹ и́ самодрѣ́жцѹ вѣлгар-
 , скаго́ скѹптра́ цр҃ю Пѣтрѹ, ѹбогыи́ іѡа́ннъ. проше́нїе
 , твоѹ вѣсѣ́ исплѣ́ннѣи, неполе́зно на́мъ е́сть. ѡба́че вѣры
 , рѣчи́ твоѣя́ и́ ѹсрѣ́дїа. въ́ ка́же на́мъ кля́чѹнныи́хъ исплѣ́-
 , нѣемъ ѹ́же. и́ по́стиннѹскыи́хъ ѹбо съне́ди прїе́мла. Зла́то же
 , твоѹ са́мъ и́мѣи. зѣло́ бѹ врѣ́дѣ́ такова́а и́нѹу́стѣвѣж-
 , щїи́. и́зрѣ́чѣ же́ і́же въ́ пѹсты́ и́ неѹтѣшнѣ́ мѣсто́ (sic)
 , прѣвѣ́важщїи́хъ. въ́ что́ бѹ́ и́ потре́бѹе́ та́ и́же хлѣ́ба въ́
 , смѣто́сть ника́гда́ же прїе́мла́и́ ни́же са́мѹ́жъ ко́ды въ́ по-
 , гаше́нїе́ жажды́. на́мъ бѹ́ е́же жи́ти х́с, и́ е́же зѹмрѣ́ти
 , прио́брѣтѣ́нїе. твоѹ и́бо́ дрѣ́жавѹ́ и́ тако́выи́мъ, сїа́ кля́чѹ-
 , ннѣа́ сѣ́. ѡба́че ни́же ты́ и́же діа́днѣмо́ж ѡблѣ́женнѣи́ длѣ́-
 , женѹ́ е́си въ́сѣ́ ѹсла́ждати́ са. ре́но бѹ́ е́. бѹгдѣ́ство́ а́ще
 , теѹ́е, не прила́ганте́ ср҃ца. а́ще бѹ́ и́ пи́сано́ е́сть дрѣ́-
 , жава́ цр҃ю бѹгдѣ́ствѣ, на́жъ въ́ ѡрѣ́жїа́ и́ во́ж то́ и́стѣща́вати,
 , а́ не на́ сво́жъ сла́сти. къ ѹбо́гыи́мъ же́ па́ и́ ни́щїи́, къ на-
 , гѣи́мъ и́ безкрѣ́вныи́мъ. тѣ́мже а́ще хѹ́щешнъ́ съ́ земныи́мъ
- 101^b и́ не́сноѹ наслѣ́довати́ | цр҃ѣво́, бѣ́днїи́ щѣ́дрѹ́ ка́ко́ ѡцѣ́ нашѹ́
 , не́сныи́ щѣ́дрѹ́ е́сть. не ѹ́пованъ́ на непра́вдѣ, и́ на въз-
 , хыще́нїе́ не желанъ́. бѣ́днїи́ кротѣ́къ же́ и́ ти́хъ. и́ бл҃гопри-
 , стѣ́пенѹ́ къ вѣ́сѣи́. на вѣ́сѣхъ ѡ́крѣ́сты твоѹ́ и́мѣи́ ☉уи́.
 , да прѡ́лива́етса́ на вѣ́сѣхъ твоѣ́го́ мнѡ́ванїа́ ма́саѡ. да
 , не ѹ́вѣстѹ́ шѣ́нїца́ твоѡ́ что́ тво́ри́тъ деснї́ца́ твоѡ́. да
 , и́схѡ́дѣ́ ни́щїи́ ра́до́стнѣи́ ѡ́ твоѣ́а́ пола́ты. кнѣ́зѣи́ же́ твоѹ́
 , по́хвала́ на а́зѹ́цѣ́ да но́сѣ́. да сїа́етѹ́ свѣ́таѡ́стїѣ́ до́бродѣ́-
 , дѣтелѣ́н твоѡ́ вѣлгарѣ́ннїца́. у́а́да же́ твоѡ́ да сѣ́ възды́хана́и́
 , и́ слѣ́зы. па́мѣ́ же́ сѣ́мрѣ́тна́а да по́сѣща́етѹ́ вы́нѣ́ твоѡ́и́

, ѡмъ. бѣдѣше же црѣво да мѣтаетъ ме лѣнѡстѣю твоѡ
 , мѣсль. вѣлѣн са пѡ нѡгѡма мѣре твоѡа црѣкве. прнпнп
 , ѡсрѣдно ѡ вѣрхѣ прѣклѡнн тож прѣѡпрѣстѡлннкѡмъ.
 , ѡко да црѣ црѣвѣщнѣ ѡ гѣ гѡспѡствѣщнѣнхъ вѣдѣвѣ
 , такоѡе твоѡе ѡсрѣдѣе, нѡдѡстѣ ти ѡже ѡко не вѣдѣ бѣгаа
 , ѡ ѡхѡ не слыша ѡ на срѣце уѡку не вѣзѣдѡмѣж ѡже
 , ѡгѡтѡка бѣ лѡбѡщнѣмъ ѡгѡ.

Црѣ же ѡко сѡа прѡуѣтъ, мнѣше са велѣе нѣуѡ
 прѡлѣтн. ѡ лѡбѣзѣе то лѡбѣзѣе, нѣмѣше то въ нѣдрѡ (sic)
 ѡко же нѣкое мнѡгѡщнѣно скрѡвнѣше. уастѣмъ прѡун-
 танѣемъ сегѡ, малѣы мнѡскѡмъ ѡгѡнѣше тѣмъ. Прѣвѣвѣ
 ѡеѡ блаженѣнн ѡѡлѡмъ на тоѡмъ мѣстѣ вѣсѣ лѣ. ѡ ѡ
 тѣтѣрн мѣа, нн ѡднѣмъ уѡсѣ разлѣнѣше нѣлѣ ѡнѣнѣе
 подѡвѣ. нѣ къ ревнѡстн нѣуе ревнѡстѣ ѡ къ ѡсрѣдѣ
 оѡсрѣдѣе прнѡлѣж. ѡ простѡ рѣщн въ старѣуѣстѣмъ вѣз-
 102^a растѣ ѡнѡшѣ|скѡе покѡзѡваше тѣщанѣе. мнѡсн ѡеѡ къ
 немъ прнхѡжѡлѡжъ нѣдѣжнѣмъ своѡ прннѡсѡше, ѡ молнт-
 ванн ѡгѡ здѡракѣ тѣхъ прѣемлѡше ѡхѡждѡлѡжъ. слѡвѣ же
 не малѣ по вѣсен землн тоѡ прѡшѣшн, мнѡсн добрѡ-
 дѣтѣанѡмъ ѡгѡ вѣзревнѡвашѣ жнѣв ѡ жнѣтн сѣ ннмъ
 ѡзѡлѡмѣж. ѡ въ прѣлѣжѣщнѣмъ крѣтѣ црѣкѣ сѣзѡдѡвнше
 ѡбѣнѣлѣ сѣзѡвнѣмъ, мауѡлннѣа ѡмѡше ѡ пастѣрѣ прѣпѣ-
 нлѡ. ѡн же дѡбрѣ пасѣ своѡе стаѡ, ѡ мнѡгѣ къ гѣ
 прѣвѣе, ѡ велѣа ѡ прѣсѡвѣмѡа ѡюдѣса сѣтворѣ, въ гла-
 бѡкѣа дѡсѣе старѡстѣ. ѡко ѡеѡ своѡе ѡже къ гѣ ѡхѡжѣнѣе
 разѡмѣ, на мѣтѣкѣ себе ѡбратн. ѡ топѡмъ слѣзы ѡ ѡуѣ
 ѡзѡнѣлѡше. ѡ колѣнѣ на землѡ прѣклѡнѣ, ѡже гѣлѡше
 вѣсѣдрѣжнѣтелю. прѣннн ма грѣмнѡлѡгѡ ѡ нѣдѡстѡннлѡгѡ
 рѣлѡ своѡгѡ, ѡ сѣуетѡн ма лнѣмъ ѡзѡрннѣ тѣвѡнхъ.
 ннѣуѡ же бѡ на землѡ блѡгѡ сѣтворѣнѣ вѣже. сегѡ радн
 твоѡ мѡла бѣгѡстѣ, повѣстѣтн тѣвѣ ѡглаз бѣгѣ, ѡко да
 не вѣзѡранѣн мн бѣдѣ вѣзхѡ ѡ лѣжавствѣа дѣхѡвѣ. ѡ гнѣ
 въ рѣцѣ твоѡ прѣдѡлѣ дѣхъ мѡн прнрѣвѣ, ѡвѣе въ рѣцѣ

бжїи и прѣдѣ дхъ. пожикъ нѣгде даже до о лѣ. и тѣ
 своиимъ зѣенникы погрѣбенъ бысть. врѣмени збо не малѣ
 прѣшѣшѣ. бл҃гѡкѡнїе безумнѣное нсѡждааше. ꙗко збо
 ражѡ вѡврѣзаше, видѣшѣ тѣло прѣбнаго цѣло въсьуьскы.
 и въськож тла нникакоже прнхастно. бл҃гѡкѡнїе же нспѣ-
 шащѣ. и късьхъ въ бжтѣвнѣа рекнѡсть подвнжщѣ.
 славословїѣ же ѡбыному сътворенѣ бывшѣ, съ уьстїж
 пркнесошѣ чѣстныж ѣгѡ мѡщи въ славыимъ грѣ Сръдецѣ.
 и положены бышѣ къ цркви стго еѡанста Лѣкы. **102°** же,
 създана бы | црковь въ нма ѣгѡ. и въ неи положены
 бышѣ уьстныж егѡ мѡщи днвнла и прѣслабнла твораще
 уюдесѣ. многѣ же врѣмени мнмошѣшѣ, въ црктѡ грѣ
 грѣуьскаго кнрѣ Андрѡннѣа. вѣгрѣскыимъ вѡемъ съ
 своиимъ нхъ кралемъ прѣшѣшемъ и грѣуьскаѣ земля
 дѣже до Сръца поплѣннѣшемъ и късь по нѡсѣ покѡр-
 шемъ. иже и мѡщи прѣбнаго съ собож възѣмше, въ
 своѣ странѣ ѡнесошѣ. въ вѡ слышалъ тѡѣ краль ѡ днвнѣ
 и велнкѣ прѣбнаго уюдесехъ. иже и повелѣ уьстныж ѣгѡ
 мѡщи въ цркви положити въ градѣ глѣмѣмъ Ѳстригѡмъ.
 и тѣ прѣслабнла и днвнла сътварѣахѣ уюдесѣ. въськѣ
 неджгѣ и къськѣ вѡльзунѣ ѡ хлѣкѣ ѡгѡнаше. слыхѣ же
 по въсѣи странѣ ѡнѡн прѡнѣшѣ. и късьмъ тамо сътѣ-
 кащнмса. ненавндан же дѡбра дѣавѡлѣ, несѣтрѣнѣ на
 многѣ славити са прѣбномѣ. нж` не верїѣ стрѣлож сръце
 ѣпкнѣ грѣ тѡгѡ зѣзѣн. и не хотѣше нникакожѣ на покло-
 ненїе прїити прѣбнаго мѡщѣмъ. глѣ, нникако же сегѡ
 прѣбнаго въ стѣхъ ѡбрѣтати. не тѣуїж, нж` и ннѣмъ въз-
 бранѣаше не прїити на тѡгѡ поклѡненїе. азъ рѣ. въса
 стѣж нзвѣстнѡ съвѣмъ и нникако же сегѡ съ стѣмн
 ѡнѣмн ѡбрѣтаж. и лѣїе бжїимъ сждѡмъ праведнымъ брѣздѣ
 азѣмъ прїѣ. и быше нѣмъ въсьуьскы и нникакоже вѣщаѣ.
 въсн же иже сїе видѣвшѣ и ую, страхѡм ѡбѣати бышѣ.
 и вѣ помѣваж нмъ, ꙗко же дрѣвнїи ѡнъ и уюныи За-

харїа архіерен, родитель прѣучевъ. ꙗко ѹбо въ себѣ бывъ,
 и книжъ такоуаго не глагнѣа расмотревъ, и разумъ ꙗко не-
 103^а вѣрїа ради въ ст҃го сїе пострада, въ скорѣ къ раце ст҃го
 прнтече, и тѣплымн слъзамн тжѣ обліагнѣ и уастымн къз-
 дыханнмн ср҃днѣое съкръшенїе показовааше. бж҃н же ѹгѡ-
 дннкѣ и хѡвѣ къ вѣсемъ пѣбннкѣ Іѡаннѣ, не вѣсхѡтъ
 тѡгѡ на мноузе томїтн. нжѣ вѣскорѣ азыка ѣгѡ азы
 раздрѣшн. и бл҃гѡглагола пакы тѡгѡ ѹстрѡн. ѡн же сїе
 ꙗко полунувъ, бл҃гѡдаренїа непрѣстанна къ бж҃и и тѡгѡ
 ѹгѡдннкѣ вѣзславааше. Сїа же къси слышавше и вѣ-
 дѣвше, множанншж вѣрж и ѹсрѣдїе къ ст҃мѣ показоваашж,
 многа же ннаа днвнаа и ѹжаснаа уюдеса къ землн
 вжгрѣстен сътворн ꙗже не ѡстаклѣѣ на время подрѡбнѣ
 нсказатн. ꙗко оубо сїа късе подрѡбнѣ ѹведѣвъ крѣль,
 стрѡхѡмѣ и ѹжасомѣ ѡбѣдрѣжнмѣ бы. и златѡмѣ и сре-
 брѡмѣ рѣкжѣ прїпанагѡ ѹкраснѣвъ, и уѣстнмѣ ѣгѡ прнѣжнѣ
 ѡблѡбызавъ мѡщн, съ велнкож уѣстїж пакы въ Средецѣ
 тмѣ вѣзврѣтн. и въ цркви нже въ нма тѣ създанно н тѣа
 положн. влѣтѣ 7575. (6695—1187) Індїктїѡнѣ. ѣ. Немногѣ
 же временн мнмошѣшъ вѣнегда бл҃гѡвѡли бж҃и ѡбновитн
 вл҃гарскѣа дрѣжавѣ. и къзвѣннжтн по писанномѣ рѣшн
 падшѣа са сень ѡбетшавшѣа грѣзѣскнмѣ наснїаѣемѣ.
 вѣзвѣннже рѡгѣ вл҃гарскагѡ црѣка. прї бл҃гоуѣстїтѣншнмѣ црн
 ѡсѣнн. нже въ стѣмѣ крѣщенн нмѣнованъ бывъ Іѡаннѣ. съ
 ѹбо хѡрѣгнн црѣвїа ꙗко прѣемѣ, вѣса вл҃гарскыж грѣды
 пѣшѣа са дѡверѣ ѹтвердн. и ѡбетшавшѣа ѡбновн. и на
 103^б грѣзѣское дѡверѣ ѡпоаса вса црѣво | покѣрѣаше ѡкрѣтнмѣ
 стрѣны. грады же и вѣсн. ꙗко ѹбо дѡ Среца дошѣ и сегѡ
 пѣ сѡбож покѡрн, и прѣславнаа и безунсѣлнаа прїпенаго
 уюдеса слышавъ, абїе къ тѡгѡ уѣстнѣнн цркви ѹстрѣмн
 сѣ. и прїпеныж ст҃го уѣстнѣ ѡблѡбызавъ мѡщн. мнѣше
 са нѣкое многоценное скровнще ѡбрѣстн. радостн ѹбо
 многѣж нспѣнса, и веселїа дѣховнагѡ, съвѣтъ съвѣща

блгъ. бѡдшѣхъ ради уѣсти ѿ ѡтверженіе своѣго црѣва,
 прѣнести мѡщи прѣбнаго ѡца въ скон прѣславыи грдѣ
 Трѣмѡвѣ. ѿ дѣіе посла къ прѣарху своѣму кѣрѣ Васіліѣ.
 сѣщѣ тѡму въ Трѣмѡвѣ велицѣмъ градѣ. инсміе велаше
 , снѣце. Вѣсѣуѣстному бжѣи архіерѣхъ кѣрѣ Васіліѣ, ѿ дѣх-
 , ному ѡцѣу нашего дръжавнаго црѣва бжѣимъ хотѣніемъ
 , ꙗко прѣидохъ въ прѣдѣлы сіѣ, ѿ Средеуѣскимъ постнѣгѡхъ
 , грдѣ, уѣстныи мѡщи прѣбнаго ѡца Іѡанна пѣстына Рѣл-
 , скихъ жнтѣлѣ обѣрѣтъ уюдесми ѿ ѿсцѣлени ѿсплѣнена,
 , мнѣхса ѡ рѣдѡсти по въздуху ꙗкоже лѣтати, салѣвѣ бѡ
 , мнѡсѣ ѡ немѣ въса сіѣ странѣ ѿсплѣнин. ѿ днѣна ѿ
 , прѣславнаа тѡрашѣ ѿсцѣлѣніа. не тѣуѣа ѡбѡ здѣ, нѣ ѿ
 , въса вжгрѣцѣжа дръжавѣ ѡглѣснѣш. снѣмъ ѡбѡ тако ѿма-
 , щинѣ, сѣдн мѣсѣ дръжавнаго нашего црѣва прѣйтн твоѣмъ
 , стѡсти здѣ съ вѣсѣмъ прѣуѣтѡмъ црѣковнымъ. ѿ съ пѡ-
 , ващѣж уѣстѣж, ѣже прѣнести сіѣ уѣстныи мѡщи прѣбнаго
 , ѡца въ прѣславыи црѣкыи нашѣ грдѣ. въ пѡхвалѣ въ сего
 , црѣковнаго ѿсплѣнѣніа ѿ въ ѡтверженіе нашего | благо-
 104^а уѣстиваго црѣва. Сѣ ꙗко бжѣтѣнымъ слышавѣ стѣл, възра-
 , дова са дѣхѡмъ ѿ вѣ блѡгодарѣствѣнѣж въздастѣ молѣж. ѿ
 , дѣіе въ скорѣ вѣсѣ црѣкыи събра прѣнѣ. ѿ вѣсѣ прѣ-
 , рѣнѣнаа тѣмъ сказа. ѡни же тѡпынѣмъ ѡсрѣдѣемъ ѿ го-
 , ращѣж дѣшеж вѣсѣ въ сластѣ прѣіашѣ. ѿ вѣсн ѣднѡ-
 , мыслѣнѡ ѡсрѣдно ѡстрѣмнѣш са ѿ ꙗкоже нѣкое мно-
 , гѡщѣнно скрѡвнѣце вѣсхѣтн хотѣщѣ, ѿ въ скорѣ съ своімъ
 , патрѣархѡмъ ѿ ѡунѣлѣмъ Средецѣ достнѣгѡш. блѡгоуѣ-
 , стѣкы же црѣ Іѡаннѣ, вѣсѣ ꙗже на проковѣніе стѣго
 , уѣстнѣ ѡготовавѣ, патрѣархѣ вѣсѣ вѣрѣжун. ѡстѣмъ ѿ тѡму
 , ѿ. тѣ. мѣжѣствѣнѣмъ вѡннѣ на проковѣніе стѣмъ. самъ же,
 , потѣщѣ са спѣшнѣ въ своѣ црѣкыи прѣнде грдѣ. ѿ црѣковъ
 , науѣ здѣти въ ѿма стѣго въ славыи градѣ Трапѣзницѣ.
 , Патрѣархѣ же въземъ ѡтнѣж прѣбнаго мѡщи съ вѣсѣмъ
 , прѣуѣтѡмъ. съ нѣмнъ же вѣше послѣдствѣж ѿ ѿгѣменѣ ѡбн-

тѣмъ прѣбнаго. ꙗко всѣхъ сѣщенъ по нимъ мнѣш. ꙗко
 зѣвѣдѣ црѣ патриарха пршѣша, въ скорѣ на срѣтеніе ѣго
 ꙗзыдѣ на мѣсто ꙗвемое Кръстѣцъ, съ всѣмъ своимъ
 снѣггантиомъ. ꙗко уѣстнѣ лѣбзавъ стѣго мѣщи, остави тѣхъ
 тѣ прѣбѣтн на сѣмъ дѣиѣ. дондѣ създана бѣ црковъ. ꙗко
 тако тѣ обѣщаше, уѣстнѣ положншѣ прѣбнаго въ нѣн
 мѣщи. въ лѣ 757. (6703—1195) ꙗдѣже ꙗ до днѣшнѣго
 лѣжѣ днѣ. разануна ꙗцѣленіа творѣше въ сѣмъ ꙗже съ
 вѣрѣжъ къ нимъ прѣрѣшѣцимъ. въ слава Хѣ истинномъ
 Бѣ нашемъ. ѣмѣже слава съ оцѣмъ ꙗ стѣннѣмъ дѣхомъ.
 ꙗко ꙗ прѣсно ꙗ въ вѣкы вѣкомъ †

XVII.

Жития на св. Петка.

Св. Петка е на голѣма почить у балканскитѣ народи и особито у българетѣ. За нея са запазени нѣколко жития: едно на патриаршеския дяконъ въ Цариградъ Василика отъ XII в., друго — проложно, третьо — Евтимиево и четвърто — Цамблаково, което е продължение на Евтимиевото. Досега оставаше непознатъ авторътъ на проложното житие, което е най-разпространено. Довато едни прѣдполагаха (Качановски), че проложното житие иде отъ Евтимиевото, а други налучеваха основателно (Радченъ), че то е съставено прѣзъ XIV в., сега може да се каже, че както службата, тъй и проложното житие са дѣло на прочутия черковенъ учитель-сърцателъ *Григория Синаита* (+ 1346 г.), който бѣ основалъ чутовна религиозно-мистична школа въ Св. Гора и Сакаръ-планина, съ много ученици българе. Това узнаваме отъ една бѣлѣжка къмъ службата и житието (проложното) на светицата, помѣстени въ скопския миней отъ 1420 год.¹⁾ Бѣлѣжката е написана съ червенословки: **Творѣніѣ Григоріа Синаита. Житието се нахожда всрѣдъ службата, съ която се почва и заврѣшва. Ето началнитѣ редове на житието, толкова пѣти печатано и прѣвеждано у православнитѣ словѣне: Сѣа стѣа Параскѣкіа въ ѿ всн̄ ѿспнфатѣ нарицаѣмн̄ ѿ гр̄х̄ Калникратне. бѣговѣрноу рѣдителиу и пр.**

Евтимиевото житие на св. Петка сѣщо тъй е било печатано нѣколко пѣти, но по нови прѣписи или по сръбска

¹⁾ Гл. глава XXIV, при скопскитѣ надписи и бѣлѣжки.

редакция.¹⁾ Най-старъ неговъ прѣписъ, отъ при живѣ на автора Евтимия Търновски, се нахожда въ синаксаря № 103, II г 6, листове 74^а—82^а, въ Зографъ.²⁾ Тука слѣдватъ само извадки, които иматъ исторически интересъ:

Сѣлѣ ѡбѣ сѣлѣ прѣбѣла, ѡуѣство ѡмѣше 'Епѣбаты . . .
 Когато Епивать и Цариградъ паднали въ рѣцѣтъ на фрѣзитѣ, въ тѣже время блѣгѣуѣстѣе свѣтлѣ нѣ мѣленѣмъ крѣпцѣ ѡдрѣ-
 жавшѣ блѣгѣуѣстнѣомъ ѡрю блѣгарскѣомъ ѡбѣлнѣмъ ѡсѣню сѣмъ
 старасѣо ѡрѣ ѡсѣнѣ. нѣ ннѣко же тѣ лѣлнѣн ѡжѣсшѣ сѣ. нѣ нѣ
 пѣуѣ время блѣгополѣуно ѡбрѣтъ неуѣстнѣмъ ѡдрѣжѣнѣе, хра-
 бѣрнѣ вѣскѣунѣ нѣ вѣсѣ Македѣонскѣе ѡвѣемшѣ ѡдрѣжѣнѣе. нѣ
 ѣщѣ нѣ Сѣрѣ, тѣ³⁾ нѣ сѣ вѣсѣж ѡфѣонскѣмъ пѣуѣ ѡстнѣнѣмъ рѣшн,
 Сѣѣж гѣрѣж. кѣ сѣмѣ нѣ слѣкнѣн Сѣлѣнѣ сѣ вѣсѣж ѡеттѣлѣж,
 тѣкоѣ же нѣ трѣвалѣ.³⁾ тѣкоѣ нѣ Далмѣтѣж, ѡ нѣ ѡрѣантскѣа
 гѣлтѣ дрѣжѣва, дѣ нѣ до Дрѣуѣ. въ нѣхъ же нѣ мнѣропѣлнѣтѣ
 нѣ ѣпѣскѣпѣ свѣтлѣ нѣ блѣгѣуѣстнѣкѣ постѣвн, ѡкѣ свѣтлѣн ѣгѣ
 хрѣсѣвѣан кѣ слѣкнѣн Лѣкрѣ стѣж гѣрѣ нѣ прѣтѣтѣ ѡкрѣвѣ-
 номъ свѣдѣтелствѣж лнѣемъ. нѣ не тѣуѣж сѣмн довлѣемъ вѣ,
 нѣ нѣ дѣже до ѡрѣвѣжѣаго грѣ крѣпкѣ нѣ мѣжѣстѣвнѣ вѣсѣ по-
 корнѣ же нѣ поѣвлѣа. нѣ самѣн тѣ ѡрѣвѣжѣнѣн грѣ поѣѣѣва
 же нѣ покорнѣ. нѣ нѣже тамѣ дрѣжѣжѣа фрѣжѣ поѣданѣлѣ ѡстрѣн.
 Снѣце ѡбѣ тѣомъ вѣсѣ ѡдрѣжѣшѣ нѣ покарѣжѣшѣ, прнспѣ нѣ до
 негѣ слѣва прѣбнѣж. ѡже вѣ сласть зѣлѣо прѣемъ, рѣждѣже сѣ
 сѣрѣемъ. нѣ ѡкоѣже ѣленѣ пѣлнѣмъ на ѡстѣѣмнѣкѣ кѣднѣмъ, снѣце
 нѣкѣко вѣше тѣомъ желѣтелно ѣже насладнѣн сѣ снѣенѣмъ
 прѣпнѣмъ мѣѣен. (л. 80).

Асѣнѣ проводилъ извѣстѣе до фрѣзитѣ въ Цариградъ да
 иска мѣщнѣтъ на светнѣцѣта, безѣ каквнѣто и да е сѣжпоѣѣннѣстнѣ
 и украшѣннѣа на ковчѣга. Фрѣзитѣ се сѣгласнѣлн на радѣ сѣрдѣе.

¹⁾ Срв. Kaluźniacki, 59--77; четѣн-мнѣштѣ; Гласнѣк VIII, 131—141; Starine IX, 53—59 и др.

²⁾ Гл. стр. 41.

³⁾ Срѣшѣ думѣта трѣвалѣ стѣн страннѣчнѣа бѣлѣжѣка: **Трѣвалѣ Срѣвѣж ѡмѣнѣѣ** †.

Тогавъ: Сѣ же ꙗко слышавъ самодръжець, мѣше себѣ по нѣси лѣтати, ꙗ ѿ зѣлныхъ не имѣше ꙗмо дѣхати рѣдости. ꙗ тѣ хѣе послѣ всеѡсѣеннаго Мѣрка, митрополита сѣща великааго Праслава съ многохъ устъѣхъ, въ ѣже прѣнести тѣло прѣсныхъ ѡ Ѣпѣвѣтъ въ славыни грѣ Трѣново.

Когато вече владиката приближавалъ Търново съ мощитѣ на светицата:

И ꙗ сѣ зѣдѣ блѣгочѣстныи црѣ Іѡ Аскѣнъ, ꙗзидѣ ꙗзъ гра съ мѣтерѣхъ своѣхъ црѣежъ Ѣленожъ, ꙗ съ своѣхъ црѣежъ Аѣножъ. ꙗ съ всѣхъ великѣхъ своии. Съ ними же ꙗ всеуѣстныи патриѣрхъ (кѣ) Василѣе съ всѣхъ приуѣтомъ црѣковныи. съ ними же ꙗ мѣжѣство много безуѣслнаго нѣрѣда. црѣ же ꙗ всѣ сѣщѣи съ нимъ, пѣши ꙗдошѣ ѡ грѣ на уѣтыри пѣ-прѣща съ многохъ устъѣхъ въ срѣтѣнѣе прѣпѣныи, ꙗже ꙗ своиа уѣстнѣ ѡбѣемше рѣкѣма, дѣше же ꙗ къ всѣхъ сѣжемъ, любѣзно лѣбзѣахъ. ꙗ прѣнесше полѣжншѣ въ црѣви црѣстенъ. ꙗдѣ ꙗ до дѣшнѣго лежитъ дѣе. рѣзлнума ꙗсѣкленѣа подѣважши ꙗже съ вѣрѣжъ ꙗ любѣкѣа къ тѣи славыни прѣтѣкажши рѣцѣ.

Какъ пѣвъ мощитѣ са били прѣнесени отъ Търново въ Видинъ, а оттамъ въ Сърбия и пр., това е разказалъ Цамблакъ.

Цамблаковиятъ разказъ се намира, заедно съ Евтимиевото житие на св. Петка, въ синаксаря № 103, П г 8, въ Зографъ. Паметникътъ е отъ XV в., съ сръбска и българска редакциѣ. По други прѣписи повѣстьта бѣ печатана въ Starine IX, както и отъ Калужняци, стр. 432—436. Тя се цѣни особено за вѣститѣ, що ни дава за послѣднитѣ години на Видинското царство на Срацимира:

97^a Тѣже по многѣ сѣ лѣтѣхъ, црѣоу оубѣ българскому не надѣющѣ се. лѣдѣмъ же всѣхъ мироуѣцима, ꙗ блѣгочѣю растецоу ради мѣтѣхъ прѣпѣныи сѣи мѣтере. боу рѣ възвѣн-жеть и метежъ непостояннѣ, ꙗже ѡ начала самиренѣа¹⁾

¹⁾ Самиренѣа, сръбско произношенне вм. самиренѣа.

рѣтннѣ. цѣра вар'вар'скаго на словенѣмши ѿнь грѣ въбрѣ-
 жаетъ ѿже ѿ пришы. в'сѣ оубѣ болгарскіе прѣдѣли іакѣ
 грѣзѣ оудрѣжа. на чѣни же грѣ пришы, не доумѣваше
 къ прѣтію. мѣста оубѣ твердостя зрѣ ѿже ѿ стрѣмни-
 97° наий горѣ ѿ хльмова высокѣ затворенно | ѿ стѣнами вели-
 кыми оукрѣплюно. ѿ вноутрѣ же прѣбныи мнѣго чѣныи
 мѣщми трѣгвѣд оутвержено. ѿ іакѣ конна неповѣдима
 сіе пострѣ імоущій. ѿже тамо жителіемъ. и по сѣ оубѣ
 вѣщнѣ вѣздеіанъ хотѣише възвратити се вар'варъ. къ
 стѣнѣ ѿ чести нчѣто іщнѣ възмог'ла би къ крѣпости
 же прѣбныи не інако в'спел'ви, развѣ іакѣ сѣно къ
 ѿгр'ноу. ѿ и саншты ѿ та пѣвно. Мѣу'сіоу же іереміи.
 ѿвѣ оубѣ не мѣи се ѣ люде сѣ. ѿво же ізыди ѿ грѣ
 сіго. мѣтвы вѣ твоіа іакѣ стѣна мѣдна сѣ къ възвѣра-
 ннѣ грѣва мѣго. ѿ тако ѿ горкіе повѣсти, грѣхоу
 прѣкыш'шоу въ роукоу бы авіе. ѿже никогда сіе сполоу-
 чити мнѣщомоу се. та же чѣтѣ. іщнѣ оубѣ подрѣбноу вашен
 любвѣ. ѿже тѣгда творима прѣставляю писаніемъ вѣмъ
 98° ізвѣстнѣ къ печали ѿ слѣзамъ низведѣ вас. | ѿ ради
 трѣжества днѣ. іщнѣ ѿ пол'зѣ, ѣбаче рѣданію оумьчахѣ
 повѣ. ѣ стѣн же намъ слово.

Іакѣ оубѣ в'са іакѣ въ граде чѣна прѣ ілицемъ
 принѣсима вѣхоу црѣвѣмъ. принѣснѣ вы ѿ васе чѣноіе іі'
 тѣлѣ, ѣвнажені оубѣ ѿ мнѣгоцѣнныи ѿдѣаніи. малими
 же мѣкыи ѿ хоудими ѣдѣжамі ѣдѣанѣ. сіе испросивъ
 ѿже на істрѣ рѣцѣ Бдин'скы градѣ црѣтѣоуѣи црѣ. тѣмо
 въ свѣа ѿпоуцагѣ. ідеже ѿ прѣвѣи врѣме не мнѣго.
 Та же въгр'скомѣ кралю ѿ сѣ ѿже пѣ нѣмъ силами Доунавѣ
 рекоу прѣшк'шѣ и Бдинѣ грѣ приѣм'шоу івъ в'лѣ (sic)
 вар'вар'скіи начелныкѣ. люто во сіа вораше тѣгда. ѿ на
 въгрѣ іліко скоростъ въбрѣжѣт'се. и сѣраженіѣ кѣвшоу
 снѣ оубѣ до кон'ца повѣжѣт'се. въ рѣцѣ же оудавити се
 98° творитѣ мнѣжаншѣи чѣсти конн'ства. | ѿ тако свѣтлани

побѣдами красѣ се ѿсманлытинь. на Единьскыи прихо-
 дить гра. и цѣра оубо къ нѣмоу ѿзшьша невоѣща се
 ѿхъ же радѣ къ нѣмоу послала вѣ завѣщаніе. Гвѣзана
 въ Просѣискыи гра ѿпоуцѣеть. ѿмѣнѣа же егѡ высакѡ число
 вишша соуца. възьма ѿ та въ своѣа ѿтоуцѣеть. Сѣмь
 тако сътвараѣмѡ. Тоу сьлоуцѣи се быти на видѣнїе цѣрево
 пришедши, бл҃гочѣстивѣишои кнегини срьбьскыю землѣ
 соупроужници прѣпоминаемагѡ и стѣгѡ кнеза Лазара. съ
 дѣоими тоѣ и бл҃гочѣстивѣишыми ѿрасльми, Стефанѡ
 Деспотѡ, и Елькѡ. нѣ ѿ великаго и храбреншаго деспота
 Оуглюше соупрѣжници, Сѣфѣимѣ⁸ бѡ именовѣ. Постничества
 же оукрашене соуци. ѿ ѡдѣканїемѣ ѿ довродѣтелми въ
 99^а прѣкмоудрѡсти же ѿ ѡстрооуѣми мнѡгый | прѣвѣсходещи.
 Сѣи коупно дръзновенїе имоуще къ царюу. не града. не
 тогѡ ѡкрѣнаа. не имѣнѣа. ни ѿна коѣа ѿ сицѣвѣи просише.
 ѿже малоу оубѡ и врѣменнѣ имоуцѣи сладѡ бескончнѣ
 же погивѣль. нѣ припаютъ любовїю крѣпко съдръжими.
 просеще нетлѣнныѣ моци прѣбвныѣ сѣ мѣре. ѡни же
 насмиавсе ѿ почтѡ не ѿ иный мнѡзѣ же и велицѣ цѣнѣ
 дѡшныѣ имѣнїи просите рѣ, нѣ кости тькѡ соухы
 и ѿноуѣ недвижими. ѡни же. ѿ вл҃женаго произволенїа.
 ѿ вл҃гыѣ дѣш вѣольвкызнаго прѣложенїа. ѿще хѡщеши рѣше
 всѣа наша прошенїа ѿ имѣнїа измѣнѣити на желаемѣ нами
 мѡщен, гѡтови есмѣ прѣлѡжити. ѡни же похвалаетъ оубѡ
 99^б тѣхъ оусердїе ѡбикше во довродѣтели ѿ моучителю чю-
 дити се въ роуцѣ же даеть сѣмь просїмое. | ѡни же сѣ
 ѡбвемѣше рекома, лѡвѣзаахуу. прилагаахуу къ очѣма и
 дѣшоу коупно ѿ срѣце. слѣзы ѿ радѡсти изливѣаахуу похва-
 лахуу, припадаахуу. не имѣахуу како насладити се лю-
 вѡчѣстїа раку. и концѣ мѣри мнѡгоцѣнными. и злѣтими
 ѡдѣанныи ѡпрѣтавшѣ въ свою землѣ съ многою чѣтїю
 ѿнесоше. красѡующѣ кѣпнѡ и веселеще. тако востежавше
 скрѡвище. ѿмоу же мирь въсь неравностоателнѣ. и непо-

грѣшише прѣмоудри. нѣ сѣ въ стѣнѣ цркви положено
 ѿже въ тѣхъ домѣ, техъ оубо ненавѣтно съхраняеть ѿ
 нахѣдещи прилогѣ. ѿбо ѣже на съравнаго почеть, на
 прьвообразное влкъ въсходѣ. ѿ благыми надѣжами ра-
 ствѣть оупространяеми. нѣ и съ цртовати тои гнхъ
 оуповаемъ за нѣ и състрѣше тои. и ѿ варварскы изеше
 100^a роукѣ. Бѣ оубо въсхотевшоу, нѣ сѣ | зѣло потыцавшими
 се, ѿзѣкъ бо ре люди свое нѣ рѣкою Мѣвѣсею ѿ Аронюю.
 съхранѣ Бѣ ѿ прьвныи ѿ варварскаго неистовства моши.
 нѣ тыщанѣемъ и ревностю си хъ вѣлюбныи и великопо-
 хвалныи моужии. И не зазрите ми на женьскую слабость
 моужественое приносеца ѿме. разоума бо, крѣпкое и
 моужественое соудит се, а не еѣтва видѣнѣе. въ моужѣ
 причитаеть се ѿна. ѿ Июдѣа, ѿ Дебора. ѿже сили
 сътворише. ѿже царѣва оудръжаше. ѿже цре нечестиви
 посрамише. ѿ нѣнѣ тѣхъ земля всѣ свѣтла ѿ мнѣго чтна
 ѿ. всаковыи образы прѣвизѣна. и прѣвъсходещи вса
 иже ѿ вѣстока дѣже до западнаго океана цртва ѿна во
 прошѣше тѣмѣ исмаилите до конца смѣрише ѿ едѣа
 дихати оустроише. влгочестѣе же ѿ рѣди сътвориши, и
 тѣхъ цре же и кнезе потревише. ѿ рѣтко едѣа аще обрещет
 100^b се тамо | црковь ѿнѣ щеникъ. ѿ сѣ ѿтай и в земли съкры-
 тѣ соущѣ стилищѣ.

Зде же симъ ѣговѣнчанимъ деспотѣ. колико лѣтъ
 воримѣ ѿ си хъ, ѿ такоже виногра обираемѣ. ѿ сѣ не еди-
 ною въ лѣтѣ, нѣ на конжѣ днѣ же и чѣ. жителствють
 ради прѣбнѣ мѣтѣ, обладающѣ своими ѿко же ѿ ѿ
 начѣла. влгочестю множество ѿ добродѣтели подѣщѣ.
 Бѣ кѣ вѣ странѣ толико монастырѣ рѣци ми, таже велици
 ѿ славны. въ кѣ грѣвѣ. гдѣ толико числа вышѣ иноческо
 мнѣжество. аггльскою и несъпрѣжное житѣ живоущи.
 ѿвы оубо въ монастырѣ, на едино зреще единомыслещѣ.
 единодишщѣ. ѿ обѣщѣемъ ѣже дрѣгъ къ дрѣу себе соуѣ

образъ и пѣисаніе къ добродѣтели. ѿви же, въ безмльвіа
 нѣи стѣще, іако серафїми вжтвнмоу вгажають. мыслно
 101* жи|телство и наслаженіе имоуще. и здръжещї млтвы пѣно
 мнѣжеще. гдѣ архїерее толкко. гдѣ оусрьдїе къ Бѣ, и къ
 вжтвннѣ. гдѣ вл҃гочинїе нарѣда, іако въ властѣ и іако
 въ порѣчнѣ нигдѣ, развѣ здѣ іакоже прѣвнаа изволи
 прѣвнвати. идѣ въсхоте оупоконти се. ѿтѣ вл҃ка вьгар҃-
 скѣю славоу ѿ нїе. дарова же єи сръвскѣю. ѿное ни
 єдинѣ ѿстающоу. Сицво іако прѣнїе дѣхвалнаа мти.
 и Боу и сїе сътворшѣ промислнѣ, іако да и западнаа
 то є пришьствїе, ѿстѣт се и на лоучшаа наздѣють.

XVIII.

Житія на св. Илариона Мъгленски.

1.

Извадки отъ Евтимиевото житіе на св. Илариона.

Най-старъ прѣписъ на Иларионовото житіе, написано отъ Евтимія, се нахожда въ зографския синаксарь № 103, П г 6.¹⁾ Той е отъ XIV в. По-новъ отъ него, отъ XV в., юсова редакция, напечатана Калужняци.²⁾ По сръбска редакция го печата Даничичъ.³⁾ Ето заглавието и краятъ отъ житието, во зографския прѣписъ:

† Житіе и жизнь прѣбнаго ѿца нашого Іла-
† ріона епкпа Мъгленскаго. въ немже и како
† прѣнесень бы въ прѣславныи нашь⁴⁾ градъ Тръ-
† новъ. съписано курі⁵⁾ Евѳиміемъ патріар-
† хомъ Тръновскимъ. (л. 123).

.....
по мнозѣ же врѣмени гръцьскому оскѣдѣннѣмъ црѣвѣ и змаленѣ
въскъсьскы, блъгарскому же и зело възвелѣннѣмъ са, блгѣуѣстѣ-
вншѣи ирь Калѣдинъ блъгарское тѣгда прѣвѣше скѣптрѣ. зело
же хрѣборствѣмъ тѣгда, прѣвѣтъ гръцьска земля уасть не мала.
Оракиж глѣ и Македонѣж, Трѣвалы же и Далматѣж. къ симъ же
Иадѣж и Сладѣж, и еше же и Етолѣж. и слыша о блженнѣмъ

¹⁾ Срв. стр. 41—42.

²⁾ Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius, 27—58.

³⁾ Starine I, 66—85.

⁴⁾ и ⁵⁾ Тяя думи са тържани съ ножче, та едва се познавать.

Иларіонъ уюдеса ѿ знаменїа кѣже творѣтъ бѣ егѡ ради, желанїемъ вѣтвенымъ раждѣже са. ѿ стѣго багѣти насладѣти са хѡта, съ мнѡзѣмъ посла ѡсрѣдїемъ. ѿ съ довоѡнож уѣстїж мѡщи прѡбѣнаго Иларїона вѣземъ, съ кадїлы же ѿ ароматы въ свѡн славынн гра прѣнесе Трънокъ. патрїархъ же кѡко сѣ слыша, ѿзидѣ съ вѣсьмъ прїнѣтѡмъ въ срѣтенїе стѣго, съ свѣщамн же, ѿ кадїлы, ѡсрѣднѡ ѡблѡвѣза мѡщи хѣа іерарха. ѿ слѣзѣмн довоѡнынн тѣа ѡблѣвъ, въ уѣстннн полѡжн цркви стѣхъ ѿ славыннхъ великѡмннкъ. м. кѣже ѿ до ннѣ лежѣще, подѣважтѣ исцѣленїа невѣзѣрѣннѡ вѣсьмъ ѿже съ вѣрож ѿ любовїжъ кѣ ннмъ прѣхѡдѣшннмъ. (л. 144^а).

У Евтимия е допусната една грѣшка, че ужъ Калоянъ поставилъ мощитѣ на светеца въ черквата Св. Четиридесетъ. Истината е, че Калоянъ е заповѣдалъ да се прѣнесатъ мощитѣ отъ Мъгленъ въ Търново, но черквата била въздигната послѣ отъ Ив. Асѣня II, прѣвъ 1230 г. Светецѣтъ билъ положенъ въ повата черева отъ Асѣня II. Това се уяснява отъ Асѣновия надписъ на една колона въ сщцата черева и отъ краткѡто проложно извѣстїе за прѣнасянѣто на мощитѣ на Иларїона, находеще се въ зографскїя прологъ № 88, подъ 21 октомври, и помѣстено надолу.¹⁾

2.

Кратко проложно житїе на св. Иларїона Мъгленскїи.

Мѣцѣ ѡктом'вриѣ, кѡ. днѣ

Прѣнесенїе мѡщемъ стѣго Иларїѡна, епископа Мъглен'скаго.

Црѣтѡуюшѣ Калѡѡван'ноу цроу вѡлгар'скомоу. вратоу старѡго 'Асѣннѡ цра. ѿ прѣкѣмшѡ грѣчѣскѡу зѣмлю. Трѡкъ, Македѡннїю, Неѡдоу, ѿ дошѣ до града Мъглен'скога, ѿ тогѡ прѣкѣмшѡ ѡврѣтѣ ракоу прѡбѣнаго епѣкопа, Иларїѡна, ѿ вѣтвѣноу рѣвностїю раз'жѣгсе. вѣсхѡте прѣкѣнѣти стѣго мѡщи, въ свѡи настѡлнн

¹⁾ Послѣднїтѣ редѡве ѿ тѡко . . . са прѣнїсани отъ пролога № 47, защото въ № 88 са отъѣснати. За тѣзи прологн отъ XV—XVI в., гл. стр. 41.

црѣтоуіющїи градъ Тръновъ. еже и повелѣ соущїимъ еже по
 ѡбладстїю егѡ. и двїгше мѡци съ рѡкою прѣнесоше стго ѡ
 града того. оуслышавъ же патрїархъ Трънова града, и вѣсею
 зѣмлю вѣлгарскыє, пришѣствїе стго. и зыде съ епкопы и съ
 вѣсемъ причтомъ своимъ. съ вѡлгары и съ вѣскимъ народомъ.
 съ вѣщамы и кадиломъ. и съ вѣсакымы вѣгооуханънымы вѡнѡмы
 на срѣтенїе стго. и вънесше положїше въ вѣгоспѣнѣмъ и вѡхрѡ-
 нимѣмъ градѣ Тръновѣ. мѣца ѡктѡмвѣрїа, ка днь. И мїноуѡ-
 шїимъ мнѡгымъ вѣременѡ и лѣтѡ. въспрїемъ царѣвїа, скѡптрїи,
 нѡвы црѣ Іѡаннъ Аскнъ. єнь старѡгѡ Аскнѡ цра. и вѣ
 црѣтвоуіи ѡблѡю нѡ вѣлгары, и грѣкы же и фроугы, срѣблю
 же и дрѣвѡнаси. и вѣскимъ грады ѡ мѡра до мѡра. и зѡбли се,
 томъ цроу Іѡанноу Аскню, съзидати црковъ въ имѣ єтѡй
 вѣлїкомѣнїи и дѡброповѣднѡй, м. и тѡко цкви съзиданѣ
 вѣвшїи и вѣкращеннѣ вѣголѣпнѣ. вѣнсѣна вѣ рѡка съ мѡцїмы.
 трївѣлженнаго єтѡга Иларїѡна. и положѣна съ чѣстїю. подѣе
 цѣлвы вѣрѡю къ нїемъ прїхѡдещїи. егѡже молїтвѡмы дѡ
 спѡвит нїи Гѣ црѣтвїю своємъ, : ~

XIX.

Бѣлѣжки по българската история въ словѣнския прѣводъ на Манасия.

(Хилендарски прѣписъ).

Словѣнскиятъ прѣводъ на Манасиевата лѣтопись, направенъ по поръчка на българския царь Ивана Александра, е запазенъ въ три прѣписа — единъ въ Москва, други въ Ватикана и трети въ хилендарската библиотека. Той е важенъ поради своитѣ цѣнни прибавки за българската история. Ватиканскитѣ прибавки, въ усноредъ съ московскитѣ, бидоха обнародвани въ българската книжнина, съ неразвързани думи, отъ П. Гудевъ.¹⁾

Хилендарскиятъ прѣписъ се пази подъ № 333. Той съдържа 157 л. хартия folio, сръбска редакция. Първитѣ 38 листа са поучения, а на останалитѣ е помѣстена лѣтописята. На послѣдния л. 157^о има бързописна бѣлѣжка, която изглежда да е писана не отъ рѣзвата на прѣписвача: † сіа кнїга рѣкзѣма царѣтѣвнї мѣнатїра Хїланѣра хрѣ вахѣ прѣстїе Бїце ка стѣ стїхъ пѣписна грѣшнї Рѣхфайтъ Іермонѣ летѣ гѣ ф н (1550 г.). Приписвитѣ по българската история са писани съ киноваръ по полето на листоветѣ, като се почне отъ л. 90 та до 144 непослѣдователно. Тѣ бидоха веднажъ печатани отъ Дучича въ Гласнива на сръбската Академия, LVI, но съ много опущения и прѣмногo погрѣшки.

¹⁾ Сръ. *Чертковъ*, О переводѣ Манассиной лѣтописи. Москва 1842. *Биларскій*, О средне-болгарскомъ вокализмѣ, по патриаршему списку лѣтописи Манасиѣ. Спб. 1858. *Дриновъ* въ Браилското пер. сп. II., 56—64. *Гудевъ* въ Мнн. сб. VI, 311—361.

Прѣмъдраго Манасїи лѣтописца, събрѣнне лѣтно ѿ сзѣданїа
мнрѣ научнающею, и текуще до самогѣ црѣтва,
кѣ Никифора, Ботаниота: (листъ 39^а).

Црѣтво Анастасїа црѣ. (491—518).¹⁾

При Анастасїи црѣ, научеше болгаре поїемѣ землю сїю.
прѣшлшѣ Бѣдынѣ. и прѣжде научеше поимати Долнью землю
Ѿхридскою. и по тѣ сїю весь (л. 90^а).

Ѿ нсхода же болгарѣ до ннѣ. ѿ ѿ (870) лѣ. (л. 90^б).

Црѣтво, Кѣстентина Брадатаго (668—685).

При сѣ Кѣстѣтннѣ црѣ, придоше болгаре през Доуна. и
ѿиеше грѣкѣ землю сїю въ ниен же живѣ и до ннѣ. раз-
внше нхѣ прѣжде же нарицаше се земля снѣ Мнсіа. Много
же бесунслнн съще, исплннше и снѣ странѣ Дунавѣ. и онѣ
до Драха. и дален ѿѣѣ власн и срьбле. и проуїи конѣ едїно
соутѣ. (л. 105^а).

Црѣтво. Льва. Нконоборца (717—740).

При сѣ црѣ Львѣ. кзмане нападоше на Црѣгрѣ, и на всю
землю. и, и потонуше въ морн, и извѣнн грѣкы. а проуїе
болгаре съсѣкоше всѣ.

Въ днн сѣ цара ѿвѣрже се Рѣ къ Фрѣгѣ. заради хоули
їѣѣѣ. (л. 111^а).

Црѣтво. Лѣа. сынѣ. Константино (775—780).

При сѣ Львѣ, въ кнѣзь болгарѣ, Кардѣ. (л. 115^а).

Црѣтво Никифора Генника (802—811).

Сѣ Никифѣ црѣ и зѣде на болгарскѣю землю при Крѣмь
кнези. и спрѣва оуѣѣѣ побѣди его. и расхѣти нмѣнїе носнмоѣ

¹⁾ Годнннѣѣ на царуванѣето прибавнхѣ за прѣгледностѣ.

нѣмъ тогда. и по тѣмъ же събра се: Крѣ съ своимъ оставшимъ ѿ разбои, нападе ношю на црѣ. и не тѣмъ развѣ грѣкы, нѣ и самому црѣю гавоу ѿвѣзл. и ѿкова врѣ еѣ срекѣ и вѣлнѣде внио в нию. дааше болгарѣ пѣти :• (л. 117^о—118^а).

Црѣво Мнхѣлѣ. Рагавеа (811—813).

Съ сѣ црѣмъ пѣ Кроу кнѣ врѣ състави по ѿдрѣнѣ, и развѣ иѣ. яко и самому црѣви едѣа оуѣци. Вѣсе же црѣкое нѣмѣнѣе болгарѣ възеше. и грѣуѣское (л. 119^а).

Црѣво Лѣва Арменѣна Нѣконоборѣца (813—820).

Съ сикѣо црѣмъ пѣ Крѣ бра се въ ѿраки. нѣспрѣва оуѣво болгарѣ побѣдише. гонѣщи же болгарѣ грѣкин. не ѿпаснѣ. възвратише се ѿни, развѣише нѣхъ, яко мѣло и самъ. Крѣ не оуѣкѣченъ бѣ. коню еѣго пѣшѣ под нимъ :• (л. 120^а).

Црѣ грѣкѣ Мнхѣлѣ :• (820—829).

При сѣ црѣи вѣста нѣкто грѣ именѣ ѿома, и събра мнѣо унѣло конскѣ. яко мѣло не всѣоу грѣкѣвию землѣ и прии хѣте ѿети Мнхѣлѣ црѣво. Нѣ нѣзшѣ болгарскѣ кнѣзь Мѣртагъ, развѣи е. и побѣди. занѣ великѣ любовью нѣмѣше съ Мнхѣломъ : — (л. 120—121^а).

Црѣво Мнхѣлѣ сѣна ѿеофилова (842—867).

При сѣ Мнхѣлѣ црѣи, и при мѣтри иѣ крѣтише се болгарѣ. ѿ толь же до нѣнѣ лѣ. ф. и. иѣ. (511) нѣкогда бѣ невѣ яко сѣстра болгарскѣ кнѣзѣа пѣвѣиѣна бѣ грѣкы, и въ црѣкѣ дворѣ предѣна бѣ. и крѣчена бѣ и нѣлоуѣена кнѣзѣа. Въ црѣво же сѣ црѣи мнѣрѣ соуѣцѣ великѣоу междѣоу грѣкы и болгарѣи и промѣненѣа бѣсть на нѣкоѣмъ колѣрниѣ ѿебѣдорѣ Коуѣфарѣ :• Пришѣши же ѿна не прѣстаише оуѣци крѣата своѣ ѿ вѣре Хѣвѣ, дѣдеже и крѣти иѣго. ѿномъ же крѣтившоу се вѣстѣише болгарѣи на нѣ,

хотеше оубити него, како вървяхъ нхъ оставльша. нъ тѣмъ нзшѣ на брѣ, повѣди ѣ. и ѿ толь крѣти, ѡбвхъ волею, а другыи н моуждею :• (125^о—126^о).

Црѣтво Василѣа Македоньнина (867—886).

При сѣ Василѣинъ црѣтише са рѣси. (л. 130^о).

Црѣтво Льва прѣвѣраго, сѣна Васнѣ (886—912).

Съ Львъ црѣ, оугры нзвѣ по нѣзмѣ на Сѣмеѡна црѣа българѡ. понеже войскъ него многажды разен. нже н разенеше ѣ поялннше бълга. а то затвори се въ Дрьствѣ. Сѣмеѡ пакы воѣва на вугры поплѣ земаю ѣ, и самѣ разен и възера се ѿ тоу брѣ състави съ грѣкы и повѣди ѣ. (л. 132^о).

Црѣтво. Александръ, брѣта Львева, и Кѡстенѣнна сѣна Львова (912—959).

При сѣ Кѡстенѣинъ црѣ. Сѣмеѡ българскы вѣинде по мирѣ въ Црѣгрѣ, и вѣи се ѿ патриарха, и ѡбѣдова съ црѣмъ. и съ нѣи. нзвѣ же ѿ тѣ на пѣзмовати. и брѣни бѣвши, повѣди злѣ грѣкы подкаци. (л. 134^о).

Црѣтво Романа. Лукапѣна (920—944).

При сѣ црѣ Романъ, бългѣскы црѣ Сѣмеѡ многажды до сѣмого Црѣгрѣа пѣини, пауе же и црѣкы дворѣ пожеже, и ѡдрѣ прнеть. и при сѣ црѣти зирѣ.

Сѣ црѣа кнзкоу Пѣтрѣ црѣ българскынъ нмъ женоу.

Црѣтво Романа. сѣна Констанѣинъ Багрѣнороднѣа (959—963).

При сѣ Романъ црѣ, Пѣтрѣ црѣ българскы оумрѣ. сѣнове же него Борѣсъ и Ромѣа — тѣмъ свѣла въ Црѣнградѣ ѡпоуфѣна выста въ своѣ :• (л. 137^о).

Црѣтво Никіфора Фѡки (963—969).

При сѣ Никіфорѣ црѣ, пакнише рѣси вѣлгарскѣю зѣмлю подѣашъ въ двою лѣтоу. црѣки Никіфорѣ нзвѣдшѣ Свѣслава на нихъ : — (л. 139°).

Црѣтво Іѡа Цинисхѣа (969—975).

Сѣ Цинисхѣин црѣ приѣ Праслѣ. и възѣ вѣса црѣкѣе вѣлгѣ. и самого Бориса ѡвѣ къ Црингрѣ. съвлеуе иѣго тамо съ црѣкѣ и сътвори иѣго магистра. се же иѣсть сѣнь велѣи въ грѣцехъ. По приѣти же Праслѣстѣмъ. Свѣслау инесю рѣскому, понѣкнишѣ вѣлгаркѣю зѣмлю, и нѣ себе сътворшоу. и въ Дрострѣ емоу свѣшоу. шѣ тамо Цинисхѣи съ многими рѣтинкѣи повѣди ѣго. самого же своеволаи ѡпоустѣи. нѣ и тѣ дошѣ въ неучеи, тамо сконуа се съ всеми своими : — (л. 142°).

Црѣтва Васнаїа и Кѡстантїна. ѣмъ Ромѣ црѣа (976—1025).

Сѣ Васнаїе црѣ разѣи Самѣнѣла црѣа вѣлгарѣ подѣа. и прѣѣ Бѣдѣи, и Плисѣв, и Вѣ Праслѣ и Мѣлѣи, и проѣ грѣдовѣи многѣ, нѣ и Скопїе. прѣдѣно вѣ ѣмъ Ромѣнѣ ѣна Петра црѣа. тамо кѣ вѣ даль ѣмоу Самѣнѣль црѣ вѣладѣти. и вѣ вѣлгарѣ до ѡхрида и до Драуа и далѣе црѣтѣвоашѣ : —

Сѣ црѣ Васнаїе многѣ и вѣсунѣсѣлѣи пакѣновѣи сътвори вѣлгарѣ, и разѣоѣа люѣты. и вѣ вѣ разѣнѣвѣ Самѣнѣла црѣа. ѣи хнѣаѣдѣ вѣлгарѣ ѡслѣпѣи. на вѣсѣко стѣ ѣднѣноѣго ѡстѣвѣа вѣ съ ѣднѣмъ ѡкоѣ. и ѡсла и хѣ къ Самоуѣнѣлѣ. вѣдѣв же и хѣ ѡнѣ ѡ ѣдѣа оуѣмрѣтъ : — (л. 142°—143°).

Самодрѣжѣство црѣа Кѡстантїна. вѣ Васнаїеѣѣа (1025—1028).

ѡ сѣ Васнаїа вѣ вѣлгарскѣо црѣтѣво нѣ ѡблѣстїю грѣцѣскою, далѣе и до ѡсѣнѣ црѣа вѣлгарѣ прѣѣѣаго : — (л. 144°).

Хрисовулъ на манастиря Св. Никола Мрачки (Орѣховски).

Най-цѣнната отъ старитѣ български грамоти, както по своята автентичность, тъй и по своя исторически материалъ, е безъ съмнѣние тази на Ивана Александра, дадена на манастиря Св. Никола въ мѣстѣ нарицанѣмъ Орѣховъ; на 1 декември 1347 год. Той биде издаванъ отъ Григоровича, Шафарика, Срезневски, Звънчарова (литографно факсимиле), Бобчева, но се и до днесъ оставаше неустановено за кой именно манастирь се отнася. Едни, водими отъ названието Орѣховъ, дирѣха манастиря при Горня-Орѣховица (Търновско) или при Орѣхово на Дунава; други, като гледаха, че първитѣ поменати въ хрисовула селища са софийски, дирѣха манастиря въ Софийско.¹⁾ Сега, съ откриванъето и на втори хрисовулъ за сщия манастирь, съ нови подробности, въпросътъ за мѣстонахождението на манастиря се рѣшава. Освѣнъ това, новата грамота дава цѣнни вѣсти за топографията на горня Струма прѣзъ XIV в. и добъръ случай за образецъ на сръдньовѣковенъ подправенъ документъ, каквито издирвачътъ срѣща често по манастирскитѣ и др. архиви.

Този цѣненъ за науката фалсификатъ се намира въ архивата на Хилендарския манастирь, между сръбскитѣ грамоти № 11.²⁾ Написанъ е на пергаментъ, 40 см. × 28 см. Печатътъ е откъснатъ, но личатъ дупки и сиви слѣди отъ копиренитѣ нишки, о които той е билъ прикрѣпенъ. Писмото е полууставно, хубаво. На нѣколко мѣста има палимсести;

¹⁾ И. А. Сырку, Записки имп. рус. арх. общества II, 127—132; *Пречекъ*, Патуваня, 19; Училищенъ Прѣгледъ за год. 1902, II, 158—159, *Бобчевъ*, Старо-български правни паметници, 160, 162.

²⁾ Още Григоровичъ (Очеркъ путешествія 2 изд., стр. 42) бѣ далъ бѣлжка за този паметникъ, но и досега оставаше неиздаденъ и необясненъ.

тѣ са означени по-долу въ текста. Текстътъ е копие отъ хрисовула на Ив. Александра, съ прибавки на нови селища и названия, замѣна на думитѣ *царство ми* съ *кралевство ми* и съ подписъ на Стефана Уроша, кралъ на всичката сръбска земя и приморска, на овчеполската и велбуждската.¹⁾ Дата има само за мѣсеца — септември 9 день (въ Ив. Александровата грамота е 1 декември 1347 г.). Редакцията на паметника е смѣсена — сръднѣобългарска и сръбска. Прѣписвачътъ, воденъ отъ първия хрисовулъ, писвалъ думитѣ съ юсове, а сетнѣ отгорѣ поправялъ съ съотвѣтни сръбски замѣстници *ѡ* или *ѣ*, и то не навсѣждѣ.

По всичко личи, че паметникътъ е подправенъ. Бие на очи, че току-речи всичкитѣ дарени имоти и селища на манастиря, пѣкъ и той самиятъ, не са били нѣкога сръбски владѣния, та и не е могло сръбски кралъ да казва за този манастиръ *манастиръ кралевства ми*, *земли кралевства ми*. Последнитѣ думи не биха фигурирали дори ако Стефанъ Урошъ Дечански, съ позволение на Михаила Видински, би искалъ да даде правдини на манастиря. Хрисовулътъ на Ивана Александра за сжщия манастиръ и правдини много обезсилва нашата грамота, особено като се знае, че при Урошевици (Милутина, Дечански, Душана) никакви териториялни промѣни не са станали между Сърбия и България въ полза на последната, та да могатъ едни и сжщи селища да стоятъ ту въ български, ту въ сръбски прѣдѣли. Отъ друга страна пропусчането на думата *царство ми* вм. *кралевство ми*, както и палимсеститѣ, нѣкои отъ които са писани дори и съ друго мастило, говорятъ най-краснорѣчиво за подправката на документа. Има и цѣли прѣдложения изпуснати, прѣмѣстени или други прибавени. Прѣправячътъ е билъ българинъ. При всичкото си желание да пише по сръбски, той не е могълъ да се избави отъ *ж* и *л*, и на едно мѣсто е употребилъ чисто българската дума *голѣми* вм. *велики*. Подправката ще е извършена слѣдъ 1347 г. въ самия манастиръ Св. Никола отъ неговия игуменъ, който е ималъ на разположение Ив. Александровата грамота. Но дали скоро слѣдъ тази дата или късно? Чини ми се слѣдъ много години, когато прѣправячътъ не е знаелъ дали поменатитѣ въ грамотата села са били български. Това врѣме е настѣпило при

¹⁾ Отъ тѣзи титли се вижда, че се говори за Дечански (1321—1331).

князь Константина Дѣяновъ, който слѣдъ 1382 г., като наслѣдникъ на Неманичитѣ, владѣше всички въпросни села по Струма, заедно съ монастиря св. Никола.¹⁾

Ето вѣренъ прѣписъ на този втори Св. Ниволски хрисовуль.

Благоустьивно уѣо. и зѣло бѣгодно. и всѣмн похваиноѣ. еже къ стымъ и бѣжствьнымъ црквамъ. теплж(з)²⁾ любовь нмѣю. нзредно оукрастити даромъ же и повелѣниемъ црскимъ. тожѣ и вседръжителю. бѣгоу оугодно иѣ | и ѣ всемъ блгопретно. тѣмъ же и крѣства мн. теплоу любовь а(е) нмѣю къ снмъ бѣжствьнымъ црквамъ. и дръзноклѣнне оуцрѣно. нзреднѣ же къ стомуу и тепломоу. помощникъ и посовителю. крѣства мн. стомуу и велнокславьномоу. уюдотворцоу. архирерархоу хвоу Николь. еже и къ всакы бранехъ. приклюуышихса(е) крѣтва мн. не ѣ|стжно теплѣ. помагажшомоу. крѣствѣ мн. тѣмъже. и крѣстко мн. се поменукише слово прѣка Дѣлѣ. еже рѣ гн | възлюбнхъ красотѣ домѣ твоего. и мѣсто вселеннѣ славы твоее. и нжѣ рѣ съ снми бѣжствьнымъ црквамн. црне | црюють. и роуъ црскы възвншаеть са(е) и дръжава нѣ. оуцвръжѣет се. и силны правдоу пишуютъ. и рекноуоу крѣко мн. | семъ словесн. и хоте снѣ бѣжствьныне црквы оукрастити. нзвѣстно ѣко же иѣ лѣпо. ѣко же и сж(з)щнн мнмошѣдшен | црне. соуши съдръжителне. скыфтра царьскааг○.³⁾ оукрастити(е) и записаше. уѣстна бѣо наурѣтама пишмене. нзбраннѣе. нхже оузрѣвше. крѣво мн. и порекноуаж снмъ. и хота приложити. и покрасити. и уѣ достоинж(з) | блгодареннемъ. съкръшити хота(е) ѣко же дѣнтѣ. просвѣтити крѣз мн. и направити коежѣ мѣсто кою лнео | црккѣ. не тѣкмо велнкыж(е). еже сж(з)ть стѣмѣ дѣвнѣ. нѣ н малн жжѣ. в ннхъ же тѣкмо. нарнцаетъ са и прославлѣеть са нме иѣ хлѣ бл ншего. и православлѣа вѣра хртнѣаньска. и того же радн блгонзволи. крѣво мн. | и кндѣхъ црккѣ ѣбветѣшавшоу. велнокславнаго и уюдотворца. архирѣрха

¹⁾ Срав. *Йор. Ивановъ*, Сѣверна Македония, 125—126.

²⁾ Поставената въ скоби буква е писана върху самата прѣдидеца, като поправка.

³⁾ Разреденитѣ думи са палижсести.

хѣа Николы. Мрауѣскааго. | разваанъ ис темелнѣи. н създавъ. н пописавъ. н съврѣшивъ. яко же естъ льпо. н видѣвъ. крѣво ми. запнса|вшее хрѣсоволе. стопоуевшихъ прѣвий ѿрен. н томоу поревнова. крѣво ми даровати настожци снѣ. | хрѣсовзъ. томоу на мастнроу крѣво ми. стого н великославнаго уюдотворца. архнерѣха. хѣа Никольї. | еже ѣе кь мѣстѣ нарицаемъмъ Ѡрѣховъ. за все ѡбласть. н съдръжанне. того мастырѣ н за вса(е) мѣ | люди. н за вса моу работннѣи. н за вса(ѣ) мѣ. гевгелнѣи. н за люди Ѡрѣховънъ. еже свѣ въ Срьдци н сели|ща Бланца. до межюу Костина брода. н селище Бобовири. н селище Дрьстрѣне. н конерьзъ. н сѣнокосн в Ракн|ти. н Блатеуннцоу съ всѣмъ браннщемъ. н мѣръ Ёжню Перивоуѣскъ с мѣстн н с Ёнградѡ. | во дннца ѣ грѣ ндеже аще соуѣ: нли свѣть парннн. нли ѡроци. нли техинтарне. нли люѣ каки (sic) любо. нли соуѣ ннѣа нли виногради. нли сѣнокосн. нли | жрьнѣи (sic). нли кипоурнѣи. нли периволе. нли браннща. нли рнѣна ловнща. нли ѡрѣшне. нли ннѣе. каковыѣ | лнѣо соуѣ. стасн. н прилежаннѣа тога моностырѣ. съ всѣмъ да ѡбладоуѣть. тѣѣ монастырѣ. стого архнерѣа | уюдотворца Николы. тоже видѣвъ крѣв ми прѣдннн ѿрен мнмошѣшнхъ: видѣвъ приложеннѣа. тоже видѣвъ крѣво ми приложнхъ село Уерѣнець н Скакавнцъ. н в Периволи виноградь с овоцинемъ. н селище Уело|пекъ. на Драгокннннн. до Калоугерѣского брода н до Рѣжавннѣского дроума, н село Драуѣво на Строумѣ. | н воноградъ (sic) в Дѣвѣевѣ. н дроугн виноградь въ Скрннѣ. н дроугн виноградь в Жнтомиѣснѣ. его же ѣе даль ур|ностарець за пострнѣ сн. межа ѡ Мракоу ѡ коудѣ истнѣе Жнтѣша догдѣ втнѣе Блато. н крѣва ми настожци | работнннн. нли севасти нли прахторѣ. ѡбладжци по землн. крѣва ми. да не ѡбладоужѣ ѿркннннн люми. | н глобн каковы любо оустрадѣѣт се. въ люхъ манастирѣскнхъ. нли малн нли голѣмн. нли фоумѣ. нли | распоуѣсть. нли разбои. нли коньскн татѣ. нли ннѣ проуне глобы. да не метѣхъ с тѣмн глобарѣн н се|кастн. крѣва ми разкѣ архнмоудрнѣ (sic) настожци оу стго Николѣ. да сн взнматѣ к манастирѣ что ѣ пра|кннѣа. такоже н поповѣ кон соуѣ

в людехъ в мастиръскѣ. да нмъ не пакости великаа цркви. ни
 про|топопа ни ексарси. ни нны проунѣ. нь да прѣкывають
 свободно люде того мастиръе. крѣамн. н да | нмають льгунноу.
 дондеже живе. крѣо мн. нь н по смърти крѣа мн. кто боуде
 насаядникъ. крѣа мн | нан снъ нан соудодникъ. крѣа мн. нан н
 ннъ кого бѣ ѿбереть н посадить на прѣстоле. крѣа мн. да не |
 попереть. ни да разроушнть сего хрисовула крѣа мн. нь нахе
 да понавляеть н потвърждаеть. како же ие | лѣпо. стымъ н право-
 славнымъ цремъ творити. како же н само. крѣо мн не разроуши ни
 пометноу. нь | пѣ потвърди н поновн. н проскъти. кто ли
 разроушнть н попереть сего хрисовула (sic) крѣа мн такоаго да
 н|скоуцитъ бѣ своимъ праведнымъ сждомъ. страшнымъ н невид-
 нимымъ меуемъ. н да нмать клятвоу ѿ бѣ | н ѿ прѣтою его
 мѣре. н ѿ. бѣ. апль. н ѿ всеѣ стнхъ боу оугодившихъ. н съ
 Юдоу уестъ да нма. дарова. хрисв|взль крѣо мн на всяко из-
 вѣстно оутвърженне. свободоу унстѣн въ оудръжанне вѣчное.
 мастирю стго | н великославнаго уюдотворица архнеретъ хѣа
 Николы. за все моу дръжвоу н ѿбласти. н за люи н за всее |
 емоу правны. писа н пописа крѣо мн. мѣа сѣктъ ѿ. днѣ.

Стефанъ ѿрошь крѣа :· въ хѣ бѣ. вѣрнн. н самодѣжавнн.
 крѣа. всен Српскон земли н По|морьскон :· н ѿвучельскон.
 н Вельбоужьскон :·

Да дойдемъ сега на главното питање — *мѣстонахождение*
ието на монастыря. Поменатитѣ въ хрисовула селища се
 намиратъ въ Софийско, Радомирско, Кюстендилско и Дупнишко.
 Това ни упѣтва вече донѣйдѣ дѣ да диримъ монастыря, който
 билъ, казва се, не отъ голѣмитѣ лаври, а отъ малкитѣ мона-
 стии. Прозвището на монастыря, нареченъ *Мрачьскы*,
 въ мѣстѣ . . . *Ѿрѣховъ*, вече ни довежда прѣво къмъ търсе-
 ното. Покраината *Мрака* (сега *Мраката*) съ своето село Изворъ
 се споменава още въ 1330 год., по случай на Велбуждската

бита.¹⁾ Тя и сега е запазила името си и обгръща 30 села около р. Струма, въ радомирската околия. Мрачски села са: Пещера, Раянци, Калотинци, Враня-стѣна, Жабляно, Бѣлово, Блатешница, Калища, Егълница, Дебели-лакъ, Изворъ, Негованци, Кленовникъ, Житуша, Жедна, Каси-лакъ, Кондофре, Чуловецъ, Проваленица, Долни-Раковецъ, Горни-Раковецъ, Боборади, Бѣланица, Върба, Прибой, Пчелинци, Подърненци, Николаево, Лобошъ, Ковачевци, Райкиловци.²⁾ Единствениятъ въ Мраката манастиръ Св. Никола лежи въ землището на с. Пещера. Селото е на 3 километра сѣверно отъ р. Струма, а манастирътъ отстои отъ срѣдището на селото нѣщо на 2 километра на сѣверо-изтокъ. Манастирътъ е разположенъ въ малка долина, обградена съ джбообразли хълмове. Наблизу, въ мѣстото *Орѣшковецъ*, което отговаря на мѣсто *Orfchove*, се намира частъ отъ манастирскитѣ ниви. Тази мѣстность се намира на около километръ на юго-изтокъ отъ манастиря, на 2 километра отъ срѣдището на с. Пещера. Тази мѣстность много прилича на манастирската — една падина заобиколена съ хълмове отъ три страни. Орѣшковецъ се състои отъ ливади, ниви, гора и малко овоцна и зеленчукова градина, съ изворъ, който напоява ливадитѣ и градинитѣ. „Нѣкога, казва прѣданието, цѣлата тази мѣстность е била манастирска, а сетнѣ е била усвоена отъ частни лица. По границитѣ на тази и други мѣстности има изкуствени могилки, за които се говори, че били поставени за прѣдѣлъ на манастирскитѣ имоти“.

За *историята* на манастиря Св. Никола ни даватъ вѣсти пакъ хрисовулитѣ. Отъ Иванъ Александровия хрисовулъ узнаваме, какво и прѣди този царъ други владалци съдръжателни снитра бѣлгарскаго цртва били направили подаръци и оставили хрисовули на този манастиръ и че, слѣдователно, послѣдниятъ е съществувалъ прѣзъ врѣме на Асѣновци, ако не и по-рано. Каква е била съдбата му прѣзъ турската робия, не е извѣстно. Нѣма съмнѣние обаче, че и него, по-рано или по-късно, е постигнала участъта на другитѣ бѣлгарски манастири — разорение и плѣнъ. Послѣднитѣ негови обитатели

¹⁾ И прѣди на мѣсто глаголемо Мракоу . . . въ прѣдѣлъ земане Бѣлгарскимъ въ мѣсто рикомо Извори (*Даннло, Животи краљева и архиепископа српскихъ*, 193).

²⁾ Тѣзи вѣсти за Мраката ми даде любознателниятъ учитель въ с. Пещера Е. п. Захариевъ. Нему дължа и свѣдѣнията за сегашното състояние на манастиря св. Никола Мрачски.

монаси ще да са занели въ Хилендаръ монастирскитѣ грамоти или ще са ги прѣдали на хилендарски таксидиоти, за да се съхранятъ тамъ и до днесъ двѣ отъ тѣхъ.

Запугѣлиятъ кой знае отъ кога монастиръ билъ поразчистенъ и уголѣменъ съ една скромна отшелнишка колиба едва къмъ 1840 година.¹⁾ Врѣмениятъ неговъ пръвъ подновитель билъ странствуещиятъ свещеникъ Симонъ, който дошълъ тукъ съ сина си отъ родното си село Лѣва-рѣка (Трънско). Турскитѣ власти, като узнали за новоотворения монастиръ, уловили попъ Симона, обѣсили го, а сина му мѣчили да се потурчи, докато най-сетнѣ той сполучилъ да избѣга въ Рилския монастиръ. Скоро по това врѣме, първенци и свещеници отъ Пещера и другитѣ околни села се застъпили прѣдъ властѣта и получили позволение да пристроятъ при старата малка черква още една часть. Прѣзъ 1842 г. черквата била проширена. Пръвъ управитель на монастиря станалъ дѣдо Лазо Дамяновъ отъ с. Пещера. Службата прѣзъ празницитѣ извършвали свещеницитѣ отъ близкитѣ села. Слѣдъ двѣ години дошълъ тука отъ Кратово попъ Теофанъ, постригълъ се монахъ и станалъ управитель на монастиря. Подиръ Теофана управлението поемали пакъ дѣдо Лазо, светогорцитѣ йеромонахъ Рафаилъ, йеромонахъ Юстинъ, Раде Вилаетски отъ с. Върба (бивши служителъ въ Рилския монастиръ), монахъ Прокопи отъ с. Радибошъ. Прокопи билъ изпърво монастирски служителъ, но послѣ билъ постриганъ отъ владиката Панарета, епископъ-помощникъ на кюстендилския митрополитъ Дионисия (1845—51 и 1858—60 год.). Прокопи построилъ двуетажно здание и се поминалъ прѣзъ 1879 г. Въ врѣме на освободителната война монастирътъ билъ оплѣненъ отъ турцитѣ.

Слѣдъ освобождението монастирътъ се управлявалъ отъ свещеници или отъ черковни настоятелства до 1895 г. Тогава, по екзархийския уставъ, монастирътъ прѣминалъ подъ надзора на епархиалното началство и въ 1897 г. за управитель билъ назначенъ пещерскиятъ старъ свещеникъ Михаилъ Пешовъ. Дѣдо Михаилъ съборилъ слабата пристройка отъ 1842 г. и съградилъ нова пб-яка, като оставилъ древнята черквичка да служи за олтарь на новата. Той се поминалъ въ 1904 год.

¹⁾ Срв. краткитѣ бѣлѣжки за това въ издадената брошурка (16 стр.) отъ монастиря прѣзъ 1899 г. подъ заглавие — Значението на монастирътъ и кратка история на монастиря Св. Николай въ с. Пещера (Радомирска околина).

Сега монастирски управителъ е враня-стѣнския свещеникъ Дим. Петруновъ.

Монастирскитѣ имоти се намиратъ само въ землището на с. Пещера: 25 декара овощни градини, 28 декара ливади, 58 декара ниви, 455 декара гора. Добитъкъ има: 2 рала волове, 2 коня, 3—4 говеда, бози, свинѣ, домашни птици. Имотитѣ се обработватъ отъ монастирски ратае, на брой 7—9 души. Ратаетѣ се пазарятъ за по година. До прѣди възобновлението на манастиря, всичкитѣ му земи били взети отъ селянетѣ. Сетнѣ земитѣ били едни продавани на манастиря, други подарени, особено онѣзи, които лежали въ мѣста наричани още отъ старо врѣме „манастирски“.

Старини въ манастиря сега нѣма. Прѣди години тамъ била намѣрена антична статуя. Единъ фрагментъ съ образъ на божеството Митра бикобоецъ билъ намѣренъ при копанье основитѣ на новата постройка. Пази се въ Народния музей въ София. Проф. Иречекъ видѣлъ у архимандрита Зиновия рѣкописно евангелие отъ с. Пещера, отъ 16—17 вѣкъ, безъ юсове. Иконитѣ и надписитѣ на старата черквица са замазани.

Мѣстнитѣ имена, поменати по редъ въ хрисовула, са слѣднитѣ:

Врѣховъ, мѣстность при манастиря Св. Нивола, до с. Пещера, въ Мраката (Радомирско).

Грѣдъць. — София.

Бѣлица. Селце въ софийската околия, на з. отъ града.

Костинъ бродъ. Село въ софийската околия, на с.-з. отъ града.

Боговци. Село съ такъво име сега нѣма. Може би то да е Боговци, раздалечено отъ Бѣлица и Костинъ-бродъ на по 10 километра.

Дръстрѣне. Непознато село.

Коняркъ ?

Ракита. Село въ софийската околия, на 7 километра сѣверно отъ Брѣзникъ.

Блатчица. Село въ Мраката, радомирска околия, на 5 километра южно отъ Струма.

Периволь, съ своя черква **Мѣръ бжиа**. Село въ кюстендилската околия, на р. Драговицица, притокъ на Струма. Старинската периволска черква пази още нѣкогашното си име — Успѣние Богородично. Новата се казва Св. Димитъръ.

(Градъ Бельвоуждъ). Боденица 8 грѣ. Разбира се градътъ Кюстендилъ.

Черѣница. Селище съ това име сега нѣма, а само мѣстность на сѣверо-западъ отъ с. Скакавица.

Скакавица. Село въ кюстендилската околия, на десния брѣгъ на Струма.

Челопекъ на Драговицица. до Калоугерьскогo брода и до Рѣжавичьскогo друма: Това селище, очевидно въ кюстендилската околия, сега не сѣществува.

Драговицица Голѣмъ десенъ притокъ на Струма, който иде отъ кюстендилското Крайще.

Рѣждавица. Село на лѣвия брѣгъ на Струма, въ кюстендилската околия, по-долу отъ Скакавица.

Драчево на Струмицѣ. Табѣво село нѣма.

Дѣтачево. Вѣроятно село Дяково, дупнишка околия, край пѣтя отъ Дупница за Радомиръ.

Скрино, отечество на св. Ив. Рилски. Село на десния брѣгъ на Струма, дупнишка околия.

Житомицьскѣ. Положението на този нѣбогапенъ градецъ остава за сега неизвѣстно. Той се споменава прѣзъ 1189/90 год., когато Стефанъ Неманя, слѣдъ отминаванье на кръстосцитѣ, нахлулъ въ византийскитѣ области и разсипалъ градоветѣ Сръдецъ, Перникъ, Земенъ (укрѣпление на Струма Земля), Велбуждъ, *Житомицьскъ*, Скопье и Лешскъ,¹⁾ и послѣ се повърналъ. Тука Житомицьскъ е поставенъ между Кюстендилъ и Скопье, а въ грамотата той слѣдва по редъ нѣйдѣ по-долу отъ Скрино на Струма. Иречекъ го търси на мѣстото на сегашния Пастухъ, надъ Скрино.²⁾

Межа ѿ Мракоу ѿ коудѣ истече Житѣша догде втиче Блато. За Мраката (покрайна въ Радомирско) се каза по-горѣ. Рѣка Житуша извира отъ планина Колошъ, тече прѣзъ село Житуша (въ Мраката), село Негованци и се влива въ р. Блато, лѣвъ блатиетъ притокъ на Струма.

Св. Никола Мрачьски. Прозвище на манастиря споредъ покраината (Мрака), въ която лежи.

Като оставимъ на страна обяснението на цѣнитѣ за сръдньовѣковното държавно устройство термини, които се за-

¹⁾ *Ъ. Стојановиѣ*, Споменик III, 124.

²⁾ Срв. *Иречекъ*, Пѣтувания, 608. — *Ивановъ*, Сѣверна Македония, 82, 83.

ключаватъ въ нашия хрисовулъ, щѣ се спремъ само на двѣ-три особености, които не личатъ въ Иванъ Александровата грамота:

Гѣвгеліа. Въ Ив. Александровата грамота стои зѣвгеліа. Въ други паметници се употрѣбѣва формата зѣвгарь, която и до днесъ се е запазила въ народнитѣ говори. Думата е гръцка (ζευγάριον) и ще рече чифтъ, рало волове, а сѣщо тѣй и оратна земя за едно ступанство. Формата гѣвгеліе, ед. ч., е твърдѣ важна за обяснение името на едноименния македонски градъ Гевгели. Този градъ, допрѣди прокарванъето на крайвардарската желѣзница, билъ малко чифлишко село съ нѣколко зевгара.

Ръждавичьскы дромъ. Срѣдньовѣковното съобщение между Велбуждъ и Мраката е вървѣло край Струма: Кюстендилъ — Стѣнско — (Ръждавица) — Скававица — Земенъ (крѣпость) — Мраката. То е работѣло до прѣди половина вѣкъ.¹⁾ Още въ 1330 г. българскиятъ царь Михаилъ се упжилъ срѣщу сѣрбитѣ прѣзъ Мраката, Земенъ за велбуждското поле. Въ Земенъ е било главното укрѣпление, което пазѣло този стрѣменъ пътъ. Срѣдньовѣковни укрѣпления стоятъ още и между Земенъ и Ръждавица. Новостроещата се желѣзница отъ Радомиръ за Кюстендилъ минава сѣщо тѣй покрай този старински ръждавишки друмъ (δρόμος).

Интересни са и титлитѣ на краля Стефана Уроша Дечански, който владѣе освѣнъ сѣрбската земя и приморската (до Адриатика), още и овчеполската и велбуждската, като не сѣрбски. Часть отъ Овче-поле бѣше взелъ още Милутинъ, но срѣдището на Овче-поле, градътъ Щипъ, падна подъ сѣрбитѣ едва при Дечански, слѣдъ войната въ 1330 г.²⁾ Сѣщо и Велбуждско цѣло биде закрѣглено за сѣрбскитѣ владѣния при Дечански. Пасажътъ Стефанъ Урошъ краѣ :: въ Хѣ Бѣ. вѣрни и самодрѣжавни. краѣ. вси Сѣрпъскон земи и Поморъскон :: и Швечейлъскон. и Белъкоужъскон :: е цѣненъ за историческата етнография. Овчеполско (Щипско) и Велбуждско (Кюстендилско) право са поставени като не сѣрбски земи.

¹⁾ Срв. *Ивановъ*, Сѣверна Македония, 279.

²⁾ *Данило*, Животи краляева, 197.

Зографска българска история.

ИСТОРИЯ

вкратцѣ ѡ Болгарословѣскѡмъ народѣ.

Болгарскій народъ изыде древле ѿ Чернаго моря, ѿ рѣки Волги изъ великіа Скандинавіи и звѣхъ сѧ тамо гимѣри и вимѣри, егда оумножиша сѧ, изыдоша первое на бѣвѣ странѣ, и ещѣ предъ 'Алеѡандромъ маведонскимъ. 'Иллѣрикъ первый краль бѣше. потомъ же на 1772 (3522 г.) по сотворѣнїи мїра, кралеваше ѣми краль Бладїлїй, ѡнь Филїппа маведонскаго црѧ побѣди и подданна егѡ сотвори. послѣди же паки на 1785 (3685 г.). бѣхъ два брата ѣмъ кралева Брѣмъ и Болгъ, понеже много кралева надвоеваша, и много зѣмлю оубовїиша, той народъ назва сѧ по своему ѣменемъ. а той Брѣмъ повоева западную странѣ, и остана тамо, по край западнаго моря, Блатїйскаго оу Померанїи, назваша сѧ пѣми слѡвацы потомъ же и брандибѣри. а Болгъ | на восточныя странѣ и зѣмли повоева 1° и оубовїи. и со своимъ народомъ посели сѧ, и назваша сѧ болгары. кой потомъ со 'Алеѡандромъ Маведонскїмъ воюа ѣма ѣмъ оста сѧ маведонане. но паки, по хрѣстовомъ рождествѣ в' царство Оуалента царѧ цареградскаго, паки ѿ Волги прїидоша, и даде ѣмъ Оуалентъ да сѧ населиша по край Дѣнавѣ. паки на 1795 (495 г.). по хрѣтѣ в' царство Анастасїа царѧ грѣческаго прїидоша с великимъ вѣиномъ ѿ Волги, и люто разбиша грѣческое вѣиство,

над рѣкою Зѣртою, и оусвоиша Оракію, и едва царь греческій со многими дарами смири са съ ними, и ѿидоша оу Сремѣ, и тамо Теодорі^рко^б готскимъ италійскимъ кралемъ обладани осташа в'лѣто хр^тово ф^г (503 г.). Потомъ паки в'лѣто, ф^д (514 г.) прїидоша ѿ Волги с' **Вѹфалліаномъ**¹⁾ а²⁾ вождомъ своимъ, и бѣша Царь градъ, и царь дарами смири са с' ними, и оу Оракію прїидоша и поселиша са. и по немъ вождь бѣ, **Вѹкнучь**, а по Вѹкичи **Драгнучь**. паки в'лѣто, б^г х^жс (666 г.). множайшій ѿ Волги изъ великіа Скандинавіи с' вождомъ своимъ. **Орбатомъ**. в'царство Константина д^д четвертаго, тимъ именемъ оусвоиша всю Оракію. и Мисію, 2^а и много крѣтъ порази воинство греческое той **Обратъ**, и на всѣкое лѣто дань взи́маше ѿ царя греческаго. и престолъ кралевскій во **Охритѣ** постави; а прежде оу Т^рново владѣхъ, и вси идололатри бѣхъ сирѣчь идолослужители, и той **Обратъ** велми хрѣбрь бѣше, и на всѣ страны, а найпаче с' грѣки. и тогда разумѣша грѣцы како ѿ Волги великіа прїидоша, и назвахъ ихъ **Волгари**. по смѣрти **Обрата** настѣ на кралѣвство. **Бутал** сынъ егѡ и онъ б^б велми бѣше хрѣбрь, и тѣжкій рѣтъ творѣше. со **Истиніаномъ** вторымъ, и всегда побѣждѣше, и зѣмлю оусвоеваше, и дань ѿ царя взи́маше, дондеже живѣ бѣше. по негѡ же настѣ на кралѣвство сродникъ егѡ велми хрѣбрь. **Тревелліи** онъ бѣше мѣдръ и свободѣ щасли всюдѣ на вѡйсѣхъ и непреодолимъ: онъ помѡже **Истиніанъ** третіемъ, когдѣ бѣше **Азими** егѡ изгналъ с' п(р)естола изъ Царя града, и въ **Херсонѣ** заточилъ. **Тревелліи** же поиде на Црѣ градъ и сілою взя и предаде **Истиніанъ** вѣрно, и паки дрягій пѣтъ безчисленніи арапи | бѣхъ оударили на царе- 2^б. градскѣю державѣ, превелик(ий)³⁾ ѿиде с' воинствомъ своимъ

¹⁾ За прѣгледность, именована на българскитѣ царѣ поставихъ съ поглѣсти словѣнски буквы. Съ изключеніе на главнитѣ буквы при собственитѣ имена, всѣгдаѣ запакихъ правописа на оригинала.

²⁾ Буквенитѣ числа отстраня посочать реда и броя на българскитѣ царѣ: **Виталианъ**, **Вукичъ**, **Драгичъ** и пр., коитѡ царували на югъ отъ Дунава.

³⁾ Вм. **Тревелліи**.

отай, и нападе на нихъ, и посече ѿ нихъ тридесать
и две тысящи. и прогна ихъ ѿ всея державы греческия,
но царь Иустиніанъ забѣ толикое добродѣаніе, ꙗже бнъ
ѣмъ сотвори. но воздвѣже брань велю, и завоева болгар-
скую землю, тогда и Тревеллій собра свое воинство и би са
с нимъ и побѣди, и едѣ самъ царь Иустиніанъ с неволико
бѣтче в Царь градъ. потѣмъ. послѣ той брани, Тревеллій
позна Бг̃а и кресті са, и бысть хр̃тіанинъ: бнъ первый
ѿ болгарскихъ кралевъ с народомъ своимъ вѣрова, и мо-
наѣты бѣ оустрѣи близъ Охрида, и бысть монахъ. и на
кралѣвство постави старѣишаго сына своего именемъ,
Теркѣла, и бнъ бѣше храбръ в воинствѣ, но по некое 3
врѣмѣ обраті са на идолослуженіе, тогда Тревеллій, паки
взѣтъ кралѣвство, и сына своего **Атъ**. и ѣзбодѣ ѣмъ ѣчи:
и рече почтѣ погубилъ еси ѣчи душѣвныя, и не видиши
свѣтлость вѣры хр̃товы, и не си достоинъ. да зриши тѣлес-
ныма ѣчима, слнце и мѣць, и постави на кралѣвство с̃на
своего юнѣишаго именемъ **Моусѣа**, и рече ѣмъ стрѣжи са 3^а и
сыне да не твориши ꙗвоже братъ твой. занѣ не ѣчи токмо
ѣзбодѣти хоцѣ, но и главѣ ѣрѣзати. по семъ паки воз-
враті са в монастырь свой, и бысть стѣи, има ѣмъ в
монашествѣ Оеовѣтѣсть в лѣто **ψγ** (703 г.). бнъ бысть
первый хр̃тіанинъ и стѣи ѿ бѣгарскаго народа. и Моусѣй
сынъ ѣго добръ бѣше и силенъ на брань, и даде великую
пѣмощь Лвѣ Исавру, когда бѣху срацѣны пришлі на
Царь градъ, ѣзсече двадесать и две тысящи срацѣновъ,
и прогна ихъ ѣз греческой области. по смѣрти ѣго пріѣтъ
корѣнъ, сродникъ ѣго, **Асѣнъ Великій**, во врѣмѣ того 3
же Лвѣ Исавра, и имѣху любовь мѣжду собою с царемъ
Лвомъ, и пѣмощь ѣмъ велику сотвори, понѣже арапи взѣли
Арменію, и Мидію лѣчша земли царѣви. того ради моли
Асѣна, и аѣте Асѣнъ бѣде с воинствомъ своимъ на арапы,
и безчѣсленныя поразі, и прогна ихъ, а Арменію и Мидію
ѣсвои, и предаде кесарю Лвѣ, и дрягѣа арапы ѣубоаша са,

и не покъсѣша са прѣче бѣти са с' греки. и' за таковою | по- 3^а
 бѣдѣ даде ѣмѣ кѣсарь тѣтлѣ и' коронѣ царскѣ. а по нѣмѣ
 настѣ на царство сродникъ ѣгѣ, именовъ **Дѣобре**, ѣнѣ г'
 не бѣше мѣренѣ и' много крѣтъ сотвори бранѣ, с кѣсаремъ
 грѣческимъ за зѣмлю, и' за грады, и сперва побѣждаше, а'
 послѣ побѣждаше са, понеже ѣсворбиша са болгарскѣ бѣ-
 лѣре на него и' дубина ѣгѣ. и' ѣворони са: **Телѣзѣи**, 2^а
 и' ѣнѣ не бѣше щастливѣ в' побѣдѣ, и' болше губѣше, не-
 жени добываше. тогѣ ради и' ѣгѣ господѣ дубина. и' ѣво-
 рониша **Славина**, ѣ же сластолюбивѣ бѣше: мирѣ с кѣса-
 ремъ сотвори, и' не радѣше да возвратитѣ зѣмлю юже бѣхѣ
 кѣсари дѣсвоили: тогѣ ради болгарскѣ господѣ дѣчинѣша
 совѣтъ да дѣубиють ѣгѣ, ѣнѣже развѣбѣ, дѣубѣже в' Мисим-
 врию и' тамѣ до смѣрти поживѣ. и' прѣлѣтъ коронѣ **Татѣмъ** 3^а
 но и' ѣнѣ не дѣугѣденѣ и' нещастливѣ дѣу войскѣ. по неко-
 лико времѣ изгнаша ѣгѣ. и' прѣлѣтъ коронѣ. **Телѣрика**: во 4^а
 времѣ Копрониша кѣсара, и бѣше силнѣ и' бѣ са много
 крѣтъ с' царѣмъ, и' зѣмлю своѣу взѣ: но болгары развра-
 тиша са, в' тоѣ времѣ ѣ иконобѣорцевѣ, и' пакѣ сташа 4^а
 идолослѣжитѣли, защѣ бѣ, Телѣрикѣ мирѣ оучинѣлѣ: и' рѣша
 да дѣубиють ѣгѣ, ѣнѣ же развѣ той совѣтъ и' бѣжа в'
 Царѣ градѣ: и' крѣсти са и' прѣѣмѣ ѣре иконобѣорскѣю, тогѣ
 ради даде ѣмѣ Копронимѣ сестрѣ своѣу в' женѣ, и' санѣ маги-
 стрѣанства, а' господѣ болгарскѣ даша коронѣ, **Карданѣ**. 5^а
 и' бѣ старѣ имѣще лѣтъ седѣмъ десѣтъ, но силнѣи во бранѣ,
 и' много крѣтъ бѣ са с' царѣмъ грѣческимъ и' побѣждаше,
 и' много зѣмлю в' зѣтъ, и' в' старѣсти дѣумре. по нѣм же настѣ:
Нрѣнѣ ѣнѣ весѣмѣ славенѣ бѣше и' лѣтъ, но идолослѣжи- 3^а
 тѣли, и' не возможе ѣмѣ ник' тоже прѣтивитѣ са, ѣнѣ разширѣ
 болгарскѣю держѣавѣ даже до францѣскѣи зѣмли, и' дѣубѣ
 Борна долмѣтѣйскѣго крѣла, и' возвратѣ са; и' дѣудари Царѣ
 градѣ, и' бѣ ѣгѣ гѣдѣнѣ, и' и'з'сечѣ шѣсть сотѣ тысѣщѣ:
 и' взѣ Андрѣанѣполь силѣю и' всѣ порѣбѣ: понеже кѣсарѣ
 Никиѣорѣ съ ѣрѣстѣю полѣтъ силноѣ войско своѣ, и' ѣ

Козль баша, и ѿ татарь хана, и би са с'Крѣномъ, но
 Крѣнъ войско егѡ посѣче, и егѡ самого взать жива,
 и посѣче, и ѿ главы егѡ чашѣ направи, и ѡкова ю зла- 4^б
 томъ и каменіемъ драгимъ, и во время веселія господа
 здравіицѣ пѣхх: потомъ паки прійде на Крѣна с'великою
 сілою Михайль, но и егѡ Крѣнъ поразил: и едва Ми-
 хаилъ веса с'неколико оубѣжа в'Царь градъ: послѣ Ми-
 хаила настѣ царь Лѣвъ 'Арменійнъ, и ѡнъ собралъ великое
 воинство: и оудари болгаревсю землю, но и егѡ Крѣнъ
 пріа лѣпо, и воинство егѡ поразил, и 'Андріанополь пора-
 ботил: и многи хрѣіаны посѣче и поработил, и в' бол-
 гаревсю землю ѡведе, тогда плѣнн и стѣго Василіа 'Ан-
 дріанополскаго и с'нимъ много с'щеницы, и хрѣіаны,
 и ѿ сіхъ плѣнниковъ, многіа болгары вѣроваша в'вѣрхъ
 хрѣіанскую, и в' то время: стѣй Куврилъ философъ
 написа болгаромъ книгъ по своємъ іазыкъ с'шцимъ пріа
 Дзвнн рѣцѣ жившцѣ, хрѣіаномъ. По Крѣна настѣ братъ
 егѡ Мъртагонъ что зоватъ грѣцѣ Волгарісь, а латинѣ,
 Богарісь и Борісь, ѡнъ бѣ славенъ с' побѣдами, и велико- 5^б
 мѣдръ в' дѣлахъ, все своѣ воинство началницы положи,
 и сяди оутверди, и зрѣше | на всѣхъ день, іако ѡбра-
 щахъ са болгары въ вѣрхъ хрѣіовъ по назченію Василіа
 владикіа 'Андріанополскаго, и другіхъ с'щениковъ, и раз-
 гнѣва'са, и многими мѣками погуби ѿ: и мѣръ сотвори
 с' кесаревою женою вдовицею Теодорою. Теодфила іконо-
 борца, и на поможь с' воинствомъ своимъ иде даже до
 великіа 'Арменіи противъ ѡметника елѣ Теомъ: и сра-
 цѣновъ всѣхъ посѣче и прогна и Теомъ жива ѿтъ, и
 мѣками оуби: ѡнъ ещѣ ѿ брата своего имѣаше под'
 ѡбластію всю грѣческую землю даже до 'Италіи, и иде
 с' воинствомъ в' Панонію то естъ во оу Сремѣ, и би са с'
 кесаремъ немецкимъ Людвиевомъ, и зѣло побѣди кесарево
 войско, и пороби и оусвои тѣа страны, потомъ и славяны
 покорил западны и оусвоил: сяди и началницы постави

Имъ ѿ своихъ болгаровъ, и паки возврати са на свой пре-
 столь, и по мало позна стѣю вѣръ и крестіи са, понѣже
 имѣаше сестрѣ плѣненѣ в' царскій дворъ в' Царѣградѣ,
 бѣше крещена и назначена хрѣтіанскѣ вѣрѣ, и прииде во
 братѣ своемъ: и имѣаше | с' собою единого иконописца: 5⁶
 именемъ Мееодіа монаха, а братъ ѿ бѣше царскій дво-
 новъ созданъ, и повелѣ емѣ да напишетъ дворъ егѣ с'
 различными дѣбравы и ловцы како ловати: а Мееодій
 написа различные історіи хрѣтіанскіа. и на единой стѣнѣ
 великѣ, написа страшный сѣдъ хрѣтовъ, и дубоѣ са, и сестра
 егѣ оучаше, Мееодій же имѣа нѣкоего секретара грека
 Феодора, и той Муртагона часто оучаше вѣры хрѣтіанскіа,
 и обратіи са и вѣрова, и посла в' Царѣ градъ Муртагонъ,
 како да пошлють емѣ архіереа и сщеницы да крестит са,
 но тогда бѣше смѣщеніе в' Царѣ градѣ; за царство
 и патриаршество когда Фотій патриархъ прію имѣа на
 стѣго Игнатіа, того ради никтоже прииде изъ Царѣ града,
 царь болгарскій посла в' Римъ к' папѣ Николаю, и посла
 архіереа Формоса кой послѣ, и папа бысть, и Павла,
 и крестіша царѣ, и всю Болгарію, и нареченъ бѣсть
 Муртагонъ во стѣмъ крещеніи Михаилъ Іоанъ, по тріехъ
 лѣтѣхъ по оумиреніи молвы в' Царѣ градѣ, настѣ кесарь |
 Василій маведонанинъ. тогда патриархъ стѣ Игнатій посла 6⁶
 архіеѣпопа Теофілакта перваго со много сщеницы, в'
 Болгарію и приіша ихъ чѣтно, латѣнскихъ же поповъ
 изгнаша, и начаша грецы много данъ взимати за по-
 тавленіе архіеѣпопа. того ради царь болгарскій, собрѣ соборъ
 и постави в' Трновѣ патриарха, дабы прочее не ходили
 в' Царѣ градъ за посщеніе архіеѣпопа, и затѣ послѣ бысть
 молва не мала междѣ грецы и латѣны. и оутвѣрди царь
 Михаилъ престоль свой в' Трновѣ, и поживѣ бгозгодно,
 и с миромъ оуспе. по негоже стѣ на царство сынъ егѣ
 Симеонъ и онъ бѣше крѣпокъ и славодобѣтливъ: но и
 никогда не имѣаше миръ с' четыри кесари: цареградскими,

с Константіномъ седмымъ, Львомъ, Александромъ, Романомъ, и всегда побѣждале ѿ, и много имѣнїе взл, и войско избїи. и с' мажари бра са и хорваты. и по него наста царь сынъ его Пётръ. Онъ имѣ любовь с' греческими кесари, и взл вѣзъ кесаревъ в' женѣ, и в то время бѣше глѣдъ великъ в' болгарской земли, и имѣше столъ | царевъ в 6⁶ Софїи, и в то время бѣше. стый Іоанъ прибный в' рїлской пчстїни, родомъ бѣ ѿ софїйска села, и царь Пётръ иде к немѣ благословенїа ради, и мнѣрь емѣ оустрои, и грамоты с' царскою златою печатїю даде емѣ ѿже и до днесь ѣсть. по смѣрти его приѣтъ престолъ сынъ его. Борисъ, Онъ имѣше рѣтъ с' кесаремъ маджарскимъ, и со Светославомъ кралемъ серскимъ, и побѣди ихъ и смири са, послѣ приїде на него, нечаянно с' воинствомъ силнымъ кесарь греческій Іоаннъ Цимисхїа, и ѿтъ его и ѿведе в' Царь градъ, и почтѣ его в' чинъ магїстрианства, но онъ в' скорѣ оутече ѿ Царя града, и идущъ емѣ чресъ Болгарїю бѣше облеченъ в' греческое одѣанїе, видѣвше же его болгарїи рекоша се нѣвїи грѣкъ шашить и оубїша его. по негоже Селѣвкїа, и онъ бѣ славенъ на войскы. и всюдъ добываше, и много, кесарское войско порази, и оусвои Топлицы, и Сардикы близъ Царя града. по немѣ наста. Свѣтоуитинъ, онъ невгодѣ, и нещасливъ, на войскы, и много кратъ войско | его, греческіа кесари поразиша, и землю много оусвоиша, и тако оумре смзщенъ. по него приѣтъ престолъ сынъ комїсталовъ. Давыдъ, онъ бѣ добръ во всемѣ, и стѣе житїе имѣаше, и мїръ твораше ко всемѣ, а, понеже болгарскїи господа не могли терпѣти оумиренїа, начаша зло оубѣдїти. онъ же разумѣ самоволно остави царство: и иде в' мнѣрь и бысть монахъ, и стый мѣщи цѣлоуѣпны ѿсташа. по немѣ, Самуїлъ ста на царство. и онъ бѣ силенъ и свободъ, но зѣ и завистливъ, в' первое имѣ тѣжъ бранъ с' царїи цареградскими, и побеждалше ѿ, и болгарскыю землю свободї ѿ всѣаго зла, и иде

на западныя страны в латынскыя землю, и едва оумираша
 его сдарами, и оудари на Далмацию, и ять краля Вла-
 димира, и зароби, предградя же Рагуско попали, и Кото
 разби, и взъ ѿ греческихъ царей Солънъ, и Енишехеръ,
 и Карафери, и Ларса, и Берю, и всю Теталию, и пре-
 седи тамо изповласи, и арнагы, а грецы насели оу Грнво.
 и оу Варнъ, и баше долматийскаго краля оу тавницъ | по- 7°
 стави, и возлюбилъ баше дщи его Косара, и оумоди
 ѿца своеро и свободи ѿ и даде емъ старшынью дщерь
 Косаръ в жевъ, и ѿдаде емъ пакы кралевство, и чество
 проводи оу Далмацию, послѣ позавидъ, на фамилю царскы,
 и многихъ неправо изби. а Гавриила брата своего за-
 точи оу Влахию со двѣма сынѡма, Асѣномъ и Петромъ,
 и Аарѡна, брата же его Тоанна сынъ Влади мѣвно
 сохраненъ бысть ѿ оубивства. а зане же Самзилъ про-
 гнѣва гда, и подвиже на него царь Никифора Фовъ,
 и собра силное войско, и поиде на Самзила, и хождаше
 ношнѡ а вденъ дочиваше оу горы, и обрѣте Самзила въ
 единомъ ровѣ при рецѣ с войнство весь день бѣхъ пили
 и играли, и поспали аки заклани, и оудари имъ спящимъ,
 пре самью зарю, и изсече двадесать тысячъ, и ять
 живий пѣть на десать тысячъ, и избодѣ имъ очи, на сто
 единого остави, со единымъ бжомъ да и води: а Самзилъ
 с сыномъ своимъ, и с нѣкодику войны бѣжа, обаче лзвещ
 баше, и когда сказаши емъ | яко Никифоръ порази войнство 8°
 его, в третій день, ѿ болѣзны и скорби оумре, и тогда
 Никифоръ взъ тѣя жезлы цо св оу Царь градъ и до
 днесъ, оу стѡлицѣ нѣкѣй. зане болгарскій царь, всегда сѣтъ
 имѣли до неволику тысячати войны в жезлами да разбиваю
 крила ѿ страны, и егда смѣщаются да биють на оустрем-
 деніе. до Самзила же ста на царство сынъ его, Радомиръ, 8°
 и бнъ бѣ силенъ и жестоко ѡмсти царю Никифоръ: много
 войнство его изби и землю пѣтнѣ без милости, зане не
 може Никифоръ противити са но посла тайно нѣвоого

Владислава оубити єгѡ небѣжно, ꙗко обѣща ємѡ дати
 царство болгарско, ꙗко онъ иде при Радомира, понеже ꙗко
 онъ бѣше ѿ болгарска рѡда, ꙗко идоша на ловъ ꙗко оуби єгѡ
 тамо, ꙗко бѣже оу Царь градъ, ꙗко болгарскіи господа ѡворо-
 ниша, **Добѣнна Владимир**, сына Аронѡва братаца кѡ
 Самѣдова, ꙗко Давыдова, ꙗко царствова три дѣта сто ꙗко бѣго-
 годно, ꙗко имѣ женѡ ѿ греческихъ царей сродницѡ, ꙗко братъ
 єа дворный генераль бѣше, ꙗко бѣхѡ еретици | новатиане 8^о
 ꙗко ради стѣго житѣа возненавидѣна Владимира братъ
 ꙗко сестра, ꙗко совѣтоваша, нѣкогда идѣющимъ чрѣсъ нѣкъю
 горѡ ꙗко обнажи мечъ шѣра єгѡ, ꙗко обзаглави єгѡ онъ же
 взя главѡ своимѡ рѣзама, ꙗко сѣде на конѣ, ꙗко иде носѣи
 главѡ своѡ, даже до Елбасанѡ оу своѣи монастырь, ꙗко тамо
 самъ с' конѡ слѣзе, идѣже ꙗко до днѣсь мѡщи єгѡ ꙗко оубѣ-
 ченъ бѣ оу Охридскѣи горѣ: тогда Нивѣфоръ кесарь посла
 тогѡ Владислава оу Сербію, ꙗко престѣпи вѣлѣтѡ, ꙗко оуби кралѣ
 сербскагѡ Владимира зѣта Самѣдова ꙗко ѡворонѣ са за царѣ
 болгарскагѡ тогѡ **Владислава**, ꙗко ꙗко иде с' воиномъ кѡ
 ꙗко порази ꙗко оу своѣи сербскѡю зѣмлю ꙗко облеже за д' нѣкое
 древо да оубіе єгѡ, ꙗко тѣ за дрѣвомъ, навечеръ оу оу лицѡ
 Владимировѡ ꙗко ангель порази єгѡ, ꙗко болгарское воиство
 возрѣти са без' царѡ, тогда ꙗкоки Нивѣфоръ завоева всю
 Болгарію, ꙗко постави сѣдѣи, ꙗко воиство по грады своѣхъ, ꙗко бѣ
 Болгаріа под' вѣлѣтѡ греческою ꙗко дѣтъ. по томъ оумре
 кесарь Михайль Пафлагонскій, ꙗко бѣше нѣкъїи плѣнень |
 болгаринъ ꙗко именемъ Доланинъ, ꙗко бѣже ꙗко из' Царѣ града 9^о
 оу Болгарію ꙗко обрѣте оу Стрѣмица воицы болгарскѣи,
 идѣже бѣхѡ собрани, ꙗко рече ꙗко ꙗко ꙗко бѣше братъ Вла-
 дислава прѣждебывшагѡ царѡ: онѣи же поставиша **Добѣнна** кѡ
нника (sic), царемъ, онъ же ꙗко показѡ своѡ силѡ, ꙗко собра
 воици, ꙗко порази ꙗко прогна всю войску греческу, ꙗко в' Бол-
 гаріи взя градъ Нанѣлъ, со всѣмъ державомъ єгѡ ꙗко многѡ
 зѣмлю оу своѣи ꙗко всегда побѣждалше вои кесаревѡ, тогда
 посла царь Михайль, брата Владиславова оу Болгарію,
 дабы взялъ царство, онъ же сказа себе бѣти Владислава

царѣ братъ, и познаша ꙗко ѡнъ ѣсть, тогда ꙗша Дола-
 нѣва и извертъша емѣ очи, и ѡкорониша, **Алѣксѣя** брата кд
Владиславова ѡнъ не бѣ силенъ и дубоѣ са да не дубиють
 егѡ и шедъ въ Царь градъ даде своѣ царство кесарю,
 и ꙗки бѣ подвѣласть царей греческихъ десѣтъ лѣтъ. ꙗки
 болгары не могуще терпѣти великое насиліе ѿ грековъ но-
 пойдоша вси | и избѣиша всю греческую войску: що бѣху оу 9^б
Болгарію и не бѣ таковой достоинъ человекъ за царѣ тогда
 ꙗви са сѣтѣй **Димітрій Солѣнскій** патріархъ терновскомъ
Іоаннъ, и рече емѣ, **Асѣна** Гавріилова сѣна що ѣ за-
 точенъ Самзіломъ оу Влахію приведіте егѡ на царство,
 и ѡнъ оумирѣти бѣдетъ всю Болгарію. почитаху бо бол-
 гарскіи царі велми сѣтаго Димітріа и ѡбонъ егѡ оукрашаху.
 тогѡ ради помогаше ѡмъ. тогда вси избѣолиша и призваша
 на царство **ѡ¹⁾**: **Асѣна** **Калнимана** прозваного, в лѣто л
 хрѣтѡво **7481** (1185) в царство греческаго царѣ **Алеѣа**:
 и ѡнъ свободи Болгарію, и оубѣи греческу землю многу
 и сербску даже до Венецію, и до Вѣдимъ и до Лехію
 и до Татарію и Аморію, а брата своего Петра постави
 надъ все войнство, магистріана, и чины оу войнство рас-
 положи: **Алеѣй** кесарь бѣ са сѣ Асѣномъ но одолѣ емѣ
Асѣнъ и хѣтъ **Алеѣа** и оуби егѡ и назва са царь гре-
 комъ: посмерти патріарха **Іоанна** призва сѣтаго **Теофи-**
лакта втораго архіеѡпа ѡхридскаго ѡтолкователя сѣтаго
ѡѡліа, и постави на патріаршество оу Терново, | тогда 10^а
 и сѣтѣй **Іларіѡнъ** **Меглинскій** архіеѡпъ бѣше: и ѡнъ два
 сѣ царскою помѡщію ѡскорениша ѡз Болгаріи ѣресъ нова-
 тѣанскую и арменскую, и навѣкоша не читати латѣнски,
 но болгарски: поживѣ, и; лѣтъ царствова болше **11** лѣтъ,
 и оуби егѡ, единъ болгаръ **Іванко** который бѣ ѡсужденъ
 ѿ него на смѣрть. по него же настѣ братъ егѡ **Петръ**, ѡнъ ла
 добръ бѣ, и мирно поживѣ на царствѣ, ѣ, лѣтъ и престѣви
 са. по немъ настѣ, **Іоанна** **Калнимана** сѣнъ **Асѣновъ**, лв
 ѡнъ бѣ добръ крѣпокъ, и приведе на него **Рѣсе**. **Гмітръ**

¹⁾ Вѣроятно вм. **Іо**:

брата Іванкова, но Іоаннъ, Рѣсата прогна, и Гмитра оуби.
 тогда одолѣша латѣни и взаша Царь градъ, и постави
 своегѡ кесара Балвина, а греческій кесарь блше Калѡ
 Іоаннъ, избѣглъ бѣ оу Виѣнѣю, инѣй же в Солѣнъ
 Феодоръ Ласкаръ, а другги болѣры бѣжаша оу Болгарію
 к царю болгарскомъ Іоанну, а Балвинъ хотѣше прогнати
 ихъ, тогѡ ради возвиже брань и иде оу Болгарію хотѣше
 плѣнити ю тогда Іоаннъ поиде противъ егѡ, и войскъ
 егѡ посѣче и | егѡ прогна изъ Царі градъ: и взѣ и даде 10^ѡ
 егѡ Калѡ Іоанну и арнаѣти побѣди и оусѡби, в то время
 приде стѣий Савва оу Терново, и престави са, братаничъ
 стаго Саввы Владиславовъ краль сербски, дщѣрь егѡ
 имѣаше в женѣ, и по смѣрти егѡ бысть Петровъ сынъ
Борисъ онъ добръ бѣ и мирно поживѣ, бѣ, лѣтъ на лг
 царствѣ, и оуспѣ ѡ гдѣ оу Терново. по немъ наста **Міруо** лд
 царствова кѣ лѣтъ и не бѣ благополченъ и йзгнанъ
 бысть, и ѡкороні са **Константинъ** зѣко Шипша^ѡ видкъ лѣ
 Петровъ, онъ возрастомъ великъ, и лицемъ красенъ бѣ
 и силенъ имѣаше женѣ ѡ царей греческихъ, онъ первѣе
 живаше оу Вѣдинѣ, и брань имѣаше с кралемъ Милѣтиномъ
 сербскимъ, и по смѣрти тѣста егѡ Феодора кесара, разима
 с Михайломъ Палеологомъ, ради що шѣрѣ егѡ Іоанна
 ѡслѣпѣи, но по смѣрти сестры Іоанновны коѡ блше емѣ
 женѣ а дщѣ кесара Феодора, дадѣ Михайлъ кесарь своі
 видѣхъ в женѣ именѣ Марію, и тако ве мирно поживѣ,
 и оуби егѡ нѣкто чобанъ, именемъ Лаганъ, | и взѣ царство, 11^ѡ
 но ѡбѣ прогнаша егѡ, и бѣжа к Татаръ ханъ, и тамо
 оубиша егѡ по Костантина Асѣновъ сынъ бысть, **Іѡѡнъ** лз
Добрн сирѣчь Калѡ Іоаннъ онъ полѣтѣ женѣ кесара
 Михайла дщѣрь Ирѣнъ, и мирно поживѣ со всѣми онъ пре-
 сѣли грецы оу Болгарію, и Болгары оу грецы, и заповѣда
 да женат са грецы ѡ болгары, а болгары ѡ грецы, и тако
 оумири да бы са не били прочее, и сестрѣ имѣаше за
 первагѡ болѣрина своегѡ, именемъ Тертеръ или Петрѣ,
 ѡ негѡ понужденъ бѣ за царство и ѡстави и иде з женѡю

оу Цари градъ, поживе мирно до смерти, и по немъ зеть
 его **Петръ**, на него воста татарханъ Нога с' войска ве- дз
 лика, но Петръ, побѣди, и Нога оуби и донѣкое время
 возненавидѣша его господари и хотѣху оубити его, бнѣ
 же разумъ, и бѣжа во Андріанополь, и по немъ **Свети** дн
славъ, о поатъ женѣ дщерь кесареву, и даде емъ помощь
 войны, противъ Казльбаша, и побѣди; и возврати са, и
 срѣтѣша войска его казльбаша, и люто поразѣша едва
 мало остана, а Владиславъ собици патриарха терновскаго 11°
 Тоакима ѣки бы бнѣ рекъ Казльбашъ. и оуби ѣ высокъ
 каменъ низверже неправедно, зато болгары и ѣво оубѣша,
 и оворѣниша Константинова сына. **Михаила** бнѣ имаше дд
 женѣ дщерь сербскаго краля, Милытина, бнѣ с'воинствомъ
 доиде на Италию, и многими дарами оумоленъ бѣ воз-
 вратѣ са, потомъ возненавидѣ Нѣдъ женѣ свою и посла ю
 ко о'цѣ роди с'нею сына Стефана, за то краль Милытинъ
 оскорби са, и посла сына своего с'воинствомъ и побѣди
 Михаила и его оуби по немъ настѣ **Александръ**, братаничъ дн
 Светиславовъ, и бранъ имъ краль сербски ради постав-
 леніе сына своего Стефана на царство, Нѣда що бѣше
 родила, ѣ Михаила: бнѣ имъ бранъ с' кесаремъ греческимъ
 Тоанномъ Кантавзиномъ, послѣ оумири са, и поатъ дщерь
 Тоаннову в' женѣ, и роди с'нею два сына, Тоанна и Стра-
 жимира, по некое время послѣ остана женѣ свою, и поатъ
 единъ еврейскъ | в' женѣ себѣ, и роди емъ два сына и единъ дд
 дщерь Марію но даде ю сьлтанъ Мхратъ в' женѣ, тогда
 бѣше Брюскъ оувѣбилъ, в' лѣто с'чѣг (1363 г.) по хрѣтѣ,
 и е'рейска отрави старѣйшаго сына его Тоанна ѣ перва
 женѣ: а бнѣ оубо'са да не отравленъ бѣдетъ и Стражи-
 миръ, и даде емъ Видинъ, и всю Загоръ. и йде Стражи-
 миръ с' матерію своею оу Видинъ. по смерти Александровы,
 стѣ старѣйшій сынъ его рожденный ѣ жидовани **Шипманъ** дд
 бнѣ оузе и Видинъ ѣ брата своего, и посла брата своего,
 'Асѣна с' войны на Видинъ, но Стражимиръ поразѣ ихъ,
 и 'Асѣна брата его оуби, послѣ Шипманъ бѣжа ко зеть

своемъ царю тѣрскомъ, и моли егѡ и даде емъ войска, и иде и би Вѣдинъ, но паки Стражимиръ побѣди и прогна, а ѡтъ тогда с тѣрскою войска прѣиде ѡу Влахию да цѣрни, но ѡудари на нихъ Мирче воевода влѣски, и порази люто, и едва избѣша, тогда иде паки к затию да возметь бодрѣ войны, а Муратъ виде явѡ можеть взати царство егѡ, и поиде со всѣ сила, и ѡудари | первое на него и взл 12^о Терново, и иде на Вѣдинъ и взл егѡ, а Шишманъ бѣжа ѡу Софю, Стражимиръ иде с матерю ѡу Влахию при Мирчета, а Муратъ ѡ Вѣдинъ иде ѡу Софю, и би са с Шишмана и ѡуби егѡ, и царство ѡусвои, идѣже есть и до днѣсь послѣ иде на сербскаго княза Лазара, на Косово и егѡ ѡуби, и войска порази. но и самъ погѣбе ѡ Милоша Кобилѣта. по него ста царь Палазѣтъ, и сѣде ѡу Андрѣанопѣди. а Царь градъ ещѣ гречески царѣ владѣхъ, а Охридъ и Црѣлѣпъ тогда владѣше Кралевичъ Марко сынъ Вукѣшиновъ: зачѡ бѣ поклонил са царю, и погѣбе ѡу Влахию, тогда би са царь с Мирчета, и ѡудари егѡ стрелѡю Мирчета в самое горло

Вукѣшинъ бѣ родомъ арнавецъ, племеномъ изъ Ерцеговине ѡ село Сѡпанцы.

Сѣи ѡ Болгарскаго народа.

13^а

Прибный	Теофиластъ краль	а
Прибный	Дѣдъ црѣ Болгарскій	б
Црѣ	Иѡаннъ Владимиръ Болгарскій	в
Црѣ	Иѡаннъ Михайлъ Болгарскій	д
Патрѣархъ	Иѡаннъ Терновскій	е
Патрѣархъ	Теофилавъ Терновскій	з
Патрѣархъ	Евѡимѣ Терновскій	с
Патрѣархъ	Иѡаннъ Терновскій	и
Архѣепѣпъ	Климентъ Охридскій	р
Назѣмъ,	Охридскій	т

Еразмъ	писецъ болгарскій	дГ
Аггеларій	писецъ	вГ
Сав'атіе	предводчикъ (sic)	гГ
Ниволай	архіеп'кпъ 'Охридскій	дГ
'Іларіонъ	Мегленскій еп'кпъ	еГ
Ниводимъ	'Охридскій	зГ
Прибный	'Іоаннъ Рылскій	зГ
Лѣва	отроча	иГ
Прибный	Гавріиль Лесновскій	дГ
Прибный	Прѣхоръ Пшинскій	к
Прибный	'Іоакимъ Сарандополскій	ка
Прибный	'Іоанникіе Дѣвическій	кв
Ѳеодосіе	Терновскій	кг
Прибный	Марко Преславскій	кд
Прибная	Пѣтка Параскеѣва	ке
Прибный	Бозма Зографскій	кс
Прибный	Филоѳей С'тогорскій	кз
Сумонъ	Петръ С'тогорскій	кн
Пимень	Зографскій ѿ Софіа	кд
Михайль	Вѣинъ щѣ дуби змѣа	л
Димітрій	новій Басербѣвскій	ла
Мч'никъ	Геѡргій новій Софійскій	лв
Мч'никъ	Ниволай новій ѡу Софіа	лг
Мч'никъ	Аггль ѡу Битѣла	лд
Мч'цы кѣ	Зографскіи ѡгнѣ с'горѣны	ле
Мч'нца	Вѣсса в Солѣнѣ	лс

Кѣсари ѿ Болгарскѣхъ.

Маѣмъ мч'никъ изъ 'Андріанопѣли	а
'Івстѣнъ Цреграскѣ изъ Андріанопѣли	б
'Івстинѣа великій ѿ 'Охридѣ	в
'Івстѣнъ сестричнѣ 'Івстинѣанѣ	д
'Івстѣнъ младій ѿ 'Охридѣ	е

Тази кратка българска история, *Исторія в' кратцѣ ѿ болгарословенекмѣ народѣ*, се намира въ рѣкописния сборникъ № 701 на зографската библиотека.¹⁾ Въ този рѣкописъ, 61 листъ in 8°, съ извънредно красиво полууставно писмо, е помѣстена още историята на Атонъ, прѣписана отъ печатаната въ 1659 год. книга *Рѣй мысленный*; прибавенъ е и образецъ за условно, сключено въ Солунъ прѣзъ 1708 год. Цѣлиятъ рѣкописъ е прѣписванъ въ 1785 г. отъ краснописеца монаха Якова, въ параклиса Св. Апостоли, който отстои на 20 минути източно отъ Зографъ. На л. 31⁶ прѣписвачътъ добавя: Писаль монахъ Яковъ при цѣрквы Стѣхъ Апль: в' предѣлѣхъ мѣтра Зографа: повелѣниемъ тояже обитѣли. Всепренодобнѣйшемъ господи́нъ прои́гъменъ вѣръ Константію. в' лѣто 1785 (1785). мѣца декемвриа. Сжщиятъ Яковъ е прѣписалъ прѣзъ сжщата година и една служба за архимандрита Авакуя — Зографскіа обитѣли повелѣтеля, както четемъ на зачалния листъ на рѣкописа № 139. Проигумень Константи подарилъ прѣди своята смъртъ, 1802 г., българската си история на отца Илариона, който много пжти му услужвалъ съ прѣписване.²⁾ На листове 1—17 на рѣкописа № 701 е разхвърлена приписката: Сію книжицѣ дароваль азъ прои́гъмѣ Константи́ при смерти своей ѿтцѣ Иларіону понеже бнѣ мнѣ писаніемъ многажды послѣжи 1802 года іюніа: 18:

За сжществуванъето на нашата история, която Златарски добръ нарече „Зографска“³⁾, прѣвъ оповѣсти Раковски въ своята Българска старина, 1865 год., стр. 200 и сл., и помѣсти началото ѿ. Сега, съ обнародване на цѣлата Зографска българска история,⁴⁾ ще се даде възможность на ученитѣ да направятъ своитѣ заключения за нейното потекло и извори, за явнитѣ връзки на отецъ Спиридоновата българска история съ Зографската, за отношенията между Паисиевата история и Зографската и т. н. За улеснение на бъдещитѣ издир-

1) Историята се помѣства на л. 39^a—52^a на рѣкописа, но си има отѣдна пагинация а, б и т. н.

2) Че Иларионъ се занимавалъ съ прѣписване, угазваме се отъ приписката на л. 97⁶ въ № 152 (Калоникъ): Сѣй параклиси два писа азъ Иларіонъ мона богатій во гресѣхъ, оубогій в' добродѣтелехъ. в' лѣто 1797 года: майи мѣцѣ.

3) *Спиридонъ*, История во кратцѣ о болгарскомъ народѣ славенскомъ. Оби. В. Н. Златарски. Софія 1900, стр. XIII.

4) Неоткога тя биде напечатана и отъ С. Аргировъ въ Исп. кн. LXVIII, но съ промѣнени прѣписвателни знаци и безъ придихания.

ванья ще приведа нѣкои указания, които се намиратъ въ зографскитѣ рѣкописи. 1-о. Книгата *Рай мисленій* се нахожда въ зографската библиотека, подвързана заедно съ друга книга *Дюптра или Зрицало*, № 332. Отъ нея компилаторътъ на № 701 е взелъ историята на Атонъ. 2-о. — Чудото на св. Георгия на 1714 г., станало въ полуострова Лонгостъ, дѣто Зографскитѣ манастиръ има владѣния, е прибавено въ № 701 отъ № 136; дѣто то е записано най-напрѣдъ, т. е. около 1714 год. — 3-о. Другата прибавка въ сборника № 701, дѣто е помѣстена Зографската история, именно продавателното (ходжетъ), е отъ година 1708. — 4-о. Въ прибавкитѣ за българскитѣ светци е поменатъ, както и у Паисия, битолевиятъ светець Ангелъ, който билъ мжченъ прѣзъ 1750 г. Споредъ това, прибавката за светцитѣ ще трѣбва да се отнесе слѣдъ тази дата. — 5-о. Прибавката за българскитѣ светци се срѣща и въ другъ зографски рѣкописъ, № 124 (Мали патерикъ), писанъ къмъ края на XVIII вѣвъ. Прѣписвачътъ ѝ билъ дошълъ, както се казва на лиетъ 64^о, въ Зографъ прѣзъ 1793 г. и се покалугерилъ прѣзъ 1795. — 6-о. Характеренъ е единъ изразъ въ историята: по нѣмъ наста. *Юанна Калимана сынъ Асѣновъ*. Явно е, че компилаторътъ е ималъ прѣдъ себе си словѣнски текстъ, чийто форми *Юанна Калимана* той тука е схваналъ въ именителенъ падежъ. — 7-о. Въ зографската библиотека се намиратъ съчиненията на Барония, Дим. Ростовски, стари и нови издания отъ минетѣ, лѣтописни сборници, словѣнски прѣводъ на Зонара, Паисиевата история (рѣкописъ) и др. източници. — 8-о. Още отъ първа сличка се вижда, че отецъ Спиридонъ, който написалъ своята история въ 1792 г., е ималъ на рѣка Зографската история и се ползувалъ много отъ нея, като е взелъ дори и заглавието ѝ. — 9-о. Изобщо пѣлата редакция на Зографската история, съобщенитѣ въ нея вѣсти, нѣкои грѣшки и други форми и думи показватъ на отдѣленъ трудъ по българската история. Особено личи, че Паиси и авторътъ на Зографската история са черпѣли, но всѣки по своему, отъ нѣкои общи извори. Внимателната критика ще рѣши кога е била съвокупена Зографската история; а това ще стане по-лесно, когато се издаде първообраза на Паисия и се оповѣстятъ и други исторически извори и лѣтописи.

Първообразът на Паисиевата българска история.

Историята на отца Паисия бѣше позната само по прѣписи, и ученикѣ бѣха изгубили надежда да се намѣри първообразното дѣло на бащата на българската история. Голѣма бѣ обаче изненадата и радостта ми, когато, прѣзъ декември 1906 г., между рѣкописитѣ на Зографския манастиръ отерихъ туй, което се смѣташе за изгубено. Три нѣща изпърво ме наведоха на мисль, че имамъ работа съ първообраза на Паисия: 1-о въ заглавието се посочва кога е дошълъ авторътъ въ Св. Гора, именно въ 1745 г., нѣщо което не се срѣща въ другитѣ познати прѣписи на Паисия; 2-о въ правописа се забѣлѣзватъ повече особености отъ самововски говоръ, отколкото въ другитѣ познати прѣписи на Паисия и 3-о рѣкописътъ съ нѣкои зачервявания и отпращанья напомня повечето работа на първомайсторъ, отколкото на простъ прѣписвачъ.¹⁾ Но това не стигаше да убѣди напълно себе си и още повече другито. Знаехъ, че въ Ягичовия Archiv (XXII, 620—621) бѣ обнародвана една разписка, подписана саморжчно отъ отца Паисия,²⁾ и че сравнението на почерка въ историята и подписа въ разписката ще рѣши най-лесно въпроса. Прѣзъ юли на слѣдния 1907 г. посѣтихъ за втори пътъ Св. Гора и имахъ възможность да сравня фотографската снимка на подписа съ прѣдполагаемия му рѣкописъ. Приликата излѣзе съвсѣмъ еднаква въ всичкитѣ

¹⁾ Твърдѣ е възможно тази тетрада да е самата черновка.

²⁾ Разписката е писана въ Карловецъ на 21 май 1761 г., въ увѣренне на това, че Паиси, проведенъ отъ хилендарското братство, е получилъ паритѣ и вѣщитѣ, които останали слѣдъ смъртта на хилендарския архимандритъ Герасима въ Карловецъ, и че ще ги прѣдаде въ манастиря. Разписката е дадена на карловецкия сръбски архиепископъ Павла Ненадовича. Съдържанието ѝ е писано отъ друга рака, а само подясиетъ и печатътъ са отъ раката на Паисия.

1. Фотографска снимка отъ Пансевича историа, листъ 16.

ПАМЪТАТИНАХЪ

ГОЛОЛЪЖТЕ СВОЮУЧАВЪ ИДУСТВО ЗАТАРУСКОЕ ЯМО
ЖИТЕ ЗАТЪКЪЗАСДОК УЧАВЪМЪЗЪМЪЗЪ ТРУЕТТИСАЖИТЕ
ИСТОУРАКУХЪНО КУЛАТТИТЕ МЪТИАЖИМЪЗЪ ТРУЕТТИШ
АТЪЗЪ ГОЛУЖМЕЛУТЪЗЪ ТИКАТИНЪ КИМЕНЪТЕНО АЖИМЕ

ГОЛУЖИ

2. Фотографска снимка отъ Пансевича похисъ въ Карловската разниса.



ГОЛУЖИ ТРОИТЪЖИМЪ

ХИМЕНЪСАЖИМЪ

букви и тѣхнитѣ части, и въ менѣ не остана никакво съмнѣние, че първообразътъ на Паисиевата история е намѣренъ. Читателтъ самъ ще може да види това отъ приложенитѣ тукъ (стр. 176) фотографски снимки отъ ръкописа на историята, 1^о листъ, и подписа въ разписката.

Първообразната ръкописна Паисиева българска история се пази подъ № 169 въ книгохранилището на Зографъ. Тя е написана на тетрада, 61 листъ, форматъ in 8°, 21·5 × 15·5 см. Въ срѣдата и края липсватъ нѣколко листа. Писмото е прѣходъ между полууставъ и скорописъ, мжно четливо и некрасиво; отъ страницата захваща 18·5 × 11·5 см. Като оставямъ на други да издадатъ и проучатъ паметника както подобава, тука ще се задоволя да дамъ вѣренъ прѣписъ отъ първитѣ му 4 страници и да сведа въ едно датитѣ отъ живота на Паисия. Паиси е роденъ около 1722 г. въ самоковската епархия. Отъ диалектичнитѣ особици на ръкописа ще се опрѣдѣли отъ коя именно покраина на бившата самоковска епархия (Самоковско, Дупнишко, Ихтиманско) е билъ Паиси. Прѣзъ 1745 г. Паиси отишълъ въ Хилендаръ, дѣто билъ по-стариятъ му братъ (10 год. по-старъ) игуменъ Лавренти. Прѣзъ 1760 г. се заелъ да събира материали за българската си история. На слѣдната 1761 г. мѣсець май той билъ пращанъ, вече като проигуменъ, по монастирски нужди въ Карловець, дѣто, покрай друго, мислѣлъ да намѣри нѣкои вѣсти по българското минало (и оу Немска землѣ повече за то намерѣние ходи́хъ). Поради монастирски неуредици, прѣзъ сжщата 1761 или слѣдната 1762 г., Паиси напусналъ Хилендаръ и се прѣхвърлилъ въ Зографъ. Тамъ намѣрилъ нови извѣстия за българетѣ и довършилъ историята си въ 1762 г. Вѣроятно, като зографски таксидиотъ, той е билъ пращанъ изъ Българско, та въ 1764—1765 г. го виждаме въ Котелъ, дѣто прѣзъ януари 1765 г. историята му била прѣписана отъ бѣдещия български дѣецъ и владика Софрония Врачански. Кои други български крайща е посѣщавалъ Паиси, за това ще се научимъ отчасти отъ старитѣ, непосредни прѣписи отъ неговата история, какѣвто напр. може да е самоковскиятъ отъ 1771 г. Прѣзъ 1785 г. сръбскиятъ скиталець архимандритъ Герасимъ Зеличь сръщналъ, както четемъ въ неговия животописъ, въ Зографъ единъ монахъ Паиси, който разналено му говорилъ за народнитѣ

работи и който досещъ подсѣща за нашия историкъ и духа на неговата история. Въ поменицитѣ на Зографъ отъ края на XVIII в. вѣрвамъ да се намѣри поменъ и за бѣлѣжития български историкъ; а въ непроучената още архива на сщия монастырь отъ XVIII—XIX в. може би ще се намѣрятъ и нѣкои други вѣсти или таксидиотски писма, които да засѣгатъ Паисия.

Ето прѣписъ отъ началото на Паисиевата история и фотография на 1^а страница:

1^а Историѧ. славѣноболгарскаѧ. ѿ народе. ѿ ѿ царѣи
и ѿ стыхъ. болгарскихъ и ѿ вѣсехъ деѧнїа ї битїа
болгарскаѧ. събрано. и нареждено Паисїемъ. іеромонахомъ
внѣшаго и пришедъша^{го} ва Стые гори Ядонскїе ѿ епархїи.
Самоковскїе въ лето ҃҃џ м̄ ҃ (1745) и събравшаго.
їсторию. сїю. в лѣто. ҃҃џ ҃ ҃ (1762) на ползѧ. родѧ
болгарскомѧ.

Предословіе къ хотецімъ читати и послѣшатї напї-
санаѧ. въ їсториїцѧ. сїю. Кънемайте. вї читатели. и слї-
шателї. роде болгарскї кой ревнѣте и ѡсрдсѣте. по своего.
рода и по свое. ѡтчество болгарское и желаете. разѡметї
и знати извѣстно заради своего рода болгарскаго. и за
ваши ѡци и преѡци и царѣве. и патриарси. и стыхъ како
са испрово поживели. и преишли и вѣмъ потребно. и по-
лезно естѣ да знаете извесно. деѧнїа ѡцѣ вашихъ. како
що знаютъ. свї дръги родовѣ и тазїци за нїхенъ родѣ
ї азикъ и маютъ їсториї и сваки книжнїкъ ѿ нїхъ знаеть
и сказѣтъ. и хвалит се за свои родѣ ї азикъ(.) Тако
и азъ вамъ напїсахъ. по редѧ извѣсно за в(а)шъ родѣ
и тазїкъ читайте и знайте да не бивате ѿ дръги родове и
тазїци под ѡметаемї ї ѡкораемї(.) | Язъ излїха поревновахъ.
по рода. и по ѡтчесво. болгарское и много трѣдѣ. съ-
(т)ворихъ. съвирати ѿ различни кнїги и їсториї дон-
деже. събрахъ и съв(ъ)кѡпїхъ деѧнїе рода болгарскаго
въ кнїжицѧ сїю ради ваша полза. и похвала. вамъ напї-
сахъ кої любите свои родѣ ї ѡчество багарское ї лю-

вѣте знати за свои родъ и ѣзикъ препишѣте историнѣ
 сию и платите нека вамъ. препишатъ кои змеютъ. пи-
 сати. и имени ю да се не погъви(.) Я кои не любятъ
 за свои. родъ болгарски знати но се ѡбращаютъ на
 чужда политика и на чужди ѣзикъ. и не радатъ. за
 свой ѣзикъ болгарски. но се зчатъ четати и дѣлати по-
 грчки и сражатъ се. да се наречатъ болгаре ѡ неразъмне
 і юрде поради что се. сранишъ да се наречешъ Болга-
 ринъ и не четишъ. по свои ѣзикъ и не дѣлашъ или
 не са имали. болгари. црство и г(о)сподство: за толико
 лета црѣввали. и вили славни и чені по сва земля и
 много пѣти ѡ силні римлане и ѡ мѣдрі грци данъ възи-
 мали и давали имъ царовѣ. и кралеви свои царски дѣ-
 щери въ сѣпрѣжеско да би имели миръ і лю(во)вь с црї
 болгарски(е.) | И ѡ всѣго славѣнскаго. народа. наи славни
 вили болгари прво се ѡни царовѣ нарекли наи боле земля
 ѡни ѡсвоили тако ѡ свего. народа. славѣнскаго. наи силні
 и чесні вили и прѣ свети славѣнски ѡ болгарски родъ
 и ѣзикъ просїалъ како за то по редѣ све въ сию исторію.
 написахъ і за то имеютъ болгари. ѡ много. историн
 свидетелско зашо е истина све за болгари како и поме-
 нѣхъ(.) Но ѡ що се тї неразъмне. сранишъ ѡ свои родъ
 и влачишъ се на чужъ ѣзикъ. но са рече грци по мѣдри
 и по политичні. а болгаре са прости и глѣпаві и не имеютъ
 речи политичні. за то рече лѣчше пристати по грци(.)
 Но вїждъ неразъмне ѡ грци има много народи по мѣдри
 и славни далі ѡставѣа некои грѣгъ свои ѣзикъ. і зченіе
 і родъ како ти безъмне що ѡста(в)лашъ немашъ нікои
 прибикъ. ѡ грѣчка мѣдростъ и политика ти Болга-
 рине не прелацаі се знаи свои родъ і ѣзикъ и зчи се
 по своемъ ѣзикъ боле естъ. болгарска простота и незловіе.
 Болгари прости. свакого оу свои. домъ примаютъ и го-
 штавають | и дарѣютъ. мїлостинѣ. кои з нїхъ просатъ.
 а мѣдрі и полїтични (грци) то нікако не творатъ. но і

Ѣнимають ѡ прости і похіцаютьъ неправѣдно і вѣше
 грехъ а не полза ѡ нѣхна мѣдростъ и політика приєм-
 лютъ(.) Или се срамишъ предъ мѣдри и торговци. и
 славні на земли. ѡ свои родъ и гзикъ. зацо са болгаре
 прости и нема ѡ нѣхъ много торговци и книжніци і
 и хітри и славні на земли на това време. но са повѣче
 ѡ нѣхъ прости ѡраче и копаче и ѡвчаре и прости за-
 наятлици(.) Язъ на то въ кратце тѣ. скажѣ. ѡ Ядама.
 до Давіда і праведного Іѡакима. Иѡсифа ѡвчарника ко-
 ліко виха правѣдні и сты пророци патриарси нарекоха се
 веліки на земли. и предъ Бѣга. не веше ѡ нѣхъ нікои.
 торговецъ или прехітръ и гделивъ како сегашни хітрци
 цо гі ти имашъ за почестъ и чѣдиш се з нѣхъ и вла-
 чийш се на нѣхенъ гзикъ і ѡвичан(.) Но ѡни правѣдні
 правіци свѣ са были землоделатели і ѡвчаре і были богати
 съ съкоти и с плоди земли и были прости на земли и
 незловиви. и самъ Хрѣтосъ оу домъ простаго и нищета-
 наго Іѡсифа слезе и поживе. Вѣждъ како повече Бгъ
 мѣлѣе прости и незловиви ѡраче и пр.

XXIII.

Надписи и бѣлѣжки отъ Зографѣ.

Тука събрахъ всички по-важни за езика и историята бѣлѣжки и надписи, които намѣрихъ въ Зографския манастиръ, по рѣкописи, стѣни, каменни плочи, вѣрстове, икони и др. Наредихъ ги, по древността имъ, въ номера — 1, 2, 3 и пр. Датитѣ стоятъ въ начало на бѣлѣжитѣ. Рѣкописитѣ са поменати споредъ номера на библиотечния каталогъ.

№ 1. 980 г.

† Макарне ероманахъ. игуменъ Зографскитѣ: за исцвннѣ подѣнсахъ —

(Подписъ въ грѣцко продавателно писмо на пергаментъ. Срв. стр. 10 и сл.)

№ 2. 1251 г.

Твоя мѣтн твоя гн̄ въспожъ въ ρω̄ и ρω̄ възвѣща
истиннѣ (S) (3) (H) (Φ) (9759—1251).

(Бѣлѣжка въ трюдъ № 1, на послѣдния 299^б листъ).

№ 3. XIII в.

† Пиши ѡкааніѹе Драгане яко за грѣхы твоѣ бѣ твоѣ
мжунтѣ та. пиши странниѹе.

(Приписка ¹⁾ въ миней № 55, л 94^б).

№ 4.

† Сѣа служба прѣведена ѿ грѣцкѣ. книгѣ ∴

(Приписка въ сѣщия миней, на л. 16^б).

¹⁾ Подъ „приписка“ разбирамъ извътекстова бѣлѣжка отъ писача на рѣкописа.

№ 5.

1359 г.

БѢ великъ, БѢ мѣрдѣи, БѢ безпачааѣнныи. в'сѣхъ мноуа ѿ
 сѣсаа, своимъ бѣтвомъ и ни единомуу ѹлкоу погыбнѣти хота.
 нѣ в'сѣмъ сѣти са, и въ разоумъ истинныи прѣити. сѣси и
 помлоуи рака своѣго, многогрѣшнаго, Младена. послонѣнѣ-
 шаго ти згодѣно въ вѣцѣ семь, и не ѡславо троуднѣша са въ
 в'сѣко дѣло дѣховѣно. въспоминнаа бѣщнхъ блѣгъ наслаженѣе. и
 пакы малокрѣменнаго сего прѣхоженѣа. Того рѣ подкнзаа са,
 повеаъ прѣложити сна кннѣж рѣемѣа аплѣ прази. рекше дѣанѣа
 и посланѣа сѣхъ аплѣ хѣвѣхъ. иже в'селенѣа просветишѣ, и
 прикѣдошѣ ѡ тѣмъ къ святоу. Въ памѣ и въ вѣуни пои своимъ
 родителемъ, и на славословіе бѣжѣе. Тогѣ прѣдрѣжаше скѣфтро
 цѣтка вѣлѣгарѣаго прѣстола блѣговѣрнн и холюбннн и самодѣр-
 жавннн, Іѡ Александрѣ цѣрь. Мѣтоу сѣщоу тогѣ текѣщоу. ѣѡ ѡ хѣ.
 (6867—1359) ѣндиктѣѡнъ, ѣи .:

Грѣшнн и непотрѣбнн и мѣногостѣтннн, иже недостоннъ
 нареши са рѣбъ хѡу. Малоѣ, писа снѣ, иже и прѣложнхъ снѣа
 помощнаа вѣлѣкы моѣго хѣ, и сѣго и прѣславнаго Вѣзнесенѣа
 ѣа и бѣа и сѣса нашего іѣу хѣа. смоуѣе слава въ вѣкы и въ
 вѣкы вѣкѡ амѣн .:

(Приписка въ апостолъ № 49, на послѣдняя 227^а листь).

№ 6.

1331—1365 г.

† + 0 0 0 + 2 2 2 2 2 2 2 + 2 2 2 2 2

(Глаголка приписка въ мнѣе № 102, листь 36^а, отъ XIV в. Прочетено:

† ѣа Даниѣа писѣа снѣ).

№ 7.

† Оуткрѣдѣ бѣ вѣрѣ хрѣстѣанскѣа, и сѣси блѣговѣрнаго
 цѣря нашего Іѡнна Александрѣа.

(Вѣлѣжка на листь 179^а въ сѣщия пометникѣ).

№ 8.

1367 г.

† В ѣѣ ѣѡ ѡ ѣ. (6875—1367) написа са .

(Приписка въ правила на св. Василии Велики № 3, л. 296^б, отъ рѣката на прѣписвача).

№ 9. 1375—1393 г.

..... азъ Брѣта многогрѣшны писахъ. въ днь бѣо(вѣ)р'аго (ча)р(ѣ) к(а)лг) Іоана Шимана. при въ

..... патр(нар)се, Сѣонини. в лѣ 5.....

(Приписка въ миней № 109, на послѣдния листъ 310, отъ ржката на самия прѣписвачъ).

№ 10. 1397 г.

Литургіа Сѣонмѣа Търновскѣи патрѣархъ. въ лѣто 1397.

(Вѣлѣжка отъ ново време на първия листъ на Евтимиевата литургия № 46).

№ 11. XIV в.

Кѣ ѡѣа су

(Вѣлѣжка съ червено мастило въ поучения на Ив. Дамаскина № 119, листъ 3^a, паметникъ отъ XIV в., сръдньобългарски изводъ. Прочетено:

Кѣ ѡѣа су (вм. со) = Кѡриа ѡѣа со) = Господи, слава тебѣ).

№ 12. 1483 г.

(Въ новия надписъ, подъ иконата на св. Георги, подарена гѣкога отъ Стефана войвода, е поставена стара дата 4714 — 1484 г., вѣроятно прѣписана отъ по-стария надписъ. Войводата подарилъ тази икона на Зографъ слѣдъ една свои побѣда надъ турцитѣ).

№ 13. 1494 г.

† Сѣ тетроуѣлъ коупиль гнь Іоѡ Стефѣа воекѡ снь Богдана воекѡ н ѡлти. н положн ѣго въ мѡбж сѣбѣ в' храмѣ Оуспеніе, прѣтен влѣци нашен бѣи н прѡдѣви Мрѣи. въ гркѡ ѡ Бѡзечи на Тотрѣ. ѡко да бѣдѣ ѣмз пѣмѣ. непоколебима дѡдѣ стон съ хрѣ. а кто имѣ рѣшатн н поколеватн сѣл пѣмѣ. нлн ѣпкпѣ. нлн пѡ нлн бѡу кто таковын да мз бѡудѣ сълрнн ѣтжа бѣж в' днь страшнаго сѣднща хѣа. а лѣто гѣтѡ ѣго, лн (38) текѣщен. В лѣ 7003 (1494 ноември 3) мѣа нѡѣврѣа г д...

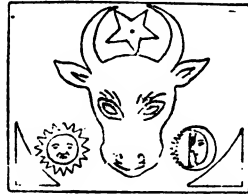
(Вѣлѣжка въ четвероевангелие № 76, на л. 214^b).

№ 14.

1495 г.

ИЖЕ ВЪ ХА БА ВЪРЪ. ІѠ СТЕФАНЪ ВОЕВОДА МЛТІХ | БЖІЕЮ
 СПІДРЪ ЗЕМЛІ МОЛДОВАХІНСКОИ. СМЪ | БОГДАНА ВОЕВОДЪ. СЪТВОРЪ
 СІЮ ТРАПЕЗАРІЮ. ВЪ | ЛѢ 737. (7003—1495) СЪЗДА СЕ И СЪВРЪШН
 СЕ ІМЦЮ Ю^н С | А ГІТКА ЕГО ТЕКЪЩИ ЛѢ, М' (40) :

(Надпись на мраморна плоча, която стояла надъ
 вратата на старата зографска трапезария. Плочата се
 пази въ сждохранилищата. Въ десния доленъ жгълъ на
 плочата е изписанъ молдовахійскія гербъ, какъвто
 билъ прѣвъ 1495 г.).



№ 15.

1500 г.

† Ѡ СТРАСТОУРЪНУЕ И ПОБЕДОНОСУЕ. КЕЛНКИН ГЕОРГИЕ ИЖЕ
 ВЪ ВЪДЪ И ВЪ НАПАСТѢ СКОРИИ ПРІДСТАТЕЛЮ. И ТОПАИ ПОМОШ-
 НИУЕ. И СКРЪБЪЩИ Ѡ РАДОСТИ НЕИЗГЛАНИАА. ПРИИМЪ Ѡ НАСЪ И
 СЕ МОЛЕНЕ | СМЪРЕНАГО СВОЕГО РАБА ИА ІѠАНА СТЕФАНА ВОЕВОДА.
 БЖІЕЮ МЛТІЮ ГРЪ¹⁾ ЗЕМЛІ МОЛДАВЕСКОИ. И СЪХРАНИ | ЕГО НЕВЪРЪ-
 ДИИ ВЪ СЪ ВЪКЪ. И ВЪ ВЪДЪЩИ. МЛТВАМИ УСТЪЩИ ТЪ. ЯКО ДА
 ПРОСЛАВЛЕТЪ А ВЪ ВЪКЫ АМИНЪ. И СЪТВОРИ Е ВЪ ЛТО 731
 (7008—1500). А ГІТКА СВОЕГО ЛЪТА. М' Г. (43).

(Надпись около везената икона на св. Георги, който седи на прѣстолъ и е настъпилъ
 лама. Отъ двѣтъ страни на прѣстола стои надпись

— Г —	С Я
О Я	О
Г Б Ѡ Р Г О І С	К Я П Я Д К І О

г. в. Ѡ ἄγιος Γεώργιος ὁ Καππαδόκιος. Размѣрътъ на цѣлата икона е 1.16 м. × 1 м.
 Монастирското прѣданіе казва, че иконата била везена отъ дъщерята на Стефана войвода.

№ 16.

XV в.

† СІЕ М, ТЕТРА^Ѡ СЪПИСА И П' ІѠ МІЛОШЕВЪ Ѡ ДѢВРА Ѡ
 СЕЛѠ ПІСКОПІЕ: — И ПРИ КРАИ ВРА^Ѡ МЪ НИКОЛА — : —

(Шрипска въ прологъ № 47, л. 307^в. Водень знакъ — стълба съ 4 прѣчки. Срв. Ли-
 лачевъ, Палеографическое значеніе бумажныхъ водяныхъ знаковъ. Спб. 1899, т. II, 278;
 т. III, № 4239).

¹⁾ Грѣт = господарѣт.

№ 17.

Сѣна рѣка Гюрина † сѣю книгѣ исписа бжсвни панагирикѣ
 въ граѣ Кратовѣ ердиаконѣ зчннѣ вѣ да ѿ прости въ цѣтѣе си
 въ вѣки амѣнь: свѣщеникъ ли: • диаконъ ли: • диакъ ли: • простъ
 ли: • ако тко оузме. да препише. иды да чѣти. молю вы се: •
 и коленемъ касаю: • испра(в)ляйте: • а не клянете: • а васъ въ
 да простить: • амѣнь: •:

іс хс

ні ка

(Приписка въ синаксарь-панагирикѣ № 103, отд. II г 8, на л. 307^а. Паметникъ
 и приписката отъ XV в., ако се сѣди между друго и отъ воднитѣ знакове на хартията:
 кжпони въ кръгъ и звѣзда. Срв. Лихачевъ II, 122; III, № 1446, 1447. На листовѣ
 287—293 изводътъ е срѣднѣобългарски).

№ 18.

1503 г.

Исписа сѣ. въ лѣт. з. аѣ (7011—1503), писа многрѣшннѣ.
 папа Стамаѣ. да до ко доидѣ сѣа кнѣга. четѣте съ мѣршма.
 (Приписка въ служебникъ № 171, на послѣдния л. 120^б).

№ 19.

1517 г.

† Блгочѣивы ѿ хѣлюбѣвы ѿвѣ Бѣдаѣ воѣвода съзѣа пирѣ.
 съ. въ ймѣ стмѣ Николаѣ. в лѣт. з. кѣ (7025—1517).

(Надпись на мраморна плоча, заидана надъ вътрѣшната врата на кулата при Арсаната
 т. е. пристанището на Зографъ. До кулата се намира подновена черква св. Никола).

№ 20.

1533 г.

† ѿвѣ Пѣтрѣ въѣвода: госпѣдар; земли Молдовской:
 ѿскѣпѣ водѣницѣ: ѿ ѣ близъ мѣтоха Баламарскаго: ѿ приложи
 своѣмъ монастырю: Изъграфѣ: въ свою. вѣчнѣ па(метъ) въ лѣ
 зма: (7041—1533): Сѣмѣ. перм ѿправникъ: •

(Надпись на мраморна плоча, прибрана въ сѣдохранилището на Зографъ).

№ 21.

1543 г.

† Изволеніемъ ѿца ѿ послешеніемъ сѣа ѿ стврженіемъ
 стго дха. съ стын тетравѣль съписа грѣшннѣ по Пѣтрѣ ѿ

Баню въ лѣтѣ 7051—1543). въ то лѣто въ кѣ въпаха (?) въ дни црѣ Свлейма егда воинствова на Бечь: —

(Приписка въ четвероевангеліе № 28, л. 276^о).

№ 22.

1544 г.

Изволеніемъ ѿца ѿ поспѣшеніе сѣа. ѿ съвершѣніе сѣаго дѣа. съписа се сѣа кнѣга четворовѣговѣстїе. равоу вѣжїе моу ѿже въ доврїи дѣлѣ хрѣтіанства, жвпа Нва велики вѣстїа. ѿ мѣста нарицаема Ривни. въ покрїліе горы глѣмы Папша. въ монастыре нарицае Бистрица. при ѿгоумени кѣ Снѣжїю. Въ лѣтѣ 7052—1544). кроу снїцоу кѣ. а лоуни, г. ѿемелїе сѣа ѿпаха. б. въ дни влгочѣтїваго ѿ хрѣтолюбїваго глїодина. Іѿ. Петръ воєводи. ѿ сѣа ѿго Іѿ. Кладъ воєвы. въ тожде врѣме началъ ствоуєцѣ, ѿ ѿвла дръжецѣ, многїми странами, великомоу амїре соуѿа Свїлемѣ вєгѣ. въ славенемъ градѣ новѣмъ Рымѣ Црїградѣ: —

(Приписка въ четвероевангеліе № 18, сръблг. изводѣ, на послѣднїтѣ два листа).

№ 23.

1550 г.

Гла съвершїтелю бѣ давшемъ кнѣзѣ сѣа нѣа ѿ конца. Сїевнїцѣ бѣ прѣвѣломъ сѣа ѿ величїе дръжава ѿ ѿвласть въ безкоєныа вѣкы амїнѣ: —

Изволеніемъ ѿца ѿ поспѣшеніемъ сѣа и дѣїствѣ ста дѣа ѿзролї сѣа кнѣга написати рѣкою мнѣгрѣшнѣ рава вѣжїа ѿреа Дѣкы вїнїкѣ. Въ лѣтѣ 7058—1550). при ѿпѣкѣ Премыско ѿ Сѣворско кѣ Арсенїи

Помани гїи дїшѣ ра свої ѿреа Дѣкы. Данила. Василисы. Девѣтїа. мї Сїсїфа. мї. ѿрмонаха Сѣдїмїа. Семїѿна. Стефана иже въ влгочѣстївѣн вѣрѣ скѣчавшїса: —

(Приписка въ четвероевангеліе № 33, л. 582^о).

№ 24.

1558 г.

Писа сїе стѣѣ ѿ вѣстї новѣ евлїе послѣднї въ сїѣннїцѣхѣ, по Іѿанѣ. въ мѣстѣ Кратѣво: въ лѣто, 7066—1558) мѣа гїевѣарїа кроу снїцѣ і, лѣннѣ жѣ зі: —

(Приписка въ четвероевангеліе № 25, л. 317^о).

№ 25.

1562 г.

† Сѣи тетроѹль, Павль начне, и ѿфрѣ исправи: — и исправи сѣ въ сѣжѣ гворѣ Идрѣскѣ въ лѣтѣ 730 : (7070—1562).

(Приписка въ четвероевангелие № 30, л. 288^б послѣднѣ).

№ 26.

† Сію тетроѹль ѡквѣ ѣ ѡ жѣпѣ Дрѣгѣ лѡфѣ. и ѣзы Іѡако лѣ рѡтѣ ѣ сѣе жію. прости ни ѡци сѣи: — ле
(Вѣлѣжка слѣдъ горнята приписка, но отъ друга рѣка).

№ 27.

1563 г.

† Сіа книга глѣмы сѣы тетроѹль коупнѣ жоупанѣ Нѣгѡѣ великиѣ банѣ кралевскиѣ. и жоупаницѣ ѣгѡ ѿ Янка. и приложише ю въ хрѣ сѣгаго архіерѣа и чюдтворца ѡца нашего Николаѣ. въ село Котѣни. іакѡ да работнѣ. за тѣ дѣше. и за дѣше родителе, ихъ и чедѡ, ихъ, въ сѣы хрѣ. Въ дѣни бл҃гочѣиваго и хѡлюбивѣ гнѣ наше Іѡ Петроуѣ воѣво и гѣ сѣнь прѣдѡвѣраго. Іѡ Мирча воѣво. Въ лѣтѣ 73. бѣ. (7071—1563) мѣдѣ. гѣ. мѣ. дѣнь.

(Вѣлѣжка въ четвероевангелие № 33, листъ 354^б).

№ 28.

1567 г.

Иже ѡзволѣнїѣ ѡца и съпоспѣшенїѣ сѣна и съврѣшенїѣ сѣгаго дѣха. сла и хѡвала гѣ ѣѡ и прѣчѣто ѣго ѣжїѣ мѣтери. и сїа сѣтїи весплѣтнѣ архіерѣа и архіерѣа гнѣ и всѣ сѣтїи ѣжїи гѣ ѣа наче и съврѣши сла мѣ и хѡвала. Сіа ѡста и вѣтѣнаа книга ѣлѣе почѣло ска . . . прѣловіа и . д . глаѣѣ Матѣи, Марко, Лѣка. Іѡаннѣ, . . мѣцѣ. и сѣын ѣлѣстїи. Писѣе сїа сѣта книга коѣдѣ храма ѡспѣнїа прѣстїѣ влѣце наше ѣце и. прѣно дѣи Мѣрїѣ сїине госпожѣ. И тогѣ прѣѡвладѣющѣ ѡцѣ и вѣчителю и ѣа вѣщаго сѣ. архіерѣа сѣта мѣжа сѣрѣвскїѣ зѣмліѣ курѣ и мѣрѣкѣ Макаріа : И ѡца прѣѡвнїтера влѣженаго попа Сїмона трѣднѣваго сѣ съ ѣжїю помѡщїѣ и сѣ вѣатѣ Сѣѣпанѣ и стрѣжѣ Раѡ. и сѣ свпрѣжнїцѣи и сѣ всѣ домоѣ. И сѣ приложившѣ

на сїю книгѣ съ веръдіе̄ ѿ вѣщъ поговора любо ма̀ло лю́мнѣ. (?)
бѣ да ихъ прѣсти въ сѣ вѣкъ ѿ въ вѣщи. ѿминъ : —

Съврѣши се сѣа книга божію помощію въ лѣ. 77. тѣсшно
ѿ. ѿ. (7075—1567) лѣ въ хрѣ оупеніе на елѣ при еказѣ.
ѿ кто е ѡзме ѿ се хрѣ вѣсѣкъ прѣхоженіе да е прѣклѣ. ѿ га
ба ѿ вѣкъ стїи. Писѣ сїю книгѣ мнѣгрѣшнѣ ѿ мѣнши пѣче
вѣкъ члѣкъ діакъ Сїмѣ дѣбрымъ дѣли вѣгоїи а злїи вѣгати.
ѿ къ вѣакоѣ пакѣти дѣшгѣвѣтел'нен вѣщрени ѿ вѣрзи а г дѣврѣ
дѣлѣ лѣнвнѣ и тѣшкїи. ѿщїи ѿ вѣртїе мѣло е ѿ колѣне ѿ глѣвѣ
прѣкланїю до стїе зѣлїи ѿвѣще мѣре. ѿще вѣдоу чѣо погрѣшїи.
ѿлїи ѿписал се а вѣи вѣхѣдѣщи ѿлїи прѣчѣтѣшнѣ или прѣписѣшнѣ.
ѿсправите вашїи дѣврїи ѿ ба данїи ѿмѣ. вѣвнѣ а не клѣннѣ
рѣ хс вѣлжнѣ мѣлїивнѣ іа тѣ помїлованнѣ вѣдѣ. не можѣ рѣка
вѣрна ѿ ѿ мѣтанѣ чѣта слѣвеса вѣздѣти еѣ не клѣннѣ нѣ вѣвнѣ
мѣне трѣвнѣша е раба ежїа Сїмон а вѣ ба въ вѣкъ, ѿминъ : —

Сѣписѣ се сѣа нѣста ѿ вѣжтвнѣа книга еѣлїе бжїю по
мощію ѿ прѣчѣте ѿ вѣкъ стїи слава и хвала нѣмѣ ѿ почелѣ ѿ
ѿ сѣврѣшенїю ѿ мѣне трѣвнѣша е вѣвнѣ а вѣсь ба ѿ мѣти хѣва
въ сѣи вѣкъ ѿ въ вѣщи, ѿминъ : — писѣ сїю книгѣ ѿзъ кривѣ
нѣ(в)ѣда пѣки дѣннѣше дѣроу правїю на почело исправїи Мадѣевѣ.
глѣоу. писѣ в днѣ цѣра сѣлтанѣ Селїма крѣвнїк. вѣлнїк вїнопїта
тѣ гѣннѣ по всен зѣлїи своѣи вѣрѣ іаннїчаре за тѣ трѣвннѣ. ѿ
лѣото злѣо прїепнѣвѣл ѿмїи телѣ ѿ на мнѣга злѣо ѿ то лѣк лѣота
ѿ прїскрѣвна вѣрна тѣо рѣ нѣмѣо дѣврѣкъ сѣписати прѣтїи
ѿмнїи : — ба да прѣсти ковача Тѣмѣ ерѣ мнѣ скова мѣнсторїю ѿ
прїа^ж и полѣ ѿ тѣи попе Сїмѣне тако тѣ ба прѣтїи плати
мнѣ сїю книгѣ сѣмїрѣо а нѣмо како Тѣмо в Дѣвнѣ ерѣ ба нѣправнѣ
не ѣцѣтѣ : —

(Приписка въ четвероевангелїе № 39, на послѣднїи 192^а лїстѣ).

№ 29.

1569 г.

Сѣтїи стїи ѿ вѣжтвнѣи тетрѣвѣлѣ по дѣрѣ стїго дѣха писѣ.
послѣлїи ѿ мѣншїи въ сѣщнннїцѣ тѣ пѣлѣ. въ мѣсто глѣемо
Крѣтово, въ лѣ 73вз. (7077—1569) мѣца мѣртїа, і, кроу
слнцоу ба. лоуїннѣ, і : —

(Приписка въ четвероевангелїе № 26, л. 316^а. Срв. приписка № 24).

№ 30.

1578 г.

Глѣ съврѣшителю бѣ нашемъ въ векѣ аминъ. Сїю
лѣтѣ писѣ, азъ гратїи Θεωρη, ѿ сѣло Кона, при ѣпка прѣ-
сладска, кѣ, Григориѣ, ѿ при цра тѣрскатаго соултанъ Мвратъ, Си-
лимовъ синь. —

Въ лѣтѣ, 7086 (1578) : — крѣ, а. ѿ лѣ. зї. злѣ. а.
ѣпа. в. ѿндї, з. дѣ, г : — съврѣши се мѣца ѡвѣс, кр. днѣ : —

(Приписка въ служебникъ № 236, листъ 277^о).

№ 31.

1585 г.

† Се азъ рабъ хѣ ба моего Малѣхїа еродїакѣ. съписѣ сїю
книгѣ глѣми ψαλτїи. ѿ съ синагарѣ. ѿ съ ѿнеми потребамїи
црквиными ѿ кеїїнимїи приложїи їако вы мѡгъ боу съ ѣднѡ
ѣю слажїи ѿ молитїи се. кѡмѣ бждѣ їа прочїтатїи, ѿлїи препи-
сѡвѣ мїлю са вѣ чтнѣ ѿцїи ѿ братїа. прощенїю нѣ спѡблѣнїе ѿ
не клѣвою, понѣ пишѣ проклинатїи проклѣ. ѿ блѣлѣнїи блѣнѣ.
ѣ. бо не писа дѣгль нѣ члѣкъ гроуѣи, ѿ ѡумѡмъ разсѣнїи.
вражїими вѣтрїи ѿ по смѣрти моѣ да бждѣ сїа кни монастїрѣ
Изограѣ въ Ядѡскѡ гѡрѣ. да бждѣ проклѣ во бжїе натѡ
члѣка кѡ кѣ їа ѿ монатїи оуздѣ пїи влѣтѣ 7093 —
1585) мѣца ма... з днѣ : —

(Приписка въ псалтирь № 184, листъ 152^о).

№ 32.

1589 г.

† Сїи ѡ той съврѣшїи въ Сѣтѣ гѡрѣ Ядѡстѣ. въ стѣнїи
ѡвїтѣ Изограѣ ѿдѣ ѣ хрѣ вѣмъ Гѣѡ ржкѡж мнѡ грѣнѣ монѣ
Силиѡ роуѣи. Прїгоуменѣ кѣ Павсїе ѣмѡнѣ. влѣтѣ 7093
(1589) : —

(Приписка въ осмогласникъ № 29).

№ 33.

1591 г.

† Сїю книгѣ пейникѡта кѣпїи азъ смѣренїи Касїлїе ми-
трѡлїи ѿ приложїи ѣго монастїрѣ смѣрїкомѣ храмѣ Бѣзѣнїкнїа
їа ба ѿ сїса нашѣ ѿ хѣ. ѿ кѡтѡ ѣго хоуѣ ѡети ѿ сїе цркви.

да ѿ проклѣтъ ѿ га ба ѿ то... порожъшеѿ. ѿ ѿ вѣскѣхъ
стїи амї : —

Поѿписа сїе своєю рѣкою, въ лѣтѣ 7099, (7099—1591)
мѣца ма. 3. днь.

(Вѣлѣжка въ осмогласникъ № 82, л. 226^a послѣдень).

№ 34.

1593 г.

† Многа лѣта сътвори ги блженномъ, ѿ прѣвѣщенномъ
архіеѿпкѣ въ болгарскыя земли влцѣ ѿ гднѣ нашемо, кѣ тѣмѣ
многа лѣта вѣко.

(Вѣлѣжка въ служебникъ № 180, л. 105 послѣдень).

№ 35.

XVI в.

Григорїю дѣ панїеротатъ, ѿ мѣ афендѣ кѣ дѣпотъ, мїтро-
политъ, дѣ агнѣтатї. мїтрополѣтѣ Гофїа ѿпердїмъ. кѣ
ѿзарѣхъ пасї Гардыкї. кѣ то допѣ ѿхѣ онѣ дѣ сардѣвнѣ, пола
та ѿтїи : —

Теѣлиптѣ тѣ панагїотатъ. кѣ ѿкѣменикѣ. патрїарѣхъ пола
та ѿтїи : —

(На Григория, прѣосвещенѣиши нашъ господарь и вла-
дыка, митрополитъ на светѣишата Софїйска митрополия, прѣ-
честнѣиши евзархъ на цѣла Сардика и на зависецитѣ мѣста
сардикїйски, за много години.

На Теолипта, всесветѣиши и вселенски патрїархъ, за
много години).

(Приписка въ служебникъ № 238, л. 10^a. Има двама патрїарси съ име Теолиптѣ,
ѿдїнь прѣвъ 1514—20, другї прѣвъ 1585—86; споредъ това и софїйскїятъ владыка
Григори ще да е живѣлъ прѣвъ XVI в.).

№ 36.

† Сїа кнїга вѣговѣстїе, чтнѣгѣ ѿ славнагѣ прѣка прѣча
крѣтїтелеѣ Іѣѣ више сѣ Стрѣжево ктѣ да на оѣкрѣдѣ вѣдї емъ
анарѣма въ сї вѣкѣ ѿ въ вѣдѣщи амї амїнѣ : —

(Приписка въ четвероевангелїе № 34, на листове 15—35 разредено).

№ 37.

Книга Грачаница велнка патриаршина Ипески сина вожествено: главни свачелиѣ искосава. Богичь монастырь. Успенито е монастырь подь Пекь Ирсюнига пачаре и "дѣе срисани до Бѣдина и до Беча мѣлсти . . аставице благоѣтровны скровищеницима висть застѣпникъ светителъ Ирсюниѣ Гава Данило Еврема.

(Приписка на 1 листъ въ четвероевангелие № 39. Срв. друга приписка въ сжата книга, отъ год. 1567).

№ 38.

† Ионеже блговолен(т)емь оца. и поспѣшеніѣ дѣа въсе стѣго ѣдинорѣдныма снѣ и слово бжїѣ. ѣдинъ снѣи стѣхъ тройцѣ. блгоизволи исплѣнити своѣ црковь, рѣзличными книгами, ѡвѣ оубѣхъ чѣтѣще православнїи хрїстїане. паче же и иноци, приѣмати оутѣшенїѣ ѡ рѣзличнѣ. навести и раточѣми ѡ съпостата, приходити къ оумиленїюу и къ покаанїюу. ѡвѣ же; въспѣвати величїѣ бжїѣ славимомуу въ тройци. и того прѣтѣж. мѣтеръ ѣдинъ. вѣцѣ. и стѣхъ ѣго иже ѡ вѣка. томоуу оубождишиѣ.

Видѣвъ азъ ѡкланнѣи и послѣдныи въ члцѣѣ. чѣтець и манѣ Василиѣ. црковь Звграфскаго монастырѣ. ꙗко стѣи ѣдинъ мѣъ не достатѣ чѣствоуаше къ славословноу бжїюу. прийдѣ въ ревность ни ѡ кого понжжѣнь. и написа дѣше и грѣбвыми словы снѣ книгѣ. и приложи цркви стѣго великомѣника и побѣдоносца Геургиа. ꙗко же ѡна вдова двѣ лептѣ. тѣ же мола рабѣскы въсѣккого чѣтѣщаго и прѣписоуѣщаго, не зловсите, нѣ паче помннайте и мое ѡкланство въ мѣтѣвѣ вашнѣ. да и въ спѣовите сѣ мѣздѣ, ѡ даѣщаго мѣтѣж мѣлщїѣсѣ. и блѣвѣща лѣта праведнѣ, ѣминѣ: —

(Приписка въ мнѣей за октомври № 62, л. 149^б. Отъ писмото и запазената отчасти дата (р. зр. . .) на д. 149^а личнѣ, че приписката е отъ XVI в.)

№ 39.

1612—1620 г.

† Цона Милчовъ плати за сїю книгѣ и за повезїю даде (р) и (л) (130) да слоужи за неговѣ доу дѣш и за бащинѣ дѣшѣ

и за Тошинѣ дѣш оу сѣаго прѣока Илню лѣ зрк ... коги
... ѣзе Дѣпницѣ.

(Приписка въ прологъ № 5, на послѣдния 341⁶ листь)

№ 40.

1617 г.

Книга сѣа октай написа са смиреннымъ чѣрноризъцемъ
Цвѣтаномъ пѣ повелѣнїю господара Гергїа блаженѣйшаго
архіепискапа Пярве Истинїане всекмъ вѣлгаромъ срьблемъ
Македонїи Яванїи Боснїи Угровлахїи ѣ прочимъ дакійскимъ
землькамъ патрїархъ ѣ обладатель. въ лѣто ѿ рожества
христова р̄ а̄ х̄ з̄ 1.

(Приписка въ осмогласникъ псалтикия № 112, на пярвїи листь, вѣроятно послѣ при-
банена споредъ друга по-стара. Самиятъ наметникъ е отъ руска редакция).

№ 41.

1622 г.

— сѣа кнӣ преповѣзъ Лазѣ а̄ х̄ м̄ а̄ дрӣ Прилѣски. ѣ Зв-
гра^ѣскы̄. в̄ лѣ. р̄ з̄ . р̄ . л̄ (7130—1622). мѣа. ма̄. кѣ. дн̄ь.
ѣ в̄ то лѣто вѣ чоумѣ въ мона̄тӣ 'Извгра^ѣ. мнѣзи прѣтави-
ша са. в̄жди ѣ вѣчна̄а пѣмѣ. а̄ днѣ лежд̄ . . ѣ. братїа. мѣа
ма̄ кр̄. оу мона̄тӣ Звгра^ѣ . . . сѣ вѣ са ѿноѣ за непослѣ-
шанїе сѣмрѣтъ ѣ запоустенїе
. . . . сѣа кнӣ тога̄
. . . . ѿ мнѣ. ѣ ѣнїи братїа
. . . . ѿ ны̄ что в̄ждѣ бѣ . . .

(Вѣлѣжка въ псалтирь № 124, на послѣдния л. 365⁶).

№ 42.

Бѣ лѣ р̄ з̄ . р̄ . л̄ (7130—1622) мѣа ма̄. л̄ дн̄ь при дикѣ
Гилвѣстрѣ ѣ р̄ мѣнѣ. преповезѣ сѣю книгѣ пѣтвг҃лникъ сѣ своѣ
х̄ ачѣ за свѣд грѣшна дѣш смиренїи Лазѣ а̄ х̄ м̄ а̄ дрӣ. на сѣ-
вона келия вѣше вѣми расїпана. тѣже мѣю са вѣ братїа ѣ ѿци
прочїтантѣ и на спѣблайтѣ прощѣнїю 'ѣако да ѣ самїи прѣщѣни
в̄ждѣ. въ то лѣто ѣ того мѣа вѣ чоумѣ въ мона̄тӣ 'Извгра^ѣ
за грѣхи наши. ѣ мнѣзи ѿ братїа ѿтїдоша къ гоу в̄жди
ѣ вѣчна̄а пѣ м̄ (sic).

(Вѣлѣжка въ осмогласникъ № 118, л. 146⁶).

№ 43.

† Ө́ рѣство х́во. лѣ. ꙗ́ х́ к. (1620?) въ лѣ текъ^{ше} ѿ сътворѣнїи свѣта. сърѣчь ѿ "Ид́ама. до сего́ днѣ лѣ э́рл. (7130—1622) мѣа ю́. д. днѣ. сѣ́ азъ рѣ́ вжїи Деѡтїе дхїмадрѣ́ Прилепскы. дадо́ ѿ дарѡ́ хъ сїю кнїгъ глѣмаа, псалти́ тлѣкк-ванїе ѿже въ сѣ́ѣ ѡца на́шего "Иданасїа дхїепкпа александрѣскаго. сѣ́мс мона́тирѡ "Извграѣ́ въ гѡрѡ "Идо́скѡю и́дѣ́ ѣ́ хрѡ́ сѣ́го ѿ слѣ́наго вѣкомнѣка ѿ повѣдѡнѡца х́ва Геѡ́гїа.

(Вѣлѣзва въ псалтирь № 117, л. 212^о. Годината отъ Адама е по-положительна у старитѣ, слѣдов. тукъ 1622—7130).

№ 44.

1627 г.

† Сѣ́ тѣтрѡѣѡліе, ѡбнѡви́. ѿ ѡкова́. . . . вѣлѣчѣстиваго ѿ хрѣтолюбиваго сѣ́пн. . . . Мѡ́рѡ́ Бръновскїи Могила вое-вѡла. . . . гѣрѣ́ землїи Мѡ́да́скѡи. радї дшѡ́ р. ѿ за дшѣ́ гѣва сї, ѿ за здравїѣ́ гѣва сї. . . . мѣи гѣва сї Сѣ́нсоведа. ѿ даде́ лѣ́ ѡ црков. . . . прѣжде́ ѡ хрѡ́ Прѣтѣки вѣлѣ́ на́шей вѣи, ѿ прѣн. . . . Мѣ́и. ѡ сѣ́ло Бѡ́зечи на Тотрѡ. да вжд. . . . памѣ́, да помѣнѣтса на вѣскѣ́ж слѣ́жеж цр. . . . ѿко же помѣнѣтса ѿ поко́ на сѣ́пнѣ́ Іѡ́ С. . . . воевѡла́ сѣ́ѣ Бѡ́дана воевѡ́. ѿ мѣи ѡго ѡта. . . . а́ ктѡ ѿиѣ́ рѡшѣти, ѿ поколѣ́вати сѣ́ па. . . . ѡ сѣ́ црковѣ́ донде́же стои́ съ́ хрѡ́ ѡспѣнїи Гїцї. ѿи. . . . ѿи попѣ́. ѿи вжде́. ктѡ вжде́. а́ тогоже да вж. . . . ѡмс съпѣнїѣ́ съ сѣ́жа вѣ́ж въ днѣ́ стра́наго сждїца х́ва ѡми́: —

в ѡто э́рлѣ́ (7135—1627) — мѣа а́вгѣ́та сі́ д. . .

(Вѣлѣзва въ четвероевангелие № 76, л. 215^о).

№ 45.

1630 г.

(Сѣ́врѣ)ши се сїа кнїга глѣ́ми (апостолѣ́) монастирѣ́ Чирѣ́пнї в вѣи. роу́кою грѣкшнѣ́ на́ въ лѣ́то. э́рлїи (7138—1630) поче э́. ѿ сѣ́врѣши се мѣа вѣа́и пѣ́лннї. д́ чѣ́ днѣ́ (погрѣ́)шено а́ вїѣ ѿсправитѣ (н не) клѣ́нѣ́те кѡпи ю́ "Ико(вѣ́) (э́)а свою́ дшѡ́: —

(Приписка въ апостоль № 7, л. 238^о послѣднѣн).

№ 46.

1638 г.

† Сѣта кни́га. монасти́ра. Извѣста. сѣлаго. великомуче-
ника. хѣа. Геѡргіа. смерени егѣмѣ Пайсей. нермона. да се зна
жог' да ста егѣмѣ. семѣ. монастирь. вишеречѣномъ азъ Пайсей
въ лѣто ҃. ѣ. р. м. ѣ. (7147—1638) мѣц. апрѣлиа к. г. днѣ.

(Вѣлѣжа въ лѣствица № 2, л. 2046).

№ 47.

1640 г.

Глава въ трѣци славимомъ вгѣ. По залѣ довшемъ конецъ.
свѣрши сѣ мѣсечникъ рекомы маа. многугрѣшны. Кирѣ,
Хлѣвчѣ. свѣѣ емѣ ѡчѣства ѡ землѣ Мѡдвлахѣискои. ѡ при
сѣдменѣ ки Пайсеі —

Къ лѣтѣ ҃. з. р. м. и. (7148—1640) мѣца, іюна

(Приписка въ миней за май № 68, л. 157*).

№ 48.

Изволеніе ѡца и съ поспѣшеніе сѣна и свѣршеніе сѣго
дѣла. Ночѣ сѣа бѣговъразмаѣемаа книга рекомаа тлъкованіе ѡ
тирмѣ, повелѣніе прѣвнѣшагѡ прѣценнѡинѡцѣѣ ѡца нашего
Іеромонаха Пайсеа ігѣмена Звѣраѣскаго :

Сѣписа сѣ рѣкою мнѡгрѣшнаго и недѡинаго раба бѣжіа,
Кирѣ, свѣѣ рѡдѡѣ земли Мѡвклахѣискіа племенѣ ѡришахѣмана.
снѣ Урсѡлѡ. тѣ же мѣю и милѣ дѣла въсѣкомъ бл҃гочѣивомъ
члѣкѣ прикасающомъ и читаше въ книзѣ ки бѣодѣхновеннѣ.
Старешомъ іако ѡцѣѣ, равнѡ мѣѣ іако братѣ, аще ли что свѣрѣ-
щете несправленнѡ или погрѣшено. вы свой бл҃горазуміе испра-
влѣите а не кльнѣте. понѣ не писа агѣлѣ ни прѣкѣ. нѣ вреннаа
и грѣшнаа рѣка чѣча. пѣн свой невѣрѣніе ѡпнѣа сѣ или ѡ нзѡда
вѣше не исправленно. оубѡ прѣвѡдѣѣ ѡ срѣвскіи нзѡѣ на вѣлѣ-
гаскѣи. того рѣ вѣше ли оубѣ гонѣ нѡмысли. и вѣ хс бѣ бл҃вѣти
и прѡстѣ.

Дѣтѣ текѡиру ѡ сѣзданіа мира. сѣмѣ тѣсѣное и стѡ. и
четырьдѣтно дѣветѡе. мѣца дѣкрѣа, тридѣсѣго, днѣ : Писано въ
Стѣки Горѣ Адѡстѣки въ монастиры Звѣраѣ, сирѣ. самописѣ :

(Приписка въ тѣлѣ псалтырь № 86, л. 194*).

№ 49.

1642 г.

† Сѣмъ минѣи ѱписѣ ѿ Късїлиа. Сѣфїанѣи въ место 'Итропоу оу монаѣирѣ. рекоми Трѣица ѿ принесе ѿ въ Сѣоуоу горѣ въ монаѣирѣ Зѣгра[†] ѿ приложи ѿ оу црѣа. въ дарѣ стго мѣника Геѡргїа. ѣз. р. ѿ. ѿ (7150—1642).

(Приписка въ миной за септември № 69, на началния бѣль листь).

№ 50.

1644 г.

Писѣ се сїа кнїга глѣми петоглѣнїи въ ѿме чѣнаго ѿ слѣвнаго въ мѣнищѣѣ ѿ повѣдонѡсца Геѡргїа. ѿ того чѣстнѣѣи ѡвѣтѣли, глѣмѣи Зограѣѣ. въ сѣенїе же ѿ полѣж ѿмѣшимъ ѿ пѣвалши тѣ. ѿ въ въспоминанїе писавшоумоу се по. Ζεδων, ¹⁾ недостѡйни ѿ гра Трѣновѣ, глѣми Трапезѡнѣ, ѿ село, Сцюелиа. ²⁾ мѣю ва ѡци ѿ братїа чѣтоуши ѿли прѣписѡуѣши. ѡщѣтѡ ѡврѣщѣт се погрѣшѣно. ѿ вы` принесѣте трѣновѣскы ѿзѡѣ, ѿ ресѣвѣскы. ѿ сѣгледайте добрѣ, понѣже бѣ велика мѣва оу монаѣирѣ. ѣгда почѣхъ писѣти ѿ писѣхъ мѣло. ѿ прїдѡше фрѣнци, ѿ ѡплѣнїхъ 'Ирѣсанж. ѿ того рѣди не ѡстѣви хъ мѣ писѣти. ѿ сѣ великою ноуѣжею мѣ послѣ хъ на пѣтѣ. ѿ пѣтїѡвѣ, едїно лѣто ѿ по ѿ пѣкы прїдѡ ѿ почѣѣ писѣти. ѿ помоуѣю бѣжїю, сѣврѣшиѣ. въ лѣто ѣз р ѿ в. (7152) ѿ ѿ рѣ хѣвѣ, ѡ х м д (1644): ↪

(Приписка въ петогласникъ № 96, л. 251^а).

№ 51.

1650 г.

† 'Изволѣнїеѣ ѡца ѿ поспѣшѣнїеѣ сѣна ѿ сврѣшѣнїеѣ стго дѣа : поноѡи се ѿ сѣзѣдѣ се сѣѣ ѡрхѡндорїка. вѣ. ѿ црѣа. ѿ келї. ѿ ѡснованїе. до покрѡва. настѡбанїеѣ. ѿжївѣнїеѣ. дикѣа Кѡстантїа. мѣ. ѿрисѡграѣскаго. въ лѣѣ. ѣз. р. ѿ. ѿ (7158) : ѡ ѡ рѣжѣство хѣѡ. 19.38. ѿндї. 2.

(Надпись изрѣзанъ на мраморна плѡча, прибрѣна въ есждохранилището на Зограѣѣ. Отдѣтѣ дѣти, тѣзи ѡтѣ сѣзѣдинїе мира ѡ вѣрнѣта и се сѡжда сѣ индїѣта).

¹⁾ Манаси.

²⁾ Дѡкноѡ.

№ 52.

1653 г.

Блговолѣніемъ ѿтне трѡици ѡспіса се сіа вѣтв(н)а кнѣга
въ ѡвители Рилскыє хрѣ прѣпѡвнаго ѡца настоаніемъ ѡ потрѣженіемъ
іермонѡ ігѣмена хрѣи 'Иданасіа ѡспіса ѡ своєю рѡкою
ѡ позѡ ѡзъ пѡ Млен'тїе да слѣже с'тмоу Георгію въ мана-
стирь глѣвми 'Извгрѡ въ лѣ, 13. рѣѣ. (7161) крѣ снцѣ. к. ѡ
лвныи рѣ. ѡ по сѣ вратїе ѡще что вѣдѣ погрѣшено ѡ въ ис-
правлїите ѡ нѣ клнете поч'то не писа дх' ѿтн ны агг'ль нѣ
рѡка грѣшна и вѣрна. а мнѣ : —

И ѡ ѡспісѣ ѡспісѣ. ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ
ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ

(Приписка въ мнѣй за февруари № 62, л. 1576).

№ 53.

Блговолѣніемъ ѿтне трѡице ѡспіса се сіа вѣтвѡ кнѣга въ
ѡвители Рилскыє настоаніемъ ѡ потрѣженіемъ іермонѡ ігѣмѣ
хрѣи 'Иданасіа ѡ повѣзѡ ѡзъ пѡ Млен'тїе. да слѣже с'тмоу Георгію
въ манастирь глѣвми 'Извгрѡ въ лѣ, 13. рѣѣ. (7161—1653)
крѣ снцѣ рѣ. ѡ лвнѣ. рѣ. ѡ по сѣ вратїе ѡще что вѣдѣ по-
грѣшено ѡ ви ѡсправлїите ѡ не клнете спї вї х'с а мнѣ : —

И по ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ
И ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ ѡспісѣ
И вѣрѣ : —

(Приписка въ мнѣй за нояври № 67, л. 172*).

№ 54.

1655 г.

† Да се знаеть. си минси. пѣпоу́ Дмитрію. ѿ село Стръменикъ за. т. и л̄ (330) аспри. мар'тири. по́пъ Питро́вниѣ и х̄с ваа́ка. въ лето, 1330 г. (7163—1655) амй и то цоми даде. минси поп' прѣзвитеръ : Пет'кѡ.

(Вѣлъжка въ живей общъ № 93, л. 404^б послѣднѣ).

№ 55.

1656 г.

† Да се знае сѣа книгѣ глѣми пролѡ. принесохъ азъ грѣшнй Сава хаѳин. кспн̄ ю ѿ попа Петра на Краца. за х̄к. (620) и принесѡ ю. оу́ манасти. 'Изобрафъ хра̄. сѣго великаго мѣника х̄а. Георгіа. аще ктѡ поквсити. хоше̄ ѣзнесті ю ѿ више́ рѣнаго хра́ма. да вѣдѣ проклѣ ѿ сѣаго Георгіа. ѡсѣд. кхѣхид⁵ ивслн̄¹⁾. не ѡбрето̄ ничесѡ. свцѡ иосѡд. ѡлѣвѡпи кцлѡіѡ²⁾ въса. азъ грѣшнй. сѣвсл³⁾. ед̄ ицѡрд³⁾. блѣгодарн̄ бѣ и сѣго Георгіа. Еъ лето 1330 г. (7164—1656) при дикета. 'рдпид⁴⁾

(Вѣлъжка въ прологъ № 4, л. 250^б. Срв. бѣлъжитѣ въ № № 56—59).

№ 56.

† Бѣ оу́ троє йме да̄ з(н)ае шѡ съ паднл. Савй. книже. прогѣ. два ѡфтапка. а еѣа а дрѡги. а. аптоль. и мѣтвѣникъ : — : —

(Вѣлъжка въ сѣщия прологъ, л. 246^б).

№ 57.

† квѣн. всѡеъ. ѡвѣа. ѡолнѡ. псв х̄анв. зѡ ѡв. мѡѣн. дпсв. ен х̄анв. зѡ ѡд̄ мх̄св : —⁵⁾

(Вѣлъжка съ тайни буквы въ прологъ № 4, л. 250^б).

1) тогѡда. пѣтска̄ Енисока̄

2) вѣка. софиски

3) штидо̄. на Браца.

4) 'Икакіа.

5) Писе Иванъ снѣ слова кѣн ѡмне да хн чате а кѣн не ѡмне да са чѣдлѣ

№ 58.

† Бѣ ѿ име тѣ. дѣ (сѣ) знае когѣ седелѣи Гава и Ѡванъ
звѣ Гѣа къшаѣтъ голѣмаж. ѿ Ѡванъ малкѣютѣ. и придаде
Гава ИѠанъ 7а (1000) аспри. а земникъ имѣ е заедно. Гава
голѣминѣ конь. и здрѣкѣ. а Иванъ ѣ по мѣи. мѣа агста. ѣ
на Макави: —

(Бѣлѣжка въ прологъ № 4, л. 251^а).

№ 59.

(. . . . Гава) хаѣи оѣзѣ Ѡ Іакова. ѿ при-
(несѣ оѣ Зо)графъ. хрѣ сѣго велико-
(мѣника Георгѣа въ) лето 7зрѣд. (7164—1656) аще ктѣ
(хоше ѣзнестѣ ю Ѡ виш)ѣренаго храма да вѣдетъ
(прокле Ѡ сѣго Георгѣа): • Ѱззѣ кѣѣхнѣ. и вѣл¹⁾
. шл. свѣд. вѣка. ѡлфѣшпѣ.²⁾
. и тѣрѣдо залѣ вѣгодари³⁾
. вѣскѣми писа вѣгодари³⁾
хаѣи ззѣхъ Ѡ Іакова³⁾

(Бѣлѣжка въ апостолъ № 7, л. 238^б послѣднѣй. Часть отъ листа и отъ бѣлѣжката
сѣдранѣ. Дополненнѣе е спорѣдъ бѣлѣжка № 55, писана отъ сѣшата рѣка).

№ 60.

1666 г.

† Сѣа кнѣга Мелѣтѣа настоѣтель вѣсть ѣже ѣ Ѡ Знѣ-
поле понде въ Сѣсю горѣ Ѡдона сѣрѣ кѣпѣ ю тѣжде
Ѡеромонѣ Мелѣтѣа ѿ Ѡнѣсе ю въ Сѣые горы Ѡдона сѣи
дѣѣвникъ Мелѣтѣа Ѡеромонѣ сѣхорѣкы поклѣнникъ сѣмѣ градѣ
Ѡѣрѣмѣ. ѣ ѣ по нашѣмѣ Ѡмени хаѣа. ѿ чѣ ѣще воденичаръ
Зѣграфскѣи: —

¹⁾ Тогда пѣтѣа. Епископ

²⁾ вѣка Софискѣи

³⁾ Послѣднѣиѣ два реда писани отъ друга рѣка.

† Гѣи воденичарь **Мелѣтїа** съгради воденици ѿвѣ въ лѣто **ѣроу**. (7174) а ѿ рѣ га нашего **иѵ ха ѣ ѡ ѡ** (1666): —
(Вѣлѣжка въ псалтирь № 77, л. 153^о послѣд. Може да е писано 3 до 4 год. по-сетѣвъ отъ 1666 г.).

№ 61.

† Въ лѣто **зрѡд** (7174—1666) повѣза се сїа книга при дїкїа **Бисарїѡнъ**. а **кисаръ Паїсїа** попъ, а повезанїемъ **Кѵрїа** монахъ, ѿ града **Браца**, и вѣсть въ тѡ время **воевѡхъ** тѣрци на **Крїтъ** и вѣсть нѣжда **вѣлїа** по всей землїи нѣи **паче** на **Стѣи** горѣ по **мѡрѣ** и по **сѡхо**, прїиде **везїръ оу Солѣна** и **дадохмо** **многѡ** **пешкѣшъ** ѿ **многы** **вещїи**. **мїа** **ївїа**. **вї** **днѡ**.

(Вѣлѣжка въ сборникъ № 80, на нач. листъ).

№ 62.

1669 г.

Роука **начрѣтѡвїа** **псалты** сѣи **грѣшннн** и **мѣнїшн** **иѵрѡмъ** **иѣрей** **Димитрїевн**.

† **Съврѡши** се въ лѣто **ѣроѡ**. (7177) а ѿ рѣ га **наше** **иѵ ха**. **ѣ ѡ ѡ**. (1669) **мїа** **ївїа** **дї**. **кѡс** **слїца** **ѡ**. а **лѣннн** **дї**. **ѡѡ**, **ѡ**. **злато** **числѡ**, **нї**. **їндїкто** **ѡ**. **їпа** **лѣтѡ** **дї**: — въ **ѡвластї** **Плѡвнї** **скыѣ** **пѡкрїлїѣ** **Старїѣ** **планннѣ** **сѣ** **Сѡшїца**. **їме** **нѣмо** **касава** **Карлово**:

(Приписка въ псалтирь № 77, на посл. л. 153^о).

№ 63.

1680 г.

† **Да** **сѣ** **знаѣ** **кога** **прѡтихмѣ**. **тнѡ** **пролѡзи** **по** **дѡховника**. **Митрофана**: **в** **лѡ** **ѡ. ѡ. ѡ. ѡ**. (7188—1680) **и** **ти** **дѡховниче** **Стїмїѣ**. **ѡ** **се** **молї** **за** **тнѡ** **кннги** **та** **ѡи** **прѡтихмѣ** **по** **дѡхов** **ника** **Митрофана**. **нека** **рабѡта** **пѡки** **да** **знаѣшъ**. **да** **ѡи** **препн** **шете**. **ѡ** **ѡтїде**. **ѡрачъ** **а** **ти** **пншн** **та** **ни** **прѡти**. **ннѣ** **ѡеме** **платн** **така** **да** **знаѣтѣ** **пѡ** **поповъ**. **ѣрѣ**. **Стѡко**. **Радъ**. **Калннѡ** **ѣрѣ**. **Илннѡ** **Мнѡнѡ** **Бока**. **Блѡ** **Дѡда** **Цветко** **Блканѡ** **Рада** **Раѡа** **Стана** **Калѡна** **Дмитра**. **Неѡра** **Герго** **Бѡкнѡ** **препншнте** **тнѡ**. **ннѣна** **и** **поменѣте**. **и** **васъ** **ѣтъ** **да** **поменѣ** **и** **помнлѣѣ**.

(Вѣлѣжка въ прологъ № 5, на л. 341^о послѣднѣй).

№ 64.

1687 г.



Прочетено: Сѣи Гѣорги

† Сѣи. печать. монастыра. Зографа. сѣго. Гѣоргіа. въ
Сѣи. горѣ. Идоиа. 1687.

(Старъ печать на Зографския монастырь).

№ 65.

1688 г.

Въ лто. 13.р.7з.

† да сѣ знаетъ кога. помръкна. лоуна мѣа. сѣктѣврѣа.
дѣ. дѣнь. вльзь: при дѣи и тога. тѣрци агарѣк родѣ. поганѣ
воевашѣ на нѣмци. и царѣ Сѣлѣмаанѣ. тогѣи ѣ Гофѣа сѣдшѣ
нартѣ. съ во. сѣми силѣми.

(Вѣлѣжка въ сборникъ индійски разкази № 91, л. 176°).

№ 66.

1695 г.

† Сѣа книга глѣмы синаѣарѣ ѣтъ. покѣннагѣ Козма
ѣрмона рѣсина ѣже прѣстави се въ лѣто 13.с.д (7204—1695)
мѣа ноѣ ѣ. ѣ положи ю во цркви Зографскои въ пѣвница да
сѣжѣи за ѣговѣ дѣшѣ донѣли вѣдѣ. а котѣры вѣрѣ полѣкомѣи се
ѣзнесѣ ѣ цркви ѣ присвоѣ сѣвѣ. тѣковы да вѣдѣ прѣкѣ ѣ гѣ вѣ
вѣседрѣжитѣла ѣ ѣ сѣты тѣи вѣбноснѣ ѣцѣ ѣ въ Никѣи ѣ ѣ
сѣгѣ вѣ мѣ Гѣу ѣ ѣ вѣсѣго сѣвѣора вѣрѣска тѣчѣю до припрѣ
за нѣждаѣ да исхѣди ѣще дрѣ не ѣма пѣ на свое мѣто да
ѣнѣтъ: ∞

(Вѣлѣжка въ синаксарѣ № 160, на листовѣ 1—12 развѣрлена. Може да ѣ писана и пѣ-
послѣ отъ 1695 г., слѣдѣ като умѣлѣ Козма).

№ 67.

XVII в.

Ѡ прѣвѣвены' чѣсы'. Исидоръ мнѣгрѣшныи. (Съ друга-
ржа):

† Снѣ гнигѣ. приложи гнѣ Костадинѣ. снѣ гна Коста-
дина. внѣкъ великаго воевождѣ Десимира свѣмоу Іѡ Ѡеологоу.

(Вѣлѣжки въ правила на св. Василия № 120, л. 266^о послѣднѣ).

№ 68.

† Последнѣиши'. ѣ грѣшнѣиши' въ сѣеннойноцѣхѣ Бенен-
диктѣ. писа сѣю книгѣ дѣховникѣ къ Герасѣмѣ: — а ѣме
Правилѣ: —

(Приписка въ законникѣ № 87, л. 454^а послѣднѣ).

№ 69.

1705 г.

† Изволеніе ѡца ѣ дѣйствиѣ сѣа ѣ съврѣшенѣ сѣго
дѣа сѣе знѣе възвѣже архимандрѣ Маѣѣ ктѣиторскѣ поможеніе
Ѡ основаніе даже ѣ до врѣха дохѣа ѣ сѣдѣнца ѣ ѣи кнѣли ѣ сѣл.
сѣго прѣвѣбраженіа ѣ въвѣніе потврѣдѣ ѣ г кнѣли вѣи пирга
ѣ дѣ вънѣтрѣ пирга. лѣ Ѡ ѣа гѣѣѣѣ миѣа маѣрѣ ѣ днѣ.

(Надпись на мраморна плоча, пазена въ сѣждохранилището).

№ 70.

1710 г.

† Сѣю сѣтѣю книгѣ глѣмѣю словеса сѣго славнога вели-
комѣника ѣ повѣдонѣца хѣа Геѣоргиа списа даѣкаль по Макаріа.
ѣже поживѣ на пѣщера влнз сѣта ѣнна глѣмаа Карѣль ѣ при-
ложѣ ю сѣтомѣ зографѣскомѣ на празнѣникѣ ка прочитаніе въ
памѣ ѣ спѣніе дѣши ѣго ѣ родителѣе, н ктѣо ке Ѡлѣжити ю ѣли.
продати ѣли посвойти да вѣдѣѣ прокѣѣ Ѡ ѣа ѣ сѣго Геѣоргиа.
лѣ гвсѣгѣ. (7218—1710).

(Приписка въ житѣе на св. Георги № 194, л. 84 послѣднѣ).

№ 71.

Помѣни гѣ раѣа своѣго Курѣла монаха родителѣа его-
лѣкто 1710.

(Подпись на икона на Сергиа Вакха 25×20 см. Пази се въ одеждохранилището).

№ 72.

1713 г.

Блговоленіемъ ѿца дѣиство єна и створъшеніемъ стго дха. азъ оубо обремененъ грѣхънагъ гарма рава Кѹрилъ. въвѣтѣ іксо-діастъ стѣла обвители Зографъскыа мѣ (40) лѣт. желаніемъ въже-лѣхъ и потыщѣ се съ великымъ трѣдѣмъ и млъвами мнѣгыми, понеже не имѣхъ ослабѣ ни покѣн въ дѣлѣ семъ. нѣ оупражнѣхъ се въ слѣжвѣ монаѣиръскѣ, и не могѣ писати по оуставѣ и побѣю, ѡбогда ѿ млъвою иногѣже ѿ оуниніемъ и метѣжа мнѣжство съгрѣшеніа исправлѣнте, а мнѣ трѣдившомъ се грѣхѣмъ прощѣнію спѣвлѣнте, да и самѣ възмѣзѣе ѿ бѣа полвчѣте. а спѣвѣны се сѣй кладенѣ живононы по моеѣ смрѣти наследникѣ вѣти заклинѣю є въ бѣа слова да не имѣ обладѣ продаѣти ю, илѣ ѿ монаѣиръ ѿтвѣжѣти, нѣ прочитати и менѣ грѣдѣго Кѹрилла поминѣтѣ, и ѡца моего Сіменѣна єромѣ, и мѣре Стѣменѣ не забывѣти. лѣтѣ 7221. 7221—1713).

№ 73.

† Дѣто 7222 (7222) мѣца ѿ є. въ чѣ дѣ ноци прѣтави чѣниѣ Сѣва въвѣтѣ челниѣ ѡвѣдѣ і лѣтѣ: 1731.

(Приписки въ псалтирь № 136, първата на л. 533^а, втората на първата корица отвѣтрѣ. Датата 1731 = 1713, защото 31 е на написано по буквенія цифрѣвъ редъ гѣ = 13).

№ 74.

1764 г.

† Ко слабѣ стѣла єдиносѣщныа и нераздѣлимыа трѣцы ѡца и єна и стѣгъ дха аминѣ. возвенови сѣа стѣла обвитель сѣла стѣгъ великомѣчника Геѡргіа, глѣмаа Зѡграфъ въ лѣто ѿ рожѣва хрѣтѣва 7264 (1758): кѣторствѣ и иждивеніѣ влѣгорѣднаго гѣнна хѣци Кѣлчѣ ѿ сѣла Бѣнскѣ, ради дѣшевнагъ вѣгѣ спасеніа и вѣчныхъ влѣгѣхъ воспріѣтѣл. паки же въ лѣтѣ 7265 (1764): иждивеніемъ и оусѣрдіемъ тогѣже кѣтора влѣгорѣднагъ гѣнна хѣци Кѣлчѣ, возградѣ сѣа стѣлѣ хрѣмѣ въ имѣ прѣстѣла єгомѣтере, чѣнагъ и славнагъ єлѣ оуспеніа. тѣпаніемъ же и трѣды речѣнныа обвители Зѡграфѣ, чѣстныхъ.

пронистѣвъ архимандрита ѿѿкакіа, ѿ дѣхѣвника Данїїла. скеуо-
фѣлака ѿрсенїа. —

«Надпись на мраморна плоча надъ входната врата на черквата Св. Богородица, която е
въ монастирския дворъ».

№ 75. 1768 г.

1768^г „ гѣда ктѣторъ сѣлѣ стѣла цркви хаци Касїїи ѿ
Лѣвичь.

«Ликъ и надпись на сѣверната въшна стѣна въ параклиса Св. Ив. Прѣдтеча, който се
намира въ източното крило на монастиря».

№ 76. 1770 г.

† Сїе записяхъ. азъ. рекѣмїи ѿвѣнлеф¹⁾ да се знае кѣа
прочѣтѣ сїе стѣе. ѿе и онѣл²⁾ рѣ. ѣ. ѡ. ѿ (7278—1770).

(Вѣлѣжка въ четвероевангелїе № 34, на прѣдпоследния празень лїсть).

№ 77. 1776-7³⁾ г.

† анокодомиди зтос о керос. к(а) севасмиос, наос тїс део-
тѣкѣ, дїа лапанис, тѣ паносїотѣтѣ проигуменѣ, кѣ Дїонсїс ек
тїс епархїас Сисанїѡ, eis мнимосѣни тѣ ∴ а ψ о г к(а) ек хорас
Крїмни.

(Поднови се този свещенъ и честенъ храмъ на Св. Бого-
родица съ иждивението на всепрѣподобнѣйшия проигуменъ
господинъ Дїонисїя, отъ епархїята Сисанїйска, отъ село Крї-
минъ, въ год. 1777, за негово вѣспоминанїе).

«Надпись на мраморна плоча, поставена въ западната стѣна на гробарската черевичка
Св. Благовѣщенїе».

№ 78. 1781 г.

Сїи прологъ разсмотрѣхъ ѿ прочтѣхъ азъ грѣшнїи.
архимандритъ ѿгнатїи ѿ прошѣ ѡпрощенїе ѿ всѣхъ вратїи 1781:
марта 4:

(Вѣлѣжка въ прологъ № 47, л. 307б).

¹⁾ Симеонъ.

²⁾ к' лїто.

³⁾ Въ датата а ψ о г последнята цифра ще е арабско 7 или турско 6.

№ 79.

1783 г.

Бо слава стѣла единосѣщныа животворѣщныа и нераз-
дѣлимый трѣцы ѿца и сѣна и стѣго дѣха аминь: созда са-
чешма сѣла за иждивѣнїемъ гдѣра¹⁾ кѣ хаѣи Феодора и гпѣжа
егѡ хаѣикѣ Драгни ѿ славнаго гра Рѣщѣкъ ради дѣвнаго
своѣго спасенїа и вѣчнїхъ блгъ²⁾ воспрїятїа: лѣта: аψωг:
іѣніа а дѣна.

(Надпись на мраморна плоча на чешмата ю.-и. отъ червата Св. Богородица,
въ монастырскїа дворъ).

№ 80.

1785 г.

Сѣй. крѣтъ поклонїха оу мнѣръ Звграфскїи стѣмѣ Гѣур-
гїю, ѿ Неготинѣ овер кнѣжїца господѣ Гѣрра и чѣда ѣла
Нїколаї, Мїхаїлѣ и Єлїсаветѣ 1785 гѡда.

(Надпись на дѣното на сребренѣ крѣсть, позлатенѣ, дѣл. 47 см., съ цѣннїи камѣчета.
Пази се въ одеждохранилицето).

№ 81.

1792 г.

1792, гѡда.

Сїа книжїца Харїтѡна іе(ро)монаха рѣлца, ѿкѣпї на...
дїца Феѡфила когда седѣше на посница, и іспїса ѿ а трѣд-
егѡ платї, азъ Харїтонѣ.

(Вѣлѣжка въ рѣкописа чудеса на св. Богородица № 155, л. 11*).

№ 82.

1793 г.

† Оуцї и вратїа стѣла іѣа кой прочитѣете сїа чудеса
прѣла Бѣцы поменїте и мѣне грѣшнаго Феѡфила еросхи-
монаха писавѣшаго іхѣ на поствѣа въ лѣто 7301)
ѿ хѣ гаψчг.

(Вѣлѣжка въ сїщїа рѣкопись и листѣ).

¹⁾ Господара.

²⁾ Благнѣхъ. Срв. № 85.

№ 83.

1795 г.

† Да се знае кога дойдохъ на Гвѣта гора въ лѣто 1793 мѣца октомѣра а днь покаягерихъ са в' лѣто 1795 мѣца септемѣра сѣ дѣнь.

(Вѣлѣжка въ патерикъ № 124, л. 64^с).

№ 84.

1797 г.

1797 гъ годѣ мѣца февварій 22 д... великинъ побѣтъ первю недѣлю бысть трѣсь многочѣстный, и страшный и паки бысть трѣсь тобожде поста и. лѣтѣ вторымъ сѣмѣицы в' свѣотѣ в'нощи пятыи часъ.

(Вѣлѣжка въ сжата книга, л. 65^с).

№ 85.

1801 г.

† Ко слава: стылъ единосвѣщныа животворѣщїа и нераздѣлимыа трѣцы оца и сѣна и стѣгѣ дѣха созда са ѿ основанїа сѣщѣный сѣи храмъ на мѣсто старагѣ во ймѣ стѣгѣ славнагѣ великомѣнника побѣдоносца и чюдотворца Георгїа ктїторствома иждивѣнїемъ же и настоѣнїемъ честныхъ проїетѣвъ епїтропствѣющагѣ гдїна проигрѣмена Евдїма и гдїна проигрѣмена Порфирїа и трѣды прочїихъ ѿ Хрїтѣ ошверѣтїи ради дѣшевнагѣ ихъ спасѣнїа и вѣчныхъ блгїихъ воспрїѣтїа въ лѣто ѿ ржтѣва хрїтова га ѿ а.

(Надпись на мраморна плоча, надъ входната врата въ съборната черква Св. Георги).

№ 86.

† Іорда(ки) Евдѣмїи ѿ (Багл)атъ: Яни Димитрїи ѿ Арванаситѣ ѿ Баглатъ: 1801.

(Надпись на горния мраморенъ прагъ на сѣверната врата въ сжата черква).

№ 87.

1802 г.

Никола хаѣи Михаиловичъ ѿ Дѣкина 1802.

(Надпись на горната мраморна рамка на лѣвъ прозорецъ въ сжата черква).

№ 88. 1804 г.

† Ген свѣтильникъ приложила г : куръ х. Іванчо, съ
сопрѣгою х : Кала ѿ Рѣсчѣкъ въ свѣщен : обит. Звграф :
с : Георгіа га ѿ д.

(Надпись на бронзовъ свѣтильникъ въ сжата черква).

№ 89. 1806 г.

† Петръ Михаилъ Семко Мана ѿ Тетевенъ : 1806.

(Надпись на бронзовъ свѣтильникъ въ сжата черква).

№ 90.

Ген свѣтильникъ приложи въ соборнѣи церкви с : в : м :
Георгіа : геронта Звграфскѣи кѣ Гофрѣнѣи : 1806.

(Надпись на бронзовъ свѣтильникъ въ сжата черква).

№ 91. 1815 г.

Маи 22 1815 г. Бидинлиѣи
Петръ аваѣи Чобанъ ѿлѣ
Петко аваѣи
Радѣлъ верверъ
Петаръ бакалъ Бенчогъ
Михаилъ аваѣи "Еванови . . .
Етефанъ болаѣи
"Еѿмиъ аваѣи
Банчо кюрчи Еиновичъ
Найдениъ ширади

(Надпись съ мстило по страничната краморна рамка на лѣвъ прозорець,
въ сжата черква).

№ 92. 1817 г.

† Здѣ написана сѣтъ ѣменѣ ѣи прѣчиихъ церкѣвнѣи зв-
графѣи помѣгшихъ проигѣмена : х : Геранѣѣна, 'Аверкіа ѣеромѣ
геронта Паисіа : х : Неѣфѣта : х : Еписѣтѣа, Галактѣѣѣна; Ники-
фѣра ѣеромѣ, 'Анамѣ, Рамада, гѣрѣѣ Неѣфѣта дохѣѣрсакаѣѣ,

великаго постѣльника Маншилѣки Мѣновѣ, ѿ Пѣлла ѿ Коприв-
щица. въ лѣто 4531. и Тимодѣа монаха 1817. δια χειρος
Μιτροφανῆ.¹⁾

(Надпись надъ входитѣ врата отвѣтрѣ на сѣщата черква).

№ 93. 1818 г.

Пронгѣмена Захарѣа Зωγράφскаγ ѿ кѣръ Мѣлла ѿ
*Окната: 1818 года:·

№ 94.

Пронгѣмена Ἰωαννῆка Зωγράφскаγ ѿ кѣръ Мѣлла ѿ
*Окната: 1818:·

№ 95.

Еъ пѣмать хажѣ Еикѣтѣа Зωγράφскаγ ѿже ѿ Терно̀ва
ѿ селѣ Бѣклѣковецѣ: 1818:·

№ 96.

Еъ пѣмать архимандрѣта Ἰωαννῆка Зωγράφскаγ ѿже ѿ
Гѣрреза: 1818: годѣ:·

(Надписи на мраморни прѣстоли въ папертата на сѣщата черква).

№ 97. 1820 (вм. 1821) г.

† Знаѣно вѣдетѣ ва летѣ 4531. на мѣсець мѣртѣ к.
чѣслѣ — на црство на Сѣлтанѣ Мамѣдѣ на днѣтѣ кѣк сѣ
рѣзверѣкѣ тѣ обѣсѣхѣ пѣтрихѣрѣ Григорѣѣ на Царѣ гратѣ
ѿ ѿсклахѣ вѣовете ѿ много ротѣ хрѣтѣанскѣ ѿ морѣнитѣ вѣдѣг-
наха глѣвѣ ѿ тѣгѣвѣ †

(Приписка въ сборникѣ отъ слова и поученѣя № 283, на послѣднѣя листѣ).

№ 98. 1822 г.

Сѣла чѣдотворнаѣ икѣна сѣгаго сла̀веннаγ великомѣнка,
повѣдонѣсца ѿ чѣдотворца Геѣрѣга, неизслѣдимыми вѣжимѣ
сѣдѣвами ѿзѣ Ἰρѣвѣи морѣмѣ преплыла во сѣдѣю Ἰρѣвѣнскѣю

¹⁾ Δια χειρος Μιτροφανῆ = съ рѣката на Митрофана.

торъ, и въ пѣрвыхъ возсіла ѿкѡ лѣчи солнечнымъ, въ при-
станищи Батопѣдскаго монастырѣ, оувѣдѣши же сїю монаси
и не прѡчихъ мнѣтырѣй Ядрѡнскихъ стекѡша сѧ на сїѣ чѣдо,
желающе всѧкъ ѿ нихъ приврѣсти ю во свѡй мѣтырь; но
вѡлею вѣжею и страсотѣрнца Геѡргїа пѧки чѣдѣснѣ ѿ тѧмо
прѣйде и вселї сѧ въ сїю Зѡграфскѡю обитель іаже и до ннѣ
ѿкѡна сїѧ непрестѧннаѧ чѣдѣса точитъ оусерднимъ вѣгомѡ-
цѣмъ съ вѣрою приходѡщимъ во сѣѡю обитель сїю на по-
клоненїе: —

Въ чѣѣ и пѧматъ сѣѡгѡ славнаго великомѡчника Геѡргїа,
сїѧ рїза сребреннаѧ оустрѡена старѡнїемъ прѣпѣвнхъ ѡцѣвъ
Зѡграфскаго мнѣтырѣ Еикѣнтїа и Янатѡліа, и подаѡнїемъ
хрѣтолюбївхъ равѡвъ вѣжїнхъ ѡдѣсскихъ кѡпцѡвъ Славено-
волгарскихъ Македѡнскихъ оурождѣнцѡвъ ѿзъ рѡзныхъ епѡр-
хїѧхъ, ѿхже почѣннаѧ ѿменѡ написана сѣтъ въ сѡнодѡлнѡю
кнїгѣ рѡди вѣчнаго спомѡновѣнїѧ съ достѡвлѣнными ктї-
торамї сѣѡѧ обитѣли сѣѧ. глѡкв: — въ Санктпетербѡргѣ.
Подписъ на металнѧ плѡча подъ „арабскѧ“ икона на св. Георги, въ съборнѧѧ черкѡвѧ.

№ 99.

1825 г.

Знайно вѣдѣ ва лѣтѡ глѡкв (1825) на месѣцъ сѣптеврїѡ
кѡ сѧ вѣше родїлѡ кѡюрѣ лїѡлѣ звездѡ п. . че сѧ зѡгвѣи сѣтъ
малко времѣ †

№ 100.

1826 г.

Знайно вѣдѣ ва лѣтѡ глѡкв на месѣцъ ѿнѡварїѡ кї чїсло
как сѧ потрѡсї землѡтѡ три пѡтї прѣсъ ноца † и потрѡсї сѧ
и апрїлѡ ГГ на воскресенїѣ ѣ недѣля на вт. . . .

№ 101.

† Знаино вѣдѣ ва лѣтѡ глѡкв на месѣцъ ѿнѡнїѡ денъ ГГ
какъ ѿзѡйхѡ енїчерѣтъ на Цѡрїгратъ та стѡнаха нїзамъ
чѣдїтъ ѿзѡй ѡѡ па. —

(Вѡлѣжнѣ въ сборнїкѣ № 283, на послѣднїѧ лїстѣ, сѡв. № 97).

№ 102.

1837 г.

Благословеніемъ высокопѣщеннѣйшаго Герафіма митрополита Новогорѣдскаго и Санкт-Петербурскаго оусердіемъ хдтолюбивѣйшихъ блготворителей, попеченіемъ же бывшаго епітропмъ сего ѿ Арханско-Звографскаго мѣтырѧ архимандрита Анаѳоліа, оустрой сѧ рѣза сіѧ чѣдотвѣрной иконѣ стѧго влкомѣченика Геѡргіа побѣдонѣсца здѣ являшей сѧ, іакѡ столпъ ѡгненный, трѣмъ оусердно молившим сѧ бѣѡ единострѣбнымъ ведѣщимъ родъ свой ѡ Івстїніана великаго, иже на сѣмъ мѣстѣ, въ 898мъ годѣ своимъ иждивеніемъ пѣрвые воздвїгнѡша стѣю ѡвїтель сїѡ, и по живописанномъ ѡбразѣ чѣдотвѣрца, прѣзванномъ издрѣвле Звографскѡ. нарекоша ю Звографскою ѡвїтелїю. С.П. 1837 года.

(Надпись на метална плоча, прѣдъ самописната икона на св. Георгїи, въ сборната черква).

№ 103.

1848 г.

Іеродѣй Іеросхїмонахъ проигѣменъ Звографскїй, прѣжде бывшїй Іѡаникїй ѡ града Гофіѧ. 1848. го = года.

(Надпись на бронзовъ свѣтильникъ въ черквата Св. Богородица).

3. Черква Св. Богородица, позната у населението съ име Св. Климентъ. Надписъ надъ входната врата, за основание на черквата прѣвъ 1295 г.:

† Ἀνηγέρθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς οὗτος τῆς πανυπεραγίου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου τῆς περιβλέπτου. διὰ συνδρομῆς κ(αι) ἐξόδου κυρίου Προγόνου τοῦ Σγούρου μεγάλου. ἐταιριάρχου κ(αι) τῆς συζύγου αὐτοῦ κυρ(ᾶς) Εὐδοκίας κ(αι) γαμβροῦ τοῦ κρατίστου κ(αι) ἀγίου ἡμῶν αὐτοκ(ράτορος) βασιλέως. ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως κ(αι) αυτοκράτορος Ρωμαίων Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου κ(αι) Εἰρήνης τῆς εὐσεβεστάτης αὐγουστής. ἀρχιερατεύοντος δὲ Μακαρίου τοῦ παναγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς κ(αι) πάσης Βουλγαρίας ἐπὶ ἔτους ς̅ῶ̅ ḡ ἰνδ(ικτιῶνος) ς̅.

(Въздигна се този божественъ и всечестенъ храмъ на всепрѣсветата владичица наша Богородица Перивлепта, съ съдѣйствието и разходитѣ на господина Прогона Сгура, великъ стериархъ, и на съпругата му госпожа Евдокия, зеть на силния и свещенъ нашъ самодържець царь, въ царствуванъето на благочестивѣйшия царь и самодържець на ромеитѣ Андроникъ Палеологъ и благочестивѣйшата му съпруга Ирина. Прѣвъ архиерейството на Макария, всесветѣйши архиепископъ на Първа Юстиниана и всячка България, въ год. 6803 (отъ Хр. 1295), индиктъ 2-и.)

4. Надписъ отъ 1365 г., надъ вратата на сѣверното крило:

† Ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ θεολόγου. διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ πανιερωτάτου ἐπισκόπου Διαβόλεως Γρηγορίου ἦτοι Σελασφόρου. ἐπὶ τῆς βασιλείας Στεφάνου τοῦ Οὐρέσι. ἀρχιερατεύοντος δὲ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τοῦ πανιερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου. ἐπὶ ἔτους ς̅ῶ̅ ḡ : ἰνδ(ικτιῶνος) ιγ̅.

(Въздигна се и изписа този божественъ и всечестецъ храмъ на нашия между светцитѣ отецъ архиепископъ цариградски Григори Богословъ, съ съдѣйствието и разходитѣ на прѣосвещенѣйшия епископъ на Дѣволъ т. е. Селасфоръ Григорин, въ царуванъето на Стефана Уроша, въ година 6873 (отъ Хр. 1365), индиктъ 13).

5. Надписъ на плащаница, подарена отъ Андроника Палеолога (1282—1328) на охридския архиепископъ:

† Μέννησο ποιμὴν Βουλγάρων ἐν θυσίαις:·
 ἄνακτος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου:·

(Пастирьо на българеѣ, спомни си, при жьртвоприношенята, за владѣтеля Андроника Палеолога).

6. Надписъ отъ 1379 г., въ притвора отлѣво, надъ гроба на Остоя:

† Прѣстави се рабъ ѣжин Остоа Рамковнкъ по гоусломъ Огарункъ. и свродникъ краля Марка. зеть жьпана Грѡпе. летѡ 78. ѡ. ѡ. ѡ. н. (7888) мѣца октѡмеря. 1. ннд. 1. Вась же млю братя моа любнмаа проунтающе простнте ꙗ ба¹⁾ ꙗко вы можете б(ы)ти како ꙗ. а ꙗ како кѣт¹⁾ ннколѣже.

7. Надписъ на бронзовъ кржгъ на голѣмия полиелей, отъ 1549 г.:

† Прохѡ мстиню ѣжню архіепкпъ прквѣ жстиниани вьлгром и срьвлюмъ и грѡ въ лѣт 7313 (7057—1549).

Отъ странитѣ на горния кржгълъ надписъ са прибавени два реда букви:

† с	χ с ф
е к	р в и
л и	п е т
с і а	а р ѡ
р х ѡ	ї е р
г в .	о д
о р г	ї ѡ
и в	к ѡ
ї в	

т. е. Исоусъ Христосъ, фѡς (свѣтина), Еккліасархъ Георгіе Терен Петаръ Йеродіакѡ(нь).

¹⁾ Ф Ба = ради Бога.

8. Слабо запазенъ надписъ на Прохоровия дървенъ тронъ. Възстановенитѣ мѣста споредъ горния надписъ № 7:

† Прохоръ ми(лост)но возию архипкп(а) прѣ(ви) ю(сти-
ниани) в(ъ) лѣто з ми (7048—1540) мѣца¹⁾

9. Надгробенъ надписъ на св. Климента, на каменна плоча, прибрана въ черевата. Правописни и старописни бѣдѣзи показватъ, че надписътъ е дълбанъ много по-късно:

† Въ лѣто ҃҃҃҃҃҃҃ (6424—916) месеца їзми ...
прѣстанше
стъ Климътъ
ѡхрѣтски. ²⁾

10. Надписъ отъ 1550 г. за смъртта на архиепископа Прохора, на сжщата Климентова плоча на горния крайчець:

Еъ лѣто ҃҃҃҃҃҃҃ (7508) прѣстави се ҃҃҃҃҃ архипкпъ
кр. Прхѡ мѣц Іюда. ³⁾

11. Черквичка стари Св. Климентъ въ махалата Болница. Надписъ отъ 1378 г., надъ южната врата отвѣтрѣ:

† Ἀνηγγέρθη καὶ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος ὕψος ναός, εἰς ὄνομα
τῆ ἀθθέντῃ ἡμῶν καὶ θαυματουργῆ μεγάλῃ ἀγίῃ Κλήμεντος, διὰ
συνδρομῆς, ἐξ ὄδου Β' κ(αὶ) κόπῃ οἰκείῃ τῆ θεοσεβαστάτῃ ἱερέως
Στεφάνῃ τῆ προφήτῃ ἐπίκρατῆσις τῆς λαμπρᾶς πόλεως ταύτης
Ἀχρίδας θεοσώστῃ τῆ, πανευγενεστάτῃ ἀθθέντῃ ἡμῶν μεγάλῃ
ζουπάνῃ κυρ Ἀνδρέα τῃ Γρώπα ⁴⁾. ἀρχιερατεβοντῃς παναγιотάτῃ
ἀρχιεπισκόπῃ τῆς πρώτῃς Ἰουστῖνιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας
κυρ Γρηγορίῃ. μηνὶ ἰαλίῳ ἰνδ 4 ἔτους ҃҃҃҃҃҃҃ (6856—1378). ⁵⁾

¹⁾ Архимандритъ Антошинъ прѣвъ 1865 г. прочелъ: Прохоръ, милостію
вожію Перкы Истиніанин пр. ѡ ѡчини си дронъ въ лѣто (з ав (7086—1528), мѣсца
маѡ, индиктіона 4. Изъ Румелин, стр. 40.

²⁾ Надолу е повторено отъ друга рѣка сжщото, като са размѣстени ре-
довѣтъ: 3, 4, 1, 2.

³⁾ Писмото е много дребно; писано е слѣдъ голѣния Климентовъ надписъ.

⁴⁾ 

⁵⁾ Криво е прѣдадена датата у Милкова: змиѡ. Отъ тамъ провѣстичатъ
и прѣселенитѣ му тѣлеуванія. Известія IV, 95—96.

(Въздизна се и се изписа този божественъ храмъ въ името на нашия господарь и чудотворецъ свети Климента, съ съдѣйствието, разхода и труда на богочестивия свещеникъ Стефана пророка, при владѣнието надъ свѣтлия този и богоспасаемъ градъ Ахрида на всеблагороднѣйшия нашъ господарь, великъ жупанъ киръ Андрея Гропа, при архиерейството на всесветѣйшия архиепископъ на Първа Юстиниана и на всичкия България киръ Григория, мѣсець юли, индиктъ 15, година 6886—1378).

12. Книгохранилище при черевата Св. Богородица — (Св. Климентъ. Приписка отъ 1550 г., на послѣдната корица на номоканонъ № 1, прѣводъ отъ Матей Властара:

† Еъ лѣто .ѣнй. (7058) змрѣ архіепискѣпъ, кѣ, Прѣоръ, нѣ ѣго прѣставленіе въ митрополитъ Рашкы Сѣмеѡнъ, архіепискѣ. нѣ лѣта, нѣ смъртию, нѣ неволни ѡставленіемъ.

Пѡ-долу отъ друга рѣка:

† Да се знаеть ѡ петога събора, ѣже въ при велимъ Івстиніанъ, лѣтъ 555. (992) до нѣта настоеть до лѣта 731 (7058).

Още пѡ-долу:

† Рѣка проча да не дѣрзнетъ писатѣ ѡ прѣта дѡле храни се клет(в)и. пѡнезе вѣстеветъ. застѣпнице хртіан(мъ) вѣликаа.

13. Приписка съ тайни букви въ прологъ № 7, отъ XIV в., юсовъ изводъ, на стр. 805:

.. хпѡбнгозл зѡхѡно фѡв, фѡвеза вѣл зѡрѣске: —

(Т. е. . . окаян . аго Дамиана трѣ, раш . . хо ѣе о вѣсрѣдне).

14. Приписка отъ 1446 г. въ сщщия прологъ, на стр. 806:

Е лѣтѣ вѣнд (6954) въ дни вѣлѡчтнѣабо ѣ хрѣтолюбѣабо гѣа деспота Гюргѣа ѣ (сы)нѡ нѣго азъ смиреннѣ Никадѣи по мѣлти вѣжини патрїархъ приложѣи сѣна книгѣ великои цркви патрїарскѣи. Жичи кто го кѣ ѡнѣти ѡ цркѣе да вѣде) проклѣтѣ аминъ.

15. Приписка отъ 1598 г. въ прологъ № 11, юсовъ изводъ отъ XIV в., на стр. 27:

† На лето. 7393. (7106) мѣца майѣа. ки. данъ архієпискѣпѣу ѡхріскѣомъ крѣ Балламоу главѣ емоу ѡсѣкѣше тѣрци 8 градоу ѡу Белѣсѣс кѣи створѣха веліанъ моука. а нѣмъ вѣчна емоу паметъ. :

16. Въ сѣщія прологъ, стр. 196, на края въ проложното-житіе на св. Ивана Рилски, стои обръщение въмъ светеца:

... мѣи са въсемѣтникомъ вѣцъ сѣти твоа сѣрѣдникъ едїнорѣдникъ ти жъзкъ блѣгарскыи. ѣ помози дрѣжавномъ црю нашему и пр.¹⁾

17. Приписка отъ XIV в. (между 1345—1355) въ миней за августъ № 14, сръбски изводъ, стр. 504:

Бѣтєны мѣи промѣслоу хѣ. вса добра ѣзколѣше. мьздо-въздатель боудн, блговѣр'номоу црю ѣшемоу Стѣфанѣу ѣ крлю-ѣшьмоу ѣрошоу. ѣ трѣудн'шомъ се, ѣгоуменъ Хиландар'скомоу ѣеромѣнахоу ѣѣѣноу. : —

18. Приписка въ житія за декември, грѣци пергаментенъ рѣкописъ отъ XII в., № 23. На стр. 50 рѣписвачѣтъ бѣлгаринъ прибавя:

† конѣуахъ за мѣнтѣж деспотникъ амникъ.

19. На дѣсчена икона (триптивъ) е написанъ малограмотно поменикъ на архіереи, свещеници, монаси и мирски. Ето списъка на архіереитѣ:

Ἀντέγραφα. 178 μαρτίς κα' σῆμ... τῶν ἀρχιερέων καὶ ἐπισκόπων τὰ ὄνόματα: — μνήσθητι κ(ύρι)ε:·

Πρωχώρου.	ἀρχιερέυς	Δαβίδ	ἀρχιερέυς
Παυλουτίου.	"	Χριστῶφορος	"
Ἰγνατίου	"	Ἄρτεμιου	"
Κυπριάνου	"	Ζωσιμά	"
Δαυηηλ	"	Μελετίου	"
Νεοφητοῦ	"	Γερασίου	"
Διονησίς	"	Ἀνθήμου	"
Διονησίς	"	Παχωμῆς	"
		Παρθενίς	"
		Νικηφόρου	"
		Ρωζωθέου	"
		Κοσμά	"

¹⁾ Срв. стр. 110.

20. Надписъ отъ 1674 г. на иконата на Спасителя (донесена отъ другадѣ), въ старинската черква Св. Богословъ, надъ самото езеро:

† Пописаше се сие стѣ иконе при игѣмене (sic) иерѣмо-
нахъ (sic) Иосифъ ва лето 1382 г. (7182).

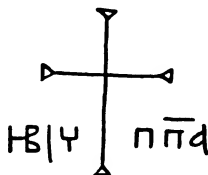
**Монастирь Св. Наумъ, на южния брѣгъ
на Охридското езеро.**

21. Кирило-глаголски надписъ, издѣланъ съ острие на една (южната) отъ мраморнитѣ старински колонки, що отдѣлятъ-притвора отъ главния храмъ:

4132444NЄY
 2N†ПНС4
 †8149
 67ПОНЪ

Положително може да се прочете само думата писа въ втория редъ. Въ третия и четвърти редъ се съдържатъ и глаголски букви †, в, Я, в, †, поврай кирилскитѣ — п, о, ъ и др. Трѣбва да се забѣлѣжи, че двѣтѣ колонки се различаватъ по капителитѣ си и изглежда, че първото имъ прѣдзначеніе не е било за сегашното имъ мѣсто. Тѣ ще са отъ по-стара постройка (прѣди XII в.), а сегашниятъ храмъ подсѣща за постройка отъ XIII в.

22. Надписъ издѣланъ съ острие на сѣверната мраморна колонка въ сѣщата черква. Втората дума е попа или по грѣцки *παπάς*...


 НВ|У | п̄п̄а

23. Надпись надъ входната врата на черевата Св. Наумъ, отъ г. 1806:

Ἀνιστορήθη ὁ παρῶν ἕτος καὶ σεβάσιμος ναὸς τῆ ὁσίῃ κ(αι) θεοφύρῃ πατρὸς ἡμῶν Ναῦμ τῆ θαυματουργῆ διὰ ἐξόδων καὶ ἐπιστασίας τῆ πανοσιότητας καθηγουμένῃ κύρ Στεφάνῃ ἐκ Φιλιππιπόλεως. τῆ καὶ νέῃ κτήτορος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆ πανιερωτάτῃ μῦρολίτῃ ἁγίῃ Πρεσπῶν κυρίῃ Καλλινίκῃ, καὶ τῆ συνδρομίτῃ χατζῆ κυρίῃ Ἰακώβῃ, καὶ τῆ ἐπιτρόπῃ τῆς ἱεράς ταύτης μονῆς κύρ Ἰωάννῃ Γαβριήλ. Διὰ χειρὸς ἐμῆ Τέρπῃ ζωγράφῃ υἱῆ Κωνσταντίνῃ ζωγράφῃ ἐκ Κοριτζῆς. ἐπὶ ἔτος ρΑΘS: σептемβριῃ S'.

(Изписа се този честенъ храмъ на прѣподобния и богоносенъ отецъ нашъ чудотворецъ Наумъ, съ иждивението и надзора на всепрѣподобния катигуменъ господинъ Стефана отъ Пловдивъ, новъ етиторъ, прѣзъ днитѣ на всесветѣйшия митрополитъ на Прѣспитѣ господина Калиника, съ помощта на хаджи киръ Явова и епитропа на свещения този монастырь господина Иоана Гавриловъ. Написа се съ ржката на зографа Търпо, синъ на зографа Константина отъ Корица (Корча), въ год. 1806, септември 6).

Монастирь Заумъ, на юго-източния брѣгъ на Охридското езеро.

24. Надпись отъ 1361 г., надъ входната врата отвѣтрѣ:

Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκῃ τῆς Ζαχλουμήστιας δι' ἐξόδῃ τῆ πανευχεστάτῃ καισαρὸς Γούργουρα καὶ κτήτορος, ἀνιστορήθη δὲ παρὰ τῆ πανιερωτάτῃ ἐπισκόπῃ Δεαβόλαιωσ καὶ πρωτοθρονῃ κύρ Γρηγορίῃ καὶ κτήτορος ἐπὶ τῆς βασιλείας Στεφάνῃ τῆ Οὐροσσοι μηνὶ αὐγύστῳ κέ. ἔτους ρSΘXΘ ἰνδ. ιδ'.¹⁾

(Въздигна се отъ основи този божественъ и всечестенъ храмъ на прѣсветата Богородица Захлѣмска,²⁾ съ иждивението на всеблагочестивѣйшия кесаръ Гургуръ и етиторъ. Изписа се отъ прѣосвещенния епископъ на Дѣволъ, първопрѣстолия господинъ Григория, въ царуванъето на Стефана Уроша, мѣсець августъ 25, год. 6869, отъ Хр. 1361 г., индиейъ 14).

¹⁾ Надписътъ е пострадалъ, та тукъ го прѣдавамъ по по-прѣжнитѣ прѣписи, у Милокова, у Мсб. X, 570.

²⁾ Оттукъ и названието на монастыря — Заумъ.

П р ѣ с п а.

25. С. Германъ. Надписъ отъ 993 г. отъ българския царь Самуила, за споменъ на родителитѣ си и брата си Давида. По-подробно гл. стр. 24 сл.

† В(ъ) нма ѿтца и сѣнна и стаго доуха азъ Самонъ рабъ бж(н) полагаж памать (ѿты)ѿ и матери и братъ(ъ н)а кръстѣхъ си(хъ) имену оусъпѣш(ихъ Нн)мола рабъ бжн (Рн-ψιμн)ъ Дав(н)дъ написа (са въ) лето отъ сътъ(оренни миро)у ρσ : φ λ. ннѣдн(кта s).

26. Надписъ надъ вратата на притвора, въ черевата Св. Германъ:

† Ἐδδ¹⁾ ἐγράψαμεν τῶν παλαιῶν ἔτος ἀνηκοδομήθη εἰς τὸν κερῶν τῆ ἀγίῃ Γερμανῆ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. κα παλιη ἢ δευτερα ἱστορία εὐρηκαμεν τον ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ ρσ (1006) .. χρονι ... κα ἐ τῆτῃ ἦνε τρίτη οἰστρία εἰς ρψμγ (1743).

(Тува написахме нѣбогапната дата. Въздигна се въ врѣмето на свети Германа, патриархъ цариградски; втори пѣтъ се изписа прѣзъ година отъ Христа 1006; това е третото изписване, въ година 1743).

27. Надписъ на западната стѣна на сжщата черква:

† Ἀνωτορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ἕτος ναὸς τῆ ἐν ἀγίοις πατρος ἡμῶν Γερμανῆ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως διὰ ἐξέδον τῶν χριστιανῶν τῆς χώρας Γερμανίς ἀρχηρατεύοντος τῆ θεφιλεστατῆ κυρίῃ κυρίῃ Παρτενίῃ τῆ ἀγίῃ Πρεσπὸν κα τῆ εὐλαβεστάτῃ ἐφημερὸς κυρίῃ Κωνσταντίνῃ ἐν ἔτε ἀπὸ Χριστοῦ 1743 ἐν μηνι σепτεμβρίῃ.

(Изписа се този божественъ и всечестенъ храмъ на нашия между светцитѣ отецъ Германа, патриархъ цариградски, съ иждивението на християнетѣ на селото Германъ, при архиерейството на негово високопрѣосвещенство господина господина Партения свето-прѣспански и при благочестивѣишия ефимери господинъ Константина, въ година отъ Христа 1743, мѣсець септември).

¹⁾ Германскитѣ надписи (букваленъ прѣписъ, съ грѣшкитѣ) № № 26—28 вземамъ отъ Милюкова.

28. Списъкъ на дарителитѣ за възобновление на черквата прѣвъ XVIII в., въ жъртвеника, отъ лѣва страна:

† Σηνδρομίτε δια τῆς ἱστορίαν Κωνσταντινος ἱερεὺς παπ.							
						600 ¹⁾	
Σταση	Δάμο	Μίλε	Ὅγγέν,	Δήμο,	Ἀγγέλο,	Στοίκο,	Ἰοβανε,
2000	8000	400	3000	2000	1300	8000	2000
Καραφήλ	Πέτρε	Ταρπέν	Γροσδάν	Βλαίκο	Νετέλο	Γιώβαν	
1200	1000	1000	1000		700	50	
Κρόστα Ἰάνα Βολκο.							

29. **Островъ Ахиль.** Списъкъ на епархиитѣ, подчинени на Прѣспанската българска патриаршия, написанъ отвжтрѣ на абсидата на черквата *Св. Ахиль*:

1.	(.
2. . ρον . . π . . . πεδ . . .	Прѣстолъ
3. † θρόν . . π . Βιδήγη .	" Βιδински
4. † θρόν . . Κεφαλονίας .	" Главнички (Κεφαλονийски)
5. θρ π . Βερ . . ίας	" Берски
6. † θρόν . . πο Ἴρακλ . . .	" Витолски (Ираклийски)
7. θρ πο Β . . υδ . υ (?)	" Велбуждски?
8. π	"
9. θρόν . . Σελασ	" Селасфорски
10. . . . γος πϋ Σιωπίων	" Сьопски
11. † θρόν . . πο Σαρδικῆς	" Срѣдешки
12. . θρόν . . πϋ ἔδρου (?)	"
13. . θρο πϋ ἱσρις (?)	"
14. † θρόν	")

30. Надписъ отъ 1524 г., надъ входнитѣ врата на монастирската черква Св. Богородица:

† Ἀνηγέρθη κ(αι) ἀνιστορήθη ὁ θεῖος κ(αι) πάνσεπτος ναὸς ἕτος τῆς ὑπεραγ(ας) θεοτόκῃς διὰ συνδρομοῖς κόπῃς κ(αι) ἐξόδου τῆ τιμωτάτου Θεοδοσίου ἱερομ(ονάχῃ) σὺν τῷ γαμπρῷ αὐτῷ Νικολάῳ ἱερέος. κ(αι) ἐτέρου Νικολάῳ ἱερέος Θεοδοσίῳ ἱερο(μονάχου) αὐταδέλφῃ ἐπὶ ἔτους ϛ' λ' κ' λνδ. ιβ'.

(Въздигна се и изписа този божественъ и всечестенъ храмъ на всесветата Богородица съ съдѣйствието, труда и иждивението на честнѣйшия свещеномонахъ Теодосия и зетя

¹⁾ Цифритѣ, вѣроятно, посочватъ подаренитѣ пари или грошове.


му свещеникъ Николай, и другия свещеникъ Николай, братъ на свещеника Теодосия, въ година 7032 или 1524 отъ Хр., индиктъ 12).

31. Надпись отъ 1741 год., подъ южното прозорче на монастирската черква Св. Богородица:

Ἀνηστορήθη δὲ τὸ ἅγιον βίμα καὶ τοῦτο τὸ δεξιὸν μέρος, ἐν ἔτη ραψμλ διὰ ἐξόδον ὄλων τῶν χριστιανῶν τῶν περιχορήγων ἀρχιερατεύοντος δὲ κϋ κϋ Παρθενίχ, καὶ ἐφημερέβοντος δὲ παπα Ταρπένος πρὸ τῆς τὸν χρόνον ἕναν ἔτος ραψμ ἔγινεν ἡ μεγάλη γήνα το κηλὸ σιτάρι δέκα γρόσια. ὄκαδες. λῆ. εἰς ὄλην τήν Ρῶμελη.

(Изписа се светиятъ алтарь и тази десна страна въ година 1741, съ иждивението на всичкитѣ християне отъ околността, при архиерейството на господина господина Партения и при ефимерството на папа Търпена. Прѣзъ миналата 1740 г. стана голѣмо плодородие: кило (по 35 оки) жито 10 гроша, по цѣлата Румелия).

32. Островъ Градъ. Слабо запазена часть отъ словѣнски надпись, на юго-източнитѣ канари на острова, 5 метра надъ водитѣ:



П Н П Р Д С К К |
 Г Н Х В А А Н
 Н Е К В Л Н П О М Е Н
 Н П О М З Н Е Т М
 З А Б Л Ж И Г О
 К Р Т

33. Островъ Мали-Градъ. Надпись отъ 1607 г., надъ вратата на черквата Св. Богородица, съградена въ голѣма пещера:

† Ἀνεγέρθη ἐκ βά(θρου καὶ ἀν)ιστορήθη ὁ θῆρος καὶ πάν-
σεπτος ναδς τις θ(εο)τι(όκου) δηλὰ συνδρομη(ς) . . . κ ἐπ'
ἔτ(ους) ζριξ μηνί δηκεβρηος εις τςς.

(Въздигна се¹⁾ отъ основа и изписа този божественъ и
всечестенъ храмъ на св. Богородица, съ съдѣйствието на
въ година 7116 или 1607 отъ Хр., мѣсець декември 30).

34. Надписи на западната стѣна, около образиѣ на кти-
тора Новака и сѣмейството му, въ сжщата черева :

1. Πανετυχεστάτος κέσαρης ὁ Νόβακος.
(Всеблагочестивѣйши вesarь Новакъ).
2. Πανευγενεστάτη κesarισα κυρ(ια) Καλῆ.
(Всеблагороднѣйша вesarица госпожа Каля).
3. Πανευγενεστάτη κυρ(ια) Μαρία θυγ(άτηρ αὐτοῦ).
(Всеблагороднѣйша госпожа Мария, негова дъщеря).
4. Ὁ πανευγενέστατος Ἀμηνράλης υἱὸς αὐτοῦ.
(Всеблагороднѣйшиятъ Амиралъ, неговъ синъ).

35. Надпись (безграмотенъ) отъ 1369 г., на вжтрѣшната
десна стѣна, за сжщия ктиторъ Новака :

Ἀνηγέρθη ἐκ βαθρς κ(αι) κοπς. κ(αι) μόχθς ὁ θῆρος κέ παν-
σεπτος ναῶς. ντος. τῆς ὑπεραγίας δεσπίνης ἡμῶν θ(εο)τόκς κ(αι)
ἀνηστορήθη παρὰ τῶ αυφθέντς αὐτῶ, πανευχεστάτς. κέσαρος.
Νοβάκς, ἡγμενέδωντος δὲ Ἰῶνᾶ μ(ονα)χοῦ). αυφθεντεῦβτος παν-
υψιλοτάτς κραλῆς. τῶ Βελῆμασίνς. ἀρχαιερατεύων(τος) δὲ τῆς
ἀγιοτάτης ἀρεπησοκπῆς τῆς πρώτης Ἰσοτινηανῆς — ἔτους
ς, ω ο ξ : —

(Съгради се отъ основа²⁾ (съ трудъ) този божи и все-
честенъ храмъ на прѣсветата владичица наша Богородица и
се изписа отъ господаря, всеблагочестивѣйшия вesarь Новакъ,
при игуменството на монаха Йона, при владичеството на прѣ-
високия краль Вългашина и при архиерейството на светѣйшия
архиепископъ на Първа Юстиниана Година 6877 или
1369 сл. Хр.).

¹⁾ Тогава е само възобновенъ храмътъ.

²⁾ Срв. по-долу надпись за по-стари ктитори, отъ 1345 г.

36. Надписъ отъ 1345 г., въ абсидата на сжщата черева.

† Δέησης τῆ δαλχ τῆ θ(εο)ῦ Μπῶεϊκx καὶ Εὐδῶκειαs, τῆs εὐγενεστᾶτης. καὶ τὸν τέκνον αὐτῆs. ἀνηστωρίθεν. τὸ βίμα παρ' αὐτὸν ∴ ἔτους ϸ, ω ν ε̄.

(Моление на божия рабъ Бойко и на благороднѣйшата Евдокия и на чедото ѝ. Изписа се олтарьтъ отъ тѣхъ, въ година 6853 или 1345 отъ Хр.).

37. Надписъ (безграмотенъ) отъ 1604 год. въ абсидата:

Δεῆστον δαλoс оv . . . τῆ θείx Проданаx ἐτος ζριβ.

(Моление на раба божия Продана, година 7112 или 1604 отъ Хр.).

38. Село Сливница. Надписъ отъ 1607 г., надъ входната врата отвжтрѣ, на сливнишката монастирска черква:¹⁾

† Изколенном отца и сапоспешением сына. и савършением стго дха. и сиѣ вожествени храмъ прѣстѣи владичицѣ наше Бце. сагради се и пописа се трѣдом и сапотьшанием. и настолнемъ кѣр. Никанѣр. еромонахъ. егѣмень. монастир.скіи и ктиторъ. ва лѣто ϸριε (7115—1607). и ва тоо лѣто пописа се. и владичестевѣшаше тогдѣ же кѣр Мадеа Пресопскіи. и ктитор. приложн. ϸг (3000) и вистъ мастор. Наваръ: и иніи ктитори цо сѣ приложили. кѣр Миханло. Петков. от Битол. ϸд (9000). и врата емѣ. Грѣю. ϸа (1000). Иѡн. Милшево. ϸв (2000). Стонокъ Милевъ. ϸа (1000). от Сливница. Стопанъ. и Милко. ϸа (1000). от Рохотино, Тодор Блъчево. ϸв (2000). от Любонио. Блъчинъ Петковъ. ϸг (3000). от Трескавецъ. еромонахъ Ивсафъ. ϸа (1000). от Харвати. Стефанъ. еромонахъ. ϸа (1000) от Кономлати, Якакиа монахъ. ϸа (1000). и врата мѣ. Сотир. ф̄ (500). и брат мѣ Никола. ф̄ (500) от Бохѣна. попь Миханло ϸа (1000). от . . . ромо ϸа (1000). от Градешница. еромонахъ Стефанъ. ф̄. (500) и Миханло. от Пвстецъ. мали. еромонахъ. Никанѣръ ф̄ (500).

¹⁾ Сливнишкитѣ три надписа помѣстамъ по пѣписи у Милевова.

39. Надписъ отъ 1614 г. за довършване на черквата, надъ входнитѣ врата отвънъ. Началото както въ по-горния надписъ до думата **Бце**. Краятъ разваленъ:

... и прснодвы **Марие** съи ... съгради се въ лето **ѣзркв** (7122—1614), а пис ... владнчестваше тогда кѣр **Маден** а настоанием игѣм ...

40. Надписъ до лика на ктиторския синъ **Купена**, на сѣверната стѣна долу:

Престави се равъ вжій **Кѣпенъ** в лето **ѣзрз** (7107—1599) синъ кѣр **Миѣанловъ** и **Стоинне** отъ града **Битоля**, ктиторъ манастирски.

41. Село **Янковоцъ**. Надписъ на алтарната врата, въ старинската черквица **Св. Атанасъ**:

Пророк **Соломо** прѣкъста царица пророкъ **Дабѣ** снниши дьцѣрь и вижди.

П р и л ѳ и с к о .

42. **С. Варошъ**. Старобългарски надписъ отъ 996 г., на мряморенъ стълбъ, въ черквата на манастиря **Св. Архангелъ**. Подробно срв. стр. 27 сл.

Бъ лето **ѣс фд̄ пѡу(н) Андри(е) еп(н)с(ко)плъ февр(оуарн) зѣ**.

43. Запазена часть отъ гръцки надписъ отъ 1299 г., въ черквата **Св. Никола**:

† ἀνιγέ(ρη) ἔτους **ѣс ѡз**...

(Съгради се година 6807)...

44. Часть отъ надписи оболо лика на **Крали-Марва** и този на единъ бѣловласъ старецъ, — вѣроятно **Вълкашиновия**, на западната стѣна на манастирската черква **Св. Архангелъ**:

К(ъ)рень крл̄

въ хл̄ бл̄

Мѣрко

45. Надписъ отъ 1438 г., надъ входната врата отвънъ на черквата **Прѣчиста**:

... ВЖ ГОЛЕ... АГАГО... ЕИ СВЗНДАС И ПОПИСА СЪИ УВРАЗ
 ПРСТНУ ВЛДЦЕ НАШЕ ВЪЦЕ СЪ ПОТРОЪ... КЪПО^а РАВА БЖИЕГО ПАВЛА
 И ВРАТА МЪ РАДОСЛАВЪ СНОВЕ ΘЕΩΔΩΡΟΚΗ И ПОΔΡΩЖИ ЮГО ДΩΒΡΩ
 РО... НОВИ КТИТОРИ СЪАГО МЪКСТА СЕГО ВЪ ВЪЧНШЮ ИХ ПАМЕТЬ
 ВЪ ЛЪТО 7920 МС (6946—1438): —

46. Монастирь Трескавецъ. Ктиторски надписъ надъ
 входната западна монастирска врата, на долнята мазилка:¹⁾

(Μιχαήλ) παντοκράτωρ Ρωμαίων Κομνηνός ὁ Παλαιολόγος.
 (Вседържителъ на ромейтѣ Михаилъ Комненъ Палеологъ).

47. Слабо запазенъ триредовъ надписъ, на десно отъ
 входната западна врата въ притвора. Наумѣва за ктиторството
 на кралъ Милютина:

Στέφανος ἐν χϣ̄ τῷ Θεῷ πιστῶς
 κρᾶλης καὶ αὐτοκράτωρ πάσης Σερ-
 βίας καὶ Παραθαλασσίας.

(Стефанъ въ Христа Бога вѣренъ кралъ и самодържець
 на цѣла Сърбия и на Приморието).

48. Надписъ отъ 1362 г. на камъкъ, въ сѣверната
 вѣншна стѣна на черевата:

∴ Мѣца генара: оуспе
 рабъ бен Дабнжи-
 въ: емохниръ: црѣ
 Оуроша: въ сръбъ-
 ски-ѣ земьле: гръубъ-
 ские: и поморьскиѣ
 въ лѣ: 2: φ: 0: —
 еиънто: еи: ∴

¹⁾ На втората (горна) мазилка, изрошена на мѣста, стои новъ български
 надписъ. Името на Михаила въ него подсѣща за Михаила Комнена (1295—1320)
 на първия долень надписъ.

49. Надписъ въ алтаря, на десно отъ абсидата:

† Изколеніемъ оцѣ. и съпоспѣшеніемъ силъ ѿ съвършеніемъ стго дха сѣн стын вжтъкн блатъръ . . . оукрашн ракъ вжѣн Стоанъ

50. Изъ Трескавския поменіеъ, на стр. 1:

Помѣни гѣ ракъ своѣхъ.

ѣпѣпы правослабеные: —

Генѣдіа ѣпѣпа

Іакова „

Іакова „

Герасіма „

Неѡфѣта „

.

Іѡанникѣ

.

На стр. 45 са поменати:

Болгаре мѡдоевлѣхѣнскыиъ

хѣ ма Димѣтра

Іандімію

тѡли Іѡнь

Никѡрж

лѣфѣ Гавріила и др.

Между поменатитѣ прилѣпчане срѣщаме имена:

Елѣка, Милкж, Радж, Бишж, Иванж, Станж, Владж и др.

В о д е н ъ.

51. Надписъ отъ 1659 г., на сребърнитѣ кори на евангелие, пазено въ гръцката митрополия:¹⁾

Васкрисниие Христова сие евангелиие светомъ Іѡаннине ѡ Еоѡрица²⁾ манастирѣ ктитѡр кир хачина попъ Димѣче

¹⁾ По прѣписъ у Милюкова.

²⁾ Еоѡрица = Елѣдница, село въ назарската каза (Назаръ = Енидже Вардаръ).

и ктитор кир иеромонахъ **И**кимъ и положише **Ѡ** (500) драма сребро те имъ ста **д**енадесетъ **х**илагаде **а**спре **м**асторъ **П**анаиотъ **Ѡ** Скопие и **И**ано **Ѡ** Пазар и почеше и **в**ни дни **т**е и се **н**аправи **и**вана **к**е дни **Ѡ** Христово **р**оздаство **а**хнд и **в**огороднице **п**ре-
ставлению. . .

52. Надпись отъ 1619 г. на мряморенъ ссждъ за св. вода, въ гръцката митрополитсва черква: ¹⁾

† Δέησης τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἀγγελάκη καὶ μέγα λο-
γοθέτα τῆς αἰ (πρώτης) Ἰουστινιάνης καὶ πάσης Βουλγαρίας ἔτους
ζ ρ κ ζ. Δίμος.

(† Моление на божия рабъ Ангелаки, великъ логотетъ на Първа Юстиниана и цѣла България. Година 7127. Димо).

53. Изъ списъка (въ алтаря на лѣво) на ктитори и спомощ-
ници на черквата Св. Врачъ. Черквата е поправана въ 1843 г.:

Μποζήν, Στούλαν, Στόβιχ, Πέτκχ, Μπίνω, Σφέτας, Μπίνας,
Δήμου, Δέλιχ, Βελίκας, Ζλάτας и др.

С о л у н с к о .

54. С. Наръшъ. Два надписа за границата между бъл-
гаре и ромец, отъ врѣмето на българския царь Симеона.

1^о Ἔτος ἀπὸ κτ(σεως) κ(οσμου) **σ**ϛιϛ **ι**ν(δικτιῶνος) **ζ** δρος
Ῥωμαίων καὶ Βυλγάρ(ων) ἐπὶ Συμεῶν ἐκ Θεοῦ ἀρχ(οντος) Βυλ-
γάρ(ων) ἐπὶ Θεοδώρῃ ὄλγου τρακανῷ ἐπὶ Δρίστρῃ κομίτου.

2^о . . . ς Ρωμ . . . ν καὶ Βυργαρ θῶ . . . βου γου
τρακανοῦ ου κομίτου.

Срв. повече на стр. 7 и сл.

В е л е ш к о .

55. Надпись на мряморна плоча, въ манастиря Св. Ди-
митъръ, при стария Велесъ (Долни градъ):

Прѣдстаѣн (с)е рабъ **ѡ**жн. Геѡргіе а рекомы **М**ирослаѣвъ
Нанниъ снъ а **в**ноукъ **ж**оупана . а **С**траѣнмира и **Д**альтмира ²⁾
иѡѡ сѣ. **к**ѣ. днъ, в **и**аю на **т**ѡѡ **к**ѡслозац. **с**ѡланста.

¹⁾ По прѣпису у Милевова.

²⁾ Писано: и **д**ѡлмира.

56. Бронзовъ връгълъ печатъ съ кръстовидна дръжка, отъ 1705 г. На печата стои образъ на архангела Михаила (А М) и надписъ въ два кръга:



† Сѣта печатъ ва Велешкѣи предѣли ва гори Клѣпа близъ река. Баръдаръ. Света и свещена обителъ глѣми монастырь Орѣле храмъ светаго Яръханла.¹⁾

Надписъ около дръжката:

Писа то печатъ масторъ Симионъ Костадиновъ въ лато (sic) 723ГІ (7213) мѣць генаръ дѣнь кѣ.

57. Бронзовъ връгълъ печатъ съ образа на архангела Михаила и надписъ въ два кръга:²⁾



¹⁾ Монастирътъ Св. Архангелъ или Чѣчево се намира въ мѣстността Клѣпа, при с. Чѣчево (Горно и Долно). Печатътъ се пази въ Велешката българска митрополия.

²⁾ Пази се въ Велешката българска митрополия.

61. Хубавата старинска черква Фитията (Св. Архангелъ) съхранява още фрески и словѣнски надписи. При лѣва на св. Козма напр. стои: сѣкѣ Козма и пр.

С К О П Ъ Е.

62. Бѣлѣзва отъ 1650 г., въ рѣкописна палея на послѣдния листъ. Пази се въ библиотеката на свещ. Евтимъ Ивонимовъ:

† Дѣтѣ мимотекѣщѣ рѣ. и р.н.с (7156—1648) прѣстави се гнѣ срѣвлемѣ. арѣеп(ископѣ) кѣрь Пайсен вѣде моу вечна памет... и расхѣщено въ събранѣ ѣго ѿ неко та.... рекомаго проклетѣ чнфѣтъ Яхмѣ.... и многи потрѣви красни цркви вѣл... и петрахили и кѣге и ѿврѣтѣ сию кн...га деливаш... Скопѣ. мѣнши въ челицѣ... иноцѣ. Бѣдпани¹⁾ іермои и ѿкѣпѣ ю... и приложи... Николе юже.... Яще ли се ѿкто ѿврѣшетъ ктиторѣ да вѣзвратитъ ю въ вишереченаго хр(ама)... пѣстинна да вѣдетъ. да подастъ еже ли аще ли нанѣ странѣ да не вѣдетъ аще ли к... хошетъ лѣкаѣтвомѣ ѿѣти ю или сило... тамо да ѿвѣтъ да въ днѣ страшнаго сѣда. Пнѣ лѣто рѣ.р.н.и (1758—1650).

63. Бѣлѣзва въ сѣщата книга на прѣдпослѣдния листъ:

† Сїд кнѣ гнѣма палея, естѣ была, Катѣкѣзіна господѣра. Яндроника²⁾ ѣ Моусѣа, ѣ подаше ю своѣмѣ манастирѣ хрѣмѣ стго архѣіреѣа Николѣи зѣво Юниѣ пѣстинна, и да нѣстѣ нѣки. ѿмѣліѣма ѿ сѣѣ црквѣи нѣ да слоуѣ зде за.... ѣного дѣшѣ трѣдѣвшаго се.

¹⁾ Т. е. Иакопѣ.

²⁾ Андроникѣ Кантакузинѣ, видѣнѣ велможа и управитѣль въ Сѣрско при Душана. Гласник XXXII, 280.

64. Българка на български езикъ съ гръцки букви, на сѣщия прѣдпослѣденъ листъ:

ис		хс
ни		ка

† Така да се знае сия книга светое Палеа книга да е проклетъ ко(и) . . . ѡсвади отъ светого Спаса и от майка и от татка и майчино млеко заради ѡе хубава гнига.

† Како се завежала гнига има р θ π γ ω δ ι ν ι .

(Т. е. † Тако да се знае сия книга светое Палеа книга да е проклетъ ко(и) . . . извади отъ светого Спаса и отъ майка и отъ татка и майчино млеко заради ѡе хубава книга.

† Како се завезала книга има 189(?) години).

65. Приписка въ слова на св. отци, рѣкописъ отъ XVI—XVII в., намѣренъ въ Скопската Черна-Гора, сега въ Скопското българско агентство:

До zde тврдѣ се ѡ сѣ мнѡгѡгрѣшнѣи. Пахѡмѣ ѡ приложи ю монастирѡ Гѣиѡ Троѡице зовѡма Рѡсѣница¹⁾ Бѣ да гѡ прѡстын: ѡ ктѡ ю ке ѡеть ѡ монастира. да мѡ ѡмѡстѣ ѡта Троѡица: —

66. Послѣсловна приписка отъ прѣписвачката калугерка, въ миней отъ 1420 год. Намира се въ Скопското българско агентство:

Глѡ съврѡшителю боу вѣ въ аминь: Гѣ ѡе нѡшь ѡже Петровѣ ѡ влоуднѣицѣ, слъзамѣ грѣхѣ ѡставлѣи. ѡ мѣтара познавѣша своѣ прѣгрѣшенѣа ѡправдавѣ. да милѡтъ калогерѣцѣ Елисаверѣ, въ сѣи вѣкѣ ѡ ѡ въѡщѣи. понеже творѡше добра дѣла ѡ влѣга ѡ многѡмѣ влѣгѣи приѡвѡщи сѣ. за не пишеть ѡщѣи ѡврѣцие тѣкоуѡмоу сѣ ѡврѡзѡтѣ. великоу вѡ кротѡсть ѡме. пишеть вѡ сѣ. влѣженнѣи кротѣци ѡко ты наследѣеть земли. влѣженнѣи плачѡще ѡ ѡко ты ѡутешет сѣ. влѣженнѣи мѡтивѣи ѡко ты помилованѣи вѡудѣтъ. да

¹⁾ Въ Призрѣнско.

Изволилъ гѣ бѣ ѿю на страшиномъ и нелицемер'номъ соудницѣ. ѿгда хоще назъ прѣстати да дѣснѣ страни.. и прочѣла бѣгомти да ю помилвиѣ.

Исписа вѣыхъ (sic) оу сию книгу оу стыхъ слоужьбами да ю помилуюю. и кто прочте рѣци бѣ да ю прости въ вѣкы аминь. бѣ да прости калоуѣрицѣ дръю Елисаветѣ, понеже великымъ и стымъ образѣ Марина нарицают'се. въ вѣщи вѣкы аминь да ю влвена ѿ. ти стѣ ѿца иже соутъ въ Никей. Оу дѣла вѣ наготѣ стоуднаго тѣла моюгѣо и кто прочте рѣци. бѣ да ю прости. бѣ да прости Калиноу коѣа приношааше бѣоциа вса влгдѣ на снѣдѣнѣ намъ и многаши во ни оупокой винѣ да ю помилвиѣ гѣ бѣ и прочѣла бѣгомти и стѣ ѿца ишъ чютворѣцѣ Николаю и кто прочте рѣци бѣ да ю помилвиѣ. ѿци и вратѣе понѣ не писа дѣхъ стѣи нѣ роука вѣрѣнаа да иѣда воудѣ срока недостаюна или словѣ исправаюше поитѣ. а мене влвлайте.

Почи'ни оубоги мѣвою ѿ великаго троуда писа се сѣа книга въ лѣ с. ц. к. и (6928).

67. Приписка въ сщия миней отъ прѣписавчата, на л. 154^а:

Бѣ да прости и помилвиѣ калгѣрицѣ Феѣсѣю въ сѣ вѣкѣтѣ и въ вѣщи понѣ желаше лпльско житиѣ и приношааше на снѣднаа влгдѣ и втешаше ни понѣ великиме трѣдѣ постиже въ днь пишѣки она же ме напоѣ вина Оочи ми се иправише а рѣцѣ вкрѣписта и кто прочте рѣци да ю бѣ прости въ вѣки ами ами прѣсте ами а ва бѣ :

68. Приписка въ сщия миней отъ притежателя му попь Любана, л. 182^б:

Си мѣнѣ попа кѣ Любана. за. р. і єі (115). коуп є оу Свиница.¹⁾ оу Димитра. Прости бѣ добро тѣвѣриши и любешихъ хѣ пеписа . . .

¹⁾ Свиница е село въ Кумановско.

69. Титуленъ надписъ на краля Вълкашина:

Въ ѿа ба благовѣрни краля Вълкашинъ.

Излѣнъ е въ бронзовъ кръгъ, 16 см. въ диаметра. Билъ е оваченъ на голѣмата полиелея, подарена отъ Вълкашина на



Марковия монастиръ Св. Димитъръ въ Свопско. Пази се въ Свопската българска митрополия. Втория екземпляръ, безъ висулкитѣ, видѣхъ въ Бѣлградския държавенъ музей.

70. Бѣлѣжка на листъ 87^о въ пергаментенъ псалтирь, сръбски изводъ, въ Скопското българско агентство:

Удѣлтирѣ Давидовѣ ѿ црѣ Шншмана. евангѣлие.

71. Бѣлѣжка отъ друга рѣка, въ сѣщия псалтирь на л. 79^о:

† Гнѣ мнѣ прѣвѣсѣномъ кѣ митрополитѣ Грѣнскому . . .

72. Бѣлѣжка на л. 28^о въ сборникъ отъ XIV вѣвъ, въ Скопското българско агентство:

Еъ лѣтѣ гѣцѣ дѣ. (6919—1411) шѣстоуаніе грѣ въ Номѣ Бръдѣ.

73. Бѣлѣжка на края на пендикостаръ, сръбски изводъ, въ Скопското българско агентство:

† Гнѣ книгѣ направѣ кѣ Герасѣ въ лѣтѣ гѣбѣ дѣ (7074—1566). мѣца апрѣлѣа. ѿ мѣнастирѣ Стене водѣ бѣ да га прѣсти. Ктѣ ке шѣти ѿ стѣго мѣнастира Стене водѣ дѣ мѣ ѣ прѣтаа съпрѣтнѣца на страшнома соудѣ.

Двѣ по-нови бѣлѣжки, едната на първия бѣлъ листъ, а другата на послѣдния:

Гнѣ книгѣ пѣшетѣ пендикостарѣ Дѣко пѣснихѣ пѣсѣхѣ азѣ грѣшнихѣ ѿ недостѣини . . . Дѣко полагами ѣакѣ . . . ѿ много согрѣшеное. Трѣпо Стамнко 1818 . . .

† Село Яракарѣ. Писѣ се Младеновъ Пѣш ѿ свети помѣннкѣ и шѣта дългѣ нѣ

Село .икита Илиѣ Швкинѣ поклонѣ. въ рѣницѣ Благошѣщенію.

Т е т о в с к о .

74. Надписъ отъ 1577 г., надъ вратата на черквата Св. Никола, въ албано-българското село Новѣке:

† Ізвѣленіемѣ ѿца І поспешнѣемѣ сѣниѣ (sic) І сѣврѣшнѣемѣ стѣго дѣха. сѣписѣ сѣ сѣу стѣи храмѣ божѣстѣвнѣи стѣго ѿца. Нѣколаѣ; прѣвѣ вѣсѣхѣ ѿшѣщенѣаго. мѣитрополитѣ. кѣр Нѣкѣанѣрѣ;

ктиторъ. Стаматъ. Бог да прости погрѣди се во ва сѣы Никола. Петръ. Аврама. Елка. ѿ. ѿи і крстѣ: зпѣ. (7085—1577).

75. Лѣшечки монастырь. Бѣлѣжка отъ 1737 г., въ тълвовенъ псалтирь, л. 12^а:

҃҃҃҃҃҃҃ Да се знае ко҃гда веше въ Нишѣ войска то҃гда немци...

(Друга рѣка) Да се знае кѣда веше во Нишѣ войска тѣ҃гда немци сѣдева тѣрѣкомѣ и великии стра҃ веше, ѿ Кратовѣскии попови скѣвехѣ телѣниа та се хранехѣ.

76. Бѣлѣжка отъ 1620 г., въ сѣщия псалтирь, л. 12^б:

† Макариѣ. епископѣ Кратовѣ. ѿ Шипѣ, въ лѣѣ. ҃҃҃҃҃҃҃ і ѿ. 7128—1620) мѣа мар'та. ѿ. днѣ. да се знае како продадо҃ снѣ кѣни... кѣкъ Георгіѣ. за о҃у а. ѿ Древенѣско лозѣе за хѣрѣчь ѿ ѿ д (69).

Приложенъ е печать, на който личатъ думитѣ: .. пера... ѿе вжѣю епкпѣ Шипѣ. Има и турски нечетливи думи.

77. Бѣлѣжка отъ 1788 г., въ сѣщия псалтирь на последния листъ ^б:

Да се знае ко҃гда веше рана шипѣа ... ҃҃҃҃҃҃҃ ... и гла҃ вѣде шипѣа по грѣ ѿ то҃гаі слнце заиде ѿ плени се Нишевачко и Блаш'ко ѿ тѣѣи летѣ шипѣскии вѣка Дѣѣниѣи҃та дѣ҃на҃ха га ѿ маса҃г'.

78. Приписка отъ прѣписвача на последния ^б листъ, въ миней отъ 1623 г.:

† Изволеніе҃ма зѣа ѿ поспешеніе҃ма сѣа и съверѣшеніе҃ма сѣ҃го дѣа съписа се съ҃ минѣи сѣѣ ѿкѣпо ма Злата въ хѣ ва вѣговѣрна҃го рѣ вжѣа кѣѣ Аврама Кѣтрѣвѣчѣника ѿ приложѣ ѿ цѣркѣи сла҃вныѣ архистратигѣ Михаила ѿ Гавриила. ѿ кто е ѿѣ ѿтминѣти да мѣ ѿ съпарникѣ сла҃вни архистратѣи на страшно҃ма сѣдищи въ мѣ҃сто мѣ҃ти. Въ лѣѣ ҃҃҃҃҃҃҃ в. (1732—1623) мѣа. ноѣмвриа і днѣ ѿ Кѣвѣнищѣ: — повелѣнѣе҃ма въ сѣдѣщенна҃го митрополита Скопска҃го вѣкы кѣѣ Гѣмеѣна.

79. Вѣлѣвка отъ 1626 г., на послѣдната корица на сжцата книга:

Еъ лѣто 7134. (7134—1626) въ товь рѣшѣница цѣбною сѣбра. ̄. (600) ѣспри.

80. Образъ на Кирила Пейчиновичъ отъ ученика му Арсения, на пѣрвата корица на сжцата книга. При лика Арсени написаль: Кѣрилъ ѿ Теарце Аризановъ мѣчитель,¹⁾ а при своя лиеъ: ѿва е Арсениа вѣдалината Теаречка.²⁾



Ликъ на Кирила Пейчиновичъ.

¹⁾ Аризанъ ще да е билъ вѣкой монастирски послушникъ, често наказванъ отъ К. Пейчиновичъ.

²⁾ Почеркъъ на Арсения се повтара и въ други рѣкописи. Срв. по-долу № 81, 83.

81. Бѣлѣжки за исторіята на единъ ръкописенъ миней (за февруари) и за манастиря Лѣшекъ, на първата корица, отъ ръката на Пейчиновичевия ученикъ Арсенія:

По заповѣстѣніе мѣтрола сѣаго великомѣчника Георгіа іаже во подкрѣліе Свѣхіе горы сирѣчь Б'лковскіи мѣтроъ вѣк книга сѣа во Скопско во мѣтроъ сѣаго Николае лета: рѣбѣ: (175) и по заповѣстѣніе ігѣмъ превѣстѣ въ мѣтроъ сѣаи Арх'агг'ла паки лѣта: рѣ: (100) по тѣмъ ігѣмъ Дешечкаго мѣтрола. принесѣ ю во Долни Пологъ по ѡбновленіе Дешечкаго мѣтрола сѣаго 'Арданасіа положи ю во свои мѣтроъ во лѣто 1825: и вѣк ігѣмъ тѣи Куріалъ іермонахъ ѡ селѣ Теарце и неговъ поплоти ѡцѣ Пименъ монахъ и Пименовъ поплоти вратѣ Далмантъ монахъ постриженъ во Сѣвю горѣ во Хилендѣрѣ.

82. Бѣлѣжка отъ 1733 г., отъ патриарха Арсенія Черноевичъ, на 1^а листъ на сжщата книга:

Бѣ лето гнѣе 1733, маіа во 1 днѣ ми нижеимѣновати придохѣ на видѣніе сѣомѣ манастирѣ іаже въ нѣре х'рамѣ сѣаго чѣдотворца х'ва Николаа, съ прѣѡсѣщеніи митроѡлитѣ Скопскіи кѣ Куріалѣ, ѡ тог'да лѣтѣе вѣ и насиліа православ'номѣ народе ѡ чѣдѣ 'Агарі, а най пачѣ пастирѣ х'ристинѣнитаго сѣада: іако же и нѣ, бѣжіа крѣпка дѣница да извавѣ за ходатайствомъ прѣчтѣе Бѣце и сѣаго Николаа скѣрагѣ помощника, и васѣ сѣаи:

Бѣжію мѣтїю 'Арх'іепѣпъ Пекскіи и васѣ сръблѣе болгарѣ, и вѣсегѣ Іа'лирика патриарха смѣр'ній Арсеніи Чет'в'ертїи рѣкою.

83. Бѣлѣжки за исторіята на Лѣшечкия манастирь, стѣмени отъ Кирила Пейчиновичъ и прѣписани отъ ученика му Арсенія, въ житието и службата на „царъ“ Лазаря.

На л. 57^е се посочва за основатель на манастиря князь Лазарь:

Оуце мало нещо да кажемо що направилъ манастирьъ во Тетоски выдаеть Легена града ѡу место Лешоѣ выше вале-

Лешечко¹⁾ созида мнѣтирь во ѿмѣ стѣмъ ~Аѳанасію ѿ тамо що му беше потребно оустрой намѣсти и подѣ калето чифликъ му направи ѿ оболо со зить го загради и четири врати му остави: ѿ во дворотъ другий храмъ созида Оуспеніе пресѣты Бѣе²⁾ ѿ нюгъ го исписа со всѣкимъ бл҃голепіемъ и зще дохадокъ му врѣза му выпи село Рѣтае го повлони на манастиротъ да емъ идетъ доходъ на тѣя вѣгомолцы що седать во мнѣтротъ.

На 2^а листь:

Преписахъ сію книжицу ѿзъ грѣшници и недостойници во Іеромонасѣхъ ~Арсеніа со повеленіемъ Іегуменомъ Куріломъ тогоже ѡбитела стѣго ~Аѳанасіа ѿиратъ стѣго мѣчника кнѣзя Лазара срѣбскаго во лѣто ѿ хрѣта 1841 (1841).

На л. 2^о шаблоненъ ликъ на св. князь Лазара.

На л. 3^а: ... Исписа се книга сіа Правило стѣмъ оубоудниѣхъ гдѣну ѿ мучениѣхъ. книга сіа преведе се ѿ соборниѣхъ сербскіи, преписахъ сіе правило ѿзъ недостойниѣхъ во Іеромонасѣхъ Куріллъ рѣдѣомъ ѿ Тетовско ѿ Дѣлнаго Пѣлога ѿ село Теарце недостойниѣхъ Іегуменъ Лешечкаго мнѣтра стѣго ~Аѳанасіа выше село Лешокъ мнѣтръ хайратъ стѣмъ кнезъ Лазарю ѡбаче пребиваше мнѣтръ тѣи во запостеніе разоренъ лѣто рѣк: (120) по тѣмъ ѿзволеніемъ бж҃іимъ по моему желанію во лѣто 1818 (1818) ѿ стѣмъ Горѣ ѿ мнѣтирь Хілендаръ ѿ възѣхъ бл҃гословеніе ѿ стѣмъ ѡцѣмъ хілендарски ѿ тѣ моего рѣднаго ѡцѣ Пимена монаха ѿ тѣ ѣго брата моего. Істго. срѣка. Дѣлманта монаха: посриженіа во Хілендаръ, ѿхже бл҃гословеніемъ ѿ помощію бж҃іею во вишечисаніе лѣто прѣйдохъ ѿзъ вишесказани Куріллъ приходъ ѿ ѡбновиѣхъ ѿ части мнѣсрѣ тѣи ѡбаче зѣло мало

¹⁾ Надъ с. Лешекъ или Лешокъ стои една зидина и основитѣ на калето, което прѣзъ 1169 г. разрушилъ срѣбскіятъ жупанъ Стефанъ Неманя. Монастирскитѣ развалини, собственно на черквата Св. Атанасъ, се находитъ още по-горѣ, въ Шарскитѣ хълмове. Сегашниятъ манастиръ е съвѣтъ на ново въздигнатъ въ началото на XIX в., долу надъ селото, дѣто е билъ пѣвога чифликътъ на манастира.

²⁾ Тази черквичка е запазена на нѣтокъ ѡтъ сегашнитѣ монастирски сгради.

нещо понеже последно време хрѣтанѣе што без оу вилаеть
Тетовски Долни Пологъ и Горни Пблогъ све бежа мошно голи
ѿ (та) голотата башка стядени ѿ каде ревность домѣ бжѣа
того ради великъ трыдъ бистъ во ѡбновленіе мѣтра того. во
това време имаше прѣви люди по селата што хошеа и радеа
да се ѡбновѣ мѣтротъ радеа кой со срѣце кой со буста и кой
со рука кой со пара кой како беше мѣ взветотъ или срѣцето
или верата или ѡсердїето сиречъ ревносьт домѣ бжѣа.

Имаше во вилаеть по села што радеа за мѣтротъ да се
ѡбнови, прѣви во село Лешѡкъ попъ Петре ѡнъ ра^аше со све
срѣце ама недочеа, но брѣго почина Бгѣ да го, проститъ,
и по него Пагнъ, Мазаракъ, радеше: и Иоанъ Дабѡвиѣ со све,
сїновї, негѡвї и по него Іѡвче и Мѣтре Големъ и Геѡр҃гїа.
'Огнанъ. Маринѡ вѡларъ. Трафанъ гѡедаръ, Сандарѡвѡцї Стайѡ
и Трѣѡ ѿ Старо село. Гуро, ѿ Вратнїца. Петре ѿ Шишко.
ѿ Белоица попъ Милошъ попъ 'Аѡанасїа и попъ Деспѡтъ
и Крѣсте и Аѣѡелеѡ вѡларъ ѿ Ѡдры нивѡй и ѿ голоѣи и ѿ
'Елошнїѡкъ и аѡо имаше неѡой да поради попотъ ниѣни ги
бранеше да не помѡжвѡать ѿ 'Отѡщица Нивѡла Вѡчевїѣ сосе
браѣа и ѡуце неѡой ѿ село ѿ Теарце 'Ендреа Дурлевїѣ
и Грѣѡ Лазарче, во ѡупненїе ѣгѡ Грѣгѡрїа, монахъ ѿ Слатина
Нивѡла Оѡрошко ѿ Брезно Ендрїа. Милеїѣ и оуце неѡойциѣна
ѿ село негово порадиѣ Бгѣ да имъ помѡже а ѿ Варѡара
Прѣнѡвѡцы свїте и Кѡвачѡвѡцы саде еденъ Іѡѡвче што неѡеше
хѡчѣ ни мало и велеше по харно да етъ пѣсто а не ѡбновено
таѡѡжде рѣша и свї градски попови и нїѣни ѡметъ хаѡї
Стѡйче и по нїѣхъ ѡуце неѡой безѡменъ мѡжъ во градъ и по
села сиречъ, неразѡменъ а горни полѡтски попови свї и мѣ
рани свї све сѡтъ радїѣ вѡлайѣнїѡмъ и ѡн радїѣ и ѡн
на радїѣ све бгѣ да ги проститъ понеже должни смо да се
молимо и за братї нашѡа ама ѿ тѡгаѣ до сега ѣднї дѡѡѡѡа
на поѡаанїе а ѣднї се прѣставїѣха со ѡѡфѡтскѡто срѣце: ѣднї
ѡуце сѡтъ. жїѡѡы а неѡѡаанї ѡбѡче и тїѡ попови да ги до
несе на поѡаанїе и насъ и свї хрѣтани 'амїнъ. Имаше горнѣ

пологски сцѣницы тѣа сцѣенството го имаатъ свите ѡвоже подобаеъ сиречь хоѣа ѡ радеа свѣте мѣтирѣ що сать пѣсти да са обноватъ ѡ тетовски граждани свѣте помогнаа кой со ѿ що беше вадрѣ во Лешокъ ѡмаше неволцина що радеа да го распатъ мѣтиротъ ама не можеа зацо не оста-ваше мѣитвата пречѣтыа двѣ бѣѣ ѡ стаго 'Аѡанасіа мнo-зина беа таквѣа безвѣрници ѡ бездѣшни ама во нѣхъ имѣ беше прѣвъ дѣпогѣбецъ го вѣаха Петре Жарко ѡ другѣи села свѣ сать помогнале ѡ радиле ѡ най напредъ ѡ най многѣ порадиле наши забити рахметлѣ¹⁾ старѣ паша ѡ по него негови любезни чеда негови честни 'Абдилѣ Рахманѣ паша ѡ честни Хѣвзи паша ѡ честни 'Асанѣ паша ѡ честни Вели бегѣ ѡ честни Цѣладинѣ бегѣ ѡ нѣхни дайцо честни Мехметѣ ѡга ѡни най многѣ се радиле ѡ най много марифетѣ ѡучиниле ѡ нимѣ Гдѣ да имѣ дарѣватъ ѡутѣрлѣе години ѡ конаците да им сать блѣгословени на чедо и пречедо нѣхно да седить во нѣхни конацы цедѣ бе цедѣ сиречь во вѣѣи 'амѣнѣ.

84. Надписъ и стихове на надгробната мраморна плоча на Кирила Пейчиновичѣ, игуменѣ на Лѣпечкиа манастирѣ:

іс хс

По заплѣстѣніе манастира ѡтаго 'Аѡанасіа пакѣ се обнове во лѣто ѡ ѡ (ѡ?) (1817) трѣдомѣ и иждивѣніемѣ Кѣрила иерo-монаха внѣшаго егѣмена манастирю семѣ иже и написа плочѣ сѣю своєю рѣкою еѣе во животѣ своемѣ во лѣто ѡ Хрѣта ѡ ѡ ѡ (1835) пак обновѣ се ктиторѣ ѡтаго кнѣза Лазара сѣрбскаго †

Стиховѣ . . . гласѣ трапезечки

Тѣарце мѣ негово рождѣніе

Пречѣста и Хиландарѣ постриженѣ

Лѣшокѣ мѣ е негоѡ воспитанѣ

Подѣ плочава негоѡ почиванѣ

¹⁾ Рахметлѣ = покоевѣ.

☩ НЕГОВО СВОЕ ШЕСТВЕІЕ
 ДО ХРІТОВО ВТОРО ПРИШЕСТВІЕ
 МОЛИТЪ ВАСЪ ВРАҒА НЕГОИ ЛЮБИМА
 ХОТАЩІА ПРОЧИТАТИ СІА
 ДА РЕЧЕТЕ БГЪ ДА ВИ ГО ПРОСТИЛЪ
 ЗЕРЕ ОУ ГРОВЪ ЦРКВИТЕ ГОСТИЛЪ

Ъ Ъ
 Ъ Л Л Ъ
 Л Л Л Л Ъ
 Л Л Р Л Л Ъ
 Ъ Л Л Р В Р Л Л Ъ
 Ъ Л Л Р В К В Р Л Л Л Ъ
 Ъ Л Л Р В Л Л Л Ъ
 Ъ Л Л Р Л Л Ъ
 Ъ Л Л Л Л Ъ
 Ъ Ъ Л Ъ Ъ
 Ъ Ъ Ъ Ъ
 Ъ

ОВДЕ ЛЕЖИ | КИРІЛОВО | ТЕЛО
 ОУ МОНАСТІРИ ОУ | ДЕШОКЪ СЕЛО
 ДА БѢ ЗА ДВЕРНОЕ ДѢЛО

85. Надписъ на Кирилъ Пейчиновичевия надгробенъ еръсть:

Зде почиваетъ рабъ божи Кирилла иеромонахъ игъменъ во монастір стго Иѡанасіа во село Дешокъ преставі сѡ во лето 1845 магга.¹⁾ 12 приложи его попъ Христо Ѡ Скопѣ.

86. Заглавие и извадки отъ много рѣдката книга на Кирила Пейчиновичъ — „Огледало“ отъ 1816 г.

А. Заглавенъ листъ на Огледалото (фотогр. снимка):

¹⁾ Може да се чете марта и майа.

КНИГА СІА ЗОВОМАА

С Г Л В Д Я Д О

Описана ради потреби и ползованія
 препростѣшымъ и не книжнымъ изыкомъ
 Болгарскимъ долна Мѹсти, много-
 грѣшнымъ ко Іеромонастѹхъ и недостой-
 нѣйшымъ Іг҃меномъ Краль Мάρко-
 вагъ Монастыра; иже во Скопје
 оу Мάρкоа река храма ст҃агъ ве-
 ликомученика Димитріа

К҃РІЛАДЪ ТЕТОВЦЪ ПЕЙЧИНОВИКЪ

и издава на тѹпъ иждивеніемъ и потщаніемъ
 Бл҃гоговѣймагъ во Оващенницѹхъ
 ГДНЯ КОТЪ СТОШИЯ
 Попа ѿ Призрена града.

ВЪ БѢДИНѢ ГРАДѢ,
 Писменъ Кралевск: Оуниверситѣта Пещанскагъ.

1816.

Извадка отъ текста на Огледалото, стр. ẽ — ̣:

Овое сказынїе да чати ѡли самъ себѣ ѡли дръгомъ на главѣ, вѣи ẽ мощно ббленъ, ѡли во големъ саклетъ се наоватъ ѡли во длабоки грѣхови невои влеголъ, ѡли неваква напастъ го наншла ѡ грѣхотъ свои ѡли во стоватѣ ѡли во вуѡатѣ ѡли во челадытѣ, ѡли во ниватѣ ѡли во лозѣто, ѡли во дрѣватѣ ѡли во бахчата каква невола да ббде прво да се ѡсповѣдаатъ све челады ѡ да се ѡпрѣстатъ меѡу себѣ ѡ да се покѡлтъ ѡ да ѡставатъ да не чинѡтъ лошо ва що чинїле ѡ да се помѡлатъ попу ѡ попъ да ѡмъ чати ѡвал млтва ѡ да зная цврство елѣ ѡмаатъ селаметъ вуртѣлѣсъ сїрѣчъ спасенїе, ѡ да се чати члѣвѣкъ на главѣ кога бере дѣша ѡ кога примѣра сїрѣчъ на ѡсходъ дѣши ѣмъ грехонте му се прѣстѣватъ ѡ Хрѣта Нїфонта ѣмъ лесно мѡже да се прѣстѣви сїречъ да ѡумре рахатъ.

Стр. р̣м̣д — р̣м̣з (Наставление за първитѣ земни плодове):

Аво сакашь да ти се раѡатъ бѡстанъ, бахчалакъ, ѡблки, врѣши, слївы, лѡзници, ѡраси, костѣни, мїгдали, херъ що да ббдетъ да раздѣдешъ за Бѡга ѡ првата ко(ш)ница, що ѡе забѣрешъ, ѣмъ ѡ най-хубѣво мѣсто да забѣрешъ п̀рвото, ѡ челното да го дѣдешъ на некои просїакъ, ѡли во црѣва ѡнеси, ѡ раздѣди по сиромѣсы, ѡли ѡу некои мѡнастырь херъ вадегѡдеръ да дѣдешъ, ѡмѡ най-хубѣто ѣмъ най-челното за ѡме Бѡжїо пр̀во да дѣдешъ после самъ да заѡдешъ, ѡли пешкешъ да дѣдешъ ѣмъ да дѣдешъ, ѡво ѡмашъ бѡстанъ най-сеѣте, най-голѣмата лѣбеница, на прѡсацы да ѡ дѣдешъ, после па забита пешкешъ по мѡла да ѡнесешъ, така ѡ ѡ грѡзѣ, така ѡ ѡ ѡвоѡки, така ѡ ѡ жїто, зере прѡсапотъ ѡе го нѡситъ Бгѣ, ѡ забитотъ ѡе го ѡдетъ самъ, ѡли кого се боѡшь помѡшно да ѡ Бѡга ѡли ѡ чоѣка що ѣсть ѡ ѡнъ подъ Бгѣ, ѣмъ ѡ прво най-чесното най-едрото, най-голѣмото най-напрѣдъ за Бгѣ да го дѣдешъ

Б р а т о в с к о .

87. Братово. Надписъ надъ западната врата на черквата Св. Иванъ Прѣдтеча, въ махалата Варопъ.

Ко славъ стѣла и животворщиѣ трѣци. шенови са сѣй стѣи храмъ. стаго Юанна Предтечи. трѣдомъ и иждивѣиѣмъ бещимъ христѣнскимъ, иже да поманѣтъ Бгъ во црствѣи своемъ. в лѣто ѿ Адама. зтмд. а ѿ Хста. 1836. мѣи.

88. Надписъ надъ западната врата на черквата Св. Никола:

† Сие вожествении храмъ великаго сватителя Николаа обновн са иждивениѣмъ бещимъ христѣаномъ. во царство сѣланъ Авдѣлъ Мещитово: при Захариа архiereа во лето господне 1848. †.

89. Бѣлѣжеа въ недѣлно ржеописно евангелие отъ XVI—XVII в., листъ 76°—77°. Пази се въ черквата Св. Иванъ Прѣдтеча:

Да се знае кога приде иереѣ Лазъ ѿ Кѣвачевци въ Лесновски шбителъ хра архѣстратѣгъ Михай и стѣихъ прѣповдобнѣи ѿца Гауриѣлъ Лесновски пѣстинѣжитѣ еже постившаго се въ горѣ Шеловскѣ тако да се знае кога дохѣди Лазаръ при егъмена Исѣе ерѣнахъ Филодеѣи мѣ бѣ вѣгѣсти вѣка Тостендилски и прочѣ. Бѣто ти вѣди ти попе Христо въ Кѣчане да знаешъ сщѣнѣишемъ и словеснишемъ ѿца и господѣнѣи кѣ Еисарѣишнѣ ермонахъ въ Рилска шбителъ.

90. Бѣлѣжеа въ миней, срѣднѣобългарска редакция, слѣдъ службата на 8-и ноември. Пази се въ шщата черева:

Гийъ лѣза¹⁾ попъ Келкѣ написа 1789 гѣ лета.

91. Лѣсновскѣи монастырь. Надписъ на каменна плоча, завидана отвънъ въ абсидата на монастырската черква. При посѣщението си въ Лѣсново, забѣлѣжихъ отъ надписа нѣколко буюви. Като разгъртихъ зида, излѣзоха два реда писмо, не-

¹⁾ Нарисувана е лозница.

довършено. Сегашната черква е прѣзиждана прѣзь 1341 г. Надписътъ е слѣдователно отъ по-ранно врѣме, отъ по-стария манастирь, както се вижда и отъ начъртанието на буевитѣ:

~~СЪЗДА~~ РЪШЬ ЛННА ПНСА

НА ПНСА

92. Надписъ отъ 1341 г., на мраморенъ хубавъ горенъ прагъ на срѣдната черква, за възобновлението изцѣло на храма отъ Ивана Оливера и владѣнията на манастиря:

† Създъ те сѣн свѣтлыи и уыи храмъ великаго воеводе вышини(хъ) снль. дѣнстратига Мѣхана. Създа се и съврши се. въ дѣни Стефаѣ краѣ. съ тредомъ і подаанниемъ раба Бѣи Іоѣ великаго воеводе Оливера. и подроужниа его раву Бѣию Анноу Марѣ. и възлюбленнаго емѣ сѣна Кранка. в. лѣ̄ с̄. ѿ. м̄. ф̄. (6849). Се же села и метохіе село конь цѣркве Лѣсново. съ заселкомъ Лѣсковъ и ѣ Баковъ цѣрквь стѣга Николе съ селомъ. і на рѣцѣ заселькъ Гловница и село Добрьево и ѣ Дръкенѣ. стѣ Іелмсеѣ и засель(къ) Пещиник(ь) стѣ Прокопне. и катънь Влаѣ на строн(?)и ѣ Шипъ стѣ Никола поп Сѣфневъ. и. к. кзкен :

Че и прѣди Оливера (1341 год.) е имало храмъ и манастирь, личи отъ писаното тука житие на светеца прѣзь 1340 год.¹⁾ Оливеръ е утвърдилъ старитѣ манастирски владѣния и, може би, нѣкои нови приложилъ. Отъ поменатитѣ въ надписа мѣста сега се знаятъ:

1. Лѣсново, село, дѣто стои и сега манастирътъ.
2. Луково, селце подъ Обловъ-върхъ, на с.-и. отъ манастиря 1 часъ пѣтъ. Има 11 вѣщи и е турски чифликъ.
3. Баково, мѣстность на 1/2 часъ източно отъ Лѣсново. Има манастирски ниви, горичка и развалини отъ черква, съ храмъ Св. Спиридонъ.

¹⁾ Срв. Йор. Пвановъ, Сѣверна Македония, 95—105.

4. Глѡбѣца, село отъ 4 вѣщи (2 турски и 2 монастирски). Намира се на 2 ч. на югъ отъ Лѣсново. Монастирътъ притежава тамъ повече отъ 300 уврага ниви и ливади.

5. Добрѣво, село на 1 часъ на западъ отъ Лѣсново. Черква Св. Варвара.

6. Пѣщникъ, мѣстность на $\frac{1}{4}$ ч. на югъ отъ Лѣсново. Развалена черквичка.

7. Черквичка Св. Прокопия се намира между Лѣсново и Пѣщникъ.

8. Черква Св. Никола въ Щипъ, поправена, служи сега за съборна.

93. Надписъ отъ епитопитѣ отъ г. 1349, надъ вратата на срѣдната часть на черквата и слѣдователно надъ погорния (№ 92) надписъ:

Ἀνγγελῶθη ἐκ βάρων, καὶ ἀνηστορίθη ὁ θεῖος καὶ πάν(σε)πτος
 ναὸς τοῦ ταξιαρχῆ Μιχᾶ δι' ἐξόδου τῆ πανευτύχεστάτου δεσπότη τοῦ Ἰω
 τῆ Δύβερτι. καὶ τῆς πανευτυχεστάτης βασιλείσης Μαρτῆ τῆς
 Λυβερίσης καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν, Κράικη καὶ Δαμιάνῳ. ἐπὶ τῆς
 βασιλεῖς Στεφάνου καὶ Ἑλένης, καὶ τῆ υἱῆ αὐτῶν κράλη τῆ
 ὄροσι, μηνὶ αὐγύστῳ ᾗ. ἔτους ᾗ. ω. η. β. ζ. : ινδ κ : †

(Съгради се отъ основи и се изписа божествениятъ храмъ на военачалника Михаила съ иждивението на всеблагочестивѣйшия деспотъ Иоана Ливерь и на всеблагочестивѣйшата царица Мария и тѣхнитѣ чеда Крайка и Дамяна, прѣзъ царуванъето на Стефана и Елена и тѣхния синъ краљ Уроша. Мѣсець августъ 6-и, година 6857 (1349 отъ Хр.) индиктъ 2-и).

94. Надписъ при лика на Оливера, на сѣверната вжтрѣшна стѣна, въ срѣдния корабъ на черквата:

Азъ рабъ хъкъ Нѡанъ Оливеръ по млѣни бжнни гна ми краља
 Стефана бнхъ ѝ сръблемъ великъ науелникъ. помъ велики слуга
 помъ велики воевода помъ велики за вѣрноє емѣ
 поработаннѣ по млѣни бжнен и велики деспотъ всеа сръбскыи
 земле и поморьскыи и вѣстникъ гръкомъ.

95. Надписи при ликоветѣ на Оливера и жена му, на сѣверната вжтрѣшна стѣна, въ прѣдния корабъ:

ἡ πανευχαισάτη βασίλισσα. Μάρια. ἡ Λυβερῖνα
ὁ πανευχεστάτος (δеспот)της

(Всеблагочестивѣйшата „царица“ Мария Оливеровица).

(Всеблагочестивѣйшиятъ деспотъ . . .).

96. Надписъ на горния мраморенъ прагъ на южната врата, за границитѣ на манастирскитѣ земи прѣзъ врѣме на Оливера:

. . . . ѿβνн. ѿ . . . е цн . . . о ннз доль до . ѿм . л подѣ
Гѣко лозне. до дѣла. н по дѣла к Волякъ. та нзъ доль та
уз Коритницѣ до Пѣак сѣе . . къ на Блатце. н на
Пламѣ н на Ухо нѣ Бзковѣ равнѣ н пътемъ наннсанн ворѣ
на Брѣзѣ на Паланнѣ на Клобзуецѣ. до пъта на доль та
снне прѣз Аннокецѣ подѣ присадѣ ннзъ колннкѣ надѣ гѣско
лозне подѣ пешно на доль пѣ Злетовскаго р сто перперѣ
. орь. узѣ Млатъекѣ потокѣ н прѣз Равнннкѣ по дѣла.
къ каменѣ на Кнсканцѣ н прѣко прѣзъ брьдо. прѣз доль
на дръмѣ къ Пръуекѣ н узѣ дръмѣ ѿ Крѣта ннз доль к' Бзнашѣ
н прѣз брьдо къ Крѣтѣ. н прѣко на Мрлморѣ. н ннзъ дѣла къ
Млатъекѣ дола прѣзъ рѣкѣ

Отъ поменатитѣ мѣста въ този слабозапазенъ надписъ който замѣстя грамота за владѣние и граници, сега се знаятъ слѣднитѣ:

1. Волуякъ, хълмъ до Злетово, $\frac{1}{4}$ часъ.
2. Коритница, суходолица, $\frac{1}{2}$ часъ отъ Злетово.
3. Пѣяковица (Пѣлюковица), мѣстность при с. Щалковица.
4. Уо (Ухо), мѣстность надъ с. Блѣзънци.
5. Брѣза, планинска мѣстность между с. Мушцово и с. Нежѣлово.
6. Колнѣкъ се нарича всѣки коларски пътъ по тия мѣста.
7. Млатъе е селце надъ с. Горно Кратово.

8. Раваникъ, хълмисто мѣсто между селата Рáтевици и Неовъзи.

9. Кѣселица е рѣка при с. Раваникъ.

10. Пръчево може да отговаря на Прѣвракъ, мѣстность въ Раванишко.

11. Бунешъ е село.

12. Крсъ е мѣстность между селата Бунешъ и Врбица.

97. Надписъ отъ 1627 г., на мраморна плоча, заидана отсетѣ отвънъ въ южната стѣна на черквата:

† Бѣ лѣтѣмъ 7135 (1647) създа се сѣа магѣрница тѣрѣдомъ и потъщаниемъ раба вѣжидъ Миѣхила и сѣа ѣго Ъбана. при игѣмена Маѣима ѣ ко що приложи Бѣ да прими въ свою рѣкъ и Бѣ да помѣнеть братѣю кои се тѣрѣдише въ цѣтѣко нѣсное.

98. Надписъ отъ 1581 г., на оловенитѣ плочи на покрива на черквата:¹⁾

Препокриє князь Кратовски Никола Бончикъ, при егѣмене Спиридона и масторъ Даманъ и Богое. Петъръ. лѣто отъ Ядама 7089, отъ Христа 1581.

99. Надписъ отъ 1635 г., на монастирската чешма:

† Привѣде се сѣа вода тѣрѣдѣмъ и потъщаниемъ вѣгочъстываго хѣтѣтора нашего кѣмъ Сѣмона и подружѣе его Кесса ѡ грѣ Щипа и гѣ да подасть имъ источникъ воды вѣгѣ въ животе вѣчнѣ. и кои що приложи вѣ да прим(и) въ свою роѣ. въ лѣтѣ 7143 р. м. г. (7143).

100. Надписъ отъ сжщата 1635 год., до владенеца на монастиря:

† Привѣд(е) с(е) вода сѣа тѣрѣдѣмъ и потъщаниемъ вѣгочъстываго хѣтѣтора хѣжи кѣмъ Миѣхила и Янна гѣ да подасть имъ стѣрицею въ цѣтѣко нѣсное 7143 р. м. г.

¹⁾ При моето посѣщение въ Лѣсново (януари 1908 г.) имаше сѣгѣ на покрива, та се задоволявамъ съ прѣписа на Е. Карановъ.

101. Бѣлѣжки¹⁾ отъ кривопаланчанина Стоянъ (Стефанъ) Ивановъ по мряморнитѣ подпорки на южната черевна врата:

† Стоянъ Ивановъ в лто рз. ѓ. ѓи (7215—1707).

† Стефанъ Ивановъкъ в лто рз. ѓ. к ѓ (7229—1721) мѣтъ авгѣ . ѓи днь торнікъ ѿ Крѣва река Палка

102. Надписъ надъ група светци въ южното прозорче на срѣдния корабъ, отъ врѣме на зографисванъето при Оливера:

всѣхвалѣ^{тѣ} прѣбни въ славу.

103. Поменични бѣлѣжки въ пергаментенъ служебникъ отъ XIV в. (листовете 42^б, 43^а, 43^б, 44^а, 75^б, 76^а):

... поменѣ гъ бѣ рабъ своѣ Дѣана и Вишоу. и покоѣи
ндеже присъщаѣ свѣтъ лица твоего гн

... помънѣ бѣ гъ рабъ своѣ ѿфи

Поменѣ гн рабоу свою Евгенію. и поко ю. ндеже присъщаѣ . . свѣтъ лица твоего . . .

Да помънеть гъ бѣ рабъ своѣ. Икѣте Добрека сна по-
дроуга кѣмоу Сеслакоу . . .

104. Извадки отъ житието на св. Сава Сръбски, написано отъ Теодосія. Това житие е познато по нѣколко прѣписа. По прѣписъ отъ XV в. го издаде Даничичъ въ 1860 г., и по погрѣшка го отдаде на Доментіяна. Освѣтъ неиздадения хилендарски прѣписъ отъ г. 1336, въ Лѣсновския манастиръ се намира другъ, който отерихъ тази година. Лѣсновскиятъ прѣписъ е отъ началото на XIV вѣкъ, и може би най-старъ отъ досега познатитѣ. Сравненъ съ обнародванія отъ Даничича, той показва нѣкои малки отклонения въ изразитѣ. Тука изваждамъ онѣзи запазени редове, които се отнасятъ до българската история, именно за Стрѣза, за Калояна, за идванъето на св. Сава въ Търново:

¹⁾ Пясмото е много хубаво, издѣлано съ острие въ мрямора.

того. Гѡмь възмогшнмь, и мног(ыхъ) градовъ грѣськыхъ, яко же свазахо^м пѣстыхъ и безъпомощныхъ ѡбрѣтыше. и прѣймше дръж(ахоу ть) вымѣшаху же се и ѡкрѣтныхъ градовъ Сѡлзв(а) и ѡхрндь прѣдръжешѣ, блгоустьвы же Стефа(нь) нѣкыхъ властель загорьскыхъ иже тьгда град(е) прѣдръжѣху. къ сему Стрѣзв, яко къ сврѡн(ыкоу) црѣвѣ. и себѣ братѣ прикѣцѣ, иже и съ градовы (къ нѣ)мъ присвоише се. И прѣвѣе же въ градѣ ед(инъ) тѣрь, Просѣкъ нарицѣемынъ Стефаномъ (въ)вѣнъ вы. дакъше кѣмъ вонскѣ своѣ въ пом(ощь) и самъ помогъ кѣмъ, и утверднѣ же и ѡ(госпо)днѣ дръга себѣ и брата нмѣти здостѡнкѣ. помощь всакѣ. къ жо кѡмү жо ѡбрѣтати. ѡ семь звѣщава шл. и дръгы хъ же градовъ пр(нѣ)мъ и людмъ змножнѣ се, знадаху бо кѣго Загорѣцнн л(юднѣ) и прихождаху к' нѣмъ мнози. Хоушъ же зѣ кезымннѣ кѣго сказати. аще и здлжнмъ повѣсть.

Много збо разбогатавъ, яко рѣци ѡнѣмъ пѡбно зтнн и зтльствѣ и рашннрѣ безымнѣмъ. и забн бл. къзвьѣснѣ се зномъ. звннѣдѣ б и немлѣтн шрже и не краткѣ и зело и безъустьнѣ показѣ се. Ѳтверднѣ бо себѣ домъ на каменнѣ, въ вышерѣнномъ Просѣцѣ. кѣже каменъ тѣ и зело высокѣ, яко дѣвѣствѣ сѣжаныи. и колѣе. пѡ ннѣ же прилѣплающнн се рѣка кѣ текзцнн велнка Варѣдаръ нарицѣемынн, на то збо каменн дръвнѣмъ по мостн въ позорнщѣ своѣ сѣтворнн. Вннѣгда же веселннн се бѣше ѡкаинномъ, прѣсѣдѣашѣ зпнѣкѣсе мръзко^м томъ и смъртномъ сзднцнн. нграѣ и веселѣ се, веселнѣ же кѣго сѣмртъ бѣашѣ улѣуд. и зл малзю ко вынъ сѣгрѣшшлго. смъртню ѡсѣжѣше. и ннзѣ каменъ ѡнъ страшнннн. кнсотю ѡ позорнцѣ ѡного. ннзѣрннзтн повелѣвашѣ.

Вннѣгда же кого ннзѣрннѣхъ, веселѣ бн к нѣмъ всклннѣашѣ. блудн да сн кожѣ не нсквѣсншѣ. ннгда же бо тѣуню въ самзю рѣкѣ ѡнъ паствн бѣашѣ ннзѣбрьженн^момъ. и аще кто кого своѣхъ нмѣль бн, нлн улѣвѣцн боецнннн се бл. ѡбѣхожда ху ѡнъ рѣкѣ ишѣцѣ. аще бн гдѣ вода нзѣбрьгла, яко да прѣймше. улѣвѣкомъ подобѣть погребеннню, аще лн гдѣ въ глѣбннѣ дръжѣ бн бн. то рѣбамъ кнснѣдѣ бѣвашѣ. Снцѣ

бо яко же рекохо. веселіе його смръть бѣше уакуа. Сицека
 ѿ такового ѹ него съдѣхъху се. на свою бо крѣпость,
 и въ тверднѣхъ кысокаго камене каменомыны, и не на кѣпкѣ
 себѣ рѣ. и кто иже ѿ здѣ мене съвръжетъ, непоменувъ
 ѿкалныи: къ таковому рѣнью, поніеже есутьныкѣ испъ зѣло,
 и прѣзорѣ срѣца твоего възнесе те. Възвзлаи хрѣской на
 висотѣ. и въ срѣци своємъ глѣи кто ме съвръжѣ. Аще и яко
 ѿрѣ възнесешисе. и срѣцѣ звѣздѣ гнѣздо сткорши. и ѿ тѣхъ
 съвръгъте те глѣть гь:

Снѣ же слыше ѿ нѣмъ благоустныкѣ Стефѣ, скръвѣше
 и скръвѣи ка боесе ѿсвѣдѣше се, яко такокаго юнца сверѣ-
 повина. ѿ смръти снѣша въсхраниша же и ѿгосподнѣша. въ
 мръзостѣ, и иже къ нѣмъ брѣства помышлѣше, Многаци
 же повуаи писаше къ нѣмъ, моленѣ ѿ такоки прѣстатн. На
 якоже Соломоу сказаи глѣ. ѿблѣуи мѣдраго и възлюбѣ те.
 безвѣмаго же и възненавидѣ те, Сице и тѣ по истинѣ
 безвѣмыи любѣшѣго и възненавидѣ кса бо кѣже хъ нѣмъ Стефа-
 нова. въ забѣи положѣи. и ѿблагодѣти не възблагодѣтѣ, къ
 нѣмъ вывъ, поправѣ бо заповѣ бжню. кѣтвoprѣствннѣкѣ бѣ
 и еуѣскою братотвореннѣ прѣѿбнѣдѣвъ, ѿбѣже ѿ него лю-
 бовню, ѿстѣпн же и върою, закнстн же и злобѣ рѣ выкъ и
 вѣстрашнѣмъ бжнѣмъ растлѣнкѣ дшю свога (Слѣдватѣ дѣлѣи ре-
 торични излияннѣ протнвъ Срѣца, задѣто се отметналѣ отѣ сѣр-
 бнѣтѣ. Стефанѣ провозда брата си Сава да го моли. Легендата
 посочва какѣ Стрѣзо бнва убнѣтѣ отѣ ангелѣ) кѣко иетѣрѣ юноша
 страшѣ, Савомѣ рѣ повѣлѣнѣ, на спецѣи ме прнпаѣ, и сѣхѣтнѣ
 мѣ мой промѣуе нмѣ кнѣтрнмѣи моѣ скоростню же великою,
 Савѣ зкати, всѣ оумнѣнѣнѣ нѣ молаше, тѣкѣщен же прнтекшн,
 и ѿшѣнага стго не ѿбѣрѣтоше, тако бо и ѣсмотрѣи бѣ. яко
 не ѿбѣрѣстн се нѣцѣлѣющѣаго и тако страшною стѣнннѣ
 и кнѣмѣю. ѿбѣдрѣже срѣнню кѣзѣв тои ноци напрасно и сѣвѣстн
 дѣхъ

(Слѣдва за пѣтуванѣето на св. Сава отѣ Цариградѣ въ
 Тѣрново, при Асѣня II) ѿ Констанѣннава же грѣ, пакы въ

корабли поднигъ се, на Загор'скю земя, моремъ шествіе творїи, хоте видѣти свата скоѣго, Асана црѣ загорскаѣ, се҃го ко дьши, за Владислава крѣ посагшии бѣше. Приде же въ градъ Несеѣбрь. ѿ кѣ рѣнѣномъ Асаню нославъ, своѣ възвѣсты пришествіе. царь же благономѣхъ слзгъ сконхъ, и съ своіми пославъ ко мн. ꙗко съ в'сакаю поухстню, стго, ѿ съ потреба мн ѣго ѿ морѣа поднигнати. Пришьшъ же стмъ, въ градъ Трънѣовъ, и цроу усрѣтшъ ѿ н любазно того приѣмшъ, трѣхство же велико, ѿ прішсткы его створшъ, ѿ въ своіхъ топахъ полата, настоюще. ради стзденн, превѣлати ѣмъ повелѣшъ : Свѣтломъ же ѿ великамъ празнікы, бѣствнаго, бгоа в'люенна, пришьшъ, црѣ, ѿ блжнннѣн Іоакнмъ патрїархъ, прѣпоунтающе стго повелѣша ѣмъ, въ навѣрнє бгоа в'люенна, слзгъ стзю, съвршннѣн, въ оутрѣн же пакы патрїархоу. такоже съвршннѣн, стын же црѣ ѿ патрїарха, послзшавъ, ѿ въ навѣрнє бгоа в'люенна. стоюю слзгъ боу съвршлє. (Св. Сава гостувалъ въ българскитѣ дворци, а царь Асѣнъ II излѣзълъ на ловъ. Гостѣтъ, вато заболѣлъ, проводилъ ученицитѣ си да си идатъ въ Сърбія. Той се поминалъ въ Търново, на 12 ян. 1236 г. Тѣлото му било положено въ монастирската черква Св. Четирдесетъ. Асѣнъ не заварилъ въ животь сѣхпнѣа си гостъ. Слѣдъ година врѣме краль Владиславъ сръбски дошълъ въ Търново и взелъ, не слѣдъ малки молби, останкитѣ на св. Сава).

105. Приписка въ ржеописенъ сборникъ отъ XIV в. На послѣднїа листъ прѣписвачѣтъ е заблѣжилъ :

Блгоколѣнїемъ ѿца. ѿ съспѣшенїемъ снѣ. ѿ съвршенїе стго дха. ѿже ѿ прѣдѣсть нѣ писанїа. (Слѣдва за ползата отъ божественитѣ книги, а слѣдъ това) Азъ смѣрнннѣн іеромонѣ Фнаїмонъ, ѿ области Злетовьщнукїе. въ храмѣ ѿже въ стмѣ ѿца наше Никѣлан, мѣсто рекѣомѣ Войнегъ. Съписѣ сїю книгоу, при всѣѣшценїемъ іспкпѣ Морозѣнскїе, кѣрь, Мѣенѣ (Слѣдва обръщанїе къмъ четцитѣ за опрошение на грѣшкитѣ).

106. Бѣлѣжка въ сщщия сборникѣ на края:

Да се знае гога придѣхъ азъ грѣшникъ Иванъ ѿ Кратово
ѿ Десново монастрѣ ѿ ѿ (1779). Тоганъ вше ереніеръ
монахъ попъ Христо ѿ Стрѣмица.

107. Бѣлѣжка въ сщщия сборникѣ на края:

Епископъ іерікпъ Бѣскы. въ пѣкриліе горы "Соковецкыи.
пѣ своєю рѣкою, лѣтѣ 7223—1715) ѿ рѣ, ѿ ѿ¹⁾ мѣца.
Юніа. кѣз.

108. Бѣлѣжка въ сщщия сборникѣ на края.

Да знае кога придѣхъ азъ грѣшникъ и мниши Иѡнникіе
въ греехъ гра Сараѣискаго въ монати Дендовски при игуменѣ
Ісаіе іермонѣ ѿ ѿ (1745). ѿ и

109. Бѣлѣжка въ сщщия сборникѣ на края:

Да се знае. кога. придѣхъ. азъ. грѣшникъ. папа. "Иванъ. ѿ
нахию. Тиквешкѣ та дондо. ѿ село Десново. ѿ манастирѣ.
Десновски. ѿ. ѿ. ѿ. ѿ. (1781).

110. Бѣлѣжка въ сщщия сборникѣ на края:

Здѣ придѣхъ: азъ грѣшникъ и мѣшый, ва слѣжильныхъ сщщенно.
диакѣ, — "Иванъ при котихъ гна влѣженнеишагѣ": кѣ.
Ирсеніа "Иѡновѣ въ тѣи ховитѣ. глѣма Деновацъ: Тогда
пѣтъ. шатѣва. въ бѣгохранімою епархію Колѣискѣ. при гнѣ
митрополитѣ. кѣ "Фремиѣ Станіковичѣ: — летѣ. витѣа: ѿ ѿ ѿ:
ѿ рождаѣва: га бѣга: и спаѣ нѣегѣ. Іса Хрѣта ѿ ѿ. кѣ: —
(1728) рѣкою: —

111. Бѣлѣжка въ сщщия сборникѣ на края:

Да се знае гога вше житѣ . р . (па)ри. ва летѣ 73. 7с. мз.
(1739).

112. Приписка въ миней отъ XVI в., на послѣднія листѣ:

"Азь смѣреніи іеродіаконъ Силивѣстръ ѿ страны Дечан-
скыє. съписахъ съ миней въ монастыры глѣвомѣ Пыргѣ. въ
лѣтѣ. з. тысячцѣно м. 5 (7046—1538).

¹⁾ Единичтѣ и десятичтѣ по турски ѿ: т. е. 1715.

113. Бѣлѣжка въ сщія миней, на послѣдняя дървена корица:

Да сѣ знае кога прѣйде гакъ Гмѣм Ѡ Рокарци на манастиръ Десновски Ѡ Миховци Гѡргиевъ синъ: месеца априлиа 1 сѣ днь ꙗꙋꙋꙋ (1787).

114. Бѣлѣжка отъ старческа ржа, на сщата корица: Гмѣреніе наше Филаретъ Циптъски Кочанъски Кратовъски Крестедилъски.

115. Бѣлѣжка въ пендивостарь, на послѣдняя корица:

† Гню кнѣгъ. пендикосѣ кѣпи прѣзвитеръ Стоико въ лѣ. з. тѣсвшне и р ѣ. к. д (7124—1615) за триста и 4 — — аспри. и за странъ жѣто мѣць севвриа. дѣ днь — — —

116. Бѣлѣжка въ миней, на послѣдния листь:

† Гя книгѣ Дѣсновскаго манастира. подпѣхъ азъ многорѣшнѣ мѣтрѡнѣ. Михайл Баскъ Кратовскѣ, ѣ Цѣ, да несть. никѣ Ѡемлюма Ѡ сеѣ цркви. въ. лѣ. ꙗꙋ. р ѣ. з. (7157—1649) мѣа. гѣ кѣ.

117. Приписка отъ прѣписвача (листь 21^о) въ Якатѣтъ ѣтѡмъ архангелъ Михайлъ, грозномъ воѡвѡде силы неѣмъ, която била написана при ѣромонаситѣ Теодосія, Гаврила, Неофита и Евтимія: при сѣ слѡжѣвникомъ ѣтѡмъ архангелъ Михайлъ списа се силъ ѣжѣственаа книжица ꙗꙋꙋꙋ (1811):

Знано вѣды како спреписѡхъ азъ, попа Нико сиѡ ѣжѣственю книжицѡ, акадистъ ѣтѡмъ архангелъ Михайлъ, в'Десновскѣа ѣтъа Лаври, да слѡжи за моѡ дшъ ѣ за моѣ родѣтели, кои гѣ ѣзвѣди Ѡ техъ ѣтъа ѡвѣтели да ѣтъ прѡклетъ Ѡ триста ѣ. ѣи. ѣтѣ ѣгонѡснѣ ѡшъ, и Ѡ ѣтаго архангела Михайла силъ неѣнѣа, да мѣ ѣстъ сопроти никѣ, всегѡ вѣка, ѣ вѣдѡщимъ вѣце ѡмѣнъ :: —

попа:
Нико: :: в'лѣто: ꙗꙋꙋꙋ ::

118. Бѣлѣжки въ апостолски дѣянія, на първата корица: $\overline{\text{зсд}}$ (7219—1711) ѿ създаиѣ мѣра въ то време црѣвѣици беше великаго амѣра без'вож'наго сѣна пагвѣнаго свлѣтанъ Ахмедъ и подвѣже вранъ на М'сковъ. То време прѣдоше ѿ вѣсдоч'ниѣ странѣ съкачки.¹⁾ множество когдѣ летахъ великі се гледахъ ѣкоже некої птѣце и сън'ч'н'нѣю зарѣ закрѣвахъ ѣкоже ѿ влѣкъ мѣца ав'гвста д' днъ пет'къ и много ѿ нѣ фатаѣмо и ѣмахъ ѿ четѣрѣ ката крѣла на колѣко четѣѣмо пѣсано беше на лево крѣло днъ црѣвѣици и дрѣгѣ слова прѣлѣчехъ како елѣн'ска и жѣдѣв'ска не е л'жа него истѣна а немаше съвакомъ пѣсано и по много места жѣта ижеде гѣ.

119. Бѣлѣжка въ сщцата книга, на послѣдняята корица: Да се знае що самъ далъ на вера за ракиа оу Лесново оу Маркоте (кд) пари за ѿпинци и оу Ятанаса дѣ пари оу Пашна д' пари ѣ Стоилкоте а пара оу Иѣвана гъръчира (а) пара ѣ Стамена а пара ѣ Цветана Станволиевика д' пари ѣ Златана б' пари ѣ Маринкоте б' пари ѣ Крѣтѣте і пари ѣ дѣдо Галава г' пари ракиа ѣ попъ Андрейа (і) пари. Месеца ижлия ии денъ глѣпз (1787).

120. Бѣлѣжки въ сщцата книга, на л. 26^а и 30^б, отъ „даскаль Петка“:

1) Знано бѣди кога беше даскаль Петко в село Довезенци лета ѿ сотворенѣа мира 7 ѿ мѣ 2^а):

2) Знатѣ са вѣга бешѣ мѣка ѿ арнаѣтѣ много по землѣ много рѣстанѣ изгунѣше на едни стѣка ѣзедѣше на едни чѣда ѣзедѣше силѣмахъ на едни хрѣст³⁾ расѣпѣше и родѣ се царѣ на нѣхъ много силѣ бѣхъ 7 ѿ мѣ 4 годѣ (1844?) пѣса асѣ Петко ѿ село Довезенци в сѣхъ кнѣга ѿ манастирь Лесновски.

121. Бѣлѣжка въ псалтирь, на първата кора:

Къ лѣ зскд (7229—1721) кога иждѣ азъ грѣшнѣ Гаврилъ Дѣаконъ в Лесновъ.

¹⁾ Скачки = скакалицы.

²⁾ Датата изглежда да е лѣ мѣ (1842) отъ Христа.

³⁾ Честь.

122. Бѣлѣжка въ сѣщия псалтирь и мѣсто:

Да сѣ зна какѡ приде пѡпъ Стѣфанъ ѿрмона Ствденігани ѿ манастирь Дѣсновѡ храмъ стии архангѣлъ: — лѣто 7229 (7229—1720) дѣтѣмри днѣ д.

123. Бѣлѣжка въ миней, на послѣдната кора:

Приде Гофроніе срелинѣ ѿ Пеѣи ѿ мѣстир Десновскіи мѣдѣ фер 28 днѣ 1726 лето гѣп. днѣ.

124. Бѣлѣжка въ края на триодѣ:

Дѣтѣ 7257 (7257) д летѣ ѿ рождѣна кѡ слова. ѿ ѿ ми (1748) сѣписѣ азѣ дѣпакѣ Христѡ ѿ сѣлѡ ѿрзарѣ за знаменіе ѿ . . ѿ Хамеда проклетѡго, 7257 (1161).

11¹⁾ 1161²⁾ 1748

125. **Първата печатна книга на новобългарски езикъ.** Тя е Хаджи Якимовата Пѡвѣсть рѣди страшнаго ѿ втораго пришѣствіа Христѡва. Будинѣ 1814 г. Освѣнѣ тази книжка сѣверомакедонскія книжовникѣ и учитель е печаталѣ още три други: Митарства отѣ 1817 г., Чудеса прѣсвѣтѣя Богородици (изѣ Амартолонѣ сотирия) отѣ 1817 г., Различни поучителни наставленія отѣ 1719 г. „Пѡвѣстьта“ е малка книжица, 46 стр. на малка осмина. Съдѣржа двѣ слова, едното за страшния сѣдѣ, другото — слово на пророкѣ Данила. Отѣ Пѡвѣстьта до сега се знаятѣ запазени само два екземпляра; единѣ отѣ тѣхѣ видѣлѣ Ал. Теодоровѣ въ Кюстендилѣ,¹⁾ а другиятѣ, у менѣ, намѣрихѣ въ Щипско Ново-село. На първата корица въ моя екземплярѣ стои бѣлѣжка: Сѣлѣ книга на Цветана сѣпѣнѣю Манасѣл Дѣмитройѣ Стѡланѣ Пецѡ дѣлѣ (т. е. хаджия). Книжката ще е останала у рода на Пецови. Хаджи Пецо, който се подписва на корицата, е сътрудничилѣ за издаванѣето на книжката заедно съ други търговци отѣ сѣверна Македония, както личи и отѣ заглавния листѣ:

¹⁾ и ²⁾ Турско лѣточисленіе, отѣ сѣира 1161 г., отѣ Хр. 1748.

²⁾ Слсн. LXI, 202.

ПОВѢСТЬ РАДИ ОТРАШНАГО. ѿ ВТОРОГО

ПРИШВОТВІА ХРІСТОВА,

СОБРАННАА ѿ РАЗЛІЧНЫХЪ СТЬХЪ ПИ-
САНІАХЪ, ѿ ПЕРЕДЕННА НА ПРОСТѢЙШІИ ЯЗЫКЪ
БСАГАРСКІИ, ПОЛЗОВАНІА РАДИ ПРОСТѢЙШЫХЪ
ЧЛВѢКОВЪ ѿ НЕКНИЖНИХЪ:

СПИСАННАА

ѿ

ХАДЖИ ІСАКІМА ДАТКАЛА,

. ѿ ПЕРЕДЕСА НА ТУПЪ ПОТШАНІМЪ

ГОСПОДЯ

КУРЬ ХАДЖИ ПЕЦА ѿ ШИПЪ,

ѿ

КУРЬ ХАДЖИ СТАНКО ѿ КРАТОВО,

ѿ

КУРЬ ДИМИТРИЙ ФІЛІПОВИЧЪ

ѿ ВЪГРИ ДЕРЕ ПАЛАНКА

ЗА

ДУШЕВНОЕ ѿХЪ СПАСЕНІЕ

НАСТОАТЕЛЬ БЫТЬ

ДИМИТРИЙ ІСАЯНОВИЧЪ

ВЪЗЪРА ѿ ОЧИЩА.

ВЪ БѢДИНѢ ГРАДѢ

ПЕШМЫ КРАЛЕВ: ВСЕУЧИЩА ОУНГАРСКОГО

. 814

Ето извадки отъ словата, за да се види какъвъ е билъ езикътъ на българския учител-писателъ, който почналь пръвъ да печата книги на новобългарска рѣчь¹⁾:

... Имало тоя време царь невѣренъ: той царь нещо мѣ завидѣлъ ѿ гѣрасъ на тогò стѣго прѣова Даніила, и го фрѣлилъ на ѣрслани: живѣ да гò изедатъ: ѿле чѣдо дивно, и многѣ големо! тѣковѣи силни, и страшни ѣрслани, ѣми мѣ сѣ поклонѣле, и нѣги мѣ лизѣле, и крѣтки мѣ сѣ ѣучинѣле, какѣ ѿвцы на ѣвчаръ; глѣдайте сега, кой има вѣра и чисто живѣе... Тѣшко и горѣко вамъ кѣ да бѣде на вапе ѣумиранѣ; сѣкѣй денъ даватѣ на дѣвола хѣлѣди: ваши грѣшни рѣчи и збѣрови и сѣте ваши рѣчи грѣшни гѣ пѣше дѣволъ ѣу негѣви тевтѣри; вѣ е слѣпъ ѣумъ не видѣте тѣе ѣузды, що вѣ завздѣлъ дѣволъ; и вѣ влечѣ ѣу вѣчна мѣка, сега чѣвѣцы какѣ слѣпи на сѣво злѣ трѣчатъ, какѣ тѣ на сиджѣри пѣсите, гѣ вѣкатъ, да гѣ врѣзатъ, и ѣни ходатъ, и трѣчатъ да гѣ врѣзатъ ѣу сиджѣри, тѣка и дѣволъ трѣга и хѣди по чѣвѣци, скѣрѣ да имъ врѣзе ѣумотъ, да не познаѣтъ своѣте грѣхови; многѣ сѣ радѣе дѣволъ за тѣе чѣвѣцы, кои не мѣслатъ грѣховите и ѣумиранѣ тѣе кои ѣумиратъ безъ покѣлѣне (отъ стр. 26—28).

П а л а н е ш к о .

126. Криворѣчна (Егри-дере) паланка. Турски стихотворенъ надписъ на мряморъ, за съгражданѣето на криво-паланешката крѣпость, стои надъ входната врата на кервант-сарая, сега правителственъ домъ, конакъ. Срв. за това въ моето дѣло Сѣверна Македония, 192. Ето фотографска снимка на надписа и съотвѣтенъ прѣводъ:²⁾

¹⁾ Книгитѣ на Софрония Врачански още не могатъ да се броятъ за написани на новобългарски езикъ. Тѣхната рѣчь е словѣно-българска.

²⁾ Направенъ отъ г. Гаджановъ.

Негово прѣвзходителство далновидниятъ Байрамъ-паша, който е въвелъ редъ въ цѣлата държава, най-първо положи голѣми старания и реорганизира войската, принуди държавнитѣ сановници да не се отклоняватъ отъ правдата, а сетнѣ, когато се научи, че въ страната има бунтъ, той потуши и него безъ бой и война. Кой ли герой е минавалъ безъ бой



прѣзь главния държавенъ пѣть въ еGRIDERENСКАТА еЛИСУРА? Прѣзь единъ петъкъ пашата, като събра безработни хора и жѣтваре, съ умнитѣ си мѣрки, турна край на бунта, прѣдизвиканъ отъ заблудения народъ. Неизвѣстниятъ пѣвецъ възпѣ тѣзи му добри дѣла, а пѣкъ безсмъртниятъ Богъ нека запази вѣчна паметта му. Година 1043 (отъ Христа 1633).

127. Отъ ктиторския образъ на Хаджи Якимовия синъ, въ черквата Св. Троица (градена 1833 г.) въ Паланка, отъ надписа при него и надгробната му плоча узнаваме, че йерей Давидъ хаджи попа Якимовичъ, билъ роденъ въ Паланка и се поминалъ прѣзъ 1844 г. Това извѣстие хвърля свѣтлина върху биографията и на Якима.

128. Осоговски манастиръ Св. Якимъ. Надпись отъ 1350 г., на два къса красиво дѣланъ мраморъ.

1°. и . . . цѣве
 . . . зрѣлъ ѳесн мѣрднѣ ѿца .
 . . . горко салзѣщи . т
 . . . емъ прѣкры

2°. . . вера ¹⁾ во дворѣ црѣкы . . .	† въ лѣтѣ 720 . нн
. . . ѣде мѣзландѣм	ы сконни весѣ
. . . ѡбѡ оставни	свѣ . . нн . з
	. . ѡмр . . н . . .

129. Въ пергаментната служба на св. Якима, запазена въ манастиря, въ единъ отъ канонитѣ (д гласъ, листъ 3^б) четемъ обръщението: сѣренѣства во свѣтлою ѡдѣждю оуѣраси се. Явно е отъ това, че св. Якимъ е билъ йеромонахъ, както и право го изобразяватъ съ благословеца ржка. Въ житието не се поменава за този монашески чинъ, който прѣдставя св. Якима не като изпостникъ само, като егонистъ отшелникъ, а книжовенъ, просвѣтенъ свещеномонахъ.

130. С. Търново. Надпись отъ 1505 (или 1605) г., надъ вратата на селската стара черква:

† Изволеніе ѡца. и поснешение и съврѣшеніе ѣта дѣла,
 і съврѣши се си. бжствени. храмъ. ѣта. і чѣдотворьца христова.
 Николае. і саграді се трѣдомъ. и съписа се. въ лето 7113
 (7013 или 7113) презвитера. Пен. і подрѡжіе. Проіка.²⁾

¹⁾ Може би да е (Ом)ѣра. Цѣлиятъ надпись ще е билъ надгробна плоча на пѣкой Оливеровъ близкъ. Оливеръ, сѣверомакедонски владѣтель, се чува до 1355 г.

²⁾ Прѣписъ ми достави г. В. Димитровъ.

Монограмитѣ могатъ се развърза тъй:

1. Ἀφιέρωσεν 2. Θουατρὸς 3. Μιχαήλ 4. Κρ. βα...т... т. е.
Посвети на дъщеря си Михаилъ Кр. ва...чѣ.

Словѣнскитѣ редове могатъ се проче тъй:

М(к)с(е)иц(а) юл(н)ѣ к̄н (28) дѣнь пр(ѣд)стави с(ε) (ра)ба
в(о)жна .о.. на кѣки (т. е. дѣщи) Михаила Крѣва.... кѣ ρ̄ς ѿ ѿ
(6870—1362 г.) ἔτος.

Гръцкитѣ редове:

Σὺ δ' (ε)ἵπῃ, λίθῃ, τίνῃ κρατεῖς; νεκρὸν κόρην.... Μιχαήλ
πάλαι γόνυ τρις εὐκαλ(λ)ει μεγίστη ἐκ βασιλέων ἔβ(ρ)ευσεν εἰς
γῆν ἀλ(λ)ὰ παπαὶ τῆς τύχης.

(А ти, камъко, кажи кого съхранявашъ? — Починала
дѣвойка Михаила отъ древенъ царски родъ, най-благо-
роденъ и могъщъ. Отиде въ земята, но уви, каква злочестина!)

**132. Вѣмъ съчиненията на архимандрита Тео-
досия, български писателъ и печатаръ отъ Дойранъ.**
Едни отъ съчиненията на папà Теодосия са твърдѣ рѣдко
запазени, а други са познати по единствени екземпляри. Въ
Дойранъ намѣрихъ двѣ-три отъ неговитѣ книги. Ето, на
слѣдната страница, заглавния листъ на Теодосиевия букваръ
отъ 1838 г.¹⁾:

Арх. Теодоси написалъ и прѣдисловие къмъ книгата Утѣ-
шение грѣшнимъ на Кирила Пейчиновичъ и я печаталъ въ
своята солунска печатница. Ето страница отъ това прѣдисловие:

Блаженъ ѣсть ѿ любочитатели христiяны, ѿ ѿвой чело-
вѣкъ преподобнiй iеромонахъ Кѳрилль что ѿбретаетса во мо-
настiръ стѣго Ἀθανάσια, κτiτορѣ бiсть κнiзъ Лазарь серпскiй.
за ѿвой ѿтець глаголю: ѿще не бi бiль онѣ помѡгналь: не
бi бiла ѡправена ѿ тѣпографiа наша, оти бѣше ѿзбѡрела,
ѿ сега надеѣме на Бг̄а ѡти нѣли тѡлко ѿ ѡправихме, ѿма

¹⁾ Пръвѣ оловѣсти за тази начална книжка Шоповъ, въ съчинението си
Изъ новата история на българитѣ въ Турция, Пловдивъ 1895, стр. 13 сл.

НАЧАЛНОЕ ОУЧЕНІЕ

СЪ МОЛІТВЫ ОУТРЕННІА

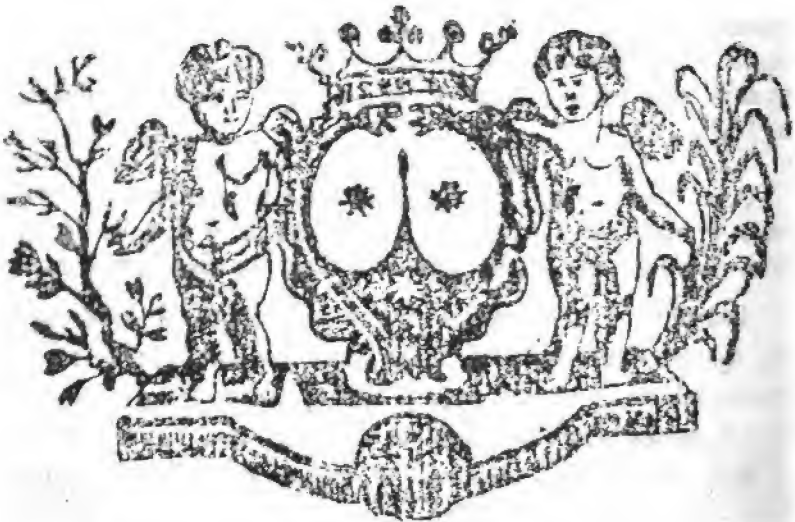
СЛАВНОБОЛГАРСКІИ И ГРЕЧЕСКІИ

НАПЕЧАТАСА ВО ГРАДЪ СѦЛЪНЪ,

СО ИЗНОВЪ ТУПЪ:

ПРІ ХАЦИПАПА ДЕОДѦТІА АРХІ
ХІМАНДРИТА СУНАЙТСКАГО.

ЛѦТА АШЛИ



Бгъ ѿ за пѳвише. Но ѿвой блаженій человекъ: со тѳлко
 трядъ ѿ со любовь, седе ѿ приведе ѳваа книжица, глаголемаа:
 Оутѳшеніе грѳшнымъ, како седе ѿ собра слово ѳ бжъвеное
 писаніе, ѳ ѳвангеліе, ѳ вѳтхаа завѳтъ ѳ ѳсалтіръ, ѿ ѳ книги
 глаголеміа Иліа Миніатъ, ѿ ѳ грѳги примѳрными історіаами.
 да приведе ги со толкованіе на прости азѳкъ болгарскій
 долніа Мѳссій Скопскій, ѿ Тѳтовскій да а чататъ ѿ прѳстію
 народъ да ѳблажаетъ на такѳвъ православній ѳучитель, ѳти
 мѳжатъ да познатъ ѳ сіе ѳученіе. ѿ не мѳжатъ да рѳчатъ,
 цо цо нѳможеме да познаеме ѳти ѳсть по славанскіи ѿлі по
 рѳссійски азѳкъ, ѳве ключъ что ѳтворятъ сѳрдцето ваше: не
 ключъ ѳ злато ѿлі ѳ сѳребро, но ключъ ѳ жѳлезо ѿ чиликъ,
 что да не се виѳ, сти сѳреброто и златото ѳсть меко ѿ се не
 скѳро и пр. (л. в—г).

С ѳ р ѳ.

133. Тухленъ надписъ, взиданъ въ сѳверната стѳна на
 кулата на сѳрската стара крѳпость. Не изглежда на грѳцки:

ⲚⲞⲬⲪⲀⲚⲚ

134. Грѳцки тухленъ надписъ, малко по-горѳ отъ пѳрвия
 и по-надесно отъ него:

† ΠΥΡΓΟΣ ΦΩΔΙΕΒ, ⲚⲞⲬⲪⲀⲚⲚ

Може да се прочете положително само: † Πύργος
 ἔκτισεν (Кула съгради . . .). Папагеоргиу иска да про-
 чете: „Πύργος ἀγούστου βασιλέως ἐν ἔκτισ(ι)σεν Ὀρέστης(?)“
 Срв. Byzantinische Zeitschrift III, 239.

Филипи (Бавалска каза).

135. Надписъ отъ врѣме на първото българско царство, говорещъ за походъ на българетѣ въ земята на смолѣнетѣ.
 ... ον βου ἐκ Θεοῦ ἄρχων ... ἀνοῶ ἀπέστ(ε)λε(ν) ... οὐλον
 τὸν κχυχά(ν)ον δώσῃς ἀπὸν φουά(των) τχκτὸν κ(αί) ... κο-
 (λ)οδρὸν κ(αί) ὁ κχυχάνος (ἐπι) τῶς Σμολεάνου(ς) ... Гл. повече
 на стр. 1 и сл.

Р а з л о г ъ .

136. Черковнословѣнски букварь отъ 1792 год., издаденъ въ Вѣна, съ иждивението на Марка Теодоровичъ, вѣлгара родомъ ѿзъ Разлога. Отъ запазени писма и тефтери на разложки търговци знаемъ, че, къмъ края на XVIII в. и първото десетилѣтие на XIX, главната износна търговия съ сѣрски и драмски памукъ се е намирала въ рѣцѣтѣ на български търговци отъ с. Банско (Разложео). Въ Вѣна е било главното стоварище на памука. Тамъ се намирили едни отъ търговцитѣ, а други въ Бѣлградъ и Сѣрѣ. Срв. Мсб. XII, 256—258. Къмъ тѣзи български търговци ще е принадлежалъ и Марко Теодоровичъ. Любородни сѣрби, съ които е билъ въ търговски връзки, ще са го подканили да се заеме съ изданието на поменатия букварь, главно за полза на сръбскитѣ дѣца, както това узнаваме и отъ прѣдисловието. До тогава сръбчетата употрѣбявали киевски и московски букваре. Нѣма съмнѣние, че Марковиятъ букварь ще да се е прѣскалъ и изъ българскитѣ земи, дѣто не бѣ прѣстанала да се учи словѣнската книга. Въ това се увѣряваме отъ разпространението и на други сръбски учебни книги въ Българско и прѣзъ XIX вѣкъ. Освѣнъ това, единствениятъ познатъ у насъ еземпляръ на Марковия букварь се намѣри въ Самоковско.

Марковиятъ букварь е напечатанъ на малка осмина, на 130 страници. Той съдържа упражнения по черковнословѣнската азбука, срички, думи; наставления и уяснения за вѣрата; молитви; кратки понятия отъ числителницата; понятия отъ историята и географията, и на края календаръ по септемврийската година. Ето прѣписъ на цѣлия заглавенъ листъ (Въ каталога на Бѣлградската библиотека, при описа на сжщата книга, са изхвърлени думитѣ: вѣлгара родомъ ѿзъ Разлога):

ПЕРВОЕ ОУЧЕНИЕ

Хотѣщимъ оучитиса книгъ пис-
мены Славѣнскими, назывѣмое.

Б У К В Ы Р Ъ.

Съ многими полезными и потребными
Наставленіями,
по котѣрыма возможно въ крат-
комъ времени дѣрока, не токмо Церко-
вныа, но и Гражданскіа

СЛАВѢНСКАГО ЯЗЫКА ПИСАНІА

совершенно читати дѣвчѣти; къ прѣмому
Бѣопознанію и Бѣопочитанію наставити; и къ по-
нѣтію рѣзныхъ въ Гражданскомъ житіи нѣжд-
ныхъ вещей привести:

Издивеніемъ

Г. МИРКА ѠБОДОРОВИЧА

Бѣлгара родомъ изъ Разлога.

Въ Бѣнинѣ,
при Г. Стефанѣ Ѡ Новаковичѣ,
въ Славенно-Сервской, Блахійской и Ко-
стѣчныхъ Языквѣ Привилг. Тѣпографіи
1 7-9 2.

Зографски поменникъ.

Монастирскитѣ списъци на вѣруещи, прочитани при божествена служба за упокой или за благословение, се наричатъ поменици. Стариятъ Зографски поменикъ, който поради това, че изрежда царски имена и може да се нарече Царски поменикъ, е билъ обнародванъ отъ Хилфердинга по прѣписъ отъ 1502 г.¹⁾ Този Царски поменикъ, съ заглавие *Помени Господи въ православной вѣрѣ царѣ влѣгарскыѣ*, съдържа въ избѣрванъ редъ, поради честото прѣписване, имената на слѣднитѣ владѣтели: Борисъ, Симеонъ, Петъръ, Борисъ, Романъ, Шипманъ, Давидъ, Самуилъ, Гаврилъ, Радомиръ, Фружинъ, Иванъ Шипманъ (два пжти). Отъ епохата на второто българско царство поменикътъ не е запазенъ. Само имената на втиторитѣ Иванъ Асѣнъ, Иванъ Александъръ се поменаватъ въ съврѣмени прѣписи.

Нашиятъ (втори) поменикъ, помѣстенъ цѣлъ пб-долу, обхваща епѣхата отъ 1527 до 1728 год. т. е. цѣли два вѣка. Оригиналтъ е запазенъ.

Трети поменикъ, отъ XVIII и XIX вѣкове, е много обширенъ. Той е запазенъ, по новъ прѣписъ, въ алтаря на Зографската съборна черква. Освѣнъ имената на поклонницитѣ, той съдържа и мѣсторождението имъ и датата на записваньето имъ, и поради това прѣдставя голѣмъ интересъ не само за историята на Зографъ, но и за издирвачитѣ по българското народно свѣстяванъе, градове и села.

¹⁾ *Хилфердингъ*. Сочиненія I, 270. Списъкътъ билъ съобщенъ на Хилфердинга отъ К. Д. Петковича.

Вториятъ Зографски поменикъ е написанъ на една тетрада отъ 21 листъ, първитъ 16 отъ които иматъ голѣмина 27·5 см. × 19 см., а останалитъ 25·5 см. × 18 см. Тетрадата е прошита и облѣнена съ яносини корици. На врѣме още поменикътъ билъ прѣписанъ на чисто, и старата тетрада захвърлена извънъ книгитъ на библиотеката. На нѣволко мѣста листоветъ са проядени отъ молци, а долниятъ десенъ край на всичкитъ е почернѣлъ отъ често прѣобръщанье. Отъ отбѣлзанитъ тукъ-тамъ дати, както и отъ имената на познати войводи, владици и патриарси, узнаваме, че поменикътъ захваща отъ 1527 г. Прѣзъ 1706 г. цѣлиятъ паметникъ билъ прѣписанъ на чисто съ хубавъ почеркъ. Слѣдъ тази дата, още двадесетина години, до 1728 г., били дописвани нови имена съ различни почерци. Тѣ са печатани съ звѣздица (*).

Въ поменика са записани имената на християнетъ, които били дали по 10 сребърника. Понеже между имената срѣщаме и женски имена и такива на монахини, явно е, че записването не е ставало само въ Зографъ отъ поклонници, които са бивали само мжъже, но и изъ областитъ, дѣто са обикаляли монастирски таксидюти. На послѣднитъ петъ листа, писани отъ друга ржка, са помѣстени имена само на покойни зографски монаси: *☩ оупокоѣніи престѣвлшихъсѧ оубо въ вѣжихъ монаховъ Зографскѣи*. Тѣ по-долу не са печатани.

Първитъ 16 листа са разпрѣдѣлени на по 4 стълбчета — двѣ и двѣ, въ които са се вписвали имената на вѣрующитъ и роднитъ имъ мѣста. Всѣко стълбче е обградено въ рамки отъ жълтъ цвѣтъ. Въ началото отгорѣ на страницитъ са поставени общи киноварни заглавия: страната (българска, сръбска, гръцка и пр.), областъта и градътъ, отдѣто били записалитъ се за поменъ лица. Съ киноваръ са записани имената на градоветъ и селата и началнитъ букви на собственикъ лични имена.

По мѣстожителство и рождение, записанитъ въ поменика лица са разпрѣдѣлени на слѣднитъ групи: Св. Гора, Българска земя, Гръцка земя, Сръбска земя, Патриаршия Ипекъ, Угровлахия и Молдовлахия, Русия. Българската и сръбска земи са още и подраздѣлени на свои области: Загорье, Срѣдецъ, Пелагония (въ ориг. Пефлагония) т. е. Битолско, Бачка,

Срѣмъ и др. Това придава на този старъ поменикъ голѣма важностъ за етнографското прѣдставянье на балканскитѣ страни прѣзъ срѣдата на турското владичество и особено къмъ началото на XVI в., когато билъ почнатъ Поменикътъ.

Правилото обаче — на всѣка отдѣлна страница да се записватъ имена отъ една само областъ, не е могло да се спази навсѣкъждѣ, защото послѣдуещитѣ записвачи са помѣстали имената вѣждѣто е останало праздно мѣсто, безъ огледъ къмъ заглавието на страницата. Слѣдователно, положителни са само свѣдѣнията за първитѣ градове и села, писани като заглавия или слѣдватъ непосредно слѣдъ заглавията. Само тѣ могатъ да иматъ цѣна за историческата етнографія, тамъ нѣма никаква погрѣшка. Такива са напримѣръ областитѣ и градоветѣ, посочени за „българска земя“ въ самитѣ заглавия: областъ Загорье, Търново, Ловечъ, Габрово, Етрополе, Враца, Чирепишки манастиръ, Касинецки манастиръ, покрайна Високо съ градъ Пиротъ, областъ Пелагония, Енидже Вардаръ, Битоля, Прилѣпъ, Велесъ, Струмица, Радовишъ, покрайна Долна Прѣспа, Полошки манастиръ, Трескавецки манастиръ при Прилѣпъ, областъ Разлогъ, областъ „Пловдивско поле“, Пловдивъ, Пещера, манастиръ Св. Теодоръ. Областитѣ, градоветѣ, селата и манастиритѣ, които са поменати въ поменика и се намиратъ вжтрѣ въ прѣдѣлитѣ на горнитѣ български краища, са още повече. Ето, споредъ това, общия списъкъ на познати български земи, споменати въ паметника:

Загорье: г. Търново, с. Габрово, г. Свищовъ, с. Трѣвна, с. Присой, с. Елена, манастиръ Дрѣновски, маданъ Костенецъ, Ямболъ, г. Ловечъ, мѣсто Етрополе, мон. Св. Троица, г. Видинъ, г. Силистра, Русчукъ, с. Тетевенъ, с. Митрополия, с. Брѣстъ, г. Враца, мон. Чирепишъ, мон. Касинецъ, мѣсто Кипровци, Червена-вода, Орѣховица, Малко Търново.

Срѣдецъ (область): г. София, с. Врѣбница, с. Драгалевци, с. Локорско, с. Желенъ, мон. Кремиковски, мон. Дивотински, мон. Драгалевски, с. Перникъ, с. Мещица, мон. Желѣзнички, с. Корубляно, с. Челопечани, с. Кривена, с. Желява, с. Поноръ, мон. Рила, с. Дрѣнъ, г. Самоковъ, Палакария (покрайна), маданъ Рила, с. Рила.

Знеполъе:¹⁾ мон. Св. Архангелъ на г. Ерма.

Високъ:²⁾ г. Пиротъ.

Пелагония:³⁾ г. Енидже-Пазаръ, Серменинъ, Хума, с. Вьдрища, с. Гвоздово, Хайватово, с. Кракопеди, Тиквешъ, г. Прилѣпъ, Велесъ, Струмица, Радовищъ, с. Дедино, с. Чичево, Оризаре, с. Расоманъ, с. Грънчища, Криволакъ, Златаре, мон. Янков(ецки), Скопье, г. Битола, Маловища, Гръляни, мон. Кованецъ, мон. Орле, Долна-Прѣспа, мон. Свети Илия, мон. Бигоръ, г. Щипъ, Ново-село подъ Щипъ, мон. Полошко, мон. Продромъ, мон. Дихово, с. Рѣсенъ, мон. Трескавецъ, мон. Дъръзей, мон. Бошава, мон. Градище, мон. Крънино, мон. Буковецъ, мон. Стрежево, г. Кичево, с. Пл . . . ва, Гомендже, Струга, Върбани, Дебъръ, мон. Лѣсново, Небръдско, Криварѣвка, с. Косоврасти долно, Пожарско, Костуръ, Беръ, Полянинъ, Кукушъ.

Разлогъ: с. Магарево, с. Банско, мон. Св. Теодоръ на Трълизъ, г. Неврокопъ, Бѣлица.

Пловдивско поле или Пловдински (sic) кадилъкъ: с. Пещера, г. Пазарджикъ, Кричимъ, с. Перушица, мон. Св. Теодоръ, мон. Св. Врачи, Кара-дере, Райково, Чокманово, г. Пловдивъ, Станимака.

Къмъ сръбската земя са отнесени, като положителни:

Бѣлградъ, с. Корморанъ (ягодински окръгъ), Ибалинъ, Смедерево, (Темишваръ), Бечкережъ, с. Хоросинъ, с. Комлоушъ, с. Селеушъ, Срѣдня Бачка.

¹⁾ Трънско.

²⁾ Така се нарича и сега източната пиротска покраина до Стара-планина.

³⁾ Въ оригинала Пефлагония. Подъ тази областъ са поставени всички македонски градове.

СѦа кнѣга глѣтсе кѣновѣѡ сирѣ ѡбѣщн лѣсть. Ѣже помннѣесе на вѣсѣкѡ Бжтѣвнѡю лѣргѣѡ Ѣже зде вѣпнсѡенсе, дѣет' г' срѣ-
врѣнѣ. Ѣ нѣктѡ крѡмѣ бѣвенѣа настѡющаѣ да не дрѣзнѣ вѣпн-
сатѣ, да не вѣ бѣвенѣн мѣсто клѣвѣ прѣ:

Зде вѣпнсѡютсе Сѣѣе гѡры монастырѣн Ѣ скѣтов'

Лавра	Дѣѡнѣсе патриар ¹⁾	Викентѣа ѡрмѡ	Хѣлѣдѣ
Зеропотѣскѣ	Данила ѡромѡ	Геѡргѣа ѡромѡ	
скѣ	Козма	Вислрѣѡнѣ Дхо	Карѣа
	Силома момѣ	Нектѣрѣа Дхов	
Карѣа	Ѧнтѡнѣа	Данила ѡрмѡ	
	Митрофѣа ѡрмѡ	Дамаскѣма ѡр	
	Кѣрѣала момѣ	Никѣморѣа Дхов	Сѣсова вѡ
	Геѣдѣа ѡрмѡ	Стефѣнѣа ѡрмѡ	
	Кѣрѣа	Мнѣа ѡрмѡ	
	Стефѣнѣа ѡромѡ	Петрѡнѣа момѣ	Карѣа
	Сѣмеѡнѣа ѡрмѡ	Вислрѣѡ архѣрѣе	Земѡ
	Ѣсѣа ѡромѡнѣ	Никѡдѣн архѣрѣеа	Карѣе
*Дѣонсѣ	*Митрофанѣ	*Клѣмѣй архѣ	*Вѣашка
*Карловѣ	*Викѣтѣю мѣтрополѣ ²⁾		
*Ѣкѣскѣ момѣ	*Пѣрѡенѣе ѣромѡнѣ		

¹⁾ Дѣонисѣ III, патриархѣ царѣградскѣн (1663—1665). Той прѣкарѣлѣ старѣнѣтѣ сѣ вѣ м. Лавра. Срѣ. Гедеѡв. Патрѣ арх. пѣнамаѣ, 588—590.

²⁾ Викентѣа Ѣѡанѡвичѣ. Подѣ тоѣа Ѣме са познѣтѣ двѣа карловѣцкѣ мѣтрополѣтѣ, ѣдѣнѣ прѣзѣ 1731—1737, а другѣ прѣзѣ 1774—1780 г. Срѣ. Голѣбинскѣй, Краткѣй очеркѣ, 618, 620.

С т а г о р а

Ξεπ̄ Карей	Виктора ἀρχιε Μιχαήλ ἀρχιερε̄ Σιλοῖμα ἐρομ̄ Μανασῆ Στέφανα ἐρμ̄ Πάλλα ἐρομολ Ἰωάννη μοῦ *Ἰωάνη ἱερέη *Μάρτα	Ἠσαῖα ἐρομ̄ Νικόδημα ἀρχι Ἠλῆα Στέφανη Γαβριήλ ἐρομολ Πετροῦνια μοῦ Ἰλιώκα μοῦ Θεῶ' σία μοῦ Ἰωαννῆκία ἐρομ̄ *Ἀρξεν... ἐρομολ Ἀγκλιώμα ἐρομ̄ Μακάρια ἐρομολ Στέφανα Ἰωσήφα Χρτοφόρα ἀρχι Δαμλσκῆλα Ἰωάννη ἐρομολ Ἐφέμα μοῦ *Ζαχαρίη Διωμῆςια ἐρμ̄ Νικηφ̄ μοῦ Νικηφόρα Ἰωλσάφα ἐρομ̄ Ἰωάνη ἐρομ̄	Свѣла кода Карей Хтены Сѣл Пакель Месинь Нкерь Карей
Ζογραφ̄	Κοσταῖντια μοῦ Χριστόφο̄ μοῦ Ἀγκῆκία ἐρομολ Ελισάφτα μοῦ Νεκτάρτε μοῦ Σιμεῶνια ἐρομ̄ Κηρηρίανη *Καλῆνιη ἱερομολ *Δακίηλ' ἱερομολ *Νικηφόρα *Στάμο Κέμα Σάλα Ἐρα, Θεώφιλη		
Μοῦ Ἰλλαν- δάρι	Θεώδωρα ἐρμ̄ Ἀβλιώμα ἐρμ̄ Μακάρια μοῦ Μῆνη ἐρομολ Γαβριήλ χυρῆ		

З а г о р ѿ е
Г р а д њ Т р ѣ н о в ѣ
Б л ѣ г а р с к а з е м л я

Сѣ Габрово	Стано іерей Неделко Стано іерей Гуца Стоика іерей Никола Стана Славуа Пейка Нема	Петра іерей Пахомія ермонѣ Іакова монѣ Алеза Сѣла Тодорамъ Желѣска Петра Пейка Іоанна Ангелина	Граъ Свищѣ
Сѣ Трѣвни	Герги Злата Никола Богдана Стоика Нона Герги	Петра Драгна Петка Радосава хаци Севла хаци Петра ортана Цветѣ Бойѣ	Граъ Трѣнѣ
Се Присой	Костантѣ ерей	Михаила	Кѣтенець мадѣ
Сѣ Слѣна	Василѣ	Феѣра Стоноѣ ерей	Ілиболъ
Мой Дре- носки	Іосифа ермонѣ Харитона Серпанѣ Станѣ ерей Савуо Новака	Дзика Жейка Феѣра Златка іерей Іанка Савѣ	

З а г о р ѿ е
Б л ѣ г а р с к а з е м л я

Градъ (Лове)уь	Γεωργία ιερέα	Крѣсте хцѣ	Мѣсто Европолиε
	Κρήνα	Βασίλεια έρμονᾶ	
	Сѣва	Παίγία μοναχῆ	
	Стамѣта	Βιτάνα ιερέη	Сѣ Тέτος'α
	Петра	Βλάδъ	
Монѣ Стѣ Трѣца	Стѣфанъ ермѣ	Данила έрμονᾶ	Сѣ Μιτρώλια
	Пансіа	Дѣла	
	Пѣла	Дзкѣца	
	Стамѣ	Дѣла	Сѣ Κрѣсть
	Рѣда	Λγοραριῶν	
	Момуѣла хцѣ	Κύρια	
	Петронѣа еромѣ	Πέτκα	
	Никѣдѣма мѣ	Πейа	
Грѣ Бдѣнь	Μαγδαλίνα μοναχῆ	Їѣны хцѣ	Солѣ грѣ
	Ἀναστασία μοναχῆα	Πανсіа монѣ	Дохѣаръ
*Градъ Слиѣстра	*Ισαῆε έрмѣ	Εκѣнѣла монѣ	Зогрѣфъ
	*Βασίλъ ермѣ	Μελέντѣа монѣ	
Хѣландѣ	Βиктора еромѣ	Недѣл'ка	
ѣресъ грѣ	Кѣмѣе ιερέη	Їѣла презвитѣра	Сѣ Υρѣла рѣка
	Спасѣ	*Ερѣбен архіерѣи	
	Марѣда	*Димѣтрѣшко хцѣ	
Ѓурѣно	Κалиνѣка архіерѣа	*Ἀрсѣнѣа ιερονᾶ	
*Бдѣнь	*Πέτκο дрѣц	*Димѣтра Димѣтри	
*Рѣхѣуѣкѣ	*Тѣшко хцѣ		
*Гѣзрегѣо	*Γεωργѣа		

З а г о р ѣ
Г р а д ѣ К р а џ а

	Монастырь Успенский	Монастырь Касимецъ	
	Сава Давыда мѡ	Ипатія	
	Симѡна ѣрмѡ	Неофіта	
	Сава	Григорія	
	Михаїла	Кѣра	
	Петка	Крѣсте	
Монаѣ Шареѣ	Герасима	Михаїла	
	Симѡна	Никанора ѣрмѡ	мѣсто Кипорѣци
	Стойна	Стоїѡ ѣрѣн	
	Дѣнна	Іѡна	
	Іѡкѡна	Сава ѣрмонѣ	
	Драгѡна	Міно	
Германѣци при Сѡнѣцѣ	Неда	Никифора	
	Кѡла	Софронія	
	Недѣлко	Дамаскана	
	Стойна	Стѣпана	
	Михаїла	Стѣфана	
Граѣ Краџа	Неда Стоїна ѣрѣн	Іѡанѣ	
	Костадинѡ	Іѡанѣ ѣрѣн	
	Іѡкѡна Неѣн	Панатіѡти	Варѣн
	Тѡдора Іѡкѡна	Змарѣда	
	Петка Іѡанѣ	Іѡанѣна	Цри граѣ

С р ѣ д е ц њ
Г р а д њ С о ф т а

Грѣ Софта	Маргарѡна	Крѣстѡ Іерѣн	Сѣ Врѣшница
	Іѡанна	Цкѣтка	
	Стѣпана	Стѡйко	
	Гѣруа	Пѣвелѡ	
	Младѣна	Гѣрго	
Сѣ Драглаѣѡ	Никѡла	Влѣха	
Сѣ Локѡр'ско	Нлѣа	Цѡна	
Сѣ Желѣнѡ	Нешѡна	Никѡла	
Мѡ Кремниѡ	Григорѣа	Гѣруа	
Мѡ Дикотѣѡ	Горѣсна	Аѡанѣа	
	Бѡйкѡла	Іѡанна	
	Димѣтра	Братѡм	
	Дѣна	Теѡѡрѡ	
	Аѣнѡстола	Пѣтро	
Мѡѡ	Мѣлоша	Спѣса	
Сѡ Архѣгѣѡ	Макѣрѣа	Вѣла	
на рѣце Ёрѣе	Іѡанна	Прѡдана	
	Никѡла	Вѣла	
	Стефѣана	Стоѡна Іерѣѡ	
	Гѣро	Недѣлка	
Зѣсполѣ	Бѡшко	Аѣнна монахѣа	
		Кѡстантѣнѣѡ	

З н е п о л њ е

Моўсѣи іереѣ	Пансіа ёрмоѣ
Іоѣла моѣ	Митрофа ^ѣ моѣ
Міліка	Стоѣна
Θεω̄ сѣ моѣ	Михаїла
Стоѣна	Влѣха іереѣ
Стѣн	Цѣрѣ
Пеллаѣ моѣ	Крѣсте
Елпсѣта моѣ	Мелѣнтїа ёрмоѣ
Ола	Вѣлка
Урѣна	Іѣѣнна
Недѣлка	Стоѣла
Іѣна	Стоѣнка
Нѣгра	Цѣла
Стѣно	Хрѣстофѣра ёрмоѣ
Стѣно	Мілоша
Стѣнка	Цвѣтка
Вѣшина	Магдаїіна
Нѣѣна	Стѣн
Никѣла	Іѣнкѣла
Кѣрѣїка моѣ	Милѣнка
Дмаскіна	Крѣста
Іѣѣнна іереѣ	Нѣха Θεω̄ра
	*Гѣрѣло ёрмоѣ

Г р ѣ у ѣ с к а з е м л я

і к е р т а

Грѣ Трѣтеѡ Искра	Климы еромонѣ Дхѣдѣ еромонѣ Павлу монѣ Слава іеромѣ *Гинн	Германѣ архіерѣ Малхѣ еромѣ Іанѡкѣ еромѣ *Феоѡдосіѡ монѣ *Котѣндѣлѣ . архіерѣлѣ Обиѣнѣ	Монѣ Продрѣ Стѣ Синаѣ
Касѣдра	Никѡлѣ . Метѣхѣ Панагѣѡтѣ	Никѡлѣ Парѣсіѣлѣ архіерѣлѣ	Никѡлѣлѣ
Діѡнисѣ дѣ (1609)	Митрофанѣ архіерѣлѣ	Герасимѣ монѣ	Лѣкра
Сѡлзыѣ	Геѡрگیѣ Антѣнѣлѣ	Дамаскѣ монѣ Дхѣдѣ еромонѣ	Карѣлѣ
Скѡпело	Геѡрگیѣ	Іанѣзмѣ	Сѡлзыѣ
Анѣлѣны	Никѡлѣ	Манѡлѣ	Мѣнѣнѣ
*Іеросалѣмѣ	*Севлѣстіѣнѣ іеромѣ	Іанѣкѣлѣ	Висѡкѣ
1719 Зографѣ	*Діѡнісіѣ іерѡ *Агѣнѣлѣ іерѡ *Досѣѡенѣ іерѡ *Дамаскѣнѣ іерѡ *Варлѣ іерѡ *Млѣкарѣлѣ іерѡ *Никѣфѡрѣ мѡ *Іѡанѣнѣлѣ *Іѡанѣнѣлѣ *Герасимѣ *Кѡстѣнѣлѣ	Никѡлѡу Пансіѣлѣ еромѣ Нѣнѣлѣ іерѣлѣ Грѣнѣлѣ *Тимѡтенѣ *Пахомѣлѣ мѡ Нѣѡфитѣ іерѡ *Димѣнѣтрѣ * . . рѣлѡе	Висѡкѣ Сѡфѣлѣ Висѡкѣ Нірѡ Зографѣ Лѣкра

П е ф л а г о н ѝ а
Б л ѳ г а р ' с к а з е м л ѝ а

Грѣ Смиш' Плужѣрѣ	Стѣтѣ Мѣтрета Момасѣ монахѣ Димитрѣ Серменѣ Дѣма Гѣра Нѣнна ѣреѣ Мѣтра Сѣка монѣ Ёванна Прѣша Масѣна Пѣтра Гѣра Никѣла Браѣна Хѣма Гѣра. Дѣмо Дѣонѣсѣ Ёанѣла Мѣха Дѣма Сѣка Нѣда	Пѣнка Велѣна Нѣда Дѣмуѣ Керѣзѣ Маноѣла Крѣсте Вѣлко Θεѣфѣла монѣ Кѣра Сѣка Дѣонѣсѣ Раѣде Дѣвѣраѣв Стѣнна Пѣнна Дѣма Кѣра Кѣра Крѣста Мѣле Божѣна Ёлѣкса	Селѣ Вѣдриѣна
Серменѣ			
Хѣма			
Серменѣ			

С т а л Г о р а

Зде само- звѣни	Антоніа	Єремїа єрмѣ	Моїа
	Іоана	Недѣлка іереѣ	Троица
	*Дѣмо	Давида єромѣ	
	Влѣунца	Дамїа єромѣ	
	*Гѣрго	Нсаїа єрмѣ	Лѣвоко
	Рахиа	Нсаїа єромѣ	Зографъ
	*Въсмаїа моїа	Михїїа моїа	
	Коста	Іоана Давїа моїа	Лавра
	*Мїта . . . моїа	Младѣа	
	Іїма	Никїфора єрмѣ	
	Кераста	Арсенїа єрмѣ	
	Євѣнїа	Даниїа єромѣ	
	*Сѣлїа	Сако Іоїа мѣ	
	Аманїа Іоїа моїа		
	Никодимъ моїа	Зографъ	
*Кара	Домѣїанъ		
	Мисїїа		
	Росаїда		
	Симеѡн єрмѣ		
	Іоїа моїа портаръ		
	Євѣнїе моїа		
	Жївїа		
	Ангеїа		
	Прѡх Родїанѣ моїа	Кара	
	Дмихо		
	Добрѣшко		
	Стѣро		
	Стѣмо		
	Іоанїа		
	Прѡхора моїа		

Г р ѣ у ѣ с к а з е м л я

Ερσώ	Геωργι Άγγελα	Геранима Ласкарима	Γρα̃ Μέμιμ
Изворь при Ситрѣѣ	Δαμασκίνα Δύω Προίμ Νέδα	Άβελόμ' мой Νικόλα Κόστα	Γρα̃ Κόστѣ Штѣтица
Шика	Μάρσα монаха	Μαμοίλα	Їлима
Враста	Цѣріω *Димо	Πάσιλ Παρ' ший	Άρτάκι
Гра̃ Солѣн' Сѣ Масларезо	Δимίτρη прѣма̃ Δимίτρη ѣрей Μαμόλι ѣрей	Γεωργι Λογαρο Димо	Їлима
Селѣ Влрѣара	Нѣла монѣ Нѣла Рада	Ιωάννα Серафѣма ѣром	Сѣрфѣца
Лимѣѣ	Παολόγω Стѣти хаѣн Πολύχρο Їаны	Μίχα Δακίδα ѣром. Їωαννѣа мѣ	
Црѣ гра̃	*Παν' думы Геωργο *Κύριца	Μελέτιε мѣ Скер' лѣтъ Παμανώτα хаѣн	Κασάδρα Црѣ гра̃ Солѣ
Солѣ	Ζυμαράгда	Τομλѣда	Солѣнь
Лѣвѣ ѣ Карѣа	Γριγορίа ѣромѣ Γαβріла монѣ Λεόντια άρχιερεа	Κύριца. ѣ ρѣнтѣ' ѣ	ο. φταντσο!
Келѣ ѣ Карѣа Сѣы Никѣла	Μακάρια монѣ		

Ο ΕΦΛΑΓΟΝΤΑ
ΒΛΑΓΑΡ' ΣΚΑ ΖΕΜΛΙΑ

Селò Γκόζδο	Δρ' γ'ρα	Νίιγυα	Γρ'η Прилѣ
	Цѣрькя	Γάδε	ή Βελεсъ
	Δρ'γ'ρα	Βисѣрникя	ή Стрѣши
Χανκ'άτοво	Διάστο	Πέτιο	ή Радокиѣ
	Διδωία	Μάιο	
	Цѣрькя	Βάιια	
Πάζαρ	Μαγυα	Κέρα	
	Κεράια	Σταμάτα	
Селò Ξρλκ- иѣци	Καρφίλκь ереѣ	Стóиα	
	*Ϊκωβα ереѣ	Κρ'ηια έρμονѣ	
	*Άγγέλε	Симѣω έρμονѣ	
Τίικεѣ	Ϊκωβα	Νηκόλα	
	*Μάρο	Νέστορα	
Βοишѣици	Стáиκя	Κρ'ίστε	
	Νηκοла	Цѣάти	
	Γιόργη	Πέτια	
	Βοжиць	Стóиα	
	Άλέχα	Ϊωάνь Άγ'ον	
	Μακρυδ'α	ΪΑиα Γιорг'αиα	
	Βόγδαια	Θεω'ρα Μάρα	
	Γάлькь	Πέτια Δέи	
	Ζύиα	Νηκόλα	
	Цѣάти		

Πεφλαγονία
 Βλάρσκα ζεμλή
 Γράδъ Βελέ

Селò Дѣдино	Ιωάννα	Πένο	Γρά Γβελѣ
	Άσπία	Βελίσακα	В
	Στέπλια	Στοιμία	С
	Πέτρα	Μαρκα	М
	Νίκα	Άνδόμα	
	Νεώφιτ' έρμѣ	Μέρ'υα	
	Дрооєѧ έροмоѧ	Сѧка	
Сѣ Унѣво	Πέτκο	Ποτάμα	
	Άννίκѧ монахѧ	Άνκα	
	Νεδέλια	Γάλъва	
Όριζаре	Νεδέλιο	Πέτρα	
Селò	Κρήστε έρει	Νίκα	
Рѣсомаи'	Μιτάνъ έρει	Νικόλα	
	Дѧмѣ	Μάνκα	
	Ιωβ'κο	Κόστα	
	Γαβρίλъ	Στοιμί'α	Селò
Дѣдино	Μακάρѧ έροмоѧ	Сѣργѧ έροмоѧ	Γρίγυиѣ
	Μάρ'κο	Γѣοѧ	
	Κίραѧ	Βασίλъ	Κρίпоѧк
	Στοιμία	Димѣтре	Злѧтаре
	Χρήста	Νικάνοѧ	Моѧѧ Іѧѧѣ
	Димѣтра	*Гирасмо монахѣ	

Б л ѣ г а р с к а з е м л а њ

Г р а д њ Б ы т о л ѡ

Бытола	Θομᾶ	Вълмаши ѣрен	Дѡла Прѣспа
	Стѡниа	Митрофа ѣрмоѡ	Моѡ Сѣ Нѡѡ
	Влѣѡ	Ἀγᾶτᾶ	Моѡ Бѣгѡ
	Стѡниа	Бѡгдама	Градѡ Циѡнѡ
Малокѡца	Нѡмо	Ἀμᾶτᾶ ἄρχιερεῖ	
	Миле	Грѣѡ	
	Сѣкиа	Трѣѡ	
	Стѡле	Гѡвѡца	
	Рѡле	ἄγγελѡ	
	Бѡгѡѡ	Пѣтѡ	Селѡ Нѡѡ пѡ Циѡнѡ
	Рѣса	Никѡла	
Грѣѡѡѡ	Стѡниа	Пѡвѡл Кѣла	
	Пѣтѡ	Фрѣѡ	
	Вемедѡѡѡ	Ἀφᾶτᾶ	
	Захарѡ	Ἐλα	
	Вѡда	Мѡѡѡ	
	Плѣѡѡ	Стѡѡѡѡѡѡѡѡ	
Моѡ Кѡѡѡѡѡ	Петрѡѡѡ ѣрмоѡѡ	Мѡѡѡѡѡѡѡѡ	
Моѡ Орѡѡ	Ἀρ' ἑσᾶτᾶ ѣр' моѡѡ	Стѡѡѡѡѡѡѡ	
	Герѡѡѡѡѡ ѣрмоѡѡ	Мѡѡѡѡѡѡѡѡ	
	Ἐλεѡѡѡѡѡ ѣрмоѡѡ	Рѡѡѡѡѡѡѡѡ	
	Лѡѡѡ ѣренѡѡ	Бѡгѡѡѡѡѡѡѡѡ	

П Е Ф Л А Г О Н І Я
Б л а́ г а р ' с к а з е м л я́

Монасти́ Пѣлошико	Захаріа Андіоніа	Антоніа Іосифа	Монасти́р' Трескавѣ
	Дамаскіна	Никіта	
	Іосифа	*Гравріль ером . . .	
	Сѣр'гіа	*Захаріа ером . . .	
	Іосифа	Іосифа еромѣ	
	Самонѣ	Сѣр'гіа	
	Никодима	Стѣфана	
	Ефре́мъ	Іосифа архіереѣ	Монасти́р' Зръзеи
	Веннаминъ	Никіфора	
	Агапіа	Митрофан	Монасти́р' Бѣшава
	Вазука	Мари́а	
Мой Прѣдром'	Ордіа	Костантиа	Мой Градѣце
	Хрѣфор'	Антоніа еромѣ	Мой Крѣмнѣ
	Кѣпріана	Нѣстора еромѣ	Монасти́ Бѣковецъ
	Кѣпа	Дамаскіна	
Мона Дѣхоко	Ѣра	Стѣфанъ	Мой Орлѣ
	Мари́а архіереѣ	Мелѣтіа	Мой Стрѣжеѣ
	Ананіа	Никѣла	Гра́ Кіуавѣ
Мона Дико- уерѣ	Іосифа еромѣ	Петка	
	Івѣла мона	Моїсо	
Село Рѣсемъ	Геѡргіа.	Іануѣ	
	Дамѣки еромѣ	Никѣла	
		Дѣспина	
		*Хрѣсто	*село Пл . . вѣ

*КАДНАЪКЪ ПЛОВДИНСКИЙ¹⁾

Сѣ Пещера	Хан Никола	Іоанна	Дѣлацѣя
Скопце	Нокѣка	Ѳгнѣка	
Моѣ Лѣнѣ	Стоѣка	Феофѣла ѣрмонѣ	
Сѣо Нѣ пѣ Цѣи	Стоѣка	Рѣдена	
	*Бѣшико лѣцѣ	*Недѣлко	
	*Тѣши	*Кѣсілѣи	*Село Рѣла
	*Никѣлѣца	*Кѣлѣслѣ ѣр'тѣи	*Зде Кѣрл- дѣи
	*Апѣстолѣ	*Іѣванѣ ѣр'тѣи	
*Белѣца	*Мнтѣо	*Лѣзо ѣр'тѣи	
	*Пѣтрѣ	*Стоѣно	
*Нѣврѣо	*Проѣго	*Марѣа	
	*Стѣмо	*Стѣмо	
	*Рѣдѣвон	*Лѣшѣ	
	*Іѣнѣца	*Лѣкѣнѣ	
Прилѣпѣ градѣ	Іѣнокѣ ѣрѣи	*Аѣмѣ	
	Трѣнѣ *Іѣкѣнѣ	*Анѣвка	
	Проѣца *Стоѣно	*Сѣбота	
	*Дѣшѣнѣ *Цѣѣтно	*Марѣа	
*Пѣзѣрѣнѣ	*Проѣго	*Лоѣка	
	*Хѣцѣ Сѣна	*Хѣцѣ Іѣлѣнѣ	
*Крѣѣтѣ	*Нѣшѣ ѣрѣо	*Стоѣнѣ	

¹⁾ Цѣлата тази страница, и заглавието, сѣ написани разбѣрвано отъ разни рѣцѣ и врѣме, та и заглавието не отговаря на съдѣржанието.

*Место Срѣмь¹⁾

Иишь	Ѡ Паросїа	Параскевѧ	Зинриы Ѡѧ
Никола	Мислила Герасїи		ѧѧѧѧ (7202—1694)
Пѧвль	Ѡнтима Сосѧма мѠ	Софїа Савл	Взраѧ ѧѧѧѧ
Стѧмоѧ ѧрѧи	Никїфорѧ		(1714)
Стоѧмь	Серафїма Іосїфа мѠ	Ѡрхондисѧ	Зинриы
Взл	Никодимѧ Ѡнтима	Викетїа митр ²⁾	Варошь
СтѧнѠ	Ѡволиасїа Ѡлександрѧ		Карлокѧиѧ
Лѧкл	Димитрїа Василїа	БѠгдама	ѧѧѧѧ (1715)
Ѡрѧшь	Ѡмигноети Димитрїа	Никола	Митнѧ ^ѧ
Илиѧ	Кѧрїзѧ Мѧрл	Ѡнна	Илѧ грѧѧ
Феоклиѧ монѧѧ	ГеѠвргїа Мамонїа ѧрен	Лѧзоѧѧ	
Млѧсен	Маслиѧ Фомѧ	Савлѧѧе іеромѧѧ	Ѡпѧко
Градѧ Стоѧѧ	Стоѧма Мамонїа	Ѡввакѧмь іеромѧѧ	Встѧоѧ
ѧи іѧренѧ	Ѡндрѧоника Розѧнда	Василїе іеромѧѧ	Монѧѧ Квѧѧѧѧ
Доѧмо	Стѧтїа Илиѧки	Савлѧѧе монѧѧ	Фѧѧѧѧ
БѠжо		ІѠвль	Ѡѧѧѧѧ
Гомѧн- Нико	Мѧѧре Митрѧ	Стѧнѧко	Фѧѧѧѧ
ѧе Іѧвокѧ	Маслиѧ Гѧѧрл	Пѧѧѧѧ	Монѧстїѧ
Галѧбѧ	Стѧнѧ Пѧйка	Гѧѧврилѧ ѧрхїмѧндрїѧѧѧ	Рѧкоѧѧѧ . . .
Тишоко	Крѧста Стоѧмил		кѠ Белнгрѧѧѧ
Митре		Димо іерѧѧ	Негрѧѧѧѧ
Ореховїѧѧ	Мамонїа Ѡѧѧма	Димитрїѧ іѧренѧѧ	Пожѧѧѧѧ
Стоѧмь	Пѧнѧо	Сѧмѧ Димѧѧѧ	
Кѧро	Велїко		
Ѡволиасїа	Гермѧннѧ		

1) Съ изключенїе на двѧ-три мѧста, тази страница обхваща сръбски цокрании. Писана слѧдѧ първото прѧписванѧе, отъ нѧколко рѧѧѧѧ.

2) Викентї Понсвїѧѧѧ, сръбско-австрийсѧи архїепїскопѧ (1714—1725 г.). Голубинскїѧѧ, 617.

Р а з л о г ъ
Б а ъ г а р с к а з е м л я

	Змарагда	Стоина	Крика-Рѣка
Сѣ Магарѣ	Койна	Геѡрга	Грѣ Неврокѡ
	Пѣтка	Коринала	Мой Косний
	Пѣтка	Ѳеѡфана	
Сѣ Бѣнско	Златѣвъ ѣрен	Стѣфана ѣриѡ	
	Стоина	Геѡргѣ ѣромѣ	Село
Мой сѣ Ѳеѡ на Трълиз'	Ѳеѡръ ѣрен	Стоино	Нѣгрѣчи
	Данила ѣромѣ	Геро Іѡвѣмъ	грѣ Неврокѡ
Сѣ Ошане	Мѣноу	Стоина	Сѣ Косоврат' дѣло
Грѣ Самокѡ	Висариѡ архіерѣн	Прѡдѣмъ	
Мой Рѣла	Ѧвлиасѣ ѣромѣ	Пѣтръ	
	Паладіе	Бѡгдамъ	
	Радослава	Рѣдѣмъ	Палакарѣ
	Симѡ	Цвѣтѣмъ	
*Стрѣгы	*Прѡнуѡ ѣрен	Милѡсѣва	
	*Спирѣдѡмъ мой	Маринко	
	*Стѣмко	Стоина	
	*Дѣмо	Вѡина	Рѣла мадѣ
*Врѣвани	*Ѧмо	Вѣка хѣцѣ	
	*Геѡрго	Милосѣва	
*Девре	*Секѣла	Рѣдѣвон	
	*Маноила		
Сѣ Ѧшане	Грѡзіѡ ѣрен		

П л о в д ъ н ъ с к о п о ѓ е
Б л љ г а р с к а з е м ѓ љ

Мѣсто	Маноѓла	Їѡсѓфа	Мостъ ѣ Теѡра
Пѣщера	Влѣха	Герасѓма	
	Стѡнна	Нлѣа	
Сѣ Пѣрвѓнѓ	Кѓла	Стѡн	
	Кѡста	Їѡсѓфъ ѣромѓѓ	грѓ Пловдѓ
	Бѡгаѓа	Влсѓлѣ ѣромѓѓ	
	Клѓѣда	Никѓнѡра ѣрѓѓ	
	Теѡѡра	Фѓлуѡ	
	Пѓскаль	Дамаскѓнѓ ѣрѓѓ	
Крѓѓѓнѓ	Влсѓлѓ	Їѡсѓфа ѣромѓѓ	
	Геѡргѓа	Маврвдѓ ѣреѓ	
	Пѣтра	Неѡѣла ѣреѓ	
Сѣ Пѣщера	Стлѓнѓша	Теѡѡла ѣреѓ	
	Кѡста	Їлѓ ѓѣреѓ	
	Ѓпѡстола	Параскѣва	
Грѓ Пазѓѓѓ	Никѡла хѓѓѓ	Стѡнна	
	Стѡнѓѓ	Кѡсѓнѓѓ	
	Стѡнѓ	Софѓѓѡ	
Моѓѓ ѣ Врѓѓѓ	Теѡѡфѓ ѣромѓѓѓ	Дѓмѓѓтра	
	Герѓвасѣ моѓѓ	Пѣтра	Пазѓѓѓ
*Кара дере	Петрѡнѣ моѓѓ	Кѡста	
*Рѓнково	*Геѡргѡ	Манѓѓѓѓ ѣрѓѓ	
*Уѡкмѓнѓѓ	*Дѓнѡ	хѓѓѓ Дѓмѓѓтра	*Рѓзлогѓ *Бѣлѓѓѓѓ

Г р а д ъ П н р ѣ

Пѣрѣ	Стѣико	Симеоѡна	Висѣ
	Димитра	Іѡѡнна іереѣ	
	Цвѣта	Недѣл'ка	
	Стѣйка	Младѣѡна	
	Мехлила	Дѡнка	
	Цвѣт'ка	Цѡна	
	Симеоѡна іереѣ	Мѣра	
	Недѣлка	Димитра	
	Цѡна	Іѡѡнна	
	Мѣлауа	Лѣка іереѣ	Грѣ Нишь
Плны Висѣѡнѣ	Дамаск'на єрмоѣ	Обѡна	
	Макар'ѣа єрмоѣ	Лѣзара	
	Арсен'ѣа єрмоѣ	Мѣла	
	Матр'їѣе єрмоѣ	Нѣѡнѣ	Висѣ
	Симеоѡна єрмоѣ	Іѡѡнѣ	
	Стѣѡна єрмоѣ	Іѡсѣѡна єрмоѣ	Бѣослѣ
	Длиѡна єрмоѣ	Никола іереѣ	
	Никѣѡра єрмоѣ	Нектар'ѣа єрмоѣ	
	Мѣхѡна єрмоѣ	Мисѣѡна єрмоѣ	
	Іѡѡнѣа моѡѣ	Іѡѡнна	
	Стѣѡна єрмоѣ	Феоѡра	
	Магдѡѡна моѣ	Іѡѡнѣ	

П а т р і а р ш а Н п е к ъ

Грѣдь Скѣпѣ	Силвѣстра митр	Пансіа архієпѣм ¹⁾	Насѣн.
1728	Θεωφάνα митрѡ	Гаврііла архієпѣк	
*Грѣ Бдѣ	*Богданъ	Мѣхима архієпѣ	
*1728 Костѣ	*Христо	Арсеніа архієпѣ	
	*Хрѣтѡдѣлъ	*Крѣ Кавліанъ	*Село Єне
	*Стѣнко	*Тѡдоре	
	*Днѣмо	Вислрѣѡна єромѡ	
	Никѡлѣ	Васіліа	
	Даніла єрмѡ	Нерѣнжа	
	Іѡсѣфа	Сѣмѣѡна митрѡ	Бѣ Грѣдь
	Пѣтка	Ісліа єромѡнѣ	
	Раміта	Михаіла митрѡ	Грѣ Темнѣнѣ
	Сѣка	Захаріа єромѡнѣ	Грѣ Бдѣ
	Євѡнїа	Сѣмѣѡна митрѡнѣ	1601
	Нгнѣтѣ	Аѡліасіа	
	Іѡкѣнѣ	Никѡлѣ прѣн	
	Радѡнѣ	Стѣтїа хѣрѣ	
	Пѣтра Васіліа	Вѣлко	
	Нѣана Днѣма	Сѡкїна	
	Лѣка Пѣвѣл	Лѣнадѣтъ прѣн	
		Никѡлѣ	
		*Панаѡтѣ	

¹⁾ Панси, Гавриль, Максимъ, Арсени были ипекски архиепископы наредъ прѣвъ XVII в. Голубинскій, 479—483.

Е р ѣ д е ц њ
Г р а д њ С о ф ѳ ѳ а

	Вѣлно Іѣнна	В	ля 1721
	Миноѡла	*Феоѡдору	*Бѣръ 1722
	Іѣнѡна Добра	*Констѡтѡ	
	Мѡтра Бошна	*Арсенѡла архѡе	Сръка (?)
	Младѣнѡ хлѡѡн	*Ісаѡла архѡе	
	Оѡла Никѡла	*Гаврѡла ерѡ	
	Добраѡла Оѡла	*Атѡла архѡ	
	Крѡисѡла	*Диѡнѡсѡла архѡ	
	Стѡла Іѡѡнна	*Атѡла архѡ	
1708	Герги	*Никѡдѡм ерѡ	
Грѡ Браца	Димѡтри	*Мѡтру	
	Младѣнѡ	*Петро Сѡно	
	Мѡлѡ	*Ефремѡ	
Морѡа	Дѡнѡла ѡнѡ	*Стѡно	
	*Іѡнѡ	*Петро Дѡно	
	*Стергиѡ	*Андрѡа	
*Сѡпѡе	*Кѡрѡлѡ архѡерѡн	*Марѡла Лѡро	
	*Оѡстоѡ		
Морѡа	Гѡѡрго		
Моѡваѡла	*Стѡнуѡла		
*Сѡ Жѡѡнѡнѡ	*Іѡѡнѡнѡ		

Г р а д ъ С о ф і а

	Никола	Петра ерен	Селò Пèрнѣ
	Младèна	Милїца	
	Антò	Стàна	
	Мїха	Лòза	
Моѣ Драгалèскы	Митрофàна ермò	Петкàна	
	Антàна еромò	Вислрїòна еромò	Моѣ Рїла
	Стèфана ермò	Вїжа	
Моѣ Желèзныкы	Іоань	Геòргїн ерен	Селò Дрèнь
		Давїда	
Сè Корèнѣ	Магдалїна	*Стоїань	
	Дмїтри	*Петко	
Сè Уелопèчà	Стоїна	*Никола	
Селò Кїркєнѣ	Нàл	*Хресте	
Селò Желèкà	Божїна	*Стоїкò	
Сè Помòрь	Вїче	*Пеїò	
	Пèтко	*Стàко	
Селò Врèбнїца	Дàфнїа	*Драгїлю Іереїн	
	Никола	*Мїтра	зè Фòтокъ
	Іоань	*Аїрїа	
	Драгàна	Нèа	
	Никола	Гєòргїа	
	Іоаннь	*Анг'їна	
	Недèлко	*Милїкон	*Гатїн
		*Сфрем . . .	*Мїтї Гòпова

С р ѣ в ѣ с к а з е м л я
С р ѣ д н а Б а ѹ к а

	Сѣла	Нѣла	
	Захарѣя	Солтанъ	
	Кокъшия	Млѣтѣя	
	Бѣгдана	Продана	
	Бзунѣя	Гѣсѣргѣя	
	Докрокѣн	Мѣрта	
	Ференѣя	Бѣжъ	
	Мѣрно	Коменѣя	
	Бѣжъ	Бзунѣя	
	Цѣхта	Мѣрна	
	Гѣниѣя	Мѣрно	
	Цѣхтно	Жѣника	
	Бѣлета	Мѣрно	
	Гѣгѣниѣя	Жѣнѣно	
	Фѣсѣрѣ	Хрѣмъ	
	Радѣя	Прѣдана	
Трѣного мѣло	Врѣкѣя	Никѣдѣма архѣрѣя	
	Петѣрѣ ѣрѣн	Рѣде Ѡка мѣнѣ	
	Сѣмѣѣнѣ ѣхѣнѣ	Лилѣина	
	Крѣѣ	Ѡхѣнтѣя мѣнѣ	
*Сѣло	*Хрѣстѣѣѣрѣ	Дѣлгѣсѣя	
Пилѣгерѣ		*Ѡтанѣсѣя ѣрѣѣ	*Кѣѣтѣя
*Здѣ Срѣмѣ		*Гѣслѣя дѣнѣѣ	*Шѣнѣя Варѣ
*Сѣло Вѣнка	*Хѣѣмъ Гѣврѣло	*Рѣдѣѣѣ	нѣски
		*Кѣрѣѣлѣ ѣрѣмѣ ^{ѣѣ}	*Мѣѣѣ Кѣкѣѣ...
		*Мѣхѣѣ ѣрѣмѣѣ	*Мѣѣѣ Рѣкѣѣ...
		*Мѣнѣѣ	
		*Вѣнѣя	*Вѣѣѣ . . .

С р ѣ б ѣ с к а з е м л я

Сѣ Кошкѣ	Жієно	Миланко	Сѣ Силоѣ
	Богослави	Аико	
	Хрѣиъ	Мірко	
	Позимъ	Стѣпани	
	Цѣѣтл	Гѣлвѣ	
	Саркиѣ	Лазо	
	Бѣжа	Авранъ	
Сѣ Вижѣ	Радославъ	Мишленъ	Сѣ Бозитѣ
	Вукославъ	Трѣниѣ	
	Радониѣ	Нѣани	
	Радота	Милѣ	
	Бериславъ	Михаилъ	
	Радониѣ	Цѣѣтко	
	Іѣкани	Сѣзо	
Сѣ Бѣгарѣ	Петра	Петрониѣ	Сѣ Фелнгъ
	Жиѣ'на	Стоани	
	Грѣиѣ	Жиѣ'на	
	Михалъ	Грѣиѣ	
	Михалъ	Дниѣ	
Сѣ Таѣѣ	Младень	Прѣдлѣ	Сѣ Ноко
	Іѣсна	Крѣста	
	Цѣѣл	Вѣиѣ	

С Р Ъ Б С К А З Е М Л Я

Сѣ Хоросинь	Іо́анъ	Стѣн	Сѣ Хоросинь
	Дамі́ана	Грзица	
	Авра́ма	Неда	
	Де́ана	Стѣнама	
	Милі́ка	Раді́ма	
	Радонъ	Пѣтница	Сѣ Холокѣ
	Елаши́нь	Стѣнама	
	Ілі́ко	Милі́ка	
	Стрѣтко	Драгосавъ	
	Бого́н	Ма́рко	
	Тодо́ра	Нлі́а	
	Миха́нло	Е́фрема ѣромѣ	
	Осто́н	Еремі́а	Сѣ Тамлі́а
	Павла	Вѣкиръ	
	Ві́ника	Митрофа́ моиѣ	Сѣ Дзго сѣлнре
	Вѣсела	Вѣупиъ	
	Милоша	Ма́рка	
	Неде́ма	Милі́ка	
	Гюри́ца	*Хрѣ́то	*Полі́инь
	Рѣзо ѣреѣ	*Іо́анъ	*Мелснѣ 1728
	*Манинать	*Б	
	*Днои́нсіе, ѣромѣ	*Зо́иѣ	*Станимака

С р ѣ б с к а з е м л я

Грѣ Темникѣрь	Нѣма	Бѣма	Грѣ Бечкерѣкѣ
	И҃глика	Продама	
	О҃стома	Іо҃ва	
	Пѣвель	Е҃стои҃ма	
	Рѣославь	Геѡргіа	
	А҃крма	Цкѣтка	
	Стѣфана	Никѡла	
	Радѡма	Жикѡма	
	О҃стома	Іосіфл	
	Миловама	Васіла	
	Сѡва	Взвѡдѣма	
	Мѣхима	Никіта	Стѣры Влѣ
	Богдма	Стѡнна Іамо	Кѣкѣ
	Гѡка	Іѡаннѣе сѣкѣ	Нѣшь
	А҃крамь	Стѣфана	
	Кѣзмо	Стѡнка	
	Радѡица	Іа҃ннѣа іерѣн	
	Взѣнь	Павелъ	
	Стѡмь	Θεѡφана мѡиѣ	
	Взвѡмля	Нѣма Стѣна	
	Кѣзма	Стѡна	
	Пѣтка	*Ісаіа іерѡмѡ	
	*Бѣфа		
	*Дѡмо		
	*Здхарна		
	*Іако		
*Селѡ Гѡменѣе			

С р ѣ б с к а я з е м л я
Б ѣ л ы г р а д ѣ

	Богдана	Стефана	
	Станка	Гавриїла	
	Дѣва	Гюрица	
	Іоанна	Петра	
	Миланка	Пана	
	Неделка	Михаїла	
	Богдана	Геор҃га	
	Геор҃ге	Петра	
	Живана	Сандя	
	Ома	Рѣжича	
	Лена	Геор҃га вѣл	
	Радѣя	Стана	
	Степана	Богосана	
	Никодима ериѡ	Акрѣма	
Грѣ Сидерѣ	Стояна	Іоанна	
Пожарѣвѣ	Костѣге	*Смоиѣлъ моиѣ	
	Мара	Андрѡникъ	
	Обрѣда	*Раши	Зиѣпѡ
Сѣ Перникъ	Мита	*Никола іерѣн	
Сѣ Мѣшица	Стелиѡ	*Хрѣстофѡ моиѣ	
	*Іриана монаха	*Феѡръ	Сѣфо

С р ѣ б ѣ с к а з е м л я

С т о л н и Б ѣ л и г р а

Николаѣ	Нико́ла Пе́тръ. Ма́рко Ѣл. Ѣвкя Геωѣрги Продѣны Іωвъ	Воннъ Стѣлъ Взко́славъ Трѣхъина Стѣла Іωанна Іса́ѣа е́ромѣ Несѣ́фта е́ромѣ Савѣ́тѣа е́ромѣ ІѦнѣ́кѣа момѣ Нсѣл е́ромѣ Раде Добѣл Кѣта Стѣла Недѣл Геωѣргѣ Недл. Взннъ *Грѣѣ. *Герѣ́сннъ іе́рѣ *Кѣтѣ *Нѣ́кол е́рен *Сѣ́меωнъ е́р'мѣ *Мѣлош Костъ Грѣкл Колу Мнѣлц *Мѣлѣ́тѣръ Ѧрхѣ́гелн	Нелѣннъ Мѣ Морѣл Велѣ *Нѣ *Гра́дъ Дѣ́кѣ Хр'белн *Знѣ нѣѣ
Моѣ Хоѣѣ	Врѣлама Ѧрхѣ́реѣ Несѣ́фта е́ромѣ Геωѣрл е́ромѣ		
Мѣ ѣ Прокѣ	Сѣмеωн Іωанна хѣѣл		
Трѣ́кннъ 1709	Фнѣѣю Ѣлнса́фта момѣх'ѣ Ѣлсѣ́ѣерѣ е́ромѣ		
Герѣкѣѣ	ІѦнѣ́ко Пе́тро		
*Крѣннѣ Бѣ- дннсѣа	Мнѣ́л Ѧрхѣ́реѣн *Геωѣргѣ Глнѣ́ѣѣ *Стонко е́ромѣ *Несѣ́фтѣ е́ромѣ *Оннѣ́ѣѣ е́ромѣ *Ѧнто Геωѣдорл		

лѣто ҃рру (7190—1682)	Іѡ Шер'вѣнъ коекѡда ¹⁾ Марѣа гѣѣа Костѣтнинь Ѣлена Костѣтнинь архо Іакоѡъ *Іѡѡнъ *Коринѣе іерѡ *Захарію мѡ *Фоти Ѳомѣ Гниъ Даниѣла Лазаръ *Григѡрѣа архіерѣ Панлотъ *Петре *Стѣно *Марко *Гедѣѡнъ арх'перен *Ѡрсенѣа іерѡмонѣ *Геѡргѣа *Геѡргѣа *Гаврѣлъ іеромѣ	Іѡ Стѣфѣл коекѡ ²⁾ ѣ уѣа ѣ Іѡ Петра коекѡ ѣ уѣ ѣ Марѣа гѣѣа Ѡлеѡѣѡрѣа Ѣлена: Іѡ Бѡгдана коекѡ ѣ уѣ ѣ Іѡ Стефѣл коекѡ ѣ уѣ ѣ Іѡ Ѡлеѡѣѡрѣа коекѡ ѣ уѣ ѣ Іѡ Ерѣмѣа коекѡ ѣ уѣ ѣ Петронѣа Іѡѡнъ Марѣа Ѡнка Нѣсте Мѣрѣа Гаврѣл Нсѣка Никѡла Васѣлака Ѳѡрѣа Докѣца Кѣме *Нѣлена *Петре *Рѣѣе *Бѣнѣъ *Іѡѡкнинь монѣ *Геѡргѣо ѣ нѡрѣжнѡ .. рѣзнѡ *Магдѣлнинѣ монѣѠнѣа	Хѣноѡ'сѣ Црѣн грѣ Црѣн грѣ *Ѳ Рѣшѣѡѡѡ
--------------------------	---	---	--

¹⁾ Шербап II Кантакузинъ (1679—1688).

²⁾ Стефанъ VI (1527), Петръ (1527—1538), Александръ (1540) и т. н. до Ерѣмѣа (1595—1606).

Лѣ рѣд Рѣссїа

Грѣа Трѣнѣ

Мѣ Печѣскѣ	Іеронїма	Сѣлѣуо	Селѣ Гѣбрѣ
Прїмслѣ	Іоансѣл архїмѣдрѣ	Стѣнѣ ѣрен	
Ѣ Пѣшѣ	Дзмнтрашка пожокнѣ	Вѣла	
	Татїана	Мѣрко ѣрен	Локнѣ дрѣ
	Алѣзїа	Ранѣко ѣрен	
	Васнїа	Несѣфнѣ нѣрѣ	Зографѣ
	Іѣнна момѣ	Стѣна	
Прїлѣнѣ	Германка	Стѣнна	
	Іоанс Прѣнка	Ѣгнїан Хрїсто	Прїлѣнѣ
	Стамїа Ѣгнїана	Карѣфїла	зѣ
	Станѣа Стамѣта	Тѣрма Тѣдора	
	Геѣргїа Дѣвета	Іоанс ѣрен	
	Снмѣна Влѣуета	Станѣе Грозѣено	
	Іѣ Мїтрета	Пѣтко	*Тромѣѣ
	Богїша Пѣтка	Недѣлко ѣрен	
	Стѣнѣета Стамѣа	*Пѣтко	*Белѣ
	Велїана Ѣгнїана	*Мѣртнѣ	
	Бѣгдама Влѣкана	*Стамзо хѣце	
	Пѣтко Ннколѣ	*Мѣртнѣ	
	Дамїанѣ Захарїа ермѣ	*Ѣктерїана	
	Мамонїа Нсѣїа ермѣ	*Глїкерїе	
	Нлїа Лѣво	*Ѣктерїана	
		*Лѣкїанѣ	
		*Ннкодїѣ	

Показалець.

(Съкращения: арх. — архиепископъ, б. — български, вл. — владика, гл. — гледай, еп. — епископъ, сл. — слѣдвачи, ц. — царь, царица).

- Абдулъ-Рахманъ 240.
Азимиръ (Апсимиръ) 160.
Александъръ ц. б. 170, 183.
Алтимиръ 227.
Алусиянъ 168.
Ана ц. б. 146.
Анастаси 145, 159.
Анбелаки 280.
Ангелари 61.
Андре еп. 27 сл.
Андроникъ Кантакузинъ 230.
Антимъ вл. 216.
Арменски буквени цифри 39, 40.
Ариаути 166.
Аронъ ц. Самуиловъ братъ 33, 166.
Арсени арх. охридски 37.
Арсени еп. 187.
Арсени Черноевичъ 237.
Артеми вл. 216.
Архирейски поменикъ въ Охридъ 216.
Асанъ-паша 240.
Асанъ ц., гл. Асѣвъ.
Асѣвъ I, 105, 113, 131, 132, 166, 168.
Асѣвъ II, 32, 33, 34, 135, 136, 161, 253.
Асѣвъ ц. Александровъ синъ 170.
Ахилъ островъ 50, 220, 221.
- Баглатъ 206.
Байрамъ-паша 260.
Балдуинъ 169.
Банско 203, 266, 271, 290.
Баня гл. Кюстендиль.
Бачка 271, 296.
Баязидъ 171.
Бдинъ гл. Видинъ.
Беръ 166, 220, 294.
Бечкерекъ 299.
Битола 87, 220, 223, 224, 286.
Бладили ц. б. 159.
Блатечница 152, 156.
Блато 152, 157.
Бобовци 152, 156.
- Богданъ войвода 185, 166.
Болгъ ц. б. 159.
Борилъ 250.
Борисъ кн. б. 62, 80, 81, 163.
Борисъ ц. Петровъ синъ 147, 148, 165, 169.
Бохуно 223.
Браниславъ 36.
Брандибури 159.
Бремъ ц. б. 159.
Бруса 60, 138.
Брѣзно 239.
Брѣсть 270, 279.
Будинъ 301.
Бувешъ 247.
Бутай ц. б. 160.
Бутель 37, 38.
Българе въ Касандра 18; при Йерисо 23; въ Панония 61; изобщо 8, 9, 110, 145, 146, 178 сл., 209, 211, 216, 242, 251.
Българска земя и езикъ 53, 62, 161, 256, 265, 270, 271, 274, 275, 279, 284, 286, 290, 291.
Бѣлградъ 271, 293, 300, 301.
Бѣлица 152, 156, 271, 288, 291.
Бѣло езеро (Охридско) 52, 57.
Бѣлаковецъ 208.
- Баламъ арх. охридски 216.
Валентъ 159.
Варадинъ 288, 296.
Варвара 229, 283,
Вардаровци 7.
Варна 166.
Варошъ 27, 224.
Васили Македонецъ 147.
Васили патр. б. 113, 133, 136.
Велбуждъ (Кюстендиль) 153, 157, 158.
Велесъ 216, 227 сл., 271, 284, 285, 301.
Вели-бегъ 240.
Видинъ 136, 137, 145, 148, 169, 170, 171, 207, 220, 275, 293.

Викенти вл. 272.
 Виршино бърдо 87.
 Високъ 198, 199, 271, 279, 280, 292.
 Виталианъ п. б. 160.
 Владимиръ кракъ 166, 167.
 Владиславъ кракъ сръбски 169, 253.
 Владиславъ ц. б. 167.
 Влахия 166, 170, 185.
 Влъкъ князь 138.
 Воденъ 226, 227.
 Войнегъ 253.
 Волга 159, 160.
 Вроста 283.
 Вратница 239.
 Враца 198, 200, 273, 276, 294.
 Връбница 270, 277, 295.
 Вутри гл. маджаре.
 Вукитъ ц. б. 160.
 Вършица 271, 281.
 Вължанинъ 171, 222, 224, 233.
 Върбани 271, 290.
 Вжпа 88 сл.

 Габрово 270, 274, 303.
 Гаврилъ 166.
 Гвоздово 284.
 Гевгели 158.
 Георги арх. охридски 193.
 Георги Зографъ 17.
 Герасимъ вл. 216, 226.
 Генади вл. 226.
 Гербъ молдовлахийски 185.
 Германъ 24, 219 сл.
 Гимери 159.
 Гиритъ гл. Критъ.
 Главница 62, 220.
 Глаголица 20; 21 сл.; 87 сл., 182, 183, 217.
 Глигоровци 88.
 Гомендже 271, 289, 299.
 Гораздъ 61.
 Горни Пологъ 239.
 Градешница 223.
 Градъ (островъ) 221
 Грачаница 192, 234.
 Григория арх. охридски 211, 214; еп.
 дѣволски 212, 218; еп. прѣславски
 191; митрополитъ софийски 191; —
 Синаитъ 134.
 Гропа жупанъ 213, 214.
 Гръляни 271.
 Гръчяща 271, 285.
 Гръцка земя 280, 283.
 Гърци 166.
 Гургево 275.

 Давидъ вл. 216; п. б. 165.
 Далмация 141, 288.
 Данилъ вл. 216.
 Дебъръ 185, 271, 290, 301.
 Девина (Девна) 206.

Девичъ 189.
 Делиягъ 167.
 Десимиръ 202.
 Дечани 254
 Желадинъ-бегъ 240.
 Диониси вл. 216; вл. щипски 235; —
 патр. 272.
 Добре ц. б. 112.
 Добрево 245.
 Довезеници 256.
 Дойранъ 262 сл.
 Долни Пологъ 237, 238, 239.
 Долна земя 145.
 Долна Прѣспа 271, 286.
 Драгалевци 270, 277, 295.
 Драгичъ ц. б. 160.
 Драговици 6.
 Драговицица 152, 157.
 Драчево 152, 157.
 Драчъ 145, 148.
 Дрѣстръ комитъ 8, 9.
 Дръстъ гл. Силистра.
 Дръстръ гл. Силистра.
 Дръстрѣне 152.
 Дръново 196.
 Дръвъ 270, 295.
 Душница 193.
 Дѣволъ 54, 212.
 Дѣдино 285.
 Дѣянъ 249.
 Дѣячево 152, 157.

 Евтими патр. търновски 31 сл., 116
 сл., 136, 140, 184.
 Егри-дере-Паланка гл. Крива-Паланка.
 Елада 141.
 Елбасанъ 167.
 Елена ц. б. 136.
 Елена село 270, 274.
 Елошникъ 239.
 Енидже-Вардаръ (Пазаръ) 227, 271, 284.
 Ени-шехиръ 166.
 Епископски поменикъ въ Охридъ 216;
 въ Трескавецъ 226.
 Ерисо гл. Йерисо.
 Ерма 271.
 Етолия 141.
 Етрополе 196, 275.
 Ефимия Угleshовица 138.
 Ефремъ вл. щипски и кюстендизски
 229, 254.

 Меленъ 270, 277.
 Желѣзница 294.
 Желява 270, 295.
 Житля на български светци 41 сл.,
 51 сл., 59, 110 сл., 143 сл., 141 сл.
 Житомирскъ 152, 157.
 Житуша 152, 157.
 Жича 215.

Загора 170.
 Загорие 105, 260, 270, 274, 275, 276.
 Загорци гл. българе.
 Заумъ 218.
 Захари вл. юстендилски 244.
 Землетресение 209.
 Златаре 271, 285.
 Злетово 247, 250.
 Знеполье 271, 277, 278, 300, 301.
 Зографъ гл. манастиръ Зографски.
 Зосимъ арх. охридски 229; вл. 216.
 Зурта 160.
 Ибалаъ 271, 301.
 Иберия 280.
 Иваница 30 сл.
 Иванъ Селниски 30 сл., 33; — (Зографски) 31.
 Игнати вл. 216.
 Иерусалимъ 280.
 Иерисо 283.
 Изворъ при Сидерокапсо 283.
 Илирикъ ц. 159.
 Иоакимъ патр. търновски 253.
 Иоаники вл. 226.
 Иоанъ Владимиръ (им. Владиславъ) ц. б. 167.
 Иоанъ Калиманъ ц. б. 168.
 Иоанъ патр. търновски 168.
 Иоанъ ц. Александровъ синъ 170.
 Инекъ 192, 257, 293.
 Иралия (Битоля) 220.
 Исбулъ кавханъ 3.
 Малвникъ вл. прѣспански 218 и др.
 Калоянъ 141, 142, 149.
 Кара-дере 271, 291.
 Кардамъ 2, 145, 162.
 Караферия гл. Беръ.
 Карей 272, 273, 280, 282 и др.
 Карлово 200.
 Карловци 272, 289.
 Касандра 280.
 Катаро 166.
 Кефалия гл. Главница.
 Кефалония гл. Главница.
 Кимери 159.
 Кипровци 270, 276.
 Кирилъ вл. скопски 237.
 Кирилъ философъ 43, 76 сл., 163.
 Кичево (Кичава) 271, 287.
 Клепа 223.
 Книшава 127.
 Ковачеви 244.
 Коласия (Кюстендилъ) 254.
 Комлоушъ 271, 295.
 Конакъ 190.
 Ковомлади 223.
 Константинъ Братати 145.
 Константинъ еп. 56, 70 сл.; ц. б. 169.

Копривщица 47.
 Корморанъ 271.
 Корубляно 270, 295.
 Косара 163.
 Косма вл. 216.
 Косоврагя долино 271, 290.
 Костенецъ маданъ 270.
 Костинъ-бродъ 152, 156.
 Костуръ 271, 283, 293.
 Коцець Влатенски 80, 81.
 Кочане 255.
 Кратово 186, 187, 189, 235, 244 сл., 254, 258.
 Кракопечи 284.
 Крива-Паланка 249, 257, 259 сл.
 Крива-ръка 271, 290.
 Кривена 270, 295.
 Криволакъ 271, 285.
 Критъ 229.
 Кричимъ 271, 291.
 Крумъ 145, 146, 162, 163.
 Кръстець 133.
 Ксенофъ 272, 273.
 Кукушъ 271, 295.
 Бумане 145.
 Кудовласи 166.
 Кучевица 235.
 Кюстендилъ гл. и Валбуждъ 187, 244, 254, 255.
 Лаганъ ц. б. 169.
 Лазаръ князь 138, 238.
 Лариса.
 Легенъ градъ 237.
 Лимносъ 283.
 Ловечъ 47, 204, 270, 275.
 Докорско 270.
 Луково 245.
 Лъвъ Арменецъ 146.
 Лъвъ Иконоборецъ 145.
 Лъвъ синъ Константиновъ 145.
 Лъвъ Прѣмъдри 32 сл., 147.
 Лъсново 244 сл.
 Лъшекъ, Лъшокъ 235 сл.
 Любноно 223.
 Магарево 271, 290.
 Маджаре 147.
 Магари арх. охридски 212; арх. сръб. 188; еп. кратовски 235; игуменъ зографски 10 сл.
 Македония 135, 141, 211 сл., 250.
 Македоняне 159.
 Мали-градъ 221 сл.
 Мали-Прѣславъ 148.
 Малико-Търново 270.
 Маловица 271, 286.
 Манася лѣтописецъ 144.
 Мария ц. Александрова дъщеря 170.
 Маркови кули 27.

Марко еп. 54; еп. прѣславски 136.
 Марко Кралевичъ 171, 213, 224.
 Масларево 283.
 Матей вл. морозвиздски 253; вл. прѣ-
 спански 223.
 Мелети вл. 216.
 Мелникъ 280, 283, 298.
 Месемврия 162, 253.
 Методи иконописецъ 164.
 Мехмедъ-ага 240.
 Мизи (българе) 211.
 Мизия 60, 145, 160, 242, 265.
 Мирчо ц. б. 169; войвода 171, 188.
 Митрополия 270, 275.
 Михаилъ ц. б. (вм. Симеонъ) 62.
 Михаилъ Видински 170.
 Млякье 247.
 Млѣщица 270, 300.
 Мойсей Самуилъвъ братъ 33; ц. б.
 161.
 Молдо-Влахия 185, 302.
 Монастири: Вигоръ 271, 286; Бошава
 271, 287; Буковецъ 271, 287; Ва-
 рошки 27; Вълковски 287; Градище
 271, 287; Дързвей 271, 287; Диво-
 тино 270, 277; Дижово 271, 287;
 Драгалевски 270, 295; Дрѣновски
 270, 274; Желѣзнички 270, 295;
 Заумъ 218; Зографъ 10 сл., 3 сл.,
 52, 50, 64, 77 сл., 82 сл., 111, 135,
 141, 159, 173, 174, 175 сл., 182—210,
 268 сл.; Иванички 30; Касинецъ 270,
 276; Кованецъ 271, 286; Креми-
 ковски 270, 277; Кръннио 271, 287;
 Лѣсновски 244 сл., 271, 282; Лѣшечки
 235 сл.; Мрачски гл. Орѣховски; Орле
 228, 271, 286; Орѣховски 149 сл.;
 Полошки 271, 287; Прѣчиста 240;
 Продромъ 271, 280, 287; Рилски 197,
 270; Св. Архангелъ 271, 277; Св.
 Врачи 271, 291; Св. Георги на Вир-
 пино-бърдо 37; Св. Димитъръ Ве-
 лешки 227; Св. Димитъръ Скопски
 (Марковъ манастиръ) 233; Св. Иванъ
 Вѣтерски 229; Св. Илия 271, 286;
 Св. Теодоръ при Трълизъ 271, 290;
 Св. Троица при Етрополе 196, 275;
 Св. Якимъ Осоговски 261 сл.; Се-
 лински 30 сл.; Сливнички 223; Стре-
 жево 271, 287; Трескавецъ 225 сл.,
 287; Хиландаръ 33, 45, 47, 249, 271,
 273; Чирѣншъ 194, 270, 276; Чиче-
 вски (Св. Архангелъ) 228; Янковски
 224, 271.
 Моравия 53, 61.
 Морозвиздъ 253.
 Мракъ 149 сл.
 Мурадъ 170, 171.
 Муртагъ (Муртагонъ) 146, 163, 164.
 Мъгленъ 142.

Мапулу (Неаполгъ?) 167.
 Наръшъ 8.
 Неада 141.
 Пабръдско 271, 288.
 Неврокопъ 271, 290.
 Неготинъ 205.
 Неофитъ вл. 216, 226.
 Несебъръ гл. Месемврия.
 Никифоръ вл. 216.
 Никифора Геника 145.
 Никаноръ вл. 234.
 Никола князь кратовски 248.
 Никола Самуиловъ баща 24 сл.
 Нишъ 235, 289, 292, 299, 301.
 Новакъ 234.
 Новакъ кесаръ 222.
 Ново-бърдо 234.
 Ново-село до Щипъ 271, 286, 288.
 Ноти 39, 40.

Обратъ ц. б. 160.
 Овче-поле 153, 158.
 Одри 239.
 Одринъ 146, 147, 162, 163.
 Оливеръ 245 сл., 261.
 Оризаре 257, 285.
 Орле 228.
 Орѣховица 270, 289.
 Орѣховъ 149 сл.
 Орѣшковецъ 154.
 Осогово 254, 261.
 Остоя Раяковичъ 213.
 Отупница 239.
 Охридска арх. власти 34, 37.
 Охридъ 62, 145, 148, 160, 161, 167,
 171, 211 сл., 251.
 Ошане 290.

Павнути сл. 216.
 Паганъ 2 сл.
 Пазарджикъ 47, 271, 289, 291.
 Пазаръ (Ешидже-Вардаръ) 227.
 Павси б. историкъ 175 сл.; арх. сръб-
 ски 230.
 Палакария 270, 290.
 Папония 58, 61.
 Партени вл. 216; вл. прѣспански 219,
 221.
 Пахоми вл. 216.
 Пейчиновичъ Кирилъ 236 сл., 263.
 Пелагония 271, 281, 284, 285.
 Пемъ словаци 159.
 Периволь 152, 156.
 Перникъ 270, 295, 300.
 Перушица 271, 291.
 Пефлагония гл. Пелагония.
 Пещера 154 сл., 271, 289, 291.
 Петъръ Асѣновъ братъ 166, 168.
 Петъръ влашки войвода 186, 187, 188.

Петъръ ц. б. 82 сл., 111, 126 сл., 147, 165.
 Пиротъ 281, 279, 292.
 Пископия 185.
 Плисковъ 6, 148.
 Пловдивъ 271, 289, 291.
 Пожаревецъ 300.
 Пожарско 271, 289.
 Пологъ 237, 238, 239.
 Полянинъ 271.
 Поворъ 295.
 Пресиямъ 2.
 Призрѣвъ 242.
 Придѣвъ 27, 29, 171, 148, 194, 224 сл.,
 284, 289, 303.
 Присой 270, 274.
 Простѣтъ 251.
 Прохоръ арх. охридски 213, 214; вл.
 216.
 Прѣселение 53, 54, 58, 116.
 Прѣславъ 6, 71, 136, 148, 191.
 Прѣспа 24, 50, 218, 219 сл., 271.
 Пустецъ 223.
 Рагуза 166.
 Радовичъ 271, 284.
 Радомиръ ц. б. 166.
 Разлогъ 266, 271, 290, 291.
 Райково 271, 291.
 Ракита 152, 156.
 Ратае 238.
 Рибникъ 187.
 Рязогей(?) вл. 216.
 Рила 126, 288; маданъ 270, 290.
 Рипсимия ц. Самуилова майка 24 сл.
 Рокярца 255.
 Романъ ц. Петровъ синъ 147, 148.
 Росоманъ 271, 285.
 Ростиславъ Моравски 80, 81.
 Рохотино 223.
 Рувимъ еп. щипски 229.
 Русия 303.
 Руси 147.
 Руско-българско племенно единство 5 сл.
 Русчукъ 205, 207, 275, 302.
 Ръждавица 152, 157.
 Оавинъ ц. б. 162.
 Самоковъ 178, 270, 290.
 Самуилъ 24 сл., 33, 148, 165, 166.
 Сараево 302.
 Сардяка гл. София.
 Св. Гора 30 сл., 75 сл., 182 сл., 272
 сл. и др.
 Св. Врачъ село 87.
 Св. Иванъ Рилски 44, 105 сл., 110 сл.,
 114 сл., 116 сл.
 Св. Иларионъ Мъгленски 141 сл. 116 сл.
 Св. Кирилъ 61, 76 сл.
 Св. Климентъ Охридски 52, 59 сл., 64, 214.
 Св. Методи 53, 61, 80, 81.

Св. Михаилъ и Гаврилъ 64 сл.
 Св. Наумъ Охридски 51 сл., 61, 217 сл.
 Св. Петка 43, 134 сл.
 Св. Сава 169, 249 сл.
 Св. царъ Петъръ 82 сл.
 Св. Якимъ Сарадапорски (Осоговски)
 44, 45, 261.
 Светославъ ц. б. 170; руски князь 148.
 Светци българе 171—172.
 Свиница 232.
 Свищовъ 270, 274.
 Селасфоръ (Дѣволъ) 212, 220.
 Селевки ц. б. 165.
 Селеушъ 271, 297.
 Селимъ султанъ 489.
 Серменинъ 271, 281.
 Серфидже 283.
 Силистра 147, 148, 274.
 Симеонъ арх. охридски 215; сжциятъ
 по-рано митрополитъ рашки 214.
 Симеонъ вл. скопски 235.
 Симеонъ князь български 8, 9, 71; ц.
 б. 52, 147, 164.
 Синяя 280,
 Скавица 152, 157.
 Скандинавия 159, 160.
 Скопело 280.
 Скопье 148, 220, 227, 230 сл., 241, 265,
 271, 283, 294.
 Скрино 111, 118, 152, 157.
 Слатина 239.
 Сливница 223.
 Служби на б. светци 38, 39, 41 сл.
 Словѣне племе 6, 54, 72; пишатъ съ
 гръцки букви 18, 22.
 Словѣнски селища на югъ 13, 22.
 Смедерево 271, 300.
 Сможѣне племе и областъ 1, 4, 5, 6.
 Солунъ 185, 166, 200, 227, 250, 251,
 275, 280, 289.
 София 47, 105, 111, 112 сл., 115, 118,
 126, 130, 131, 152, 165, 171, 191, 196,
 199, 201, 210, 220, 354, 270, 277,
 280, 294, 295.
 Сръбска земя 271, 296 сл.
 Сръдецъ гл. София.
 Сръдня Бачка гл. Бачка.
 Сръмъ 160, 163, 289, 296.
 Станимака 271, 298.
 Стара-Загора 47.
 Стара-Планина 200.
 Стари-Влахъ 229.
 Старо-село 239.
 Стефанъ войвода влашки 184, 185.
 Стефанъ деспотъ 138.
 Стефанъ Душанъ 245, 246.
 Стефанъ Урошъ Дечански 153.
 Стефанъ Урошъ Милутинъ 225.
 Стефанъ Урошъ Неаки 212, 218, 225.
 Стълбенъ 87.

Страцижур жуданъ 227.
 Странимиръ 170, 171.
 Стрежево 191.
 Струга 271, 290.
 Струица 254, 271, 284.
 Стръменикъ 198.
 Стръзо 250 сл.
 Суботинъ ц. б. 165.
 Сушица (Карлово) 200.
 Сърбия 135.
 Сѣвери племе б.
 Сѣрава 37, 38.
 Сѣръ 135, 208, 265.
 Сѣчица 258.
 Таганъ ц. б. 162.
 Тайни букви 46, 196, 197, 198, 199,
 204, 215, 230.
 Теарце 236, 237, 238.
 Тедеани ц. б. 162.
 Телериякъ ц. б. 162.
 Темишваръ 271, 293, 299.
 Теодоровичъ Марко 266.
 Теодоръ Куфаръ 141.
 Теодоръ огу тарханъ 8, 9.
 Теодоси архимандритъ 268 сл.
 Теоктистъ ц. б. 161.
 Тербелъ ц. б. 160, 161.
 Тертеръ ц. б. 170.
 Тортеръ II 45 сл.
 Тесалия 135, 166.
 Тетевенъ 207, 270, 275.
 Тетово 234, 265.
 Тиквешъ 254, 284.
 Тича 71.
 Топлида 165.
 Тракия 141, 146, 160, 250.
 Трапезица 105, 113, 132, 196.
 Трапезундъ 380.
 Тревелъ гл. Тербелъ.
 Трешни 301.
 Треславецъ 223, 225, 226.
 Трешани 185, 141.
 Тръвна 270, 274.
 Търново 113, 132, 136, 140 сл., 160,
 164, 166, 168, 169, 170, 196, 253,
 270, 274, 303.
 Търново село 261.

Угмешъ 32, 34, 133.
 Угроглахия 302.

Филаретъ вл. шипски 229, 255.
 Филипи 266.

Хавзи-паша 240.
 Хайватово 271, 284.
 Хилендаръ 33, 45, 46, 47, 144, 175 сл.,
 216, 237, 238, 240.
 Хоматиянъ 59.
 Хоросиянъ 271, 298.
 Храбъръ черноризецъ 75 сл.
 Христофоръ вл. 216.
 Хума 271, 281.
 Хървати село 223.

Цамблакъ 136.
 Цариградъ 160, 283.
 Цамисхя 143, 165.

Челопекъ 152, 157.
 Челопечани 270, 295.
 Червена-вода 302.
 Черва-ръка село 275.
 Черно-море 159.
 Черѣнецъ 152, 157.
 Чипровци 270.
 Чичево 285.
 Чокманово 271, 291.
 Чума въ Зографъ 193.

Шия 283.
 Шип(ев)о 239.
 Шипманъ ц. б. 170, 184, 234.
 Шиятшица 283.

Шампи зографски 48.
 Щипъ 229 сл., 245, 248, 255, 257, 258,
 271.

Ягодина 271.
 Якимъ хаджи 257 сл.
 Яковъ вл. 226.
 Янина 283.
 Яковецъ 224.
 Ятрополе гл. Етрополе.

Погрѣшки.

Стр.	Редъ	Вмѣсто	Да се чете
46	5	вѣѡм'	вѣѡм'
50	5	цѣсецитѣ	мѣсецитѣ
59	11	Грогори	Григори
„	14	краегранието	краегранието
82	9	Въ Станиславовия синавсарь отъ 1330 г.	Въ синавсаря отъ 1340 г.
116	15	стр. 46	стр. 41
241	21	дѣброе	доброе
252	23	Срѣза	Стрѣза
274	25	Серапїѡ	Серапїѡ
275	21	ѣресь	Сѣресь
295	12	Кїрквенѣ	Крївенѣ
302	23	Рѣшүзкѣ	Рѣшүзкѣ

- Бр. 7. **История на старото българско държавно право**, отъ *Н. П. Благовещъ*, 8°. 1906 г. 272 стр. 2—
- Бр. 8. **Софрони Врачански**. За стогодишнината на новата българска печатна книга (1806—1906). Написалъ *А. Теодоровъ Балавъ*. 8°. 1906 г. 137 стр. 1—

III. Други книги.

1. **Тарасъ Булба**, повѣсть отъ *Н. Гоголь*, прѣведе Н. Бончевъ. 8°. 1882 г. 113 стр. 0'80
2. **Сбирка отъ рѣчи и сказки**, нарочно приготвени и сказани при учени случаи прѣвъ тържеството отъ 6 априлия. 1885 год. въ София (отъ В. Друмевъ, В. Д. Стояновъ, Марко Д. Балабановъ, д-ръ Д. Молловъ и др.) 8°. 1885 г. 98 стр. 0'80
3. **Пролѣтна разходка отъ София до Коваленския манастиръ**, отъ В. Д. Стояновъ, съ образи на крѣпостъта Урвичъ и на Шишмановата сребърна чаша. 8°. 1892 г. 13 стр. 0'10
4. **Пролетариятъ или „Трай, кою, за зелена трѣва“**. Оригинална трагикомедия отъ В. Н. Поповичъ. 8°. 1896 г. 40 стр. 0'20
5. **Единъ прѣдатель**, театрално прѣдставление въ 5 акта отъ Хенрихъ Ибсенъ, прѣведе Г. Д. Начовичъ. 8°. 1896 г. 89 стр. 0'80
6. **Македония**. (Етнография и Статистика) отъ В. Кънчовъ. 8°. 1900 г. 341 стр. съ 11 карти 4'50
7. **Български старини изъ Македония**, отъ Йор. Ивановъ. 8°. 1908 г. VI + 312 стр. 4—
8. **Сборниче за юбилей на професора М. О' Дриновъ (1869—1898)**, съ образа на Дринова и на честитния му адресъ, м. 8°, 127 стр. 1—
9. **Сборникъ на Българското книжовно дружество**, кн. I (съ трудове отъ В. Йордановъ, С. Аргировъ, К. Шапкарвъ, П. Гъббовъ). 8°. 1901 г. 464 стр. 4'50
10. **Исторически паметници по врѣмето на завѣрзата**. 8°. 1884 г. 39 стр. съ намалена цѣна 0'15
11. **Животъ, дѣяния, изповѣдание и кратко изложение на чудесата на св. отецъ нашъ Едментъ**, български архиепископъ. Прѣведе отъ грѣцки Д. Матовъ. 8°. 1885 г. 40 стр. съ намалена цѣна 0'25

Всички дружествени издания сѫ складирани у столичния книжаръ Хр. Олчевъ.

Цѣна 4 лева.

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine of five cents a day is incurred
by retaining it beyond the specified
time.

Please return promptly.

Bigerski starini iz Makedonii

Widener Library

005426222



3 2044 081 009 581